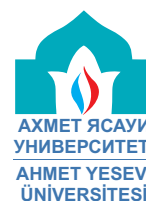

Азия/Еуропа

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 6-ші жылы, №58, Қаңтар (01) 2021

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN AYLIK YAYINIDIR ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ АЙ САЙЫН ШЫҒАТЫН БАСЫЛЫМЫ

ТӘУЕЛСІЗДІК БӘРІНЕН ҚЫМБАТ БАҒИМСИЗЛІК HER ŞEYDEN DEĞERLİDİR

RÖPORTAJ СҰХБАТ

**TÜRKİYE'NİN NUR-SULTAN BÜYÜKELÇİLİĞİ
DİN HİZMETLERİ MÜŞAVİRİ
SAYIN GALİP AKIN**

ТҮРКІЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
НҰР-СҰЛТАҢДАҒЫ
ЕЛШІЛІГІНІҢ ДІНИ ҚЫЗМЕТ БОЙЫНША
КЕҢЕСШІСІ ГАЛИП АКИН

**WHAT THE WORLD VALUES
SURVEY RESULTS SAY**

О ЧЕМ ГОВОРЯТ РЕЗУЛЬТАТЫ
ВСЕМИРНОГО ОБЗОРА
ЦЕННОСТЕЙ

GULNAR NADIROVA

**HORIZONS OF OIL ERA IN
LIGHT OF THE COVID-19 CRISIS**

ГОРИЗОНТЫ НЕФТЯНОЙ
ЭПОХИ В СВЕТЕ КРИЗИСА
COVID-19

KANAT MAKHANOV

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Vakur Sümer

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Dr. Suat Beylur

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Dr. Zhandos Ranov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Omırbek Hanayi
Aigerim Manatkızı
Kanat Makhanov

Sekretarya / Хатшылық
Asel İngaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Kanat Makhanov

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Vakur Sümer
Zhengizkhan Zhanaltay
Dr. Suat Beylur
Dr. Zhandos Ranov
Dr. Gulnar Nadirova

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürelı yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016.

Kazakistan Cumhuriyeti Haberleşme ve İletişim Bakanlığı tarafından verilmiştir.

Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Tıraj: 300 adet. Her ay yayınlanmaktadır. Dağıtımı Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır. Dağıtımı ücretsizdir.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және коммуникациялар министрлігі тарапынан берілді.

Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады.

Тираж: 300 дана. Ай сайын жарияланады. Қазақстан Республикасы мен Түркия Республикасы аумағында тегін таратылады.

DOÇ. DR. VAKUR SÜMER

Değerli okuyucularımız,

Sizleri, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi'ne bağlı Avrasya Araştırma Enstitüsü, ve Asya Avrupa dergisini hazırlayan ekibimiz adına saygıyla selamlıyoruz. 2021 yılının tüm insanlığa iyilikler getirmesini diliyoruz.

Küredeki insanların büyük kısmı için ciddi zorluklarla geçen 2020 yılını geride bıraktığımız ve umutları canlı tutarak 2021 yılına merhaba dediğimiz şu günlerde, pek çok ülkenin temel gündemini, salgından kurtulmayı sağlayacak en önemli unsur olan aşılama çalışmalarının gelişim süreci oluşturuyor. Covid-19 salgını bertaraf edilmeden, ülke ekonomilerinin istenen büyümeyi yakalayamayacağı açıkça ortaya çıkmış durumda. Bu çerçevede, hızlandırılmış resmi izinlerle, tarihteki en hızlı aşı geliştirme ve uygulama programları devreye alınmış vaziyette.

Bu arada, 2020 yılının son günlerinde gerçekleşen önemli bir siyasi gelişmeyi de hatırlamakta fayda var. Zira bu gelişme, 2021 ve daha sonraki yıllarda yoğun olarak tartışılacak bir yeni gündeme işaret etmekte. 15 Kasım günü, salgının gölgesi altında yapılan çevrimiçi bir imza töreni, dünyada Asya Pasifik bölgesinin ne denli ağırlık kazandığını perçinleyen bir görüntü arz etmekteydi. İmza töreninde 15 Asya Pasifik ülkesi ticareti kolaylaştırmak ve artırmak amacıyla kapsamlı bir ekonomik ortaklık anlaşması kabul ettiler. Sekiz yıl ve onlarca tur görüşmeden sonra hazırlanan bu anlaşma ile dünya nüfusunun %30'unu bir çatı altında birleştiren bir serbest ticaret vizyonu ortaya konmaktaydı.

Her ne kadar, ilk bakışta Çin'in başını çektiği bir ekonomik koalisyon olarak görülse de, söz konusu birliktelik, eşgüdümlü hareket ettiklerinde Çin'i dengeleyebilecek kapasitede olan Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi önemli ekonomik aktörleri de bünyesinde barındırmaktaydı. Bu anlaşmanın yaratacağı dönüşümler sadece ekonomik açıdan değil, ve fakat jeopolitik açıdan da yakından takip edilmeyi hak ediyor. Dergimizin bu sayısında, diğer pek çok değerlendirmemize ilaveten, söz konusu anlaşmayı da analiz eden bir yazımıza yer veriyoruz.

Yeni sayımızda görüşebilmek dileğiyle!

Құрметті оқырмандар,

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетіне қарасты Еуразия ғылыми-зерттеу институты және «Азия Еуропа» журналын дайындаған ұжым атынан сіздерге құрметпен сәлем жолдаймыз. 2021 жыл бүкіл адамзатқа жақсылық әкелсін деп тілейміз.

Бүкіл әлемдегі адамдардың көпшілігі үшін қиыншылықпен өткен 2020 жылды артта қалдырып, 2021 жылға үлкен үмітпен қараған бүгінгі таңда эпидемиядан арылудың маңызды элементі болып саналатын вакциналау үдерісі көптеген елдердің басты күн тәртібіне айналууда. Ковид-19 эпидемиясын жоймайынша, ел экономикасы қалаған өсімге қол жеткізе алмайтындығы белгілі болды. Осы шеңберде жеделдетілген ресми рұқсаттармен тарихтағы ең жылдам вакцинаны әзірлеу және қолдану бағдарламалары қолданысқа енгізілді.

Бұл орайда 2020 жылдың соңғы күндерінде болған маңызды саяси оқиғаларды еске түсіру жөн болар. Бұл оқиға 2021 және одан кейінгі жылдары қарқынды түрде талқыланатын жаңа күн тәртібін көрсетуде. 15 қарашада эпидемияның көлеңкесінде өткен онлайн қол қою рәсімі әлемде Азия-Тынық мұхиты аймағының салмағының неғұрлым артқандығын көрсеткен көрініс болды. Қол қою рәсімінде Азия-Тынық мұхиты аймағының 15 елі сауданы жеңілдету және арттыру мақсатында жан-жақты экономикалық серіктестік туралы келісімді қабылдады. Сегіз жыл бойы ондаған келіссөздерден кейін дайындалған осы келісім арқылы әлем халқының 30%-ын бір шаңырақтың астына біріктіретін еркін сауда бағыты алға қойылды.

Бір қарағанда, бұл Қытай бастаған экономикалық коалиция ретінде көрінсе де, қарастырылып отырған серіктестік үйлесімді түрде әрекет еткенде, Қытайды теңгеруге қабілетті Жапония, Оңтүстік Корея, Австралия және Жаңа Зеландия сияқты маңызды экономикалық актерлерден құралады. Осы келісім тудыратын өзгерістер тек экономикалық тұрғыдан ғана емес, геосаяси тұрғыдан да мұқият бақылануға тұрарлық.

Журналдың осы санында көптеген басқа талдаулармен қоса, қарастырылып отырған келісімді талдайтын мақала да орын алады.

Жаңа санда көріскенше!

ÖZEL YAZI

АРНАЙЫ МАҚАЛА

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ
ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ

KASIM COMART TOKAYEV
KAZAKISTAN CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANI

ТӘУЕЛСІЗДІК БӘРІНЕН ҚЫМБАТ
BAĞIMSIZLIK HER ŞEYDEN DEĞERLİDİR 4

ÖN SÖZ

АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ
ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ
DOÇ. DR. VAKUR SÜMER 1

RÖPORTAJ

СҰХБАТ

TÜRKİYE'NİN NUR-SULTAN BÜYÜKELÇİLİĞİ
DİN HİZMETLERİ MÜŞAVİRİ SAYIN GALİP AKIN
ТҮРКІЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ НҰР-СҰЛТАҢДАҒЫ
ЕЛШІЛІГІНІҢ ДІНИ ҚЫЗМЕТ БОЙЫНША КЕҢЕСШІСІ ГАЛИП АКЫН 26

GÜNCEL

ӨЗЕКТІ ПІКІР

WHAT THE WORLD VALUES SURVEY RESULTS SAY
О ЧЕМ ГОВОРЯТ РЕЗУЛЬТАТЫ ВСЕМИРНОГО ОБЗОРА ЦЕННОСТЕЙ
GULNAR NADIROVA 36

HORIZONS OF OIL ERA IN LIGHT OF THE COVID-19 CRISIS
ГОРИЗОНТЫ НЕФТЯНОЙ ЭПОХИ В СВЕТЕ КРИЗИСА COVID-19
KANAT MAKHANOV 45

POTENTIAL OF THE REGIONAL COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP FOR ASIA PACIFIC ПОТЕНЦИАЛ ВСЕОБЪЕМЛЯЮЩЕГО РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ АЗИАТО-ТИХООКЕАНСКОГО РЕГИОНА ALBINA MURATBEKOVA	53
AN OVERVIEW OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT OF RUSSIA ОБЗОР РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РОССИИ AZIMZHAN KHITAKHUNOV	60
THE PHENOMENON OF DEFLATION IN GERMANY ФЕНОМЕН ДЕФЛЯЦИИ В ГЕРМАНИИ ILANA DAUTOVA	68
SEYHUN KIYISINDAKİ KAZAKLAR'DA BALIKÇILIK СЫРДАРІЯ БОЙЫ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ БАЛЫҚ ШАРУАШЫЛЫҒЫ DAULET ZHAILYBAYEV	74
A PROMISING GREEN ENERGY RESOURCE IN KAZAKHSTAN: SOLAR POWER ПЕРСПЕКТИВНЫЙ РЕСУРС ЗЕЛЕНОЙ ЭНЕРГИИ В КАЗАХСТАНЕ: СОЛНЕЧНАЯ ЭНЕРГЕТИКА SAULE AKHMETKALIYEVA	81
KAZAKHSTAN RESPONDS TO RECENT "TERRITORIAL CLAIMS" КАЗАХСТАН РЕАГИРУЕТ НА «ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ПРИТЯЗАНИЯ» ZHARMUKHAMED ZHARDYKHAN	88
ÇİN'İN ENERJİ SEKTÖRÜNDE DOĞU TÜRKİSTAN'IN ÖNEMİ ШЫҢЖАҢНЫҢ ҚЫТАЙДЫҢ ЭНЕРГЕТИКА САЛАСЫНДАҒЫ МАҢЫЗЫ OMIRBEK HANAYI	94

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

..... 102

İNFOGRAFIK ИНФОГРАФИКА

..... 140

strategy2050.kz

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ПРЕЗИДЕНТІ
ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ**

**KAZAKISTAN CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANI
KASIM COMART TOKAYEV**

ТӘУЕЛСІЗДІК БӘРІНЕН ҚЫМБАТ **BAĞIMSIZLIK HER ŞEYDEN DEĞERLİDİR**

Бағдар мен белес

Биыл қастерлі Тәуелсіздігімізге 30 жыл толады. Бұл – қайта жаңғырған қазақ мемлекеттігінің, ата-бабаларымыз аңсаған азаттықтың тұғыры нығая түскенін әйгілейтін маңызды белес. Тарих тұрғысынан алғанда, отыз жыл – көзді ашып жұмғандай қас-қағым сәт. Дегенмен, бұл көптеген

İstikamet ve Kilometre Taşları

Bu yıl bağımsızlığımızı 30. yıldönümü. Bu yeniden canlanan Kazak devletinin, ecdadımızın özlemini duyduğu özgürlüğün pekiştigini gösteren önemli bir kilometre taşıdır. Tarihi açıdan bakıldığında otuz yıl, göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir andır. Lakin birçok toplum için bu durum zorluğu ile sevinci,

халықтар үшін қиындығы мен қуанышы, дағдарысы мен дамуы алмасқан тұтас дәуір деуге болады. Біз де осындай жолдан өтіп келеміз.

Азаттығымыздың айшықты белесіне шыққанда әрбір саналы азаматты «Отыз жылда біз қандай жетістіктерге жеттік?», «Келер ұрпаққа қандай елді аманаттаймыз?», «Мемлекеттігімізді нығайта түсу үшін тағы не істейміз?» деген сауалдар толғандырады анық. Осы тұрғыдан алғанда, бұл – арман-мақсаттарымызды тоғыстырып, болашаққа тың серпінмен қадам басу үшін өткенге тағы бір мәрте оралатын, жетістіктеріміз бен кемшіліктерімізді ой елегінен өткізетін маңызды мезет.

Тәуелсіздіктің отыз жылын шартты түрде үш онжылдық белеске бөліп қарастыруға болады. Оның әрқайсысы атқарған миссиясы тұрғысынан ғасырдың жүгін арқалап тұр.

Мен азаттықтың алғашқы онжылдығын жаңа Қазақстанның іргетасын қалау кезеңі деп атар едім. Осы уақытта Елбасының басшылығымен мемлекетіміздің нышандары белгіленіп, билік жүйесі қалыптасты. Ұлттық валютамыз айналымға енді. Қарулы Күштеріміз құрылды. Ата заңымыз қабылданды. Шетелдермен дипломатиялық қатынас орнатылды. Еліміз беделді халықаралық ұйымдарға мүше болды.

«Қазақстан – 2030» стратегиясын қабылдадық. Шығыстағы көршімізбен шекарамызды бекіттік. Басқа да іргелес мемлекеттермен шекара жөніндегі келіссөздер қарқынды жүргізіле бастады. Ел аумағын ядролық қарудан толық тазарттық. Елордамызды Арқа төсіне көшірдік. Нарықтық экономикаға өтіп, жекеменшік институтын берік орнықтырдық.

**ӘР БАҒЫТ
БОЙЫНША
«ҮДЕМЕЛІ
ИНДУСТРИЯЛЫҚ-
ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ДАМУ», «НҰРЛЫ
ЖОЛ», «100
НАҚТЫ ҚАДАМ»
СИЯҚТЫ АУҚЫМДЫ
БАҒДАРЛАМАЛАР
ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛДЫ**

**HER ALANDA
“АШАМАЛЫ
ENDÜSTRİYEL
– YENİLİKÇİ
KALKINMA”,
“NURLU YOL”, “100
SOMUT ADIM” GİBİ
BÜYÜK ÖLÇEKLİ
PROGRAMLAR
GERÇEKLEŞTİRİLDİ**

kriz ve atılımın beraber yaşandığı bir çağdır. Biz de buna benzer bir yoldan geçerek ilerlemekteyiz.

Bağımsızlığımızın zirvesinde her bir akliselim vatandaşımızın “Otuz yılda biz neler başardık?”, “Gelecek nasıl bir ülke emanet edeceğiz?”, “Devletimizi güçlendirmek için başka ne yapabiliriz?” şeklindeki sorular üzerinde düşünmeleri doğaldır. Bu açıdan bakıldığında şimdi hayallerimizi ve hedeflerimizi yenileyip, geleceğe doğru emin ve güçlü adımlarla ilerlemek için geçmişi bir kez daha gözden geçirerek, kazanımlarımız ile eksikliklerimizi düşünce eleğinden geçirmenin vaktidir.

Otuz yıllık bağımsızlık dönemini onar yıllık üç dönemde değerlendirebiliriz. Bunların her biri misyonu açısından yüzyılın yükünü taşımaktadır.

Ben, bağımsızlığın ilk on yılını yeni Kazakistan’ın temellerinin atıldığı bir dönem olarak tanımlardım. O dönemde Elbaşı Nursultan Nazarbayev öncülüğünde devletimizin sembolleri belirlendi ve yönetim sistemi oluşturuldu. Ulusal para birimimiz dolaşıma girdi. Silahlı Kuvvetlerimiz oluşturuldu. Anayasamız kabul edildi. Yabancı ülkelerle diplomatik ilişkiler kuruldu. Ülkemiz önemli uluslararası kuruluşlara üye oldu.

“Kazakistan 2030” stratejisini ilan ettik. Doğu komşumuzla sınırimızı belirledik. Diğer komşu ülkelerle sınır müzakerelerine başladık. Ülkeyi nükleer silahlardan tamamen temizledik. Başkentimizi Büyük Bozkır’a taşıdık. Piyasa ekonomisine geçtik ve güçlü bir özel sektörü kurduk. Yerli üretimin temellerini attık. Gençlerimiz dünyanın önde gelen üniversitelerinde okumaya başladı. Çeşitli krizleri aşmamızı sağlayan Ulusal Fonumuz kuruldu. Dünyanın dört bir yanına dağılmış Kazakları anavatanına davet ederek, Büyük Göçü başlattık. Sonuç olarak ülke toparlandı ve milli ruhumuz şaha kalktı.

Отандық бизнестің негізін қаладық. Жастар әлемнің маңдайалды оқу орындарында білім ала бастады. Түрлі дағдарыстардан аман өтуге мүмкіндік берген Ұлттық қорымыз құрылды. Дүние жүзіне тартыдай шашылған қазақ баласын атажұртқа шақырып, Ұлы көшке жол аштық. Соның нәтижесінде ел еңсесі тіктеліп, ұлттық рухымыз көтерілді.

Екінші онжылдық – Қазақ елінің керегесін кеңейту кезеңі. Осы жылдарда мемлекетіміздің тұғыры нығайып, экономикалық әлеуетіміз арта түсті. Құрлықтағы барлық шекарамызды айқындап, заң жүзінде бекіттік. «Мәдени мұра» бағдарламасын жүзеге асырып, тарихымызды түгендедік. Солтүстік Аралды құтқарып, қашқан теңізді қайтардық. Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездерін, Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының, Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары кеңесінің саммиттерін өткізуге және басқа да бірқатар маңызды халықаралық жобаларға бастамашы болдық. Елімізге шетелден қомақты инвестиция тарттық. Есiлдiң жағасында бой көтерген еңселi елордамыз ұлттық идеямызға айналды. «Батыс Еуропа – Батыс Қытай» халықаралық дәлiзi сияқты iрi инфрақұрылымдық жобалар қолға алынды. Тұрғын-үй құрылысы да бұрын-соңды болмаған қарқынмен дамыды.

Үшінші онжылдықта шаңырағымыз биіктеп, өсіп-өркендеп, мерейлі мемлекетке айналдық. Шекара мәселесін біржола шештік. «Қазақстан – 2050» стратегиясын қабылдап, озық дамыған отыз елдің қатарына қосылуды межеледік.

Әр бағыт бойынша «Үдемелі индустриялық-инновациялық даму», «Нұрлы жол», «100 нақты қадам» сияқты ауқымды бағдарламалар жүзеге асырылды. Саяси және эко-

**ҰЛТТЫҚ
БОЛМЫСЫМЫЗДАН,
ТӨЛ МӘДЕНИЕТІМІЗ
БЕН САЛТ-
ДӘСТҮРІМІЗДЕН
АЖЫРАП ҚАЛМАУ –
БАРЛЫҚ
ӨРКЕНИЕТТЕР
МИДАЙ АРАЛАСҚАН
АЛАСАПЫРАНДА
ЖҰТЫЛЫП
КЕТПЕУДІҢ БІРДЕН
БІР КЕПІЛІ**

**MILLI KİMLİĞİMİZE,
KÜLTÜRÜMÜZE VE
GELENEKLERİMİZE
SİKICA
BAĞLANMAK; TÜM
UYGARLIKLARIN
BEYİNLERİNİN
BİRBİRİYLE
KARİŞTİĞİ BU
KARGAŞADA
YUTULMAMANIN
TEK GARANTİSİDİR**

Ікinci on yıl, Kazak halkının kalkınma ve gelişme dönemidir. Bu yıllarda devletimizin konumu güçlendi ve ekonomik potansiyelimiz arttı. Tüm kara sınırlarımızı belirledik ve yasal olarak pekiştirdik. “Kültürel Miras” programını hayata geçirdik ve tarihi değerlerimizi tamamladık. Kuzey Aral Denizi’ni kurtardık ve kurumakta olan denizi hayata geri döndürdük. Evrensel ve geleneksel dinlerin liderlerinin kongrelerini, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı zirvesini, Asya’da Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı zirvesini düzenledik ve bir dizi önemli uluslararası projeye öncülük ettik. Ülkemize önemli ölçüde yabancı yatırım çektik. İşim (Esil) Nehri kıyılarında yükselen başkentimiz, milli ölkümüz haline geldi. Batı Avrupa-Batı Çin uluslararası koridoru gibi büyük altyapı projelerini ele aldık. Konut inşaatı da benzeri görülmemiş bir hızla gelişti.

Üçüncü on yılda ülkemiz daha da gelişti, zenginleşti ve müreffeh bir devlete dönüştü. Sınır sorunlarını nihai olarak çözdük. “Kazakistan 2050” stratejisini ilan ettik ve ilk otuz gelişmiş ülke arsına girme hedefini belirledik. Her alanda “Aşamalı Endüstriyel – Yenilikçi Kalkınma”, “Nurlu Yol”, “100 Somut Adım” gibi büyük ölçekli programlar gerçekleştirildi. Siyasi ve ekonomik reformların yanı sıra manevi gelişime odaklandık. Tüm bu başarıları Elbaşı Nazarbayev’in vizyoner liderliği ve halkımızın bilgeliği, birlik ve beraberliği, yurttaşlarımızın emeği sayesinde elde ettik. Dolayısıyla Elbaşımızın bağımsızlığımızın ebedi sembolü haline geldiğini söylemek doğru olacaktır.

Önümüzdeki dördüncü on yılın hedefi güçlü bir ülke ve olgun bir ulus olmaktır. Bu doğrultuda siyasi ve ekonomik reform sürecini ve milli bilincin modernleşmesini sürdürmeliyiz ve çağdaş gereksinimlere uyarlanmış yeni bir ulus kimliği oluşturmamız.

Adil bir toplum ve etkili bir devlet inşa

номикалық реформалармен қатар рухани жаңғыруға баса мән бердік.

Осынау толағай табыстардың бәріне Елбасының дара көшбасшылығының һәм халқымыздың даналығы мен парасатының, бірлігі мен ынтымағының, отандастарымыздың қажырлы еңбегінің арқасында қол жеткіздік. Сондықтан, Елбасы Тәуелсіздігіміздің мәңгі символына айналды десек, ақиқатты айтқан болар едік.

Алдағы төртінші онжылдықтың бізге жүктейтін міндеті – қуатты елдің иесі және кемел халық болу. Бұл жолда саяси-экономикалық реформаларды және сананы жаңғырту үдерісін жалғастырып, заман талабына бейімделген ұлттың жаңа болмысын қалыптастыруымыз қажет.

Біз әділетті қоғам мен тиімді мемлекет құруды көздеп отырмыз. Кез-келген істе әділдік қағидатын басшылыққа алсақ, бұған анық қол жеткіземіз. Мысалы, тұрғындардың тұрмысын жақсарту түспесек, еліміздің жетістіктері мен халықаралық табыстарын мақтан ету артық. Азаматтарымыз экономикалық өсімнің игілігін сезіне алмаса, одан еш қайыр жоқ. Мен әрбір шешімді қабылдар сәтте осы ұстанымды басшылыққа аламын. Біз халықтың әлеуметтік жағдайын жақсартумен қатар, барлық азаматтардың мүддесін бірдей

etmek istiyoruz. Her işimizde adalet ilkesini rehber edinirsek, kesinlikle bunu başaracağız. Örneğin, eğer insanlarımızın hayat şartlarını iyileştiremezsek, ülkemizin başarıları ve uluslararası kazanımlarıyla övünmek yersiz olur. Ülkemizin ekonomik büyümesi vatandaşlarımıza yansımıyorsa, bunun hiçbir hayrı yoktur. Ben verdiğim her kararı bu tutumla alıyorum. Biz sadece halkın sosyal durumunu iyileştirmekle kalmıyor, aynı zamanda tüm vatandaşların çıkarlarını da eşit derecede koruyoruz. Benim “adil devlet” anlayışım budur.

Tarihe baktığımızda, her neslin belli bir sınavdan geçtiğini görüyoruz. Atalarımız “Aktaban şubırındı, Alkaköl sulaması” diye adlandırılan tarihi felaketi yaşadılar. Sonraki kuşaklar atalarımız ulusal trajedi boyutundaki açlık, baskı ve zulmü, sürgünleri ve dünya savaşlarını yaşamak zorunda kaldılar.

Totaliter rejim döneminde neredeyse milli değerlerimizi, dilimizi, zihniyetimizi ve dinimizi kaybediyorduk. Bağımsızlık sayesinde bu değerlerimiz halkımıza geri döndürüldü. Fakat millet ve devlet olarak varlığımızı sürdürürebilmek için bugün ve geleceğin nesilleri yeni zorluklara karşı hazırlıklı olmak mecburiyetindedirler.

Mevcut salgın ve sonucunda ortaya çıkan küresel kriz dünyanın eşi benzeri görülmemiş zorluklar ve sınavlarla karşı karşıya olduğunu

қорғаймыз. Менің ұғымымдағы әділетті мемлекет дегеніміз – осы.

Тарихқа көз жүгіртсек, әр буын белгілі бір сынақты басынан өткереді. Біздің бабаларымыз «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұламаны», аталарымыз алапат ашаршылықты, қуғын-сүргінді, дүниежүзілік соғысты көрді.

Тоталитарлық кезеңде ұлттық құндылықтарымыздан, тілімізден, діліміз бен дінімізден айырылып қала жаздадық. Оның бәрі Тәуелсіздіктің арқасында халқымызға қайта оралды. Бірақ, ұлт пен ел ретінде сақталып қалу үшін бүгінгі және болашақ ұрпақ жаңа сын-қатерлерге дайын болуы керек.

Қазіргі пандемия және соның салдарынан туындаған дағдарыс бүкіл әлемнің бұрын болмаған жаңа сынақтармен бетпе-бет келіп отырғанын анық көрсетті. Экономикалық, әлеуметтік, экологиялық, биологиялық және басқа да қатерлерге қоса, жер жүзіне жағымсыз идеологиялық вирустар да жайылып келеді. Жаһандану кезінде ел жат жұрттың ықпалына бейсаналы түрде ілесіп кеткенін аңғармайды. Басқаша айтқанда, мәжбүрліктен емес, санасының

ақиқса göstermiştir. Экономик, sosyal, çevresel, biyolojik ve diğer tehditlere ek olarak, olumsuz ideolojik virüsler de dünya çapında yayılmaktadır. Küreselleşme çağında ülke bilinçsizce yabancıların etkisine girdiğinin farkında bile olmuyor. Başka bir deyişle ülkeler güç kullanılarak değil, zihninin bulanıklığıyla gönüllü olarak tuzağa düşürülmektedir. Bu nedenledir ki, yeni asrın artıları ve eksilerini tartmanın, kazanımlarını özümsemenin yanında köklerimizi güçlü tutmamız gerekiyor. Milli kimliğimize, kültürümüze ve geleneklerimize sıkıca bağlanmak; tüm uygarlıkların beyinlerinin birbiriyle karıştığı bu kargaşada yutulmamanın tek garantisidir.

Билиң ve Öğreti

Гүнүмүзде бағымсызлықка дүньяға gelen çocuklar büyüdü ve otuz yaşında yetişkinler oldular. Egemen bir ülkede дүньяға geldikleri için onların zihinleri açık, farklı bakış açılarına sahip ve farklı bir yaşam tarzları var. Onlar bağımsızlığı kanıt gerektirmeyen bir aksiyom (önerme/apaçıklık) olarak görüyorlar. Bu, egemenlik kavramının gençlerin zihninde sağlam bir şekilde kök saldıgını gös-

улануы арқылы өз еркімен торға түседі. Сондықтан, жаңа заманның жақсы-жаманын екшеп, артықшылықтарын бойға сіңірумен қатар, тамырымызды берік сақтауымыз қажет. Ұлттық болмысымыздан, төл мәдениетіміз бен салт-дәстүрімізден ажырап қалмау – барлық өркениеттер мидай араласқан аласапыранда жұтылып кетпеудің бірден бір кепілі.

Таным мен тағылым

Бүгінде Тәуелсіздік құрдастары ойы толысқан отыз жасқа толды. Егемен елде дүниеге келіп, өсіп-жетілген олардың санасы сергек, көзқарастары да, өмір салттары да өзгеше. Тіпті, Тәуелсіздікті ешбір дәлелді қажет етпейтін аксиома деп біледі. Бұл – егемендік ұғымы жастардың санасына берік орныққанын көрсететін қалыпты құбылыс. Бірақ Тәуелсіздік құндылығы жадына біржола шегеленіп, мәңгі сақталуы үшін өскелең ұрпақ оның қадірін білуі керек.

Бостандық бізге оңайлықпен келген жоқ. Ата-бабаларымыз азаттық жолында арпалысты. Талай зұлмат замандар мен нәубеттерді бастан өткерді. Осының бәрі халықтың есінде сақталып, ұрпақтан ұрпаққа берілуге тиіс.

Кезінде «Мәдени мұра» бағдарламасы ұлт шежіресін түгендеуге жол ашты. Отандық тарих ғылымы тың серпінмен дамып, түрлі бағыттар бойынша көптеген зерттеу жүргізілді. Бұрын бәймәлім болған қаншама тарихи деректер, археологиялық қазыналар табылды. Тарихымыз сан мың жылдан тамыр тартатынын айғақтайтын жаңалықтар ашылды. Елбасының осындай іргелі бастамалары халқымыздың тарихи санасын жаңғыртуға зор үлес қосты. Бағдарлама аясындағы еңбектер том-том болып жарыққа

**СОНЫМЕН БІРГЕ,
ОСЫ ТАҚЫРЫПТЫ
ЗЕРТТЕП ЖҮРГЕН
ҒАЛЫМДАР МЕН
ЖАЗУШЫЛАРДЫҢ
ДА ЕҢБЕГІ
ҚОЛДАУҒА ИЕ
БОЛУЫ ЖӘНЕ
БАҒАЛАНУЫ
ҚАЖЕТ. АЛАШ
АРЫСТАРЫНЫҢ
АСЫЛ МҰРАСЫН
ИГЕРУ ЖАЛҒАСА
БЕРУГЕ ТИІС**

**АЙНЫ ЗАМАНДА БУ
KONUYU İNCELEYEN
BİLİM ADAMLARININ
VE YAZARLARIN
ÇALIŞMALARI
DESTEKLENMELİ
VE TAKDİR
EDİLMELİDİR.
ALAŞ HAREKETİ
ÜYELERİNİN
MİRASINA SAHİP
ÇIKMALIYIZ**

терен normal bir fenomendir. Ancak bağımsızlık kavramının gençlerin hafızalarına kazınması ve sonsuza kadar korunması için, yeni neslin bilinçli bir şekilde onun değerini bilmesi gerekir.

Özgürlük bize kolay gelmedi. Atalarımız özgürlükleri için mücadele ettiler. Başlarından birçok acımasız, karanlık dönemler ve trajedi geçti. Bütün bunlar halkın hafızasında saklanmalı ve nesilden nesle aktarılmalıdır.

Bir zamanlar “Kültürel Miras” programı ulusun kültürel ve tarihi değerlerini tamamlamaya, keşfetmeye olanak sağlamıştı. Milli tarih bilimi yeni bir ivme kazanmış ve çeşitli alanlarda birçok çalışma yapıldı. Daha önce bilinmeyen birçok tarihi veri ve arkeolojik hazineler ortaya çıkarıldı. Tarihimizin binlerce yıl öncesine gittiğini ispatlayan kanıtlar keşfedildi. Kazakistan Cumhuriyeti’nin kurucu Cumhurbaşkanı’nın böylesi temel girişimleri halkımızın tarihsel bilincinin yeniden dirilişine önemli katkılar sunmuştur. Program çerçevesinde ciltlerle eserler yayımlanmıştır. Peki, bu önemli çalışmaların kazanımlarını çoğunluk görüyor mu? Araştırma projelerinin birçoğu araştırma enstitüleri ve merkezlerinin çehresiyle sınırlı kalmamış mıdır?

Bu tür temel araştırmaların sonuçlarından sadece bu alandaki uzmanların istifade etmesi doğru değildir. Bu eserler açık olmalı ve genel halk için erişilebilir hale getirilmelidir. Çünkü sadece tarihçilerin değil, tüm insanların, özellikle de genç kuşağın tarihsel bilinci güçlü olmalıdır. Aynı zamanda, büyük ölçekli sergiler veya diğer büyük ölçekli projelerle ilgilenmek yerine, çocuklar ve gençler için basit ve anlaşılabilir kolay işlere odaklanılması yeğdir. Örneğin, belgeselleri ve uzun metrajlı filmleri ele alalım. Bu doğrultuda “Elmas Kılıç”, “Cesur Yürekli Bin Çocuk (Jaw jürek mın bala)”, “Tomris”, “Keyki Batır”, “Zor Zamanlar (Tar Zaman)” gibi tarihi filmler yapılmıştır. Ancak bu da yeterli değildir.

zakon.kz

шықты. Дегенмен, сол қажырлы еңбектің жемісін көпшілік көріп отыр ма? Зерттеу жобаларының біразы ғылыми институттар мен орталықтардың аясында ғана қалып қойған жоқ па?

Мұндай іргелі ізденістердің нәтижесі тек осы сала мамандарының игілігіне ғана айналуы орынсыз. Оны қалың жұртшылыққа түсінікті және қолжетімді ету қажет. Өйткені тарихшылардың ғана емес, барша жұрттың, әсіресе, жас ұрпақтың тарихи санасы айқын әрі берік болуға тиіс. Бұл ретте, ауқымды көрмелермен немесе басқа да үлкен жобалармен әуестенбей, балаларға, жастарға арналған қарапайым әрі қабылдауға жеңіл туындыларға баса мән берген

Yetkili makamlara ve yerel televizyon kanallarına devlet siparişlerinin belirli bir bölümünü tarihi konulara yönlendirme talimatı veriyorum. Elbette mali sorun çözölmelidir. Ancak Kırgız kardeşlerimiz "Kurmanjan Datka" filmiyle çok para harcamadan kaliteli bir sanat eseri yapmanın mümkün olduğunu açıkça ortaya koymuşlardır.

Bugün dünya film endüstrisinde tarihi senaryolara talep artmıştır. Hem Amerika'nın, hem de Avrupa'nın önemli olayları hakkında birçok film mevcuttur. Şimdi "Netflix", "HBO" ve diğer devasa film şirketleri Asya'ya yönelmektedir. Bu bakımdan, tarihimizde büyük ölçekli filmlere konu olabilecek birçok önemli kilometre taşları ve olaylar vardır. Örneğin,

жөн. Мысалы, деректі және көркем фильмдерді алайық. Осы бағытта «Алмас қылыш», «Жау жүрек мың бала», «Томирис», «Кейкі батыр», «Тар заман» сияқты тарихи фильмдер түсірілді. Бірақ бұл әлі жеткіліксіз.

Мен құзырлы органдар мен отандық телеарналарға мемлекеттік тапсырыстың белгілі бір бөлігін міндетті түрде тарихи тақырыптарға бағыттауды тапсырамын. Әрине, қаржы мәселесі шешілуі керек. Дегенмен, көп қаражат жұмсамай да жоғары деңгейдегі өнер туындысын түсіруге болатынын қы-

**БИЫЛ ӘЙГІЛІ
ЖЕЛТОҚСАН
ОҚИҒАСЫНА 35
ЖЫЛ ТОЛАДЫ. 1986
ЖЫЛЫ ӨРІМДЕЙ
ҰЛ-ҚЫЗДАРЫМЫЗ
КЕҢЕС ОДАҒЫНЫҢ
ҚАҺАРЫНАН
ҚАЙМЫҚПАЙ, ҰЛТ
НАМЫСЫ ҮШІН
АЛАҒА ШЫҚТЫ**

**BU YIL, "JELTOKSAN
OLAYLARI" NIN
(ARALIK OLAYLARI)
35. YILDÖNÜMÜDÜR.
1986 YILINDA,
SOVYETLER
BİRLİĞİ'NİN
GAZABINDAN
KORKMAYAN
OĞULLARIMIZ
VE KIZLARIMIZ
MİLLETİN ONURU
İÇİN SOKAKLARA
DÖKÜLDÜ**

dünyanın en güçlü imparatorluklarından biri olan Altın Orda Devleti hazır bir tarihi kaynak değil midir?! Gelecekte bu konuya film uzmanlarının özel önem vermesi doğru olacaktır.

Devletçilik ve devlet olma fikri her zaman sanat eserlerine ve tarihi belgesellere yansıtılmalıdır. Biz bir zamanlar ülkeye hizmet konusunda örnek olan Alaş liderlerinden bir şeyler öğreniyoruz. Onlar geçen yüzyılın başında halk içinde bağımsızlık fikirlerinin yaygınlaşmasına büyük katkı sağladılar ve bu özgürlük yolunda canlarını hiçe saydılar.

Bağımsızlığımızın yıldönümü kutlamalarının bir parçası olarak, bu kadar seçkin insanlarımızı hatırlamalı ve miraslarını gençliğimize ve dünyaya tanıtmalıyız. Aynı zamanda bu konuyu inceleyen bilim adamlarının ve yazarların çalışmaları desteklenmeli ve takdir edilmelidir. Alaş hareketi üyelerinin mirasına sahip çıkmalıyız.

Milyonlarca insanımızı yok eden ve sağ kalanların hayata tutunabilmesi için komşu ülkelere sığınmasına neden olan "Büyük Açlık" felaketinin ilk dönemi olan 1921-1922 felaketinin üzerinden 100 yıl geçti. Bu felakette insanlarımız hayatlarını kaybetmeseydi, milletimizin nüfusu bugün olduğundan kat kat daha kalabalık olacaktı.

Tarihimizin bu acı dolu sayfaları henüz tam olarak incelenmemiştir. Hatta bilim adamları bile açlık kurbanlarının tam sayısı konusunda maalesef hemfikir değildir. Tutarsız verilerin yanı sıra bunun nedenleri ve sonuçları hakkındaki farklı görüşler toplumu da yanlış yönlendirmektedir. İlgili tarihsel belgeler ve toplanan veriler çok dikkatli bir şekilde ele alınmalıdır.

Alanının uzmanları tarafından konu sistematik olarak araştırılmalı ve buna göre açlık meselesine dair devlet görüşü bildirmelidir. Bu karmaşık konuya itidal ve sorumlulukla yaklaşmamız gerekiyor. Genel olarak, tarihsel araş-

рғыз бауырларымыз «Құрманжан датқа» фильмі арқылы анық көрсетті.

Бүгінде әлемдік киноиндустрияда тарих тақырыбындағы сценарийлерге сұраныс жоғары. Американың да, Еуропаның да айтулы оқиғалары туралы фильмдер өте көп. Қазір Netflix, HBO және басқа да алпауыт кинокомпаниялар Азияға бет бұруда. Осы орайда біздің де шежіремізде ауқымды фильмдерге арқау болатын маңызды белестер мен оқиғалар баршылық. Мысалы, әлемдегі ең қуатты империялардың бірі болған Алтын орда тарихы дайын тұрған жоқ па?! Бұл мәселеге болашақта кино саласының мамандары баса назар аударғаны жөн.

Көркем және деректі тарихи туындыларда мемлекеттілік және мемлекетшілдік идеясы әрдайым көрініс табуы қажет. Біз кезінде елге қызмет етудің озық үлгісін көрсеткен Алаш қайраткерлерінен тағылым аламыз. Олар өткен ғасырдың басында тәуелсіздік идеяларын халық арасында дәріптеуге зор еңбек сіңіріп, азаттық жолында құрбан болды.

Тәуелсіздігіміздің мерейтойы аясында осындай біртуар тұлғаларды еске алып, олардың мұрасын жастарымызға және бүкіл әлемге паш етуіміз керек. Сонымен бірге, осы тақырыпты зерттеп жүрген ғалымдар мен жазушылардың да еңбегі қолдауға ие болуы және бағалануы қажет. Алаш арыстарының асыл мұрасын игеру жалғаса беруге тиіс.

Миллиондаған адамды қазаға ұшыратып, тірі қалғанын жан сауғалап босып кетуге мәжбүр еткен алапат ашаршылықтың алғашқы кезеңі – 1921-1922 жылдардағы нәубеттен бері 100 жыл өтті. Сол зұлматтың кесірінен қырылып қалмағанда, халқымыздың саны қазіргіден әл-

**ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ
ТҰРҒЫСЫНАН
ЖАЗЫЛҒАН
ШЕЖІРЕ
ҰРПАҚТЫҢ
САНАСЫН ОЯТЫП,
ҰЛТТЫҢ ЖАДЫН
ЖАҢҒЫРТУҒА
МҮМКІНДІК БЕРЕДІ**

**ҰЛСAL ҶИКАРЛАР
БАҒЛАМИНДА
ЯЗИЛАН ТАРИН,
ГЕЛЕКЕК НЕСИЛЛЕРИН
БИЛИНЦИНИ
УЯНДИРИР
ВЕ МИЛЛЕТИН
НАФИЗАСИНИ CAНЛИ
ТУТМАЯ ОЛАНАК
САҒЛАР**

тұрмалар, реторик ve slogan olmadan, tamamen bilimsel bir temelde yürütülmelidir.

Bu yıl, “Jeltoksan Olayları”nın (Aralık Olayları) 35. yıldönümüdür. 1986 yılında, Sovyetler Birliği’nin gazabından korkmayan oğullarımız ve kızlarımız milletin onuru için sokaklara döküldü. Bu olaylardan tam olarak beş yıl sonra, bağımsızlığımızı ilan etmiş olmamızın sembolik bir anlamı vardır. Bu bağlamda özgürlüğün ilk kırlan-gıçlarının kahramanlığı gerektiği gibi takdir edilmeli ve sistematik olarak tanıtılmalıdır.

Yılsonuna kadar yakın tarihimizde yaşanan bir dizi önemli olayın yıldönümlerini kutlayacağız. 1991 yılında Semipalatinsk Nükleer Silahları Deneme sahası kapatıldı. Bunun sadece ülkemiz için değil, tüm insanlığın geleceği için çok önemli bir karar olduğunu dikkate alırsak, özel bir etkinlik yapılması gerektiğini düşünüyorum. Elbaşı Nazarbayev’in imzaladığı Kararname sayesinde Kazakistan, nükleer silahlara karşı küresel tutumuyla dünya lideri konumuna gelmiştir. Ülkemiz büyük güçlerini güvenini kazanmış ve uluslararası toplumda sorumluluk sahibi bir ülke olarak tanınmıştır.

Halkımız “Geçmiş günden uzağı, gelecek günden yakını yoktur” der. Sadece geçmişimizdeki büyük Hanlar ve Kağanların dönemleri değil, aynı zamanda son otuz yılda geride bıraktığımız çetin sınavlarla dolu yolumuz da bugün tarih olarak, gün gittikçe uzaklaşmaktadır. Bağımsızlığın şafağını kendi gözleriyle gören bir önceki kuşak olmazsa, gelecek kuşak geçen yüzyılın 90’lı yıllarında yaşanan tarihi olayların anlamını ve değerini anlamayacaktır. Onlar bağımsızlığı kaderin bir armağanı olarak görüyorlar. Aslında ahval bu değildir.

Zamanın siyasi, ekonomik, sosyal, demografik ve diğer faktörler nedeniyle Elbaşı Nazarbayev yedi kez değil, yet-

денеше есе көп болар еді.

Тарихымыздың осы ақтаңдақ беттері әлі күнге дейін жан-жақты зерттелмей келеді. Тіпті, ғалымдардың арасында ашаршылық құрбандарының нақты саны туралы ортақ пайым жоқ. Ала-құла деректер және оның себеп-салдары жайлы әртүрлі көзқарастар қоғамды адастырады. Тиісті тарихи құжаттарды, жиналған мәліметтерді аса мұқият зерделеу керек.

Білікті мамандар жүйелі зерттеумен айналысып, соған сәйкес ашаршылық мәселесіне мемлекет тарапынан баға берілгені жөн. Біз бұл күрделі мәселеге ұстамдылықпен және жауапкершілікпен қараймыз қажет. Жалпы, тарихи зерттеулерді ұраншылдық пен даңғазасыз, таза ғылыми ұстаныммен жүргізген дұрыс.

Биыл әйгілі Желтоқсан оқиғасына 35 жыл толады. 1986 жылы өрімдей ұл-қыздарымыз Кеңес Одағының қаһарынан қайтыс болып, ұлт намысы үшін алаңға шықты. Осы күннен соң тура бес жыл өткенде Тәуелсіздігімізді жариялауымыздың символдық мәні зор. Бұл орайда, азаттықтың алғашқы қарлығаштары – Желтоқсан қаһармандарының азаматтық ерлігі лайықты бағасын алып, жоспарлы түрде насихатталуы керек.

Біз жыл соңына дейін жаңа тарихымыздағы бірнеше айтулы оқиғаның мерейлі белесін атап өтеміз. 1991 жылы Семей полигоны жабылды. Оның еліміз ғана емес, барша адамзаттың болашағы үшін айрықша маңызды шешім екенін ескеріп, арнайы іс-шара өткізу қажет деп санаймын. Елбасы қол қойған Жарлықтың арқасында Қазақстан бүкіл дүние жүзіне ядролық қару-жараққа қарсы әлемдік қозғалыстың көшбасшысы болып танылды, алып мемлекеттердің сеніміне ие болды, халықаралық қоғамдастықта жауапкершілігі жоғары ел ретінде мойындалды.

«Өткен күннен алыс жоқ, келер күннен жақын жоқ» дейді халқымыз. Кешегі өткен хандар мен қағандардың дәуірі ғана емес, соңғы отыз жылдағы жасампаздық жолымыз да бүгінде тарихқа айналып, күн сайын алыстап барады. Азаттық таңын өз

міш кез өлчүп, бір кез кесмек зорунда калмыштыр. Түнелін сонундакі ішігін гөрүнмедігі, чыкмаздан чыкманын мүмкүн олмадыгі зор гүнлери гериде бйрактык, чатышма ве канлы савашлары өнлейеблдик ве һиң кимсеге һаккымызы ыедирмеден ыени Казак devletini курдук. Бу-гүнүн генчлери ве гелекек несиллер bunu her zaman билmelidir. Бу nedenle, Казакистан'ın modern tarihini sistematik olarak incelemek gerekir.

Doğruyu söylemek gerekirse, bağımsızlık yıllarında birkaç kez ele alınmasına rağmen, ulusal çıkarlarımızı göz önünde bulunduran yeni ve çok ciltli tarihimiz henüz tam olarak yazılabilmiş değildir. Geçmişin eksikliklerini de dikkate alarak konseptini yeniden gözden geçirmenin ve yeni bilimsel ilkeler ve yenilikler temelinde yeni dönem ülke tarihinin yeniden yazılma zamanı çoktan gelmiştir. Tüm ders kitapları bu tür temel çalışmalara dayanmaktadır. Bu, ulusal tarihimizi öğretmek açısından da stratejik öneme sahip bir konudur. Bu nedenle hemen Kazakistan'ın yeni akademik bir tarihini yazmaya başlamak lazımdır. Sonuçta, tarihsel bilincin yeniden canlanması sorununun özü budur. Yetkili tarihçilerimizi bu çalışmaya dâhil etmemiz gerekiyor.

Ayrıca yabancılar için kısa bir Kazakistan tarihi yazmayı ve bunu dünyanın başlıca dillerine çevrilmesini öneriyorum. Kazak halkının nice asırlık gerçek tarihini dünyaya göstermesinin bir yolu da budur.

Her ulus kendi tarihini yazmalıdır. Başka bir ideolojileri rehber edinmek doğru değildir. Ulusal çıkarlar bağlamında yazılan tarih, gelecek nesillerin bilincini uyandırır ve milletin hafızasını canlı tutmaya olanak sağlar.

Топлум ве Деğerлер

Egemenliğimizin ebedi sacayağı: Altay'dan Atıray'a, Alatau'dan Arka'ya kadar uzanan uçsuz bucaksız toprağımız, ananın ak sütüyle kanımıza sinen kutsal dilimiz ve tüm zorlukların üstesinden geldiği halkımızı birlik ve beraberliğidir. Bu üç değeri göz bebeğimiz gibi koruyacağız.

Atalarımızdan miras kalan kutsal topraklarımız, en önemli servetimizdir. Bu geniş top-

кезімен көрген алдыңғы буын болмаса, кейінгі жастар өткен ғасырдың 90-жылдарындағы тарихи оқиғалардың тереңіне бойлап, мәнін жете түсіне бермейді. Тәуелсіздікке тағдырдың бере салған сыйы ретінде қарайды. Шын мәніндегі ахуал олай емес.

Елбасы сол кездегі саяси, экономикалық, әлеуметтік, демографиялық және басқа да жағдайларға байланысты жеті рет емес, жетпіс рет өлшеп, бір рет кесуге мәжбүр болды. Біз тығырықтан шығар жолдың саңылауы да көрінбейтін қиын күндерден қақтығыс пен қантөгіске ұрынбай аман шығып, ешкімге есемізді жібермей, жаңа сипаттағы Қазақ мемлекетін құрдық. Бүгінгі және болашақ ұрпақ мұны әрдайым біліп отыруы керек. Сол үшін Қазақстанның жаңа тарихын да жүйелі зерттеген жөн.

Шынына келсек, Тәуелсіздік жылдарында бірнеше рет қолға алынғанына қарамастан, ұлттық мүддемізге сай келетін көп томдық жаңа тарихымыз әлі толық жазылған жоқ. Оның тұжырымдамасын бұған дейінгі олқылықтарды ескере отырып қайта қарап, жаңа ғылыми ұстанымдар мен жаңалықтардың негізінде тыңнан жазатын уақыт әлдеқашан келді. Барлық оқулықтар осындай іргелі еңбекке негізделіп әзірленеді. Бұл – ұлт шежіресін дәріптеу тұрғы-

раkları Kazaklara hiç kimse hediye etmedi. Bugünkü tarihimiz 1991 veya 1936 ile ölçülemez. Halkımız burada Kazak Hanlığı döneminde ve daha önce Altın Orda, Türk Kağanlığı, Hunlar ve Sakalar döneminde yaşamış ve gelişmiştir. Kısacası, ulusal tarihimizin derin kökleri antik çağa kadar uzanmaktadır. Genel olarak tarih politikacılar tarafından değil tarihçiler tarafından incelenmelidir.

Sınırın uluslararası bir anlaşma ile resmen tanınması ve dünya toplumu tarafından kabul edilmesi, son birkaç yüzyılda bir gelenek haline geldi. Ondan önce delimitasyon (sınırlar üzerinde anlaşma) ve demarkasyon (sınırları yerinde belirleme) diye bir şey yoktu.

Biz sınır meselesiyle uğraşırken, bazı siyasetçilerin ve kanaat önderlerin "Acele etmeyelim, sonra da anlaşabiliriz" dediğini ve rahat davranmak istediğini hatırlıyoruz. Israrla müzakerе yürütmenin ve sınırlarımızı bir an önce belirlemenin doğru olduğunu zaman kanıtladı. Şimdi, kim ne derse desin, ikili anlaşmalarla oluşturulmuş, uluslararası kabul görmüş bir sınırlarımız var. Artık kimse onunla ilgili tartışamaz.

Toprak bütünlüğümüzü sorgulayan ve iyi komşuluk ilişkilerimizi bozmak isteyen bazı yabancı uyrukluların kışkırtıcı eylemlerine resmi ve kamusal düzeyde karşı koymamız ve aydın-

сынан алғанда стратегиялық маңызы бар мәселе. Сондықтан, Қазақстанның академиялық үлгідегі жаңа тарихын жазуды дереу бастау керек. Түптеп келгенде, тарихи санның жаңғырту мәселесінің түйіні – осы. Бұл іске беделді тарихшыларымызды тарту қажет.

Сонымен қатар, шетел аудиториясына арналған Қазақстанның қысқаша тарихын жазып, әлемнің негізгі тілдеріне аударуды ұсынамын. Бұл – қазақтың сан ғасырлық шынайы тарихын әлемге танытудың бірден-бір жолы.

Әрбір халық өзінің арғы-бергі тарихын өзі жазуға тиіс. Бөтен идеологияның жетегімен жүруге болмайды. Ұлттық мүдде тұрғысынан жазылған шежіре ұрпақтың санасын оятып, ұлттың жадын жаңғыртуға мүмкіндік береді.

Қоғам мен құндылық

Егемендігіміздің мәңгілік ұштағаны – Алтайдан Атырауға, Алатаудан Арқаға дейін кең көсілген байтақ жеріміз, ананың ақ сүтімен бойымызға дарыған қастерлі тіліміз және барлық қиындықтардан халқымызды сүріндірмей алып келе жатқан береке-бірлігіміз. Біз осы үш құндылықты көздің қарашығындай сақтаймыз.

Бабалардан мұра болған қасиетті жеріміз – ең басты байлығымыз. Қазаққа осынау ұлан-ғайыр аумақты сырттан ешкім сыйға тартқан жоқ. Бүгінгі тарихымыз 1991 жылмен немесе 1936 жылмен өлшенбейді. Халқымыз Қазақ хандығы кезінде де, одан арғы Алтын Орда, Түрік қағанаты, Ғұн, Сақ дәуірінде де осы жерде өмір сүрген, өсіп-өнген. Қысқаша айтқанда, ұлттық тарихымыздың терең тамырлары көне заманның өзегінде жатыр. Жалпы, тарихпен саясаткерлер емес, тарихшылар айналысуы керек.

**БАБАЛАРДАН МҰРА
БОЛҒАН ҚАСИЕТТІ
ЖЕРІМІЗ – ЕҢ БАСТЫ
БАЙЛЫҒЫМЫЗ.
ҚАЗАҚҚА Осынау
ҰЛАН-ҒАЙЫР
АУМАҚТЫ
СЫРТТАН ЕШКІМ
СЫЙҒА ТАРТҚАН
ЖОҚ. БҮГІНГІ
ТАРИХЫМЫЗ 1991
ЖЫЛМЕН НЕМЕСЕ
1936 ЖЫЛМЕН
ӨЛШЕНБЕЙДІ**

**АТАЛАРИМИЗДАН
MİRAS KALAN
KUTSAL
TOPRAKLARIMIZ,
EN ÖNEMLİ
SERVETİMİZDİR. BU
GENİŞ TOPRAKLARI
KAZAKLARA HİÇ
KİMSE HEDİYE
ETMEDİ. BUGÜNKÜ
TARİHİMİZ 1991
VEYA 1936 İLE
ÖLÇÜLEMEZ**

latıcı çalışmalarını ölçülü olarak yürütmemiz gerekmektedir. Ulusal çıkarlarımızı hem yumuşak güçle hem de sert güçle savunmaya hazır olmamız gerektiğini bir kez daha vurgulamak istiyorum.

Yukarıda da söylediğim gibi sınırlarımız tamamen belirlenmiş ve çizilmiştir. Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsüne ilişkin Sözleşme'nin 2018 yılında imzalanmasının ardından sadece karada değil, denizde de sınırlarımız belirlenmiş ve nihai olarak çözülmüştür.

Kazakistan, bölünmez tek bir devlettir. Ülkemiz güney, kuzey, batı ve doğu olarak bölünemez. Bunlar sadece yönü gösteren koşullu isimlerdir. 2018 yılında Elbaşı Kararı ile "Güney Kazakistan" ili "Türkistan" olarak değiştirildi. Halk, bu tarihi adaleti yeniden tesis eden kararı canı gönülden destekledi. Çünkü sadece buradaki tarihi şehir değil, tüm bölge antik çağlardan beri Türkistan olarak anılmaktadır. Bu güzel geleneği ülke çapında devam ettirilebiliriz. Bu tür adımları ihtiyatlı olarak atacağız.

Toprakla ilgili hepimizin bildiği ve asla değişmeyecek gerçek şudur ki Kazak toprakları hiçbir yabancıya devredilmeyecek ve asla satılmayacaktır. Her vatandaş bunun farkında olmalıdır. Arazi Kanunu'nun belirli hükümlerine ilişkin ilan edilen durdurma kararı önümüzdeki yıl sona erecek. Tarım arazilerinin dolaşıma sokulması ve halkın yararına kullanılması çok önemlidir. Bu nedenle bu yıl arazi konularında bir komisyon oluşturmamız ve bu çerçevede sorunu çözmemiz gerekmektedir.

Kazaklar için küçük bir arsa kıymetlidir ve bir avuç toprak altındır. Ama bunu biz değerini biliyor muyuz? Toprağın değerini bilmek, yalnızca sloganlarla ölçülmez. Ne yazık ki yüksek dağlarımızı, berrak göllerimizi ve uçsuz bucaksız bozkırlarımızı kirletenler, kendi vatandaşlarımızdır. Kök-Jaylau'ı ateşe verenler, çöpleri bırakanlar, Köbeytuz

Шекара сызығын ресми түрде халықаралық шартпен бекітіп, оны әлем жұртының мойындауы соңғы бірнеше ғасырда үрдіске айналды. Оған дейін қазіргідей делимитация, демаркация деген ұғымдар болмаған.

Біз шекара мәселесін шешумен нақты айналысып жатқан кезде кейбір саясаткерлер мен қоғам қайраткерлері «біз бұған асықпайық», «кейін де келісуге болады» деп арқаны кеңге салғысы келгені есімізде. Келіссөздерді табандылықпен жүргізіп, іргемізді дереу қымтап алғанымыз өте дұрыс болғанын уақыттың өзі дәлелдеп берді. Қазір кім не айтса да, біздің екіжақты келісімдермен бекітіліп, халықаралық деңгейде танылған шекарамыз бар. Енді оған ешкім дауласа алмайды.

Аумақтық тұтастығымызға күмән келтіріп, тату көршілік қатынастарға сына қаққысы келетін кейбір шетел азаматтарының арандатушылық іс-әрекеттеріне ресми және қоғамдық деңгейде тойтарыс бере отырып, ағартушылық жұмыстарын ұстамдылықпен

bataqlıgının toprağını kovalarla taşıyanlar ve gölün ortasına arabayla girenler yine onlardır. Bir boynuz uğruna geyiklerin canına kıyan da yabancılar değildir. Kutsal topraklarımızın iyесinden korkmadan ve yabancıların da yapamayacağı şeyleri yaparak bu yerin sahibi olduğumuzu nasıl iddia edebiliriz? Bu, acı bir gerçektir. Biz toprağımızın gerçekten sahipleri olduğumuzu işle göstermeliyiz. Bu da sokakları kirletmemek, herhangi bir yerde ateş yakmamak gibi basit şeylerden ulusal çaptaki çevre duyarlılığına kadar çok çeşitli önlemlere yansıtılmalıdır.

Her şey eğitimle başlar. Ebeveynleriyle birlikte bahçeye ağaç dikmeyen, yetişkinlerin hayvanlara karşı olan saygısını görmeyen, küçük yaşlardan itibaren doğaya bakmayı sevmeye alışkın olmayan çocuk; büyüdüğünde vatan topraklarına acımaz. Mesele ekolojide değil vatanseverlikte, hukukta değil bilinçtedir.

Ülkeyi ve toprağı sevmek için genç nesil Kazakistan'ın doğa harikalarını bilmelidir. Batıda Bozjira ve Şerqala; güneyde Aksu-Jabağılı ve

жүргізген жөн. Біз ұлттық мүддені аспен де, таспен де қорғауға дайын болуымыз қажеттігін тағы да баса айтқым келеді.

Жоғарыда айтқанымдай, шекарамыз толығымен шегенделді. 2018 жылы Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы конвенцияға қол қойылғаннан кейін құрлықтағы ғана емес, теңіздегі шекарамыз да біржола айқындалып, түпкілікті шешілді.

Қазақстан – біртұтас мемлекет. Еліміз оңтүстік, солтүстік, батыс, шығыс деп бөлінбейді. Бұл – тек бағытты білдіретін шартты атаулар. 2018 жылы Елбасының Жарлығымен Оңтүстік Қазақстан облысына Түркістан атауы берілді. Тарихи әділдікті қалпына келтірген орынды шешімді халық бірауыздан қолдап, өте жылы қабылдады. Өйткені, мұндағы шежірелі шаһар ғана

**БІЗ ҰЛТТЫҚ
МҮДДЕНІ АСПЕН
ДЕ, ТАСПЕН ДЕ
ҚОРҒАУҒА ДАЙЫН
БОЛУЫМЫЗ
ҚАЖЕТТІГІН ТАҒЫ
ДА БАСА АЙТҚЫМ
КЕЛЕДІ**

**ҰЛУСАЛ
ҶИКАРЛАРИМИЗИ
HEM YUMUŞAK
GÜÇLE HEM DE SERT
GÜÇLE SAVUNMAYA
HAZIR OLMAMIZ
GEREKTIĞINI BİR KEZ
DAHA VURGULAMAK
İSTİYORUM**

Sayram-Ögem; Jetysu'da Han Tengri ve Çarın, Kolsay ve Kayındı, Kapal-Arasan, Altınemel ve Burhan pınarları; doğuda Muztau ve Şingıstau, Markakol ve Rahman pınarları; Büyük Bozkır'da Burabay ve Bayanaul, Ulıtau ve Karkaralı; kuzeyde İmantau ve Ayırtau ve daha nice güzel yerlerimiz var. Başka yerden cenneti aramaya gerek yok. Her şeye sahibiz. Gençlere bu harika doğamızı tanıtmalı ve onlara saygı duymayı öğretmeliyiz.

Zaman kaybetmeden tutarlı bir şekilde ele alınması gereken daha bir konu vardır. İnsanların kentsel alanlara kitlesel göçü nedeniyle, özellikle sınır bölgelerinde olmak üzere birçok kırsal bölgelerde nüfus keskin bir şekilde azalmıştır.

Güney bölgelerdeki büyük bir işgücü nüfusunun kuzey ve doğu bölgelerine yerleşmesine elverişli koşullar yaratacağız. Bu işi sürekli takip edeceğiz. Bu, ülkemizin güvenliği için çok önemli bir konudur. Ayrıca son yıllarda çeşitli nedenlerle yavaşlayan yurttaşlarımızın anavatanına geri göçünü desteklemek ve yukarıda belirtilen bölgelerde yerleşimlerini yoğunlaştırmak için elimizden geleni yapacağız.

Her iki konu da stratejik öneme sahiptir. Bunlar yeni bir kampanya olarak görülmemelidir. Yerel yetkililer bu tür çalışmaları yukarıya şışirilmiř sayısal rapor vermek için deęil, devletin çikarları ve kardeřlerimize gerçek řefkat olarak yürütmelidirler.

Ülkenin ana sembollerinden biri devlet dilidir. Kazakistan'ın devlet dilinin Kazak dili olduęu 90'lı yılların zor döneminde bile Anayasada açıkça belirtilmiştir. Bağımsızlık döneminde, anadilimizin gelişmesi için tüm koşulları yarattık. Bu dönemde Kazakça eğitim veren okulların, eğitim kurumlarının, anaokullarının ve kreşlerin sayısı katlanarak artmıştır.

Bugün Kazakların ve devlet dilini bilen dięer etnik grupların payı önemli öl-

емес, тұтас өңір көне замандардан бері Түркістан деп аталған. Осы игі үрдісті еліміз бойынша жалғастыруға болады. Біз мұндай қадамдарды байыппен жасаймыз.

Жерге байланысты бәріміз айқын білетін және бұлжымайтын ақиқат – қазақтың жері ешбір шетелдіктің меншігіне берілмейді, ешқашан сатылмайды. Осыны әр азаматымыз санасына берік сіңіруі қажет. Келесі жылы Жер кодексінің жекелеген нормаларына қатысты енгізілген мораторийдің мерзімі аяқталады. Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді айналымға енгізіп, халықтың игілігіне жарату – өте маңызды мәселе. Сондықтан, биыл Жер мәселесі жөніндегі комиссияны құрып, соның аясында бір байламға келген жөн.

Қазақ үшін тоқымдай жердің өзі қымбат, бір уыс топырақтың өзі алтын. Бірақ біз соны бағалай білеміз бе?! Жер қадірін білу жалаң ұранмен өлшенбейді. Өкінішке қарай, асқар тауларымыз бен айдын көлдерімізді, ұлан-ғайыр даламызды лаптап жатқан да өз азаматтарымыз. Көкжайлауға от жағып, қоқыс шашып кеткен де, Көбейтұздың батпағын шелектеп тасып, көлдің ортасында көлікпен ойқастаған да солар. Бір тұтам мүйізі үшін көзін мөлдіретіп киіктерді қырған да өзгелер емес. Қасиетті жеріміздің киесінен қорықпай, жат жұрттың да қолы бармас әрекеттерді жасап отырып, қалайша осы мекеннің иесіміз деп кеуде соға аламыз? Бұл – ащы да болса, шындық. Біз жеріміздің шын жанашыр иесі екенімізді нақты іспен көрсетуге тиіспіз. Ол көшеге қоқыс тастамау, көрінген жерге от жақпау сияқты қарапайым нәрселерден бастап, жалпыхалықтық сипаттағы ауқымды экологиялық шаралар арқылы көрініс табуы қажет.

Мұның бәрі тәлім-тәрбиеден басталады. Ата-анасымен бірге ауласы-

**ӨЙТКЕНІ, МҰНДАҒЫ
ШЕЖІРЕЛІ ШАҺАР
ҒАНА ЕМЕС,
ТҰТАС Өңір КӨНЕ
ЗАМАНДАРДАН
БЕРІ ТҮРКІСТАН ДЕП
АТАЛҒАН**

**ÇÜNKÜ SADECE
BURADAKİ TARİHİ
ŞEHİR DEĞİL, TÜM
BÖLGE ANTİK
ÇAĞLARDAN BERİ
TÜRKİSTAN OLARAK
ANILMAKTADIR**

çüde artmıştır. Kazakçayı aslında tüm halkımızı birleştirici bir unsur haline getirecek tüm hukuki yaklaşımlar ve garantiler oluşturulmuştur. Mesele niyettedir. Niyetin temizliği, hem Kazak dilini öğrenmek isteyenlere hem de bu hedefe ulaşılmasına yardımcı olacak Hükümete de bağlıdır.

Çocuk edebiyatı, dil öğreniminde önemli bir rol oynar. Bu nedenle Kazak yazarlarının en iyi eserlerine ek olarak yabancı yazarların en iyi eserlerini çocuklar için çevirmek, yayınlamak ve dağıtmak gerekir. Buna büyük talep vardır. Devlet dilini bilmek her Kazakistan vatandaşının görevidir. Bunun bir sorumluluk olduğu da söylenebilir. Bu bağlamda, Kazakçaya henüz öğrenmemiş yurttaşlarımız da dâhil olmak üzere tüm Kazakistanlılara bir çağrıda bulunmak istiyorum. Gençlerin kısa sürede İngilizce veya diğer dilleri öğrenebildiklerini görüyoruz. Kazak dilini bütün bir neslin değiştiği o yıllarda öğrenmek isteyenler bunu çok önceden öğrenmiş olurdu. Halkımız arasında bir söz vardır: “Geç olması hiç olmamasından evladır”. Önemli olan, istekli olmaktır.

Ana dilimizin yaygın kullanımı, diğer dillerde, özellikle Rusçada kısıtlamalar olacağı anlamına gelmez. Tüm etnik gruplara ana dilini ve geleneklerini geliştirme fırsatı sunulmaya devam edilecektir. Gençlerimizin, birkaç dil bilmesinin ufuklarını genişlettiğini ve gözlerini dünyaya açtığını anlamaları önemlidir.

Bizi her çağda zorluklardan kurtaran asıl güç, halkımızın birliğidir. Birlik olan insanlar her zaman kazanır. Farklı koşullar nedeniyle, Kazak topraklarına farklı zamanlarda farklı milletlerden birçok insan yerleşmiştir. Kazak halkı kimseyi dışlamadan herkesi bağrına basmıştır. Bugün onların memleketi de, vatanları da Kazakistan’dır. Çok etnikli yapımızı kendi avantajımıza çevirebildiğimiz açıktır. Birçok yabancı uzmanın ülkemizle ilgili ileri sürdüğü “iç çatışma-

Zakon.kz

на ағаш екпеген, үлкендердің жан-жануарға мейірімін көрмеген, кішкентайынан табиғатты аялауға дағдыланбаған бала өскенде туған жеріне жаны ашымайды. Мәселе экологияда емес – отаншылдықта, заңда емес – санада.

Елі мен жерін сүю үшін жас ұрпақ байтақ Қазақстанның ғажайып жауһарларын білуге тиіс. Батыста Бозжыра мен Шерқала, күнгейде Ақсу-Жабағылы мен Сайрам-Өгем, Жетісуда Хан Тәңірі мен Шарын, Көлсай мен Қайыңды, Қапал-Арасан, Алтынемел мен Бұрхан бұлақ, шығыста Мұзтау мен Шыңғыстау, Марқакөл мен Рахман қайнары, Арқада Бурабай мен Баянауыл, Ұлытау мен Қарқаралы, теріскейде Имантау мен Айыртау және басқа да көрікті жерлеріміз жетіп артылады. Жер жәннатын алыстан іздеудің қажеті жоқ. Бәрі өзімізде бар. Жастарға осындай керемет табиғатымызды танытып, оны қадірлеуге баулуымыз керек.

Уақыт ұттырмай қолға алып, дәйекті түрде іске асыратын тағы бір шаруа бар. Халықтың қалалық жерлерге жаппай көшуі салдарынан көптеген ауылдарда, әсіресе, шекара маңындағы елді-мекендерде тұрғындар саны күрт азайды. Біз еңбек күші көп оңтүстік өңір тұрғындарының солтүстік және шығыс аймақтарға қоныстануына қолайлы жағдай жасап, осы жұмысты назарда ұстаймыз. Бұл – өте өзекті

→

нүн еşiğinde bulunan Аврасыа devleti", "Başarısız devlet" gibi öngöröleri boşа çıkardı. Barış ve istikrarın kaynağı olan Kazakistan Halk Asamblesi bu yönde etkin bir şekilde çalıştı. Milliyet temelinde ayrımcılık yapmadık. Herkesin büyümesi için tüm koşulları yarattık ve eşit fırsatlar sunduk. Etnik uyum politikamız dünya tarafından takdir edildi. Halkımızı böyle bir birliğe dayalı uyumunun değerini bilmeliyiz. Mükemmel bir geleceğe götüren tek doğru yolu budur. Bu nedenle, etnik barış ve uyumun korunması yalnızca devlet kurumlarının değil, bir bütün olarak toplumun ve her vatandaşın görevidir. Sonuçta, ülkemizin istikrarından ve birliğinden hepimiz eşit derecede sorumluyuz.

Bu bağlamda, halkımızı birleştiren ortak değerleri teşvik etmeliyiz. Örneğin, Nevruz'u kutlama konseptini geliştirmemiz ve bahar tatilinin içeriğini zenginleştirmemiz gerekiyor. Tüm toplumu birleştiren değerler ne kadar çok olursa, birliğimiz o kadar güçlü olacaktır.

Öğüt ve Tutum

Son zamanlarda Kazakistanlıların ülke hayatında aktif rol alma, karar alma sürecine katılma istekleri artıyor. "Halkın sesini duyan devlet" kavramı ve Ulusal Kamu Güven Konseyi bu talebe doğrudan bir yanıttır. Bu, tarihteki Ordabası, Kültöbe ve Ulıtau'daki büyük kurultayların modern devamıdır. Biz Kazak halkının geleneğini olan sorunu birlikte çözme gele-

әрі еліміздің қауіпсіздігіне қатысты мәселе. Бұған қоса соңғы жылдарда түрлі себептерге байланысты бәсеңдеп қалған қандастар көшін барынша қолдап, оларды жоғарыда айтылған өңірлерге орналастыруды жандандырамыз.

Бұл екі мәселенің де стратегиялық маңызы бар. Оған кезекті науқан ретінде қарауға болмайды. Жергілікті билік мұндай жұмыстарды жоғарыға көпірген ақпар беру үшін емес, мемлекеттік мүдде және ағайынға шынайы жанашырлық тұрғысынан жасауға тиіс.

Еліміздің басты нышандарының бірі – мемлекеттік тіл. Қазақстанның мемлекеттік тілі қазақ тілі екені Ата заңымызда 90-жылдардағы күрделі кезеңнің өзінде нақты жазылған. Біз тәуелсіздік дәуірінде ана тілімізді дамыту үшін барлық жағдайды жасадық. Осы аралықта қазақ тілінде білім беретін мектептер мен оқу орындарының, балабақшалардың саны еселеп көбейді.

Бүгінде мемлекеттік тілді білетін қазақтың да, өзге этнос өкілдерінің де үлесі едәуір артты. Қазақ тілін, шын мәнінде, бүкіл халқымызды біріктіруші факторға айналдырудың барлық құқықтық тәсілдері және кепілдіктері қалыптасты. Мәселе – ниетте. Ниеттің дұрыс болуы қазақ тілін меңгергісі келетін адамдарға да, осы мақсатқа жетуге жағдай жасайтын Үкіметке де байланысты.

Тіл игеру үшін балалар әдебиетінің атқаратын рөлі зор. Сондықтан, қазақ қаламгерлерінің үздік шығармаларына қоса, балаларға арналған шетел жазушыларының да таңдаулы туындыларын аударып, көптеп басып шығаруды және таратуды қолға алған жөн. Оған сұраныс жоғары.

Мемлекеттік тілді білу – Қазақстанның әрбір азаматының парызы. Міндеті деп те айтуға болады. Осы

**БҰҒАН ҚОСА
СОҢҒЫ ЖЫЛДАРДА
ТҮРЛІ СЕБЕПТЕРГЕ
БАЙЛАНЫСТЫ
БӘСЕҢДЕП ҚАЛҒАН
ҚАНДАСТАР
КӨШІН БАРЫНША
ҚОЛДАП, ОЛАРДЫ
ЖОҒАРЫДА
АЙТЫЛҒАН
ӨҢІРЛЕРГЕ
ОРНАЛАСТЫРУДЫ
ЖАҢДАНДЫРАМЫЗ**

**АЙРИҚА СОН
YILLARDA ÇEŞİTLİ
NEDENLERLE
YAVAŞLAYAN
YURTTAŞLARIMIZIN
ANAVATANA
GERİ GÖÇÜNÜ
DESTEKLEMEK
VE YUKARIDA
BELİRTİLEN
BÖLGELERDE
YERLEŞİMLERİNİ
YOĞUNLAŞTIRMAK
İÇİN ELİMİZDEN
GELENİ YAPACAĞIZ**

негіні сүрдүреңгиз

Bu girişimler sivil toplumun gelişmesinin temeli olacaktır. Mevcut tedbirler baskı altında alınmadı. Bu, ülkeyi demokratikleştirmeyi ve siyasi sistemi modernleştirmeyi amaçlayan bir politikanın sonucudur.

Siyasi reform bir gün ya da bir yıl meselesi değildir. Bunu, ülkenin temellerini sarsmadan, birlik ve bütünlüğünü bozmadan dikkatlice ve kademeli olarak yapmalıyız. Ancak reform geciktirilmemelidir. Yetkililer insanlara karşı sorumluluklarını hissetmelidirler. Bu nedenle köy ve kasaba yöneticilerinin halk tarafından seçilmesini sağlayacağız. Bu şekilde, yerel yönetim sistemini en alt seviyeden güçlendireceğiz. Bu adım, halkın ve yerel yönetimlerin acil sorunları çözümünde birlikte çalışması için gereklidir. Daha sonra ilçe yöneticilerinin (akimler) seçimlerini düzenleyeceğiz. Yeni sistem etkili olursa, daha yüksek bir seviyedeki yöneticilerin (akimleri) seçimine geçeceğiz.

Ancak siyasal modernleşme sürecinde acele etmek, içi boş sloganların peşinden gitmek ve devlet sistemini krize sokmak doğru değildir. Her şeyi bir anda değiştirmenin ne anlamı geldiğini bazı ülkelerdeki mevcut durumdan görebiliyoruz. Öncelikle, ülkemizin insan haklarına tam saygıya dayalı bir yasa ve düzeni olmalıdır. Açıkçası, anarşi ve düzensizlik iyiye götürmez.

Kazakistan'ın siyasi sistemi modern ihtiyaçlar doğrultusunda gelişiyor. Meclis milletvekillerinin bu yılki seçimi, çok partili bir parlamentonun kurulmasına yönelik önemli bir adımdır. Farklı siyasi görüşlere sahip partilerimiz var. Görüşleri muhafazakâr, liberal, milliyetçi, sosyalist ve diğerleri olabilir. Bu doğal bir süreçtir. Politik çoğulculuk, devletin evrimsel bir şekilde gelişmesine ve güçlenmesine izin verir. Siyasi güçler çok çeşitli olmakla birlikte, hepsinin ortak bir de-

kieliqazaqstan.kz

орайда мен барша қазақстандықтарға, оның ішінде қазақ тілін әлі жете меңгермеген отандастарыма үндеу тастағым келеді. Жастар ағылшын тілін немесе басқа да тілдерді аз ғана уақытта меңгере алатынын көріп отырмыз. Тұтас буын алмасқан осы жылдарда қазақ тілін үйренгісі келген адам оны әлдеқашан біліп шығар еді. Халқымызда «Ештен кеш жақсы» деген сөз бар. Ең бастысы, ынта болуы керек.

Ана тілімізді кеңінен қолдану – басқа тілдерге, әсіресе орыс тіліне шектеу қойылады деген сөз емес. Барша этнос өкілдерінің ана тілін, салт-дәстүрін дамытуға мүмкіндік жасала береді. Жастарымыз бірнеше тіл білу өздерінің көкжиегін кеңейтіп, көкірек көзін оятатынын жете түсінгені абзал.

Бізді қай заманда да қиындықтардан аман алып келе жатқан басты құдірет – ел бірлігі. Ынтымағы жарасқан жұрттың қашанда ұпайы түгел. Түрлі жағдайларға байланысты қазақ жеріне әр кезеңде әртүрлі ұлт өкілдері көптеп қоныстанды. Қазақ халқы ешкімді жат көрмей, бауырына басты. Бүгінде олардың туған жері де, Отаны да – Қазақстан. Біз көпэтностық сипатымызды артықшылығымызға айналдыра алғанымыз анық. Көптеген шетелдік сарапшылардың елімізге қатысты «Еуразиядағы шырпы

ғери vardır. Bu da kutsal bağımsızlığımızdır.

Hedefimiz; gelecek nesillere Kazakistan'ı ekonomisi güçlü, manevi değerleri sağlam devlet olarak bırakmaktır ve ülke işlerini onurla sürdüreceк mücadeleci ruhlu bir nesil yetiştirmektir.

21. yüzyıl, bilgi ve beceri çağıdır. İnsanlar rekabet gücünü ancak sürekli iyileştirme, yeni mesleklerde uzmanlaşma ve modern trendlere sürekli uyum sağlama yoluyla artırabilir. Eğitim ve teknoloji, yüksek işgücü verimliliği, ülkenin kalkınmasının ana itici gücü olmalıdır. Bilge Abay şöyle buyurmuştur: “İnsanlar diğer insanlardan akıl, bilim, vicdan ve ahlakta üstün olabilirler. Bunun dışındaki konularda üstün oldum demek, ahmaklıktır.”

Bağımsızlık yıllarında, yetenekli gençlerin yeni bir kuşağı yetişti. Tüm dünyanın hayran olduğu yetenekler de var. Onlar; Kazakistan'ın kültürel imajıdır, ülkemizi uluslararası arenada temsil eden ve bağımsızlık değerlerini dünyaya gösteren manevi elçilerimiz, bizim yumuşak gücümüzdür. Bu tür vatandaşlara destek olmak, devletin görevidir.

Küreselleşme çağında, dünya avucumuzun avuç içi gibi oldu. Çalışkan kız ve oğullarımızın dünyanın herhangi bir ülkesine gitmesi ve eğitim alması bir norm haline geldi. O ülkelerde kalıp, çalışanlar da var. Aynı zamanda,

тисе лап еткелі тұрған қурай», «failed state» сияқты болжамдарын жоққа шығардық. Бұл жолда тыныштық пен тұрақтылықтың бастауы болған Қазақстан халқы ассамблеясы тиімді жұмыс атқарды. Ешкімді ұлтына қарап, бөле-жарған жоқпыз. Бәрінің өсіп-өнуіне толық жағдай жасадық, бірдей мүмкіндік бердік. Біздің ұлтаралық келісім саясатымыз әлемді мойындатты. Халқымыздың осындай ырыс-ынтымаққа негізделген жарасымын бағалай білуіміз керек. Бұл – кемел келешекке бастайтын бірден-бір дұрыс жол. Сондықтан, ұлтаралық татулық пен келісімді сақтау – мемлекеттік органдардың ғана емес, бүкіл қоғамның және әрбір азаматтың міндеті. Түптеп келгенде, еліміздегі тұрақтылық пен береке-бірлік үшін барлығымыз бірдей жауаптымыз.

Осы орайда, халқымызды біріктіретін ортақ құндылықтарды барынша дәріптеп, ой-санаға берік орнықтыруымыз керек. Мысалы, Наурыз мейрамын атап өту тұжырымдамасын жасап, көктем мерекесінің мазмұнын байыта түскен жөн. Бүкіл қоғамды ұйыстыратын құндылықтар неғұрлым көп болса, бірлігіміз де соғұрлым бекем болады.

Ұлағат пен ұстаным

Соңғы кезде қазақстандықтардың ел өміріне белсенді араласуға, шешім қабылдау үдерісіне қатысуға ынтасы артып келеді. Менің «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамам және Ұлттық қоғамдық сенім кеңесі – осы сұранысқа тікелей жауап. Оны Ордабасыдағы, Күлтөбедегі, Ұлытаудағы ұлы жиындардың заманауи үлгісі деуге болады. Біз қазақтың қанына сіңген қасиет – келелі істі ақылдасып бірге шешу дәстүрін жалғастыра береміз.

Бұл бастамалар азаматтық қоғамды дамытуға негіз болады. Қазіргі шаралар аяқ астынан мәжбүрліктен қолға алынған жоқ. Ол – елімізді демократияландыруға, саяси жүйені жаңғыртуға бағытталған саясаттың жемісі.

Саяси реформа бір күннің немесе бір жылдың шаруасы емес. Мұны ел іргесін шайқалтпай, береке-бірлігін бұзбай, байыппен және біртіндеп іске асыруымыз керек. Бірақ, реформаны соза беруге де

гендерін үлкейіп терк етмеси илe илгилл ендішелер де var. Ben гендеримизин билгилерини геліштіріп yine de үлкейе дөнекегіне ya da yurtdışında bulunmalarına rağmen Kazakistan'ın çıkarlarını koruyacağına inanıyorum.

Halkımız diyor ki, “Atın varken dünyayı gez”. Elbasi bir zamanlar genç bir adam olarak Ukrayna'ya gitmiş ve orada emek, eğitim ve idari beceriler kazanmıştı. Ben de eğitim almak için Moskova'ya gittim ve başka ülkelerde çalıştım. Çağdaşlarımızın çoğu bugünün gençliği kadar yurt dışına seyahat edemese de, Sovyetler Birliği'nin çeşitli şehirlerinde eğitim almışlardı. Ancak çoğu köklerini kaybederek oralarda sonsuza kadar kalmadı. Ülkeye döndüler ve çalıştılar. Dolayısıyla uzaktaki gençleri kaybetme konusunda endişelenmenize gerek yok. Görevimiz onlara devletçilik ruhunu aşlamak ve onları nereye giderse gitsinler ülkeye hizmet etmeleri için seferber etmektir. Örneğin, kariyerine dünyanın en gelişmiş ülkelerinde başlayan ve büyük şirketlerde çalışan vatandaşlarımızın buradaki akranlarıyla bağlarını güçlendirmeleri ve onlara akıl hocalığı yapmaları için koşullar yaratmamız gerekiyor.

Yetenekli gençlerin hepsi yurtdışında değildir. Ülkede yetenekli ve eğitimli insanımız yeterlidir.

болмайды. Билік халықтың алдындағы өз жауапкершілігін сезінгені жөн. Сол себепті біз ауыл және кент әкімдерін сайлауға көшеміз. Осы арқылы ең төменгі деңгейден бастап жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін нығайтамыз. Бұл қадам өзекті мәселелерді тұрғындар мен жергілікті биліктің бірлесіп шешуі үшін қажет. Содан кейін аудан әкімдерін сайлаймыз. Жаңа жүйе өзінің тиімділігін көрсетсе, бұдан да жоғары деңгейдегі әкімдерді сайлайтын боламыз.

Бірақ, саяси жаңғыру барысында асығыстыққа бой алдыруға және жалаң ұранға еріп, мемлекеттік жүйені дағдарысқа ұшыратуға болмайды. Бір сәтте барлығын түбірімен өзгерту неге әкеп соқтыратынын кейбір елдердің бүгінгі ахуалынан көріп отырмыз. Елімізде, ең алдымен, адамның құқығын толығымен сақтауға негізделген заң мен тәртіп болуы керек. Анархия мен жүгенсіздік жақсылыққа апармайтыны анық.

Қазақстанның саяси жүйесі заман талабына сай дамып келеді. Мәжіліс депутаттарының биылғы сайлауы – көппартиялы Парламентті орнықтыру жолындағы маңызды қадам. Бізде саяси көзқарастары әртүрлі

Onları yeni nesil liderleri olarak yetiştirmeye çalışıyoruz. Benim inisiyatifimle oluşturulan Cumhurbaşkanlığı Personel kaynağı bunun açık bir kanıtıdır. Projenin bir sonraki aşamasında, kamu yararına sadık liderlerin seçimine özel önem vereceğiz. Yönetimdeki vatandaşlar her şeyden önce ulusal çıkarlara bağlı olmalıdır.

Halkımız “Genç gelirse, işe koyulur” diyor. Gençler her zaman yeni fikirlerin kaynağı, olumlu değişimin itici gücüdür. Bu nedenle genç neslin bu potansiyelini yönlendirmemiz ve etkin bir şekilde kullanmamız gerekiyor. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanının himayesindeki Gençlik Konseyi’nin faaliyetlerinin yoğunlaştırılması gerekmektedir. Konseyi nitelikli ve eğitilmiş gençlerin seferber edilmesi için sistematik bir platforma dönüştüreceğiz. Buna ek olarak, bağımsızlık yıllarında doğan ve henüz tanınmamış yetenekli gençleri desteklemek için “Bağımsızlık Nesilleri” bursunu tayin etmeyi öneriyorum.

Biz ne yaparsak yapalım, gelecek nesiller için yapıyoruz. Devlet politikasının geleceğe karşı olan sorumluluğunu derinden hissediyoruz. Bu tutumu asla değiştirmeyeceğiz. En şaşırtıcı başarılarını vatana olan sınırsız sevgiden kay-

партиялар бар. Олардың ұстанымдары консервативті, либералды, ұлтшыл, социалист және тағы басқа болуы мүмкін. Бұл – табиғи үдеріс. Саяси плюрализм мемлекетті эволюциялық жолмен дамытуға және нығайтуға мүмкіндік береді. Саяси күштер осындай әралуан болса да, баршасын біріктіретін және бәріне ортақ құндылық бар. Ол – қастерлі Тәуелсіздік.

Біздің мақсатымыз – келер ұрпаққа Қазақстанды тұғыры мығым, экономикасы қуатты, рухы асқақ мемлекет ретінде табыстау және елдік істерді шашау шығармай лайықты жалғастыратын жасампаз ұрпақ тәрбиелеу.

XXI ғасыр – білім мен біліктің дәуірі. Әр адам өзін үздіксіз жетілдіріп, жаңа кәсіптерді игеріп, үнемі заман ағымына бейімделу арқылы ғана бәсекелік қабілетін арттыра алады. Білім мен технология, жоғары еңбек өнімділігі ел дамуының басты қозғаушы күші болуға тиіс. Бұл туралы ұлы Абай: «Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озбақ. Онан басқа нәрсеменен оздым ғой демектің бәрі де – ақымақтық» деген.

Тәуелсіздік жылдарында талантымен таңдай қақтырған жас өрендердің тұтас легі өсіп-жетілді. Бүкіл әлемді аузына қаратқан ғажайып дарын иелері де бар. Олар – Қазақстанның мәдени келбеті, елімізді халықаралық аренада танытып, Тәуелсіздік құндылықтарын жер жүзіне паш ететін рухани елшілерміз, біздің айрықша күшіміз («soft power»). Осындай азаматтарға қамқор болу – мемлекеттің міндеті.

Жаһандану заманында айдай әлем алақандағыдай болып қалды. Талапты ұл-қыздарымыздың жер жүзіндегі кез-келген елге барып, білім алуы қалыпты үрдіске айналды. Сонда қалып, қызмет істеп жүргендер де аз емес. Осы орайда, ел ішінде жастар шетелге кетіп жатыр деген алаңдаушылық бар. Мен жастарымыз білімін жетілдіріп, бәрібір елге оралады немесе шетелде жүріп-ақ Қазақстанның мүддесін қорғайды деп сенемін.

Халқымыз «Атың барда жер таны, желіп жүріп» дейді. Кезінде Елбасы бозбала

naklandığı ашikâдр. Gerçek vatanseverlik sadece bir slogan atmak değil, ülkenize ve halkınıza bir hizmet etmektir.

İnsan vatansever olarak doğmaz. İnsan eğitim alarak yetişirken, sosyal çevre ile etkileşim içinde yurttaşlık kimliğinin oluşumu sürecinde vatansever olur. Kişisel hedef ve çıkarlarının kamu yararı ile uyumlu olduğunu düşünen ve ülkesinin kalkınmasına önemli katkılar sağlayan kişi gerçekten mutlu olur.

Halkımızın dahi oğlu Alihan Bökeyhan, “Milletle hizmet bilgiyle ilgili değil, karakteriyle ilgilidir” demiştir. Biz gerçek vatanseverlikten ilham almalı ve kutsal Bağımsızlığımızı daha da güçlendirmek için birlikte çalışmalıyız.

Tüm yurttaşlarıma, özellikle de gençlere sesleniyorum: engin Kazakistan’ın, yüce hayallerinizi ve cesur planlarınızı özgürce gerçekleştirebileceğiniz, size hep başarılar dileyen ve kazanımlarınıza sevinen kutsal bir Anavatan olarak değerini biliniz! Ben yeni Kazakistan vatanseverliğinin yaratıcı gücüne inanıyorum.

Bağımsız bir ülke olmak; onu ilan etmek veya devletin temellerini atmakla tamamlanmıyor. Gerçek bağımsızlık mücadelesi; günlük çalışmayla, sürekli ve tutarlı ulusal politika ile sonsuza kadar sürecektir. Biz sadece güçlü bağımsız bir devletle bir ulus olarak yeryüzünde yaşayabiliriz. Bu değişmeyen gerçeğe bağlı kalmalıyız. “Bağımsızlık her şeyden değerlidir!” kelimesi her zaman sloganımız olmalıdır.

Milletimizin büyük direği olan aziz Bağımsızlığımız, tüm halkımızı vatanseverlik duygusuyla ebediyen yücelsin!

Bu yazının Türkçe tercümesi ilk olarak Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği tarafından internet ortamında yayınlanmıştır.

шағында Украинаға аттанып, еңбек, білім және әкімшілік дағдыларына ие болды. Мен де білім қуып Мәскеуге сапар шектім, өзге мемлекеттерде жұмыс істедім. Біздің талай замандастарымыз бүгінгі жастар сияқты алыс шетелдерге бара алмаса да, Кеңес Одағының түрлі қалаларында білім алды. Бірақ, басым көпшілігі тамырынан ажырап, ол жақта біржола қалып қойған жоқ. Елге

келіп, еңбек етті. Сондықтан жырақта жүрген жастарымыздан айырылып қаламыз деп уайымдаудың жөні жоқ. Біздің міндетіміз – олардың бойына мемлекетшілдік рухын сіңіріп, қай жерде жүрсе де туған елдің игілігіне қызмет етуге жұмылдыру. Мысалы, әлемнің ең дамыған елдерінде өз кәсіптерін бастаған және алпауыт компанияларда жұмыс істеп жүрген азаматтарымыздың осындағы замандастарымен байланысын нығайтып, тәлімгерлік етуіне жағдай жасауымыз керек.

Дарынды жастардың бәрі шетелде жүрген жоқ. Ел ішінде де білікті әрі білімді өрендер жетіп артылады. Біз оларды басшылардың жаңа буынын дайындауға барынша тартып жатырмыз. Менің бастамамен құрылған Президенттік кадр резерві – осының айқын дәлелі. Жобаның келесі кезеңінде қоғам мүддесіне адал көшбасшыларды іріктеуге ерекше назар аударамыз. Билік органдарындағы азаматтар, ең алдымен, ұлттық мүддеге берік болуға тиіс.

«Жас келсе – іске» дейді халқымыз. Жастар – қашанда тың идеялардың қайнар көзі, оң өзгерістердің қозғаушы күші. Сондықтан өскелең ұрпақтың осындай әлеуетін дұрыс арнаға бағыттап, тиімді пайдалануымыз керек. Осы орайда Президент жанындағы Жастар кеңесінің қызметін жандандырған жөн. Оны білікті әрі білімді жастарды жұмылдыратын жүйелі жұмыс алаңына айналдырамыз. Бұдан бөлек, мен азаттық жылдарында дүниеге келген, әлі танылып үлгермеген талантты жастарды қолдау мақсатында «Тәуелсіздік ұрпақтары» атты грант тағайындауды ұсынамын.

Біз не істесек те, бәрін келер ұрпақ үшін жасаймыз. Мемлекеттік саясаттың болашақ алдындағы жауапкершілігін терең сезінеміз. Бұл ұстанымнан ешқашан айнымаймыз. Ең ғажайып ерліктер Отанға

**БҰДАН БӨЛЕК,
МЕН АЗАТТЫҚ
ЖЫЛДАРЫНДА
ДҮНИEGE КЕЛГЕН,
ӘЛІ ТАНЫЛЫП
ҮЛГЕРМЕГЕН
ТАЛАНТТЫ
ЖАСТАРДЫ ҚОЛДАУ
МАҚСАТЫНДА
«ТӘУЕЛСІЗДІК
ҰРПАҚТАРЫ»
АТТЫ ГРАНТ
ТАҒАЙЫНДАУДЫ
ҰСЫНАМЫН**

**BUNA EK OLARAK,
BAĞIMSIZLIK
YILLARINDA
DOĞAN VE HENÜZ
TANINMAMIŞ
YETENEKLİ GENÇLERİ
DESTEKLEMEK İÇİN
“BAĞIMSIZLIK
NESİLLERİ”
BURSUNU
TAYİN ETMEYİ
ÖNERİYORUM**

шексіз сүйіспеншіліктен туындайтыны сөзсіз. Шын отансүйгіштік дегеніміз – жалаң ұран тастау емес, еліңе, халқыңа қызмет ету.

Адам баласы дүниеге патриот болып келмейді. Ол білім мен тәрбие алып, әлеуметтік ортамен араласып, азаматтық болмысын қалыптастыру кезінде патриотқа айналады. Өзінің жеке мақсат-мүдделері қоғам игілігімен үндесіп, елінің дамуына елеулі үлес қосып жатқанын жан-жүрегімен сезінген адам нағыз бақытқа кенеледі.

Халқымыздың біртуар перзенті Әлихан Бөкейханов «Ұлтқа қызмет ету білімнен емес, мінезден» деген. Біз шынайы патриоттық сезіммен рухтанып, қасиетті Тәуелсіздігімізді одан әрі нығайта түсу үшін бірлесе жұмыс істеуіміз керек.

Барша отандастарыма, әсіресе, жастарға айтарым: кең байтақ Қазақстанды асқақ армандарың мен батыл жоспарларыңды емін-еркін жүзеге асыра алатын, табысыңа марқайып, әрдайым тілеуіңді тілейтін қасиетті Отаның ретінде бағалаңдар! Мен жаңа Қазақстан патриотизмінің жасампаздық құдіретіне сенемін.

Тәуелсіз ел болу оны жариялаумен немесе мемлекеттің іргетасын қалаумен шектелмейді. Тәуелсіздік үшін нағыз күрес күнделікті еңбекпен, үздіксіз әрі дәйекті елдік саясатпен мәңгі жалғасады. Біз қуатты тәуелсіз мемлекетімізбен ғана ұлт ретінде жер бетінде сақталамыз. Осы айнымас ақиқатты берік ұстануымыз қажет. «Тәуелсіздік бәрінен қымбат!» деген бір ауыз сөз мәңгі ұранымыз болуға тиіс.

Ұлтымыздың ұлы ұстыны – қастерлі Тәуелсіздігіміз барша жұртымыздың патриоттық рухымен асқақтай берсін!

Осы мақала Егемен Қазақстан газетінен алынды.

**TÜRKİYE'NİN NUR-SULTAN
BÜYÜKELÇİLİĞİ
DİN HİZMETLERİ MÜŞAVİRİ
SAYIN GALİP AKIN** ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
НҰР-СҰЛТАНДАҒЫ
ЕЛШІЛІГІНІҢ ДІНИ ҚЫЗМЕТ БОЙЫНША
КЕҢЕСШІСІ ГАЛИП АКИН

Dergimizin bu sayısında Türkiye'nin Nur-Sultan Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri Sayın Galip Akın'la gerçekleştirdiğimiz röportaja yer ayırdık. 2018 yılından beri Kazakistan'da görev yapan Sayın Akın, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda 35 yılı geçen meslek hayatında yurt içinde ve yurtdışında çeşitli görevlerde bulundu.

Öncelikle zaman ayırarak bu röportajla dergimize katkı sağladığınız için teşekkür ederiz. Biraz kendinizden ve daha önceki hizmetlerinizden bahsedebilir misiniz?

Memnuniyetle. Konya'nın Doğanhisar İlçesi'nin Kemer Köyü'nde 31 Mart 1960 tarihinde dünyaya geldim. İlkokulu doğduğum köyde tamamladım. 1979 yılında Doğanhisar İmam Hatip Lisesi'nden mezun olduktan sonra Beyşehir-Hüyük İlçe Müftülüğü'ne bağlı Çavuş kasabası Merkez Camii'nde İmam Hatip olarak görev ve başladım. 1979-1983 tarihlerinde Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat

**TÜRKİYE'DEKİ
ÜNİVERSİTELERE
2014-2019 YILLARI
ARASI TDV BURSLUSU
OLARAK 31'İ KIZ
VE 30'U ERKEK
OLMAK ÜZERE
KAZAKİSTAN'DAN
TOPLAM 61 ÖĞRENCİ
KABUL EDİLMİŞTİR**

**ТҮРКИЯДАҒЫ
УНИВЕРСИТЕТТЕРГЕ
2014-2019 ЖЫЛДАР
АРАЛЫҒЫНДА TDV
СТИПЕНДИЯСЫНЫҢ
ИЕГЕРЛЕРІ РЕТІНДЕ
ҚАЗАҚСТАННАН
31 ҚЫЗ ЖӘНЕ 30 ҰЛ
БАРЛЫҒЫ 61 СТУДЕНТ
ҚАБЫЛДАНДЫ**

Журналдың осы санында Түркия Республикасының Нұр - Сұлтан-дағы елшілігінің діни қызмет бойынша кеңесшісі Галип Акын мырзамен сұхбатты оқи аласыз. Қазақстанда 2018 жылдан бері жұмыс істеп келе жатқан Акын мырза, 35 жылдан астам уақыт Дін істері басқармасындағы мансабында өз елінде және шетелде әртүрлі қызметтер атқарды.

Алдымен, уақыт бөліп, осы сұхбат арқылы журналымызды өолдап - өуаттағаныңыз үшін алғыс білдіреміз. Өзіңіз және бұрынғы қызметтеріңіз туралы қысқаша айтып бере аласыз ба?

Мен 1960 жылы 31 наурызда Кonyaның Доғанхисар ауданындағы Кемер ауылында дүниеге келдім. Мен бастауыш мектепті өзім туған ауылда бітірдім. 1979 жылы Доғанхисар имам хатип лицейін бітіргеннен кейін Бейшехир-Хүюк ауданының муфтиятына қарасты Чавуш

Fakültesi'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra 1984 yılında Bitlis İli Adilcevaz İlçesi Vaizliği'ne atandım. 1985-1986 yıllarında vatani görevimi Yedek Subay olarak yaptım. 1987-1993 yılları arasında Almanya'da, Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Duesseldorf Başkonsolosluğu nezdinde Krefeld Yunus Emre Camii'nde Din Görevlisi olarak çalıştım. Sonrasında 1993-2003 yılları arasında Konya İl Müftü Yardımcılığı görevini yürüttüm. Konya'daki görevim sonrasında 2003-2005 tarihleri arasında Kütahya İli Tavşanlı İlçe Müftülüğü, 2005-2009 yılları arasında Almanya Frankfurt Başkonsolosluğu Din Hizmetleri Ataşeliği ve 2009-2011 yılları arasında Antalya İli Merkez Muratpaşa İlçe Müftülüğü görevlerinde bulundum. Mesleğimiz gereği memleketin her köşesinde bulunduk. İlerleyen yıllarda 2011'de Ardahan İl Müftülüğü, 2013-2014'de Erzincan İl Müftülüğü, 2014'de ise Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İrşat Hizmetleri Daire Başkanlığı ve sonrasında Isparta İl Müftülüğü görevlerinde bulundum. 16 Ekim 2017 tarihinde T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nde Başkanlık Vaizliği görevine atandıktan kısa bir süre sonra da 30.01.2018 tarihinde T.C. Nur-Sultan Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği'ne atandım. Bu tarihten itibaren de Kazakistan'da Din Hizmetleri Müşavirliği görevini yürütmekteyim.

Türkiye Cumhuriyeti Nur-Sultan Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşavirliği olarak bizlere kardeş ülke Kazakistan'daki faaliyetlerinizden bahsedebilir misiniz?

Kazakistan, tarihin derinliklerinden gelen köklü kültürel bağlarımızın bulunduğu dost ve kardeş ülke ve Ata Yurt'tur. Bağımsızlığını 1991 yılında ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Bu durumu, Kazakistan'da temas kurduğumuz her seviyede insan, kurum ve kuruluş temsilcisi büyük bir memnuniyetle dile getirmektedir. Bilindiği üzere 1992 yılından bugüne kadar Müşavirlik olarak Başkanlığımız'ın ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın (TDV) yardım ve destekleri ile kardeş ülke Kazakistan'da genel olarak eğitim konusunda Türkiye'deki Üniversiteler, Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezleri, Kur'an

қаласындағы орталық мешітте имам хатип болып жұмыс істей бастадым. 1979-1983 жылдары аралығында Конья Селчук Университетінің теология факультетінде бакалавриат білімімді аяқтағаннан кейін, 1984 жылы Битлис қалалық Адилжеваз аудандық уағызшы қызметіне тағайындалдым. 1985-1986 жылдары аралығында запастағы офицер ретінде әскери борышымды атқардым. 1987-1993 жылдар аралығында Германиядағы Түркия Республикасының (Т.Р.) Дюссельдорф Бас консулдығы Крефельд Юнус Эмре мешітінде діни қызметкер болып жұмыс істедім. Содан кейін 1993-2003 жылдар аралығында Конья облысы муфтийінің орынбасары болып жұмыс істедім. Коньядағы қызметімнен кейін 2003-2005 жылдар аралығында Кутахья облысының Тавшанлы ауданының мүфтиі, 2005-2009 жылдар аралығында Германияның Франкфурттағы Бас консулдығының діни қызмет атташесі және 2009-2011 жылдар аралығында Анта-

Kursları, Uluslararası İmam Hatip Merkezleri, Hafızlık Kursları'na öğrenci göndermekteyiz. Din hizmetleri faaliyetlerimizi ise mevcut din görevlilerimiz ve Ramazan ayında gelen din görevlilerimiz aracılığıyla yürütmekteyiz. Buna ek olarak sosyal faaliyet ve yayın çalışmalarını da bulunmaktadır. Örneğin sosyal çalışmalar içerisine iftar ve irşad, gıda dağıtımı ve kurban faaliyetleri girmektedir. Yayınlarda ise Başkanlığımız yayınları ile diğer dini yayınlar Kazakistan Müslümanları Dini İdaresi'nin (KMDİ) talebi doğrultusunda Kazakça'ya tercüme edilerek Kazak kardeşlerimize dağıtılmaktadır. KMDİ heyetlerini, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığımız'ın ilgili birimleri ile irtibatlandırarak tecrübe paylaşımında bulunmaktayız, KMDİ'nin talebi doğrultusunda Başkanlığımız'ın başka dini yayınları da Kazakça'ya tercümesi yapılarak mahallinde bastırılmakta ve Kazak halkına Türkiye'deki kardeşlerinin hediyesi olarak KMDİ aracılığıyla dağıtılmaktadır. Öte yandan

лия облысы орталығы Муратпаша ауданының муфтийі болдым. Мамандығымыздың қажетіне сай еліміздің түкпір-түкпірінде болдық. Кейінгі жылдары 2011 жылы Ардахан облысы муфтиі, 2013-2014 жылдары Эрзинжан облысы муфтиі, 2014 жылы Дін істері басқармасы діни қызмет дирекциясы, Иршат қызметтері дирекциясы, кейін Ыспарта қаласы мүфтиі болып жұмыс істедім. 2017 жылдың 16 қазанында Т.Р. Дін істері басқармасы діни қызмет дирекциясының төрағасы болып тағайындалғаннан кейін көп ұзамай, 30 қаңтар 2018 жылы Түркия Республикасының Нұр-Сұлтандағы елшілігінің діни қызмет бойынша кеңесшісі болып тағайындалдым. Осы күннен бастап Қазақстанда діни қызметтер бойынша кеңесші болып жұмыс істеймін.

Түркия Республикасының Нұр-Сұлтандағы Елшілігі діни қызметтерінің кеңесшісі ретінде бауырлас Қазақстандағы

her yıl KMDİ'nin talebi doğrultusunda Hizmetiçi, Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezleri'ne din görevlileri gönderilmektedir. Yine KMDİ'nin talebi doğrultusunda Türkiye'den uzun süreli ve Ramazan ayları içerisinde hatimle teravih namazı kıldırان hafız din görevlileri getirilmektedir.

Okuyucularımızın sizin faaliyetleriniz hakkında daha fazla bilgi sahibi olabilmesi için, genel çerçevede bahsettiğiniz bu çalışmalarınız içerisinde, örneğin eğitim konusunda biraz daha bilgi vermeniz mümkün müdür?

Tabi ki. Türkiye'deki üniversitelere 2014-2019 yılları arası TDV burslusu olarak 31'i kız ve 30'u erkek olmak üzere Kazakistan'dan toplam 61 öğrenci kabul edilmiştir. 2003-2020 yılları arasında İstanbul, Kayseri, Kocaeli ve Konya şehirlerindeki Dini Yüksek İhtisasEğitim Merkezleri'ne ise Kazakistan'dan 178 öğrenci kabul edilmiştir. 2003-2017 yılları arasında kabul edilen 121 öğrenciden 77'si KMDİ kararı ile Şehir Müftüsü, Baş İmam, Medrese-Kolejlerde Öğretmen, Valilik ve Belediyelere bağlı Din İşleri Bölümünde Uzman ve benzeri pozisyonlarda görev yapmaktadır. 32 öğrenci çeşitli sebeplerden dolayı eğitimlerini tamamlayamamıştır. 2018-2020 yılları arasında da 51 öğrenci lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerine kabul edildi. Bunların 8'i 2018'de, 18'i 2019'da ve 31'i ise 2020'de eğitimlerine başladı. Görüldüğü üzere bu alandaki bağlarımızı yıllar itibariyle güçlendirmeye devam etmekteyiz. Bunlara ek olarak 2014-2019 yılları arasında Kazakistan'dan toplam 224 kişi mahalli din görevlisi olarak Başkanlığımız'ın hizmetiçi eğitimine katılmıştır. 2010-2019 yılları arasında toplam (2014-2019 yıllarında 101'i kız, 45'i erkek) 725 öğrenci Kur'an ve Hafızlık Kursları'na gönderilmiştir.

SOSYAL ALANDAKİ FAALİYETLERİMİZ İÇERİSİNDE İSE İFTAR, İRŞAD VE GIDA DAĞITIMI PROGRAMLARI YER ALMAKTADIR

BİZDİŇ ӘЛЕУМЕТТІК САЛАДАҒЫ ҚЫЗМЕТІМІЗ ИФТАР, ИРШАД ЖӘНЕ ТАМАҚ ТАРАТУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН ҚАМТИДЫ

қызметіңіз туралы айтып бере аласыз ба?

Тарих қойнауынан тамыр тартқан мәдени байланыстарымыз бар Қазақстан - бауырлас ел және Ата жұртымыз. Түркия Қазақстанның тәуелсіздігін 1991 жылы алғаш мойындаған мемлекет болды. Бұл жағдайға Қазақстандағы барлық деңгейдегі адамдар, мекемелер мен ұйымдардың өкілдері үлкен ризашылдық білдіреді. Белгілі болғандай, 1992 жылдан бастап Елшілік кеңесшісі ретінде Дін бақармасының және Түркия Дін істері қорының (TDV) көмегі мен қолдауы арқылы бауырлас ел Қазақстандағы студенттерді жалпы білім беру мақсатында Түркиядағы университеттер, діни жоғары мамандандырылған оқу орталықтары, Құран курстары, Халықаралық имам хатип орталықтары, Хафиз курстарына жіберіп келеміз. Діни қызметтерімізді Рамазан айында келетін діни қызметтер мен күнделікті діни қызметтер арқылы жүргіземіз. Сонымен қатар, бізде қоғамдық жұмыстар мен жарияланымдар да бар. Мысалы, ауызашар мен уағыз, тамақ тарату және құрбандық шалу іс-шаралары қоғамдық жұмыстарға кіреді. Басылымдарда біздің басқармамыздың басылымдары және басқа да діни басылымдар Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының (ҚМДБ) сұранысына сәйкес қазақ тіліне аударылып, қазақ бауырларымызға таратылады. ҚМДБ делегациялары мен Т.Р. Дін істері басқармасының тиісті бөлімшелерін тіл табыстыра отырып, тәжірибе алмасудамыз, ҚМДБ тапсырысы бойынша басқармамыздың басқа діни басылымдары да қазақ тіліне аударылып басылуда және Түркияның сыйлығы ретінде қазақ халқына ҚМДБ арқылы та-

Аynı dönem içerisinde 2010-2019 yılları arasında toplam (2014-2019 yıllarında 25'i kız, 38'i erkek) 258 öğrenci İmam Hatip Liseleri'ne gönderilmiştir.

Din Hizmetleri, sosyal faaliyetler ve yayın çalışmalarınızın sürdürülmesi konusunda ne tür adımlar atılmaktadır, bunlar hakkında da bilgi verebilir misiniz?

2008 yılından itibaren Başkanlığımız ile KMDİ arasında yapılan "Din Hizmetleri Alanında İşbirliği Anlaşması" çerçevesinde Almatı, Atırâu, Doğu Kazakistan (Öskemen ve Semey Bölgeleri), Karagandı, Kızılorda, Kostanay, Mangıstau, Pavlodar ve Türkistan illeri ile, Çimkent ve Nur-Sultan şehirlerinde uzun süreli 40 din görevimiz görev yapmıştır. Günümüzde ise 2 uzun süreli ve 4 sözleşmeli yerel din görevlisi hâlihazırda görev yapmaktadır. Görevlilerimiz, bahsi geçen alanlarda görev süreleri boyunca gerekli din hizmetlerini sunmaktadır. Bunlara ek olarak din görevlileri Ramazan ayında Kazakistan'a gönderilmekte olup dünyadaki tüm

ратылуда. Екінші жағынан, ҚМДБ сұранысы бойынша діни қызметкерлер жыл сайын Діни жоғары мамандандыру оқу орталықтарына жіберіледі. Тағы да ҚМДБ сұранысына сәйкес Түркиядан ұзақ мерзімді және Рамазан айы бойынша хатим арқылы тарауих намазын оқу үшін хафиз діни қызметкерлер әкелінеді.

Сіз жасап жатқан жұмыстарыңыз жайлы жалпы ақпарат беріп өттіңіз, біздің оқырмандар сіздің қызметіңіз туралы көбірек білуі үшін, мысалы, білім беру туралы көбірек ақпарат бере аласыз ба?

Әрине. Түркиядағы университеттерге 2014-2019 жылдар аралығында TDV стипендиясының иегерлері ретінде Қазақстаннан 31 қыз және 30 ұл барлығы 61 студент қабылданды. 2003-2020 жылдар аралығында Қазақстаннан 178 студент Стамбул, Кайсери, Кожаели және Конья қалаларындағы Діни жоғары мамандандыру оқу орталықтарына қабылданды. 2003-2017 жылдар аралығын-

Müslümanlar için önemli olan bu mübarek ayımızda din hizmetlerine yardımcı olmaktadır. Kazakistan'a 2013 yılına kadar 75 ve 2013-2019 yılları arasında 183 olmak üzere toplam 258 Ramazan Ayı Din Görevlileri gönderilmiştir.

Sosyal alandaki faaliyetlerimiz içeriğinde ise iftar, irşad ve gıda dağıtım programları yer almaktadır. Örneğin, her yıl Kazakistan çapında yaklaşık 5.000 kişiye iftar programı düzenlenirken, son yıllardaki gıda yardımı programları da 2014-2020 yılları arasında yağ, şeker, pirinç, makarna ve benzeri temel gıdaların bulunduğu 30'ar kiloluk toplam 2.050 gıda kolisi dağıtımını yapıldığını göstermektedir. Kurban bayramı vesilesiyle de 1996-2019 yılları arasında Kazakistan'da 7.410 hisse kurban kesilmiştir. Buradaki temel amaç, dost ve kardeş iki millet arasındaki yardımlaşma ve gönül bağının güçlendirilmesidir.

Burada yaptığımız yayın çalışmalarımızdan bahsetmekte fayda var. Başkanlığımız'ın yayınları, Müşavirliğimiz'in koordinesi ile KMDI'nin talebi, Kazakistan Cumhuriyeti (K.C.) Enformasyon ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı Din İşleri Komitesi'nin yazılı izni, Başkanlığımız'ın uygun görüşü ve TDV'nin da maddi desteği sağlanarak Kazakça'ya kazandırılmaktadır. TDV'nin destekleriyle Türkçe'den Kazakça'ya tercümesi yapılan eserler, müşavirliğimizce ilk defa Orta Asya topraklarında ata yurdumuz Kazakistan'da mahalli matbaada bastırılarak dağıtımı yapılmıştır.

Kazakistan'da basılan yayınlar:

- İmam-ı Mâtürîdî'nin Kitabü't Tevhidi,
- Bilgisayar hatlı Kur'ân-ı Kerim (Metin),

**TDV'NİN
DESTEKLERİYLE
TÜRKÇE'DEN
KAZAKÇA'YA
TERCÜMESİ
YAPILAN ESERLER,
MÜŞAVİRLİĞİMİZCE
İLK DEFA ORTA ASYA
TOPRAKLARINDA
ATA YURDUMUZ
KAZAKİSTAN'DA
MAHALLİ
MATBAADA
BASTIRILARAK
DAĞITIMI
YAPILMIŞTIR**

TDV-НІҢ
ҚОЛДАУЫМЕН ТҮРІК
ТІЛІНЕН ҚАЗАҚ
ТІЛІНЕ АУДАРЫЛҒАН
ШЫҒАРМАЛАР
БІЗДІҢ КЕҢЕС
АРҚЫЛЫ АЛҒАШ
РЕТ АТА-
БАБАЛАРЫМЫЗ-
ДЫҢ ОТАНЫ
БОЛҒАН
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
ЖЕРГІЛІКТІ
БАСПАХАНАДА
БАСЫЛЫП
ШЫҒАРЫЛДЫ

да қабылданған 121 студенттің 77-сі ҚМДБ шешімімен қалалық мүфти, бас имам, медресе-колледждерде мұғалім, әкімшіліктерге қарасты дін істері бөлімінің мамандары және осыған ұқсас қызметтерге қабылданды. 32 оқушы түрлі себептерге байланысты білімін аяқтай алмады. 2018-2020 жылдар аралығында 51 студент бакалавриат, магистратура және докторантураға қабылданды. Олардың 8-і 2018 жылы, 18-і 2019 жылы, 31-і 2020 жылы оқуды бастады. Көріп отырғаныңыздай, біз осы саладағы байланыстарымызды жылдар бойы нығайта бермекшіміз. Бұлардан басқа, 2014-2019 жылдар аралығында Қазақстаннан барлығы 224 адам жергілікті діни қызметкер ретінде біздің басқарамыздың курстарына қатысты. 2010-2019 жылдар аралығында Құран және Хафиз курстарына 725 студент (2014-2019 жж. 101 қыз және 45 ер бала) жіберілді. Сол кезеңде 2010-2019 жылдар аралығында Имам Хатип орта мектебіне 258 оқушы (2014-2019 жж. 25 қыз және 38 ер бала) жіберілді.

Діни қызметтер, қоғамдық және баспа қызметін жалғастыру үшін қандай қадамдар жасалуда, олар туралы ақпарат бере аласыз ба?

2008 жылдан бастап біздің басқарма мен ҚМДБ арасында жасалған «Діни қызмет саласындағы ынтымақтастық туралы келісім» аясында Алматы, Атырау, Шығыс Қазақстан (Өскемен және Семей өңірі), Қарағанды, Қызылорда, Қостанай, Маңғыстау, Павлодар және Түркістан облыстары мен Шымкент және Нұр-Сұлтан қалаларында 40 діни қызметкер ұзақ уақыт жұмыс істеді. Бүгінгі күні 2 ұзақ мерзімді және келісімшарт бойынша 4 жергілікті діни қызметкер қызметін жалғастыруда. Қызметкерлеріміз

- Sorularla İslâm,
- 2015-2020 Kazakça Diyanet Takvimi,
- Kazakça Kur'ân-ı Kerim Meali (Metinli, Metinsiz, Cep),
- Kelime Anlamli Kur'ân-ı Kerim Meali,
- Cezaevlerinde Sıkça Sorulan Sorular,
- Temel Dini Bilgiler (Kazakça ve Rusça),
- 10 Seriden Oluşan "Ailem" Seti,
- 9 Seriden Oluşan "İslâm İnanç Esasları" Seti,
- 4 Seriden Oluşan "Temel İslâm Bilgileri" Seti,
- Türkiye'de Bastırılmış olup, Kazakistan'da dağıtılan eserler:
- Kazakça Kur'ân-ı Kerim Meali (Orta ve Büyük Boy),

өз өкілеттіктері кезінде жоғарыда аталған жерлерде қажетті діни қызметтерін ұсыну-да. Бұлардан басқа, діни қызметкерлер Рамазан айында Қазақстанға жіберіліп, әлемдегі барлық мұсылмандар үшін маңызды болып табылатын осы берекелі айда діни қызметтерге көмектеседі. Қазақстанға 2013 жылына дейін 75 және 2013-2019 жылдар аралығында 183 барлығы 258 діни қызметкер жіберілді.

Біздің әлеуметтік саладағы қызметіміз ауызашар, уағыз және тамақ тарату бағдарламаларын қамтиды. Мысалы, жыл сайын бүкіл Қазақстан бойынша ауызашар бағдарламасы шамамен 5.000 адамға ұйымдастырылып отырса, соңғы жылдардағы азық-түлікпен көмектесу бағдарламалары да 2014-2020 жылдар аралығында май, қант, күріш, макарон және осыған ұқсас негізгі тағамдардан тұратын әрқайсысы 30 кг-нан барлығы 2.050 азық-түлік сәлемдемелері таратылған. Құрбан айт мерекесіне

- Kazakça Elif Ba,
- Temel Dini Bilgiler (Kazakça ve Rusça),
- Ebû Hanîfe ve Hanefî Mezhebi,
- TDV Kur'ân-ı Kerim Meali (Rusça),
- Siyer-i Nebi,
- İslâm İnanç Esasları Cep Boy,
- Gençlerle Sohbet,
- Kitabımı, Peygamberimi, Dinimi, İbadetlerimi ve Dualarımı Öğreniyorum.

Toplamda 190.298 yayınıımız Kazakça ve Rusça dillerinde hazırlanarak Kazakistan'daki faaliyetlerimize dahil edilmiştir. Günümüze kadar Kazakça'ya 43 çeşit yayın tercüme edilmiş olup bunlardan 132.298 adet kitap bastırılmıştır. Öte yandan tarihsel açıdan bakacak olursak, 1994-2008 yılları arasında Türkiye'den Kazakistan'a 1.569.896 adet dinî yayın gönderilmiştir. Yürütülen diğer çalışmalar arasında

орай Қазақстанда 1996-2019 жылдар аралығында 7.410 бас құрбан шалынды. Мұндағы басты мақсат - достас және бауырлас екі ел арасындағы ынтымақтастық пен сүйіспеншілікті нығайту.

Осы жерде біздің баспа жұмысымыз туралы айта кеткен жөн. Басқармамыздың жарияланымдары Кеңесшіліктің үйлестіруі, ҚМДБ сұранысы, Қазақстан Республикасы Ақпараттық және қоғамдық даму министрлігі Дін істері комитетінің жазбаша рұқсаты, Басқармамыздың мақұлдауы және TDV қаржылық қолдауымен қазақ тіліне аударылады. TDV-нің қолдауымен түрік тілінен қазақ тіліне аударылған шығармалар біздің Кеңес арқылы алғаш рет ата-бабаларымыздың отаны болған Қазақстандағы жергілікті баспаханада басылып шығарылды.

Қазақстанда жарияланған басылымдар:

- Имам-и Матуридидің «Китабұт таухид» кітабы,
- Компьютерлік Құран (Мәтін),
- Сұрақтармен Ислам
- 2015-2020 Қазақша діни күнтізбесі,
- Құран Кәрімнің қазақша мағынасы (мәтінмен, мәтінсіз, қалта),
- Құран Кәрімнің сөздерінің мағынасы,
- Түрмелерде жиі қойылатын сұрақтар,
- Негізгі діни білім (қазақша және орысша),
- 10 бөлімнен тұратын «Менің отбасым» жиынтығы,
- 9 бөлімнен тұратын «Исламдық сенім негіздері»,
- 4 бөлімнен тұратын «Негізгі исламдық білім» жиынтығы,
- Түркияда басылған, Қазақстанда таратылған шығармалар:
- Құранның қазақша мағынасы (орташа

Başkanlığımız'ın 7 ciltten oluşan "Hadislerle İslâm" yayınının tercüme ve redakte işlemleri bitirilmiştir. Şu anda basıma hazır olan eserin, K.C. Sosyal Kalkınma Bakanlığı Din İşleri Komitesi nezdindeki izin işlemleri devam etmektedir. Birinci ciltten itibaren eserin, basımı başlatılmıştır. Öte yandan 44 Ciltlik Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, KMDİ, Kazakistan Millî Kütüphanesi, Uluslararası Türk Akademisi, Din İşleri Komitesi İlmî İnceleme ve Tahlil Merkezi, Avrasya Millî Üniversitesi Dintanu Bölümü, Doğu Kazakistan İl Müftülüğü "Halife Altay" Merkez Camii olmak üzere Kazakistan'daki ilgili kurum ve kuruluşlara da dağıtılmıştır. Nur-Sultan Valiliği nezdinde faaliyet gösteren Görme Engelliler Kütüphanesi'ne ve Nur Mübarek Üniversitesi'ne çeşitli sayılarda Türkiye'den getirilen Braille Kur'ân-ı Kerim ve Elif Ba gönderilmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz faaliyetlerimiz, KMDİ ile işbirliği ha-

және үлкен),

- Қазақша Элиф Ба,
- Негізгі діни ақпараттар (қазақша және орысша),
- Әбу Ханифа және Ханафи мәзһабы,
- TDV Құран Кәрімнің мағынасы (орысша),
- Сиер-и Неби,
- Исламдық сенімнің негіздері, қалта өлшем,
- Жастармен сөйлесу,
- Кітабымды, пайғамбарымды, дінімді, ғибадат пен дұғамды уйренемін.

Барлығы 190.298 басылым қазақ және орыс

linde sürdürülmektedir.

Değerli vaktinizi ayırarak sorularımızı yanıtladığınız için teşekkür ederiz.

тілдерінде дайындалып, біздің Қазақстандағы қызметімізге енгізілді. Бүгінгі күнге дейін 43 түрдегі басылымдар қазақ тіліне аударылып, оның 132,298 кітабы басылып шыққан. Екінші жағынан, тарихи тұрғыдан қарастырсақ, 1994-2008 жылдар аралығында Түркиядан Қазақстанға 1.569.896 дана діни басылымдар жіберілген. Жүргізілген басқа жұмыстардың арасында біздің басқарманың 7 томдық «Хадистермен Ислам» басылымын аудару және түзету жұмыстары аяқталды. Жариялауға дайын шығармаға Қазақстан Республикасы Ақпараттық және қоғамдық даму министрлігі Дін істері комитетінің рұқсат беру рәсімдері жалғасуда. Бірінші том-

“

**ÖTE YANDAN
TARİHSEL AÇIDAN
BAKACAK OLURSAK,
1994-2008 YILLARI
ARASINDA
TÜRKİYE'DEN
KAZAKİSTAN'A
1.569.896 ADET
DİNİ YAYIN
GÖNDERİLMİŞTİR**

**ЕКІНШІ ЖАҒЫНАН,
ТАРИХИ ТҰРҒЫДАН
ҚАРАСТЫРСАҚ,
1994-2008 ЖЫЛДАР
АРАЛЫҒЫНДА
ТҰРКИЯДАН
ҚАЗАҚСТАНҒА
1.569.896 ДАНА
ДІНИ БАСЫЛЫМДАР
ЖІБЕРІЛГЕН**

”

нан бастап шығарма басыла бастады. Екінші жағынан, 44 томдық Түркияның Ислам діни қорының энциклопедиясы, ҚМДБ, Қазақстан ұлттық кітапханасы, Халықаралық Түркі академиясы, Дін істері комитеті ғылыми-зерттеу және талдау орталығы, Еуразия ұлттық университеті Дінтану кафедрасы, Шығыс Қазақстан облыстық муфтиі «Халифа Алтай» орталық мешіті сияқты Қазақстанның тиісті мекемелері мен ұйымдарына таратылды. Нұр-Сұлтан қаласының әкімшілігінің қарамағында жұмыс істейтін Көру қабілеті нашар адамдарға арналған кітапханаға және Нұр-Мүбарак университетіне Түркиядан әкелінген Брайль бойынша Құран Кәрім және Элиф Ба жіберілген. Жоғарыда аталған іс-шараларымыз ҚМДБ-мен ынтымақтастықта жүзеге асырылуда.

Сұрақтарымызға жауап бергеніңіз үшін рақмет.

WHAT THE WORLD VALUES SURVEY RESULTS SAY

PROF. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

О ЧЕМ ГОВОРЯТ РЕЗУЛЬТАТЫ ВСЕМИРНОГО ОБЗОРА ЦЕННОСТЕЙ

There is an enormous number of studies in the world aimed at analyzing the populations of different countries, regions, and areas through various prisms, such as social, political, economic, religious, and cultural ones. This type of data grants the ability to explain the actions and nature of people and societies, and to build theories about similarities and differences between populations. Political scientists, sociologists, social psychologists, anthropologists, economists, and numerous representatives of other occupations are incredibly interested in the collection and analysis of such information. However, as most of the studies conducted throughout history contain either geographic or content boundaries, focusing their attention only on certain regions of the world or only on certain fields of knowledge, it is challenging to compare societies from different parts of the world comprehensively. This issue was addressed in 1981 by Professor Ronald Inglehart from the University of Michigan within the framework of his ambitious project, World Values Survey (WVS).

The World Values Survey is an international research program, aimed to analyze people's values, beliefs, and norms from a comparative cross-na-

THE WORLD VALUES SURVEY IS AN INTERNATIONAL RESEARCH PROGRAM, AIMED TO ANALYZE PEOPLE'S VALUES, BELIEFS, AND NORMS FROM A COMPARATIVE CROSS-NATIONAL AND OVER-TIME PERSPECTIVE

ВСЕМИРНЫЙ ОБЗОР ЦЕННОСТЕЙ - ЭТО МЕЖДУНАРОДНАЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ПРОГРАММА, НАПРАВЛЕННАЯ НА АНАЛИЗ ЦЕННОСТЕЙ, УБЕЖДЕНИЙ И НОРМ В СРАВНИТЕЛЬНОЙ МЕЖНАЦИОНАЛЬНОЙ И ВРЕМЕННОЙ ПЕРСПЕКТИВЕ

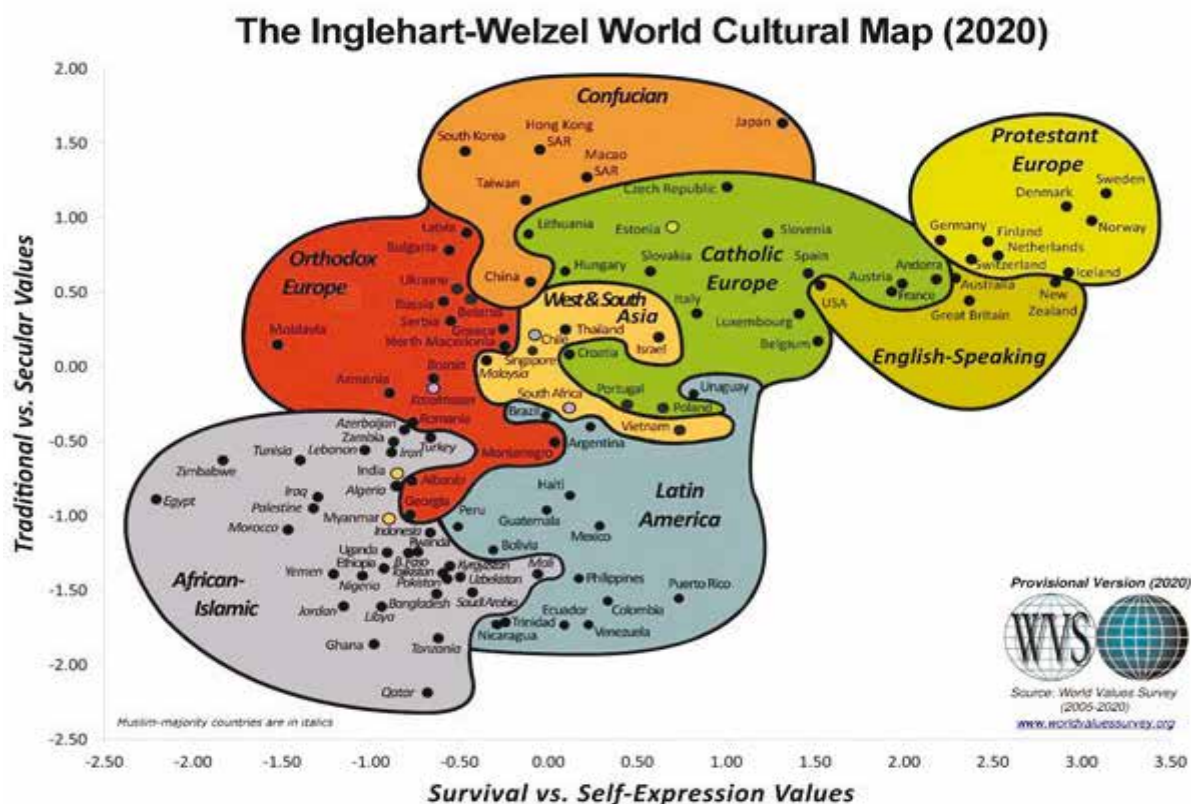
В мире существует огромное количество исследований, направленных на анализ населения разных стран, регионов и территорий с различных позиций, в том числе социальных, политических, экономических, религиозных и культурных. Полученные данные дают возможность объяснять действия и природу людей и обществ, а также строить теории о сходствах и различиях между группами населения. Соответственно политологи, социологи, социальные психологи, антропологи, экономисты и многочисленные представители других профессий крайне заинтересованы в сборе и анализе такой информации. Однако, поскольку большинство исследований, проводимых на протяжении всей истории, было ограничено либо географически, либо тематически, сосредотачивая свое внимание только на определенных регионах мира или определенных областях знаний, всестороннее сравнение обществ из разных частей мира вызывало сложности. В 1981 году профессор Рональд Инглхарт из Мичиганского университета попытался решить эту проблему в рамках своего амбициозного проекта Всемирного Обзора Ценностей (ВОЦ).

tional and over-time perspective. In order to reach this end, the project covers a broad scope of topics from the fields of Sociology, Political Science, International Relations, Economics, Public Health, Demography, Anthropology, Social Psychology, etc. Besides, the WVS is hitherto the only academic study that covers the whole scope of global variations, from very poor to very rich societies in all the main cultural zones of the world. The project grew out of the European Values Study (1981) and since its start, it has been operational in more than 120 world societies. The main research instrument of the project is a representative comparative social survey, which is conducted globally every five years. At the moment, the WVS is the largest non-commercial cross-national empirical time-series investigation of human beliefs and values ever conducted. The WVS data is extensively used by governments around

Всемирный Обзор Ценностей - это международная исследовательская программа, направленная на анализ человеческих ценностей, убеждений и норм в сравнительной межнациональной и временной перспективе. Для достижения этой цели проект охватывает широкий круг тем из сфер социологии, политологии, международных отношений, экономики, общественного здравоохранения, демографии, антропологии, социальной психологии и т. д. Кроме того, ВОЦ до сих пор является единственным академическим исследованием, охватывающим весь спектр глобальных вариаций, от очень бедных до очень богатых обществ во всех основных культурных зонах мира. Проект вырос из Исследования Европейских Ценностей (1981), и с момента запуска он уже охватил более 120 стран. Основным исследовательским инструментом проекта является репре-

the world, scholars, students, journalists and international organizations [World Values Survey, n.d].

The WVS data analysis by political scientists Ronald Inglehart asserts that there are two major dimensions of cross-cultural variation in the world: traditional values versus secular-rational values, and survival values versus self-expression values. The global cultural map designed as a result of the studies shows how scores of societies are located in two dimensions. Moving upward reflects the shift from traditional values to secular-rational and moving rightward reflects the shift from survival values to self-expression values. Traditional values emphasize the importance of religion, parent-child ties, deference to authority and traditional family values. People who embrace these values also reject divorce, abortion, euthanasia and suicide. These societ-

THE GLOBAL CULTURAL MAP WAS DESIGNED AS A RESULT OF THE STUDIES

В РЕЗУЛЬТАТЕ ИССЛЕДОВАНИЙ РАЗРАБОТАНА ГЛОБАЛЬНАЯ КУЛЬТУРНАЯ КАРТА

зентативное сравнительное социальное исследование, которое проводится в глобальном масштабе каждые пять лет. В настоящее время ВОЦ является крупнейшим из когда-либо проводившихся некоммерческих межнациональных эмпирических исследований человеческих убеждений и ценностей. Данные ВОЦ широко используются правительствами всего мира, учеными, студентами, журналистами и международными организациями [Всемирный Обзор Ценностей, б.д.].

Анализ данных ВОЦ, проведенный политологом Рональдом Инглхарт, утверждает, что существует два основных аспекта межкультурной вариативности в мире: традиционные ценности против секулярно-рациональных ценностей и ценности выживания против ценностей самовыражения. В

ies have high levels of national pride and a nationalistic outlook. Secular-rational values are associated with a lesser emphasis on religion, traditional family values and authority. Divorce, abortion, euthanasia and suicide are seen as relatively acceptable. Survival values emphasize economic and physical security. It is linked with a relatively ethnocentric outlook and low levels of trust and tolerance. Self-expression values give high priority to environmental protection, increasing tolerance of foreigners, sexual minorities and gender equality, and rising demands for participation in decision-making in economic and political life [World Values Survey, n.d].

Kazakhstan has only participated in two waves of the survey so far, in 2011 and 2018, and it mostly remained in the same position, without much change. The position that Kazakhstan takes on the map can be generally described as neutral, only being skewed a little more towards traditional than secular values and more significantly towards survival compared to self-expression values. Overall, Kazakhstan is still situated in the bottom left quarter, which, following the basic correla-

результате исследований разработана глобальная культурная карта, которая показывает расположение десятков сообществ в рамках двух измерений. Движение по вертикальной оси отражает сдвиг от традиционных ценностей к секулярно-рациональным, а движение вправо по горизонтали отражает сдвиг от ценностей выживания к ценностям самовыражения. Традиционные ценности подчеркивают важность религии, связей между родителями и детьми, уважения к власти и традиционных семейных приоритетов. Люди, которые придерживаются этих ценностей, также чаще отвергают развод, аборт, эвтаназию и самоубийства. Эти общества обладают высоким уровнем национальной гордости и националистическими взглядами. Секулярно-рациональные ценности связаны с меньшим акцентом на религию, традиционные семейные ценности и власть. Развод, аборт, эвтаназия и самоубийство считаются относительно приемлемыми. Ценности выживания подчеркивают экономическую и физическую безопасность. Это связано с относительно этноцентрическим мировоззрением и низким уровнем доверия и

tion observed on the map, is associated with poorer and less developed nations. The bottom left quarter is mostly represented by so-called African-Islamic countries but it also includes countries of Latin America, Orthodox Europe, West and South Asia. The majority of countries in the quarter are developing nations with relatively low standards of living and relatively weak economies, with some outstanding exceptions such as Qatar and Saudi Arabia. Kazakhstan, being situated in the upper part of the quarter, close to its borders, actually belongs to the "Orthodox Europe" sector of the map of values. This placement reflects the fact that Kazakhstan, as it was demonstrated by the results of two waves of the research, is closer to the countries of Eastern Europe in terms of values and beliefs of the population, than to its immediate geographical neighbors. Within the framework of the map of values, the closest neighbors of Kazakhstan are Romania, Bosnia and Armenia. At the moment, the differences between four countries are significant as they have drastically different economic, political, social, and demographic situations. Only one country from this list, Kazakhstan, possesses vast stocks of natural resources; yet the economy of Romania is leading in terms of GDP per capita [World Bank, n.d.]. Moreover, Romania is also placed higher than other "neighboring countries" in the Democracy Index list, whereas Armenia takes second place and Bosnia holds the third one [Economist Intelligence Unit, 2020]. The gaps between the four countries in the list are quite significant. However, one common historical factor that influenced all of these countries is a communist past, with the Soviet Union playing a crucial role in it. Nevertheless, the fact that Kazakhstan's "neighbors" on the value map are in general considered to be more democratic can reflect

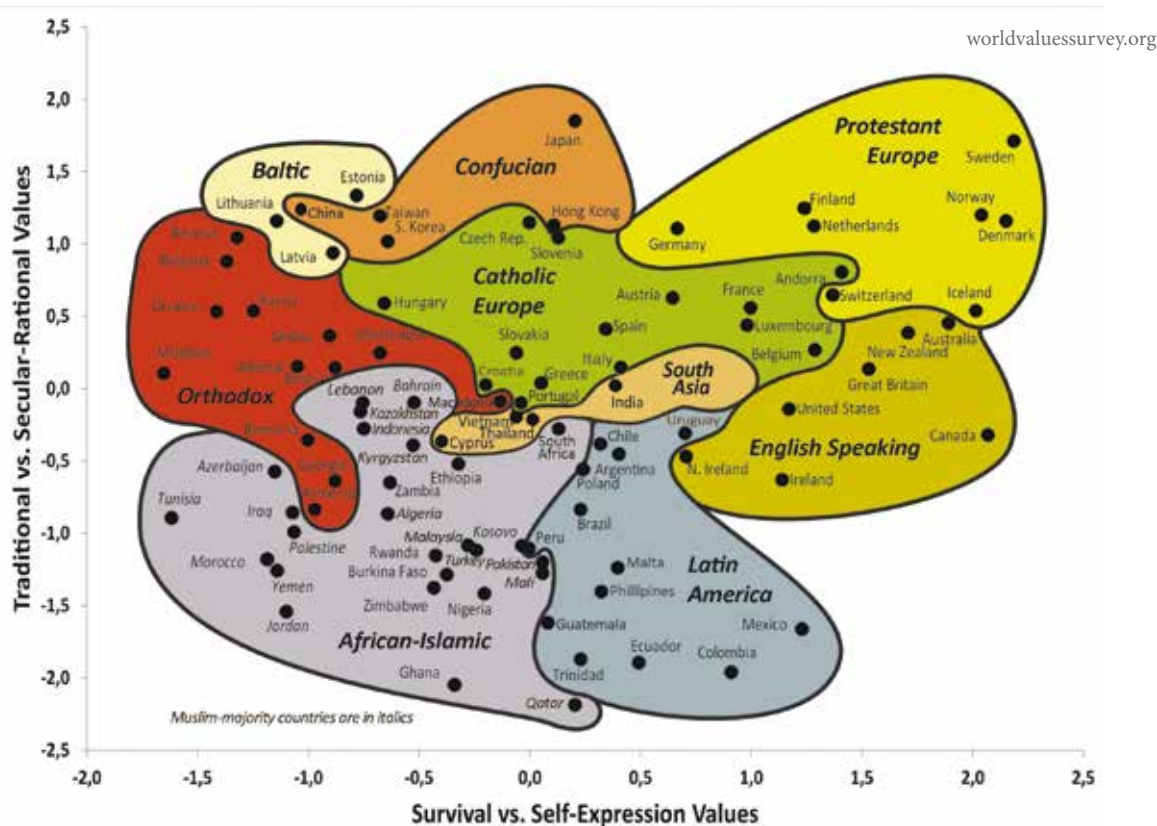
KAZAKHSTAN HAS ONLY PARTICIPATED IN TWO WAVES OF THE SURVEY SO FAR, IN 2011 AND 2018

**КАЗАХСТАН
УЧАСТВОВАЛ
ТОЛЬКО В ДВУХ
КАМПАНИЯХ
ОПРОСА, В 2011 И
2018 ГОДУ**

терпимости. Ценности самовыражения отдают приоритет защите окружающей среды, повышению терпимости к иностранцам, сексуальным меньшинствам и гендерному равенству, а также растущему спросу на участие в процессе принятия решений в экономической и политической жизни [Всемирный Обзор Ценностей, б.д.].

Казахстан пока участвовал только в двух кампаниях опроса, в 2011 и 2018 годах, и в целом сохранил свое положение в системе координат без особых изменений. Позицию, которую Казахстан занимает на карте, можно в целом охарактеризовать как близкую к нейтральной, лишь с небольшим уклоном в сторону традиционных, нежели светских ценностей, и с значительным уклоном в сторону ценностей выживания по сравнению с ценностями самовыражения. В целом, Казахстан по-прежнему находится в левой нижней четверти системы координат, что, согласно основной корреляции, наблюдаемой на карте, ассоциируется с более бедными и менее развитыми странами. Левая нижняя четверть в основном представлена так называемыми афро-исламскими странами, но также включает страны Латинской Америки, православной Европы, Западной и Южной Азии. Большинство стран в этом секторе - это развивающиеся страны с относительно низким уровнем жизни и относительно слабой экономикой, за некоторыми заметными исключениями, такими как Катар и Саудовская Аравия. Казахстан, расположенный в верхней части сектора, недалеко от его границ, фактически входит в геокультурную зону «Православная Европа». Такое размещение отражает тот факт, что Казахстан, как показали результаты двух волн исследования, ближе к странам Восточной Европы

the relevant wishes and moods of the local society. However, between the two waves of the survey, hardly any changes for the local population in terms of values and beliefs have occurred. Meanwhile, for some other countries, the pace of changes was much higher. For example, in 2011, Armenia was more conservative and more religious than Kazakhstan but it has dramatically shortened the gap in terms of secular-rational values in seven years. Post-Soviet Slavic countries are another example of rapid changes, as they have quickly shifted from the far left survival values closer to the middle of the map, towards self-expression values between 2011 and 2018. The slow pace of change can be rather alarming, as it is the sign of less advanced countries, according to the correlation visible across different waves of the research.

Other Central Asian countries such as Uzbekistan, Kyrgyzstan and Tajikistan are leaning much more towards traditional values compared to Kazakhstan and stay at more or

по ценностям и убеждениям населения, чем к своим непосредственным географическим соседям. В рамках карты ценностей ближайшими соседями Казахстана являются Румыния, Босния и Армения. На данный момент различия между четырьмя странами значительны, поскольку они имеют кардинально разные экономические, политические, социальные и демографические ситуации. Только одна страна из этого списка, Казахстан, обладает обширными запасами природных ресурсов; тем не менее, экономика Румынии лидирует по показателю ВВП на душу населения [Всемирный банк, б. д.]. Более того, Румыния также находится выше своих «соседей» в списке «Индекс демократии», где Армения занимает второе место, а Босния - третье [Economist Intelligence Unit, 2020]. Разрывы между этими четырьмя странами в списке весьма значительны. Однако имеется один общий исторический фактор, повлиявший на все эти страны, это - коммунистическое прошлое, в котором Советский Союз сыграл

less the same level in terms of survival vs. self-expression values, therefore being allocated to the middle right part of the same quarter. The closest neighbors in terms of values to the mentioned Central Asian countries are Saudi Arabia, Bangladesh, Pakistan and some African countries, such as Rwanda and Burkina Faso. For Kyrgyzstan, there is a strong trend of moving downwards, towards more traditional values between 2011 and 2018.

Post-soviet Slavic countries, such as Russia, Ukraine and Belarus are situated in the same geo-cultural part of the map as Kazakhstan, Orthodox European countries. However, this trio is significantly more secular than Kazakhstan and leaning a little more towards the values of self-expression on average. These three countries were as close culturally as they were geographically in 2018, forming a small triangle in the upper left corner of the map. The closest neighbors of these countries on the cultural map are Serbia, Greece and Bulgaria. As it was mentioned earlier, Ukraine, Russia and Belarus progressed significantly towards self-expression values between the sixth and seventh waves of the survey. Moreover, Belarus has simultaneously shifted significantly towards traditional values.

Despite some exceptions and outliers, such as Singapore, China and South Korea, the overall correlation that can be spotted on the map demonstrates the economic, social and political systems' superiority, growing with the movement of the country to the top-right direction, towards secular and self-expression values. Correlation doesn't imply causation and the connection between prosperity and culture is much deeper and more complicated than just following the path of Western liberal democracies. However, the overall advantages of pro-

WHILE ECONOMIC AND POLITICAL DEVELOPMENT PLAYS A SIGNIFICANT ROLE IN THE NATION'S PROSPERITY, THEY ARE NOT THE ONLY TOOLS FOR ACHIEVING SUCCESS

ХОТЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ И ПОЛИТИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ИГРАЕТ ЗНАЧИТЕЛЬНУЮ РОЛЬ В ПРОЦВЕТАНИИ НАЦИИ, ОНИ НЕ ЯВЛЯЮТСЯ ЕДИНСТВЕННЫМИ ИНСТРУМЕНТАМИ ДЛЯ ДОСТИЖЕНИЯ УСПЕХА

решающую роль. Тем не менее, тот факт, что соседи Казахстана по карте ценностей в целом считаются более демократичными, может отражать соответствующие желания и настроения местного сообщества. Однако между двумя волнами опроса практически не произошло никаких изменений в ценностях и убеждениях местного населения. Между тем, для некоторых других стран темп изменений был намного выше. Например, в 2011 году Армения была более консервативной и религиозной, чем Казахстан, но за семь лет она резко сократила разрыв с точки зрения секулярно-рациональных ценностей. Постсоветские славянские страны - еще один пример быстрых изменений, поскольку они стремительно сдвинулись от крайней левой части карты ценностей, ассоциирующейся с ценностями выживания, к середине карты, к ценностям самовыражения в период с 2011 по 2018 год. Медленные темпы изменений в казахстанском обществе могут вызывать тревогу, поскольку низкая скорость изменений характеризует в основном менее развитые страны, согласно корреляции, замеченной в периоды между разными волнами исследования.

Другие страны Центральной Азии, такие как Узбекистан, Кыргызстан и Таджикистан, гораздо больше склоняются к традиционным ценностям по сравнению с Казахстаном и остаются на примерно том же уровне с точки зрения ценностей выживания и самовыражения, поэтому они отнесены к среднему правому сектору в той же четверти, что и Казахстан. Ближайшими «соседями» к упомянутым странам Центральной Азии являются Саудовская Аравия, Бангладеш, Пакистан и некоторые африканские страны, такие как Руанда и Бурки-

gressing towards higher secular-rationalism and self-expression are self-evident, as they raise the levels of tolerance, participation in the governance of the state, personal freedoms and environmental protection. In many cases, these cultural traits are the products of the growing wealth of the nations [Inglehart, and Welzel, 2009]. However, culture doesn't only have to be a product of other processes, as it can also be implemented through tools as education, which itself can be a factor of influence [Soumya, 2020]. Therefore, it is important to understand that while economic and political development play significant roles in a nation's prosperity, they are not the only tools for achieving success. The promotion of cultural values and beliefs that ensure higher levels of inclusivity, freedoms and civic participation can also positively affect the economic, social and political dimensions of development.

на-Фасо. В Кыргызстане наблюдалась заметная тенденция к сдвигу в сторону более традиционных ценностей в период с 2011 по 2018 год.

Постсоветские славянские страны, такие как Россия, Украина и Беларусь, находятся в той же геокультурной части карты, что и Казахстан, относясь к странам "Православной Европы". Однако это трио значительно более секулярно, чем Казахстан, и в среднем немного больше склоняется к ценностям самовыражения. В 2018 году эти три страны были так же близки в культурном отношении, как и в географическом, образуя небольшой треугольник в верхнем левом углу карты. Ближайшими соседями этих стран на культурной карте являются Сербия, Греция и Болгария. Как упоминалось ранее, Украина, Россия

References:

1. Economist Intelligence Unit. (2020). Democracy Index 2019. A year of democratic setbacks and popular protest. Retrieved from <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019>. Accessed on 16.12.2020.
2. Inglehart R., Welzel C. (2009). How Development Leads to Democracy: What We Know About Modernization. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/20699492>. Accessed on 22.12.2020.
3. Soumya M. (2020). Role of Education in Transmitting Culture in Society. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/339816271_Role_of_Education_in_Transmitting_Culture_in_Society. Accessed on 16.12.2020.
4. World Bank (n.d). GDP per capita (current US\$) Kazakhstan, Romania, Bosnia and Herzegovina, Armenia. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=BA-KZ-RO-AM&view=chart>. Accessed on 15.12.2020.
5. World Values Survey (n.d.). Findings and Insights. Retrieved from <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>. Accessed on 15.12.2020.
6. World Values Survey (n.d.). Who we are. Retrieved from <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>. Accessed on 15.12.2020.

и Беларусь значительно продвинулись в направлении ценностей самовыражения между шестой и седьмой волнами исследования. Более того, в тот же период в Беларуси произошел значительный сдвиг в сторону традиционных ценностей.

Несмотря на некоторые исключения, такие как Сингапур, Китай и Южная Корея, общая корреляция, которую можно увидеть на карте, демонстрирует превосходство экономической, социальной и политической систем, растущее по мере продвижения страны в направлении правого верхнего угла, к светским ценностям и ценностям самовыражения. Естественно, корреляция не обязательно подразумевает наличие причинно-следственной связи, а связь между процветанием и культурой намного глубже и сложнее, чем простое следование по пути западных либеральных демократий. Однако общие преимущества продвижения к ценностям секулярного рационализма и самовыражения самоочевидны, поскольку они повышают

уровень терпимости, участия в управлении государством, личных свобод и защиты окружающей среды. Во многих случаях эти культурные черты являются продуктом растущего богатства наций [Инглхарт и Уэлзл, 2009]. Однако культура может быть не только продуктом других процессов, она также может быть внедрена с помощью таких инструментов, как образование, которое само может являться фактором влияния [Соумиа, 2020]. Поэтому важно понимать, что, хотя экономическое и политическое развитие играет важную роль в процветании нации, они не являются единственными инструментами для достижения успеха. Поощрение развития культурных ценностей и убеждений, обеспечивающих более высокий уровень инклюзивности, свобод и гражданского участия, также может положительно повлиять на экономические, социальные и политические аспекты развития.

Источники:

1. Всемирный Банк. (б.д.). ВВП на душу населения (в тек. долл. США) Казахстан, Румыния, Босния и Герцеговина, Армения. Доступно по адресу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=BA-KZ-RO-AM&view=chart>. Дата обращения: 15.12.2020.
2. Всемирный Обзор Ценностей (б.д.). Данные и выводы. Доступно по адресу: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>. Дата обращения: 15.12.2020.
3. Всемирный Обзор Ценностей (б.д.). Кто мы. Доступно по адресу: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>. Дата обращения: 15.12.2020.
4. Инглхарт Р., Уэлзл С. (2009). Как Развитие Приводит к Демократии: Что Мы Знаем о Модернизации. Доступно по адресу: <http://www.jstor.org/stable/20699492>. Дата обращения: 22.12.2020.
5. Соумиа М. (2020). Роль Образования в Распространении Культуры в Обществе. Доступно по адресу: https://www.researchgate.net/publication/339816271_Role_of_Education_in_Transmitting_Culture_in_Society. Дата обращения: 16.12.2020.
6. Economist Intelligence Unit. (2020). Индекс Демократии 2019. Год демократических неудач и народных протестов. Доступно по адресу: <http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019>. Дата обращения: 16.12.2020.

HORIZONS OF OIL ERA IN LIGHT OF THE COVID-19 CRISIS

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ГОРИЗОНТЫ НЕФТЯНОЙ ЭПОХИ В СВЕТЕ КРИЗИСА COVID-19

One of the largest economic shocks that have marked 2020 was the tremendous decline of oil prices that broke the minimums of 2016 and reached the levels of 2003 [Markets. businessinsider.com, 2020]. In 2020, the estimated oil demand dropped by unprecedented 9.7% compared to 2019 [OPEC, 2020]. Strict quarantine measures, as a response to the global spread of COVID-19 pandemic, halting many different types of economic operations have shrunk oil demand, driving the prices to minimums. The dramatic price decline in the oil market was preceded and exacerbated by disagreements on oil supply cuts between Saudi Arabia and Russia at the meeting of the OPEC on March 6, 2020 [Usnews, 2020]. The supply chain disruptions in the oil market associated with the inelasticity of production and storage tanks filled to capacity dropped the prices to ridiculously low levels in terms of market factors to the point that the world has seen even negative oil prices in the futures market during April of 2020 [CNBC, 2020].

However, the oil market started its sluggish recovery during summertime as most of the main oil-consuming countries abandoned strict lock-down

**THE UPWARD
TREND OF THE
PRICES IN THE OIL
MARKET REFLECTS
THE POSITIVE
EXPECTATIONS
OF CONSUMERS
AND PRODUCERS
REGARDING THE
RECOVERY OF THE
GLOBAL ECONOMY**

**ТЕНДЕНЦИЯ К РОСТУ
ЦЕН НА РЫНКЕ
НЕФТИ ОТРАЖАЕТ
ПОЗИТИВНЫЕ
ОЖИДАНИЯ
ПОТРЕБИТЕЛЕЙ И
ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ
ОТНОСИТЕЛЬНО
ВОССТАНОВЛЕНИЯ
МИРОВОЙ
ЭКОНОМИКИ**

Одним из самых серьезных экономических потрясений, ознаменовавших 2020 год, стало резкое падение цен на нефть, которые пробили минимумы 2016 года и достигли уровней 2003 года [Markets. businessinsider.com, 2020]. В 2020 году прогнозируемый спрос на нефть упал на беспрецедентные 9,7% по сравнению с 2019 годом [ОПЭК, 2020]. Строгие карантинные меры в ответ на глобальное распространение пандемии COVID-19, остановившие большинство видов экономической деятельности, привели к сокращению спроса на нефть, в результате чего цены упали до минимума. Резкому снижению цен на нефтяном рынке предшествовали разногласия по сокращению поставок нефти между Саудовской Аравией и Россией на заседании ОПЕК [Foreignpolicy.com, 2020]. Нарушения цепочки поставок на нефтяном рынке, связанные с неэластичностью производства и небольшими складскими мощностями, привели к тому, что цены вышли за пределы уровней, достижимых с учетом рыночных факторов, и в апреле 2020 года в мире наблюдались даже отрицательные цены на нефть на фьючерсных рынках [CNBC, 2020].

measures allowing many energy-based economic activities to operate again. As of December of 2020, the price of Brent crude oil on the futures market consolidated at around \$50 per barrel and continues its gradual ascending trend. The upward trend of the prices in the oil market reflects the positive expectations of consumers and producers regarding the recovery of the global economy. The positive expectations regarding the recovery of the oil market are primarily propelled by the advancements in producing COVID-19 vaccines all around the world. It should be admitted that vaccines that were tested in clinical trials and approved for use became available earlier than was expected at the beginning of the pandemic and there will be more vaccines available for use in the near future.

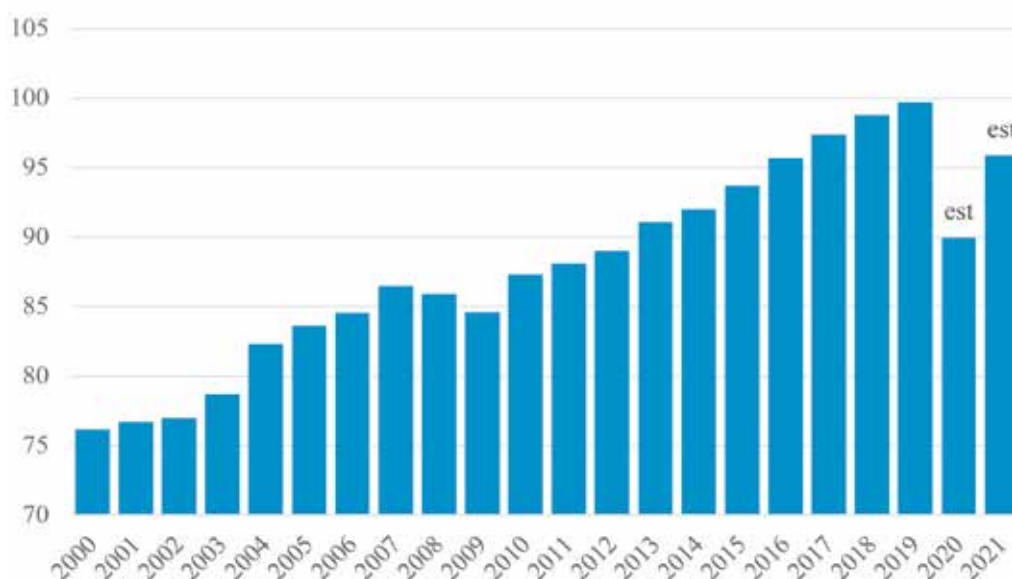
According to global projections by the World Bank, oil prices will recover in 2021 increasing by 18.8%. The average oil price is expected to be at \$38 per barrel in 2021 compared to \$32 in 2020 [World Bank, 2020]. The IMF, on the other hand, forecasts a 12.0% increase of the global average oil price in 2021 [IMF, 2020]. The December-2020 report by the

Тем не менее, рынок нефти начал медленно восстанавливаться в летнее время, поскольку большинство основных стран-потребителей нефти отказались от строгих мер изоляции, что позволило возобновить работу многих видов экономической деятельности, связанной с энергетикой. По состоянию на декабрь 2020 года цена нефти марки Brent на фьючерсном рынке консолидировалась на уровне около 50 долларов за баррель и продолжает свой постепенный восходящий тренд. Тенденция к росту цен на рынке нефти отражает позитивные ожидания потребителей и производителей относительно восстановления мировой экономики. Положительные ожидания относительно восстановления нефтяного рынка в первую очередь вызваны успехами в производстве вакцин против COVID-19 во всем мире. Следует признать, что вакцины, прошедшие клинические испытания и одобренные для использования, стали доступны раньше, чем ожидалось в начале пандемии, и в ближайшем будущем будет доступно больше вакцин для использования.

Согласно глобальным прогнозам Всемир-

Figure 1. Global oil demand since 2000 (mb/d).

Рисунок 1. Мировой спрос на нефть с 2000 г. (млн баррелей в сутки).

Source: Monthly oil market report, December-2020.

Источник: ОПЭК, 2020.

OPEC estimates the global oil demand to increase by 5.90 mb/d and reach 95.89 mb/d in 2021 [OPEC, 2020]. The projected price rebound in 2021, however, is still well below the price levels that were in 2019 before the COVID-19 crisis (99 mb/d) [OPEC, 2020a]. The partial recovery of the oil market and its price is not very likely to last into longer term perspectives. It is mainly fueled by revitalization of the economic activity after lockdown and quarantine measures all over the world and investments that were postponed due to the COVID-19 crisis.

In the meantime, the future of the oil market looks extremely obscure in longer-term perspectives. There is no reason for oil demand to grow fast after the expected rebound in 2021, after which there will probably be a deceleration of the oil demand below 1 mb/d [IEA.org, 2020]. The high uncertainty of the oil market in the long-run is due to serious transformation that the oil market has had during recent years. Interesting-

THE COVID-19 CRISIS ACCELERATES THE CURRENT PROCESSES OF TRANSFORMATION AND HELPS TO SET NEW TRENDS THAT WILL DETERMINE THE FUNCTIONING OF THE OIL MARKET IN THE FUTURE

КРИЗИС COVID-19 УСКОРИЛ ТЕКУЩИЕ ПРОЦЕССЫ ТРАНСФОРМАЦИИ И ПОСПОСОБСТВОВАЛ УСТАНОВЛЕНИЮ НОВЫХ ТЕНДЕНЦИИ, КОТОРЫЕ БУДУТ ОПРЕДЕЛЯТЬ ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ НЕФТЯНОГО РЫНКА В БУДУЩЕМ

ного банка, цены на нефть в 2021 году вырастут на 18,8%. Ожидается, что средняя цена на нефть в 2021 году составит 38 долларов за баррель по сравнению с 32 долларами в 2020 году [World Bank, 2020]. МВФ прогнозирует рост средней мировой цены на нефть на 12,0% в 2021 году [МВФ, 2020]. В отчете ОПЕК за декабрь 2020 г. прогнозируется, что мировой спрос на нефть вырастет на 5,90 млн баррелей в сутки и достигнет 95,89 млн баррелей в сутки в 2021 году [ОПЭК, 2020]. Однако прогнозируемый отскок цен в 2021 году все еще намного ниже уровней цен, которые были в 2019 году до кризиса COVID-19 (99 млн баррелей в день) [ОПЭК, 2020a]. Частичное восстановление рынка нефти и ее цен вряд ли продлится в долгосрочной перспективе. В основном это вызвано оживлением экономической активности после карантина и карантина по всему миру, а также инвестиций, которые были отложены из-за кризиса COVID-19.

ly, the COVID-19 crisis accelerates the current processes of transformation and helps to set new trends that will determine the functioning of the oil market in the future.

One of the factors that make oil projections uncertain is the future of OPEC. The COVID-19 crisis without any doubt has been one of the most serious challenges for the oil cartel since its foundation and 2020 might well become a turning point in its history. The market share and market power of the OPEC in the global oil market have been diminishing over the last 20 years. For instance, the share of the OPEC in crude oil production has fallen from 36.3% in 2000 down to 29.4% in 2019 [OPEC, 2020]. Recent price drops under conditions of decreasing market share of the OPEC not only weakened its market power, but also stirred up distrust among its key members jeopardizing the sustainability of the organization. Unsuccessful negotiations

Между тем, будущее нефтяного рынка в долгосрочной перспективе выглядит крайне неопределенным. Нет причин для быстрого роста спроса на нефть после ожидаемого восстановления в 2021 году, после которого, вероятно, произойдет замедление спроса на нефть ниже 1 млн баррелей в сутки в год [IEA.org, 2020]. Высокая неопределенность на рынке нефти в долгосрочной перспективе объясняется серьезными преобразованиями, которые произошли на рынке нефти в последние годы. Интересно, что кризис COVID-19 ускорил текущие процессы трансформации и поспособствовал установлению новых тенденции, которые будут определять функционирование нефтяного рынка в будущем.

Одним из факторов, делающих прогнозы по нефти неопределенными, является будущее ОПЕК. Кризис COVID-19, без сомне-

between Russia and Saudi Arabia on production cuts in March of 2020 and subsequent talks between the two key players of the cartel was a striking example of it. Generally, we can see that the OPEC members eagerly accept decisions to increase the production and when it comes to production cuts they have difficulties in implementing the decision.

Another major pattern that has probably already started is the change of demand for oil. As it was mentioned, there is an expected recovery of demand in 2021-2022, which might be the last major demand growth in the next 1-2 decades. A gradual deceleration of the demand growth after 2022 can be a path towards a plateau around 2030 [Bloomberg.com, 2019; OPEC, 2020]. In this case, this would be a major turn in the evolution of the oil market because, over the last several decades the global oil market has existed under conditions of growing demand with only short-term drops during periods of crisis. Not only the size of demand but also the structure of it is expected to change drastically as the demand growth dwindles. The oil demand contraction during 2020 was mainly due to the decline in the transportation sector, which constituted around 40% of the demand before the COVID-19 crisis [About.bnef.com, 2020]. The reason for the contraction of demand in transportation in the future will come as a result of fuel efficiency and rise of alternative non-fossil fuels for transports, and not due to the decline in the sector.

Another change that the oil market is about to experience in the mid-term and longer-term perspectives is the geographic shift of consumers and, to a lesser extent, of producers. Despite skepticism, most of the major oil consumer-regions such as the EU,

THE REASON FOR THE CONTRACTION OF DEMAND IN TRANSPORTATION WILL COME AS A RESULT OF FUEL EFFICIENCY AND RISE OF ALTERNATIVE NON-FOSSIL FUELS FOR TRANSPORTS, AND NOT DUE TO THE DECLINE IN THE SECTOR

ПРИЧИНА СОКРАЩЕНИЯ СПРОСА НА ПЕРЕВОЗКИ В БУДУЩЕМ БУДЕТ СВЯЗАНА С ЭФФЕКТИВНОСТЬЮ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТОПЛИВА И РОСТОМ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АЛЬТЕРНАТИВНЫХ ВИДОВ ТОПЛИВА ДЛЯ ТРАНСПОРТА, А НЕ ИЗ-ЗА СПАДА В СЕКТОРЕ

ния, был одной из самых серьезных проблем для нефтяного картеля с момента его основания, и 2020 год вполне может стать поворотным моментом в его истории. Доля рынка и рыночная власть ОПЕК на мировом рынке нефти сокращались за последние 20 лет. Например, доля ОПЕК в добыче сырой нефти упала с 36,3% в 2000 году до 29,4% в 2019 году [ОПЭК, 2020]. Недавнее падение цен в условиях уменьшения рыночной доли ОПЕК не только ослабило ее рыночную позицию, но и вызвало недоверие среди ее ключевых членов, что поставило под угрозу устойчивость организации. Ярким примером этого являются неудачные переговоры между Россией и Саудовской Аравией о сокращении добычи в марте 2020 года и последующие напряженные переговоры между двумя ключевыми игроками картеля. В целом мы видим, что члены ОПЕК охотно принимают решения об увеличении добычи, а когда дело доходит до сокращения добычи, у них возникают трудности с выполнением этого решения.

Еще одна важная закономерность, которая, вероятно, уже запущена, - это изменение спроса на нефть. Как уже упоминалось, ожидается восстановление спроса в 2021-2022 годах, что может стать последним крупным ростом спроса в следующие 1-2 десятилетия. Постепенное замедление роста спроса после 2022 года может привести к выходу на плато добычу нефти около 2030 года [Bloomberg.com, 2019; ОПЕК, 2020]. В этом случае это было бы важным поворотом в эволюции нефтяного рынка, потому что в течение последних нескольких десятилетий мировой рынок нефти существовал в условиях растущего спроса с лишь кратковременными

the UK and other developed economies are making considerable success in reducing the share of fossil fuels in their energy sector and setting new ambitious goals to be reached in the foreseeable future. For instance, the UK decided to ban the sale of non-hybrid cars run by fossil fuels from 2030 [Europe. autonews.com, 2020]. The EU commits itself to reduce emissions to 55% of 1990 levels by 2030 [European Commission, 2020]. Canada recently released a comprehensive plan aimed at reducing greenhouse gas emissions and increasing the energy use [CBC.ca, 2020], which will put heavy pressure on the fossil fuel market. Therefore, the consumption part of the oil market will continue to shift from developed states to developing economies.

We can see that the turmoil caused by the crisis in the oil market accelerated the trends that had emerged before that. Therefore, the situation in the global oil market created during the COVID-19 crisis should not be understood as a temporary crisis event. It might well be an approximate model of the realm to come a decade from now.

падениями в периоды кризиса. Ожидается, что по мере замедления роста спроса кардинально изменится не только размер спроса, но и его структура. Снижение спроса на нефть в 2020 году было в основном связано со спадом в транспортном секторе, который составляет около 40% спроса до кризиса COVID-19 [About.bnef.com, 2020]. Причина сокращения спроса на перевозки в будущем будет связана с эффективностью использования топлива и ростом использования альтернативных видов топлива для транспорта, а не из-за спада в секторе.

Еще одно изменение, которое рынок нефти испытывает в среднесрочной и долгосрочной перспективе, - это географический сдвиг потребителей и, в меньшей степени, производителей. Несмотря на скептицизм, большинство основных регионов-потребителей нефти, таких как ЕС, Великобритания и другие развитые страны, добиваются значительных успехов в сокращении доли ископаемого топлива в своем энергетическом секторе и ставят

References

1. About.bnef.com (2020). Oil Demand from road transport: Covid-19 and beyond. Retrieved from <https://about.bnef.com/blog/oil-demand-from-road-transport-covid-19-and-beyond/>. Accessed on 22.12.2020.
2. Bloomberg.com (2019). Global oil demand will hit a plateau around 2030, IEA predicts. Retrieved from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-11-13/global-oil-demand-to-hit-a-plateau-around-2030-iea-predicts>. Accessed on 23.12.2020.
3. CBC.ca (2020). Canada finally has a plan to meet its climate target — and maybe now there can be a real debate. Retrieved from <https://www.cbc.ca/news/politics/net-zero-carbon-climate-trudeau-1.5838736>. Accessed on 25.12.2020.
4. CNBC (2020). Why oil prices went negative and why they can go negative again. Retrieved from <https://www.cnbc.com/2020/04/26/why-oil-prices-went-negative-and-why-they-can-go-negative-again.html>. Accessed on 22.12.2020.
5. European Commission (2020). State of the Union: Commission raises climate ambition and proposes 55% cut in emissions by 2030. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_1599. Accessed on 31.12.2020.
6. Europe.autonews.com (2020). UK to ban sale of non-hybrid fossil fuel cars from 2030. Retrieved from <https://europe.autonews.com/environmentemissions/uk-ban-sale-non-hybrid-fossil-fuel-cars-2030-report-says>. Accessed on 23.12.2020.
7. International Energy Agency (2020). Fuel report — March 2020. Retrieved from <https://www.iea.org/reports/oil-2020>. Accessed on 23.12.2020.
8. International Monetary Fund (2020). Overview of the world economic outlook projections 2020. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>. Accessed on 23.12.2020.
9. Markets.businessinsider.com (2020). Oil tanks to lowest since 2016 as coronavirus weigh on demand — and it could fall further as crude supply faces a record. Retrieved from <https://markets.businessinsider.com/commodities/news/oil-price-fall-lowest-2016-coronavirus-supply-record-price-war-2020-3-1028999377>. Accessed on 24.12.2020.
10. Organization for the Petroleum Exporting Countries (2020). Monthly oil market report, December-2020. Retrieved from <https://momr.opec.org/pdf-download/>. Accessed on 23.12.2020.
11. Organization for the Petroleum Exporting Countries (2020a). Monthly oil market report, January-2020. Retrieved from https://www.opec.org/opec_web/en/publications/337.htm. Accessed on 23.12.2020.
12. Usnews.com (2020). Oil price dives as

**THE TURMOIL
CAUSED BY THE
CRISIS IN THE
OIL MARKET
ACCELERATED THE
TRENDS THAT HAD
EMERGED BEFORE
THAT**

**ПОТРЯСЕНИЯ,
ВЫЗВАННЫЕ
КРИЗИСОМ НА
РЫНКЕ НЕФТИ,
УСИЛИЛИ
ТЕНДЕНЦИИ,
КОТОРЫЕ
ВОЗНИКЛИ ДО
ЭТОГО**

новые амбициозные цели, которые должны быть достигнуты в обозримом будущем. Например, Великобритания решила запретить продажу негибридных автомобилей, работающих на ископаемом топливе с 2030 года [Europe.autonews.com, 2020]. ЕС обязуется сократить выбросы до 55% от уровня 1990 г. к 2030 г. [DW, 2020]. Канада недавно выпустила всеобъемлющий план, направленный на сокращение выбросов парниковых газов и увеличение использования энергии [CBC.ca, 2020], что окажет сильное давление на рынок ископаемого топлива. Таким образом, потребительская часть рынка нефти будет и дальше перемещаться из развитых стран в развивающиеся страны.

Мы видим, что потрясения, вызванные кризисом на рынке нефти, усилили тенденции, которые возникли до этого. Поэтому ситуацию на мировом рынке нефти, сложившуюся во время кризиса COVID-19, не следует воспринимать как временное кризисное событие. Вполне возможно, что это приближенная модель королевства, которая появится через десять лет.

Источники

1. About.bnef.com (2020). Спрос на нефть со стороны автомобильного транспорта: Covid-19 и не только. Доступно по адресу: <https://about.bnef.com/blog/oil-demand-from-road-transport-covid-19-and-beyond/>. Дата обращения: 22.12.2020.
2. Bloomberg.com (2019). По прогнозам МЭА, мировой спрос на нефть выйдет на плато примерно к 2030 году. Доступно по адресу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-11-13/global-oil-demand-to-hit-a-plateau-around-2030-iea-predicts>. Дата обращения: 23.12.2020.
3. CBC.ca (2020). У Канады наконец-то есть план по достижению своей цели в области климата - и, возможно, теперь возможны настоящие дебаты. Доступно по адресу: <https://www.cbc.ca/news/politics/net-zero-carbon-climate-trudeau-1.5838736>. Дата обращения:

OPEC, Russia fail to agree on oil cut. Retrieved from <https://www.usnews.com/news/business/articles/2020-03-06/opec-pushes-russia-for-deep-output-cuts-amid-virus-outbreak>. Accessed on 31.12.2020.

13. World Bank (2020). Global economic prospects June 2020. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>. Accessed on 22.12.2020.

25.12.2020.

4. CNBC (2020). Почему цены на нефть пошли в минус и почему они могут снова пойти в минус. Доступно по адресу: <https://www.cnbc.com/2020/04/26/why-oil-prices-went-negative-and-why-they-can-go-negative-again.html>. Дата обращения: 22.12.2020.
5. DW.com (2020). ЕС согласен с более жесткими целями в области климата на 2030 год. Доступно по адресу: <https://www.dw.com/en/eu-agrees-on-tougher-climate-goals-for-2030/a-55901612#:~:text=EU%20leaders%20agreed%20on%20Friday,to%201990%20levels%20by%202030.&text=Massive%20investments%20will%20be%20needed,transition%2C%20EU%20officials%20have%20said>. Дата обращения: 25.12.2020.
6. Europe.autonews.com (2020). Великобритания запретит продажу негибридных автомобилей на ископаемом топливе с 2030 года. Доступно по адресу: <https://europe.autonews.com/environmentemissions/uk-ban-sale-non-hybrid-fossil-fuel-cars-2030-report-says>. Дата обращения: 23.12.2020.
7. Foreignpolicy.com (2020). Почему эта нефтяная катастрофа отличается. Доступно по адресу: <https://foreignpolicy.com/2020/03/09/opec-russia-shale-oil-price-collapse/>. Дата обращения: 24.12.2020.

8. Международное энергетическое агентство (2020). Топливный отчет - март 2020. Доступно по адресу: <https://www.iea.org/reports/oil-2020>. Дата обращения: 23.12.2020.
9. Международный Валютный Фонд (2020). Обзор перспектив развития мировой экономики на 2020 год. Доступно по адресу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020>. Дата обращения: 23.12.2020.
10. Markets.businessinsider.com (2020). Нефтяные резервуары упали до самого низкого уровня с 2016 года, поскольку коронавирус влияет на спрос - и он может упасть еще больше, поскольку предложение нефти столкнется с рекордом. Доступно по адресу: <https://markets.businessinsider.com/commodities/news/oil-price-fall-lowest-2016-coronavirus-supply-record-price-war-2020-3-1028999377>. Дата обращения: 24.12.2020.
11. Организация стран-экспортеров нефти (2020). Ежемесячный отчет по рынку нефти, декабрь-2020. Доступно по адресу: <https://momr.opec.org/pdf-download/>. Дата обращения: 23.12.2020.
12. Организация стран-экспортеров нефти (2020). Ежемесячный отчет по рынку нефти, декабрь-2020. Доступно по адресу: <https://momr.opec.org/pdf-download/>. Дата обращения: 23.12.2020.
13. Организация стран-экспортеров нефти (2020a). Ежемесячный обзор рынка нефти, январь - 2020. Доступно по адресу: https://www.opec.org/opec_web/en/publications/337.htm. Дата обращения: 23.12.2020.
14. Всемирный банк (2020). Перспективы мировой экономики июнь 2020 г. Доступно по адресу: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>. Дата обращения: 22.12.2020.

POTENTIAL OF THE REGIONAL COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP FOR ASIA PACIFIC

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПОТЕНЦИАЛ ВСЕОБЪЕМЛЯЮЩЕГО РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ АЗИАТО-ТИХООКЕАНСКОГО РЕГИОНА

On 15 November 2020, 15 countries of the Asia Pacific region entered into the largest free trade agreement in history, known as the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP). Envisioned to be the framework for facilitating trade and services, the RCEP aspires to transform the future global trading system by introducing a new common Asian model of economic integration that will reorient the global connectivity towards the Asia Pacific. Once in force, the agreement will reduce trade and service barriers for nearly 30% of the world's population and production, and will bring \$186 billion annually to the global economy and 0.2% to its members' GDP on a permanent basis [Petri and Plummer, 2020]. Thus, the major features that make the agreement critical for global geopolitics and geo-economics are outlined further.

The RCEP brings together 10 members of the Association of South-east Asian Nations (ASEAN): Brunei, Cambodia, Indonesia, Laos, Malaysia, Myanmar, the Philippines, Singapore, Thailand and Vietnam, along with Australia, China, Japan, New Zealand and South Korea. The free trade agreement (FTA) that was signed after 31 rounds of negotiations over

ONCE IN FORCE, THE AGREEMENT WILL REDUCE TRADE AND SERVICE BARRIERS FOR NEARLY 30% OF THE WORLD'S POPULATION AND PRODUCTION, AND WILL BRING \$186 BILLION ANNUALLY TO THE GLOBAL ECONOMY AND 0.2% TO ITS MEMBERS' GDP ON A PERMANENT BASIS

ПОСЛЕ ВСТУПЛЕНИЯ В СИЛУ ОЖИДАЕТСЯ, ЧТО СОГЛАШЕНИЕ СНИЗИТ ТОРГОВЫЕ И СЕРВИСНЫЕ БАРЬЕРЫ ДЛЯ ПОЧТИ 30% МИРОВОГО НАСЕЛЕНИЯ И ПРОИЗВОДСТВА И БУДЕТ ПРИНОСИТЬ 186 МИЛЛИАРДОВ ДОЛЛАРОВ В ГОД МИРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ И 0,2% ВВП ЕГО УЧАСТНИКАМ НА ПОСТОЯННОЙ ОСНОВЕ

15 ноября 2020 года 15 стран Азиатско-Тихоокеанского региона заключили крупнейшее в истории соглашение о свободной торговле, известное как Всеобъемлющее региональное экономическое партнерство (ВРЭП). Спроектированный в качестве основы для упрощения торговли и услуг, ВРЭП стремится преобразовать будущую глобальную торговую систему путем внедрения новой общей азиатской модели экономической интеграции, которая переориентирует глобальные связи в сторону Азиатско-Тихоокеанского региона. После вступления в силу ожидается, что соглашение снизит торговые и сервисные барьеры для почти 30% мирового населения и производства и будет приносить 186 миллиардов долларов в год мировой экономике и 0,2% ВВП его участникам на постоянной основе [Петри и Пламмер, 2020]. Следовательно, основные особенности, которые делают соглашение критически важным для глобальной geopolitics и геоэкономики, изложены далее.

ВРЭП объединяет 10 членов Ассоциации государств Юго-Восточной Азии (АСЕАН): Бруней, Камбоджа, Индонезия, Лаос, Малайзия, Мьян-

eight years, needs to be ratified by at least six ASEAN countries and three non-ASEAN countries to formally enter into force, which is expected to happen not earlier than the second half of 2021 [Wong, 2020]. Although the full text of the RCEP is not available to the public, the announced topics of 20 chapters enable us to delineate its differences.

The primary importance of the agreement lies in its uniform rules of origin for all 15 member states, that is to say, requires one certificate of origin allowing to bypass individual procedures for each country. The harmonized rules and procedures, besides the minimization of costs, affect numerous processes, including digitalization, relocation of manufacturing and regionalization at a regional level, as well as the standardization of national procedures, as a result of changing customs and tariffs, taxation, government subsidies and access to the labor market at the national level [KPMG, 2020]. It also pushes to reorganize the supply chain along the major routes due to the optimization of processes. Given the complexity of trade operations in the Asia Pacific, the agreement, therefore, impacts not only trade processes but also enables to advance the manufacturing sector and strengthen the regional supply chains.

In addition, according to the estimates of the

ма, Филиппины, Сингапур, Таиланд и Вьетнам, а также такие страны как Австралия, Китай, Япония, Новая Зеландия и Южная Корея. Соглашение о свободной торговле (ССТ), которое было подписано после 31 раунда переговоров в течение восьми лет, должно быть ратифицировано как минимум шестью странами АСЕАН и тремя странами, не входящими в АСЕАН, для того чтобы официально вступить в силу, которое, как ожидается, произойдет не ранее второй половины 2021 года [Вонг, 2020]. Несмотря на то, что полный текст ВРЭП не доступен для широкой публики, анонсированные темы 20 глав позволяют нам обозначить особенности данного соглашения.

Первостепенная значимость ВРЭП заключается в его единых правилах происхождения для всех 15 стран-участниц, то есть потребуются лишь один сертификат происхождения, который позволяет обойти отдельные процедуры для каждой страны. Гармонизированные правила и процедуры, помимо минимизации затрат, влияют на многие процессы, включая цифровизацию, перемещение производства и регионализацию на региональном уровне, а также стандартизацию национальных процедур в результате изменения таможенных и тарифных норм, налогообложения, государственного управления, субсидии

Peterson Institute, the RCEP is likely to remove tariffs on about 80-90% of products [Petri and Plummer, 2020]. However, the member states are trying to find a consensus for economically and politically diverse member countries. In particular, the removal of tariffs on food, for instance, might lead to a surplus of cheaper export products that might destabilize the domestic market. This is why the RCEP is not removing tariffs on 39% of ASEAN exports, and similarly, Japan's agricultural tariffs will remain intact [KPMG, 2020]. In fact, the issue of an overflow of cheap Chinese manufactured goods and dairy products from New Zealand in the Indian market were among India's major concerns in joining the RCEP, which subsequently lead to termination of negotiations last year. Therefore, when dealing with both small and large economies, protection of the domestic market must be essential, especially with countries like the manufacturing giant, China.

In addition to trade in goods, the RCEP covers trade in services, which will include approximately 65% of the services sector, in order to promote areas such as competition policy, intellectual property rights (IPRs), investment, economic and technical cooperation and government procurement [IISD, 2020]. Some have criticized the RCEP for a weak promotion of e-commerce and omitting provisions on environmental protection, government subsidies and the role of labor unions and financial services in comparison to other FTAs.

In terms of geopolitics, some consider the RCEP as a geopolitical victory of China, while others see it as a triumphalism of the ASEAN. In fact, both assumptions are legitimate, since China is the largest beneficiary of the pact and the ASEAN, as the initiator of the negotiation process, has taken the central position over the course of negotiations. Although the RCEP is

THE PRIMARY IMPORTANCE OF THE AGREEMENT LIES IN ITS UNIFORM RULES OF ORIGIN FOR ALL 15 MEMBER STATES THAT REQUIRES ONE CERTIFICATE OF ORIGIN ALLOWING TO BYPASS INDIVIDUAL PROCEDURES FOR EACH COUNTRY

ПЕРВОСТЕПЕННАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ВРЭП ЗАКЛЮЧАЕТСЯ В ЕГО ЕДИНЫХ ПРАВИЛАХ ПРОИСХОЖДЕНИЯ ДЛЯ ВСЕХ 15 СТРАН-УЧАСТНИЦ, ТО ЕСТЬ ПОТРЕБУЕТСЯ ЛИШЬ ОДИН СЕРТИФИКАТ ПРОИСХОЖДЕНИЯ, КОТОРЫЙ ПОЗВОЛЯЕТ ОБОЙТИ ОТДЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕДУРЫ ДЛЯ КАЖДОЙ СТРАНЫ

и доступ к рынку труда на национальном уровне [KPMG, 2020]. Это также ведет к реорганизации цепочки поставок по основным маршрутам за счет оптимизации процессов. Таким образом, учитывая сложность торговых операций в Азиатско-Тихоокеанском регионе, соглашение влияет не только на торговые процессы, но и позволяет развивать производственный сектор и укреплять региональные цепочки поставок.

Кроме того, по оценкам Института Петерсона, ВРЭП может отменить тарифы примерно на 80–90% продуктов [Петри и Пламмер, 2020]. Однако государства-члены пытаются найти консенсус в отношении экономически и политически разнообразных стран-членов. В частности, отмена тарифов на продукты питания, например, может привести к избытку более дешевых экспортных товаров, что может дестабилизировать внутренний рынок. В связи с этим, ВРЭП не отменяет тарифы на 39% экспорта стран АСЕАН, и аналогично японские сельскохозяйственные тарифы останутся неизменными [KPMG, 2020]. На самом деле, проблема перетока дешевых китайских промышленных товаров и молочных продуктов из Новой Зеландии на индийский рынок была одной из основных проблем Индии при присоединении к ВРЭП, что впоследствии привело к прекращению переговоров в прошлом году. Следовательно, когда речь идет как о малых, так и о крупных экономиках, защита внутреннего рынка должна иметь важное значение, особенно учитывая членство таких игроков, как промышленный гигант Китай.

В дополнение к торговле товарами, ВРЭП охватывает торговлю услугами, которая будет включать примерно 65% сектора услуг, которое также стремится продви-

often labeled as a China-driven agreement, during the discussions, the ASEAN served as a main coordinator of negotiations, and the ASEAN Secretariat provided full assistance in maintaining the negotiations process and expects to continue its role after the ratification of the RCEP. The ASEAN member states believe that the ASEAN successfully mediated between regional powers using its middle power diplomacy [Xijun, 2020]. If the ASEAN can sustain its centrality within the further implementation of the RCEP, the RCEP will contribute to strengthening the ASEAN's position in the Asia Pacific. The ASEAN's centrality indeed played an important role in uniting the regional powers, since if other major players were in charge of the process, it would have been less likely to be signed. On the other hand, the ASEAN has already signed FTA's with all non-ASEAN members of the RCEP, hence, economically it will not gain much.

Meanwhile, the new FTA will probably benefit China, Japan and South Korea, major trading partners that do not have a common free trade zone. The China-Korea FTA is the only FTA working within the triangle, since Japan lacks an agreement with both China and South Korea. Negotiations on a trilateral FTA with China, Japan and South Korea were launched in the same year as the RCEP, in 2012, yet far from being completed. It is worth mentioning that China is the largest trading partner of Japan and Korea, and Japan is the third, Korea is the fourth largest partner of China [Petri and Plummer, 2020].

гать такие области как политика в области конкуренции, права интеллектуальной собственности (ПИС), инвестиции, экономическое и техническое сотрудничество и государственные закупки [IISD, 2020]. Некоторые критиковали ВРЭП за слабое продвижение электронной торговли и пропуск положений об охране окружающей среды, государственных субсидии и роли профсоюзов и финансовых услуг по сравнению с другими соглашениями о свободной торговле.

С точки зрения геополитики, одни рассматривают ВРЭП как геополитическую победу Китая, другие - как триумфализм АСЕАН. По факту оба предположения имеют основания, так как Китай является крупнейшим бенефициаром пакта, а АСЕАН, как инициатор переговорного процесса, заняла центральную позицию в ходе переговоров. Хотя ВРЭП часто называют соглашением, продвигаемым Китаем, во время обсуждений АСЕАН выступала в качестве главного координатора переговоров, а Секретариат АСЕАН оказывал полную помощь в поддержании переговорного процесса и рассчитывает продолжить свою роль после ратификации соглашения. Государства-члены АСЕАН считают, что АСЕАН успешно выступала посредником между региональными державами, используя дипломатию средней силы [Сицзюнь, 2020]. Если АСЕАН сможет сохранить свое центральное место в дальнейшей реализации, ВРЭП будет способствовать укреплению

Accordingly, the RCEP will be the first trade agreement to unite China, Japan and South Korea.

As for China, which does not have multilateral trade agreements, but rather bilateral arrangements with regional partners, the signing of the RCEP means expanding its influence in the Asia Pacific. Considering the assertive strategy of Beijing, in addition to the ongoing U.S.-China trade wars, the signing of the RCEP has given China a geopolitical advantage along with expanding its trade capacity within the region. This particularly true in the light of the withdrawal of the U.S. from the Trans-Pacific Partnership (TPP) that later became the Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP), when the RCEP left overboard the U.S and India. Moreover, in 2019, the latter withdrew from negotiations due to the protests in the country, though the member countries agreed to keep the opportunity to join the RCEP later. The Trump administration's decision to leave the TPP was explained by its shift towards the new Free and Open Indo-Pacific (FOIP) vision. Nevertheless, the absence of the U.S. from the largest multilateral Asia-Pacific trade platform does not favor U.S.'s strategy, since the RCEP is projected to become a central mechanism of cooperation in East Asia. If the potential of the RCEP and the CPTPP is combined, the Asia-Pacific is moving towards shifting the global trade networks further to the East.

Given the size of the region, strengthening of interdependence of East Asia through the RCEP is expected to bring positive changes for the whole region, especially during the post-COVID-19 crisis time and the trade war between the U.S. and China. The signing of the RCEP itself was triggered by the abovementioned issues, which the member states are trying to solve through their economic in-

THE ASEAN MEMBER STATES BELIEVE THAT THE ASEAN SUCCESSFULLY MEDIATED BETWEEN REGIONAL POWERS USING ITS MIDDLE POWER DIPLOMACY

ГОСУДАРСТВА-ЧЛЕНЫ АСЕАН СЧИТАЮТ, ЧТО АСЕАН УСПЕШНО ВЫСТУПАЛА ПОСРЕДНИКОМ МЕЖДУ РЕГИОНАЛЬНЫМИ ДЕРЖАВАМИ, ИСПОЛЬЗУЯ ДИПЛОМАТИЮ СРЕДНЕЙ СИЛЫ

позиций АСЕАН в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Центральное место АСЕАН действительно сыграло важную роль в объединении региональных держав, поскольку, если бы за процесс отвечали другие крупные игроки, было бы меньше шансов подписать соглашение. С другой стороны, АСЕАН уже имеет Соглашение о свободной торговле со всеми членами ВРЭП, не входящими в АСЕАН, поэтому в экономическом плане это не принесет большой выгоды для стран АСЕАН.

Между тем, новое соглашение о свободной торговле, вероятно, принесет пользу Китаю, Японии и Южной Корее, основным торговым партнерам, у которых нет общей зоны свободной торговли. Соглашение о свободной торговле между Китаем и Кореей - единственное, действующее в рамках треугольника, поскольку у Японии нет соглашения ни с Китаем, ни с Южной Кореей. Переговоры о трехстороннем соглашении о свободной торговле с Китаем, Японией и Южной Кореей были начаты в том же году, что и ВРЭП, в 2012 году, но пока далеки от заключения. Стоит отметить, что Китай является крупнейшим торговым партнером Японии и Кореи, Япония - третьим, Корея - четвертым по величине партнером Китая [Петри и Пламмер, 2020]. ВРЭП станет первым торговым соглашением, объединяющим Китай, Японию и Южную Корею.

Что касается Китая, у которого нет многосторонних торговых соглашений, а скорее двусторонние договоренности с региональными партнерами, подписание ВРЭП означает расширение его влияния в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Учитывая настойчивую стратегию Пекина, в дополнение к продолжающимся торговым войнам между США и Китаем, подписание ВРЭП

tegration. If successfully implemented, the RCEP might bring new changes to the economic architecture of the world by institutionalizing its structures and sustaining its center in Asia.

References:

1. IISD (2020). With RCEP Agreement Signed, Eyes Turn to Interactions Among Trade Deals in the Asia-Pacific Region. Retrieved from <https://sdg.iisd.org/commentary/policy-briefs/with-rcep-agreement-signed-eyes-turn-to-interactions-among-trade-deals-in-the-asia-pacific-region/>. Accessed on 17.12.2020.
2. KPMG (2020). Signing of Regional Comprehensive Economic Partnership. Impact for the Asia Pacific region. Retrieved from <https://home.kpmg/cn/en/home/insights/2020/11/signing-of-regional-comprehensive-economic-partnership.html>. Accessed on 17.12.2020.
3. Petri, Peter A. and Plummer, Michael G. (2020). 20-9 East Asia Decouples from the United States: Trade War, COVID-19, and East Asia's New Trade Blocs. Peterson Institute for International Economics Working Paper 20-9, JUNE 2020. Retrieved from <https://www.piie.com/system/files/documents/wp20-9.pdf>. Accessed on 17.12.2020.
4. Wong, Dorcas (2020). RCEP FTA Signed: What Can Foreign Investors in China Expect? Retrieved from <https://www.china-briefing.com/news/rcep-fta-signed-what-can-foreign-investors-in-china-expect/>. Accessed on 17.12.2020.
5. Xijun, Deng (2020). RCEP: Historic milestone for ASEAN centrality. Retrieved from <https://www.thejakartapost.com/academia/2020/11/20/rcep-historic-milestone-for-asean-centrality.html>. Accessed on 17.12.2020.

дает Китаю геополитическое преимущество наряду с расширением торговых возможностей в регионе. Это особенно верно в свете выхода США из Транстихоокеанского партнерства (ТТП), которое позже стало Всеобъемлющим и прогрессивным соглашением для транстихоокеанского партнерства (СРТПП). Тем самым, СРТПП и ВРЭП оставляют за бортом США и Индию. В 2019 году последний отказался от переговоров из-за протестов в стране, хотя страны-члены согласились сохранить возможность присоединиться к ВРЭП позже. Решение администрации Трампа покинуть ТТП было объяснено ее сдвигом в сторону нового видения свободного и открытого Индо-Тихоокеанского региона (FOIP). В любом случае, отсутствие США на крупнейшей многосторонней торговой платформе Азиатско-Тихоокеанского региона не способствует стратегии США, поскольку предполагается, что ВРЭП станет центральным механизмом сотрудничества в Восточной Азии. Если объединить потенциал ВРЭП и СРТПП, Азиатско-Тихоокеанский регион будет двигаться в сторону перемещения глобальных торговых сетей на восток.

Учитывая размер региона, ожидается, что усиление взаимозависимости Восточной Азии через ВРЭП принесет положительные изменения для всего региона, особенно в период кризиса после COVID-19 и торговой войны между США и Китаем. Само подписание ВРЭП было вызвано вышеупомянутыми проблемами, которые государства-члены пытаются решить путем своей экономической интеграции. В случае успешной реализации, ВРЭП может внести новые изменения в экономическую архитектуру мира за счет институционализации ее структур и сохранения своего центра в Азии.

Источники:

1. IISD (2020). После подписания Соглашения о ВРЭП, взгляды обращаются на взаимодействие между торговыми сделками в Азиатско-Тихоокеанском регионе. Доступен по адресу: <https://sdg.iisd.org/commentary/policy-briefs/with-rcep-agreement-signed-eyes-turn-to-interactions-among-trade-deals-in-the-asia-pacific-region/>. Дата

AS FOR CHINA, WHICH DOES NOT HAVE MULTILATERAL TRADE AGREEMENTS, BUT RATHER BILATERAL ARRANGEMENTS WITH REGIONAL PARTNERS, THE SIGNING OF THE RCEP MEANS EXPANDING ITS INFLUENCE IN THE ASIA PACIFIC

ДЛЯ КИТАЯ, У КОТОРОГО НЕТ МНОГОСТОРОННИХ ТОРГОВЫХ СОГЛАШЕНИЙ, А СКОРЕЕ ДВУСТОРОННИЕ ДОГОВОРЕННОСТИ С РЕГИОНАЛЬНЫМИ ПАРТНЕРАМИ, ПОДПИСАНИЕ ВРЭП ОЗНАЧАЕТ РАСШИРЕНИЕ ЕГО ВЛИЯНИЯ В АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКОМ РЕГИОНЕ

обращения: 17.12.2020.

2. KPMG (2020). Подписание Всеобъемлющего регионального экономического партнерства. Воздействие на Азиатско-Тихоокеанский регион. Доступен по адресу: <https://home.kpmg/cn/en/home/insights/2020/11/signing-of-regional-comprehensive-economic-partnership.html>. Дата обращения: 17.12.2020.
3. Петри, Питер А. и Пламмер, Майкл Г. (2020). 20-9 Восточная Азия отделяется от США: торговая война, COVID-19 и новые торговые блоки в Восточной Азии. Рабочий документ Института международной экономики Петерсона 20-9, ИЮНЬ 2020. Доступен по адресу: <https://www.piie.com/system/files/documents/wp20-9.pdf>. Дата обращения: 17.12.2020.
4. Вонг, Доркас (2020). Подписание ВРЭП ССТ: что ожидать иностранным инвесторам в Китае? Доступен по адресу: <https://www.china-briefing.com/news/rcep-fta-signed-what-can-foreign-investors-in-china-expect/>. Дата обращения: 17.12.2020.
5. Сицзюнь, Дэн (2020). ВРЭП: историческая веха для центральной роли АСЕАН. Доступен по адресу: <https://www.thejakartapost.com/academia/2020/11/20/rcep-historic-milestone-for-asean-centrality.html>. Дата обращения: 17.12.2020.

AN OVERVIEW OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT OF RUSSIA

AZIMZHAN KHITAKHUNOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ОБЗОР РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА РОССИИ

Agriculture remains one of the most important sectors in Russia's economy and the country's authorities perceive it as one of potential economic growth drivers. The sector experienced significant decline during the 1990s, but started to recover in the 2000s. During the last decade, the country's agriculture demonstrated steady growth. At the same time, the agricultural sector was involved in political confrontation between Russia and the western countries. After the European Union and other western countries imposed sanctions on Russia due to the 'Crimea Spring', Russia responded by counter-sanctions and banned imports of agricultural products from those countries. Critics claim that counter sanctions are counterproductive and will result in higher prices for Russian customers, while proponents argue that they will contribute to growth and diversification of Russia's agricultural production. Therefore, this commentary analyses agricultural development of Russia in terms of production, trade and basic sectoral trends.

Production of agricultural goods in Russia demonstrates positive dynamics. According to data from the World Bank (2020), the country's value added agriculture (in constant 2010 pric-

**AGRICULTURE
REMAINS ONE OF THE
MOST IMPORTANT
SECTORS IN RUSSIA'S
ECONOMY**

**СЕЛЬСКОЕ
ХОЗЯЙСТВО
ОСТАЕТСЯ ОДНИМ
ИЗ ВАЖНЕЙШИХ
СЕКТОРОВ
ЭКОНОМИКИ
РОССИИ**

Сельское хозяйство остается одним из важнейших секторов экономики России, и власти страны рассматривают его как один из потенциальных драйверов экономического роста. В 1990-х годах в этом секторе наблюдался значительный спад, но он начал восстанавливаться в 2000-х. В течение последнего десятилетия сельское хозяйство страны демонстрировало устойчивый рост. В то же время аграрный сектор оказался втянутым в политическое противостояние между Россией и западными странами. После того, как Европейский Союз и другие западные страны ввели санкции против России из-за «Крымской весны», Россия ответила контрсанкциями и запретила импорт сельскохозяйственной продукции из этих стран. Критики заявляют, что ответные санкции контрпродуктивны и приведут к повышению цен для российских потребителей, в то время как сторонники утверждают, что они будут способствовать росту и диверсификации сельскохозяйственного производства в России. Следовательно, данный комментарий анализирует развитие сельского хозяйства России с точки зрения производства, торговли и основных отраслевых тенденций.

es) increased from \$45.9 billion in 2000 to \$66.2 billion in 2019. However, a share of the agriculture (in value added terms) in Russia's gross domestic product decreased from 5.8% to 3.4% for the same period. Employment in agriculture also demonstrated decline and its share in total employment decreased from 14.5% to 5.5% for the reported period. At the same time, production per worker increased from \$4800 to \$16500, increasing the competitiveness of the sector.

Russia's agricultural development model is mainly state-centered, but based on the state-private partnership. Large farms and agro holdings mainly represent the private sector. The government of Russia supports the sector through financial interventions, where the state-owned agricultural bank Rossel'khozbank, created in 2000, plays a key role. During 20 years of activity, the bank's investments in the agricultural sector of Russia amounted to 9.4 trillion rubles, of which 1.3 trillion (up to \$20 billion) were invested in 2019. A number of the bank's clients reached 7 million. It should be noted that during 20 years of activity the bank supported 5200 investment projects [Lenta.Ru, 2020].

Производство сельскохозяйственной продукции в России демонстрирует положительную динамику. По данным Всемирного банка (2020), добавленная стоимость сельского хозяйства в стране (в постоянных ценах 2010 года) увеличилась с \$45.9 миллиардов в 2000 году до \$66.2 миллиардов в 2019 году. Однако доля сельского хозяйства (добавленной стоимости) в валовом внутреннем продукте России снизилась с 5.8% до 3.4% за тот же период. Занятость в сельском хозяйстве также уменьшилась, и ее доля в общей занятости снизилась с 14.5% до 5.5% за отчетный период. В то же время производство на одного рабочего увеличилось с \$4800 до \$16500, что повысило конкурентоспособность сектора.

Модель развития сельского хозяйства России характеризуется центральной ролью государства, но основана на государственно-частном партнерстве. Крупные фермы и агрохолдинги в основном представляют частный сектор. Правительство России поддерживает сектор посредством финансовых интервенций, ключевую роль в которых играет государственный сельско-

The partnership of the state and agricultural business aims to achieve ambitious goals set by Russian President Vladimir Putin. In particular, the country should be transformed into a net exporter of agricultural and food products by 2022, and increase food exports to \$45 billion by 2024. In order to achieve the goals, Russia should address weaknesses of its agricultural sector, including shortage of skilled workers, problems with grain storage and transportation, and low level of production of certain commodities. Technological development of the sector remains low. At the same time, it should be noted that Russia achieved significant progress in production and exports of grain, pork and poultry [Wegren et al., 2019].

Production of agricultural products in Russia demonstrates positive changes (Figure 1). Wheat ranks first in the list of top produced commodities. In 2019, wheat production in Russia increased to 74 million tonnes from 72 million tonnes in 2018. For the same period, the production of sugar beet increased from 42 million tonnes to 54 million tonnes. Production of milk, barley, sunflower seed and maize also increased, while the volumes of

**RUSSIA'S VALUE
ADDED AGRICULTURE
(IN CONSTANT 2010
PRICES) INCREASED
FROM \$45.9 BILLION
IN 2000 TO \$66.2
BILLION IN 2019**

**ДОБАВЛЕННАЯ
СТОИМОСТЬ
СЕЛЬСКОГО
ХОЗЯЙСТВА
В РОССИИ (В
ПОСТОЯННЫХ
ЦЕНАХ 2010 ГОДА)
УВЕЛИЧИЛАСЬ С
\$45.9 МИЛЛИАРДОВ
В 2000 ГОДУ ДО
\$66.2 МИЛЛИАРДОВ
В 2019 ГОДУ**

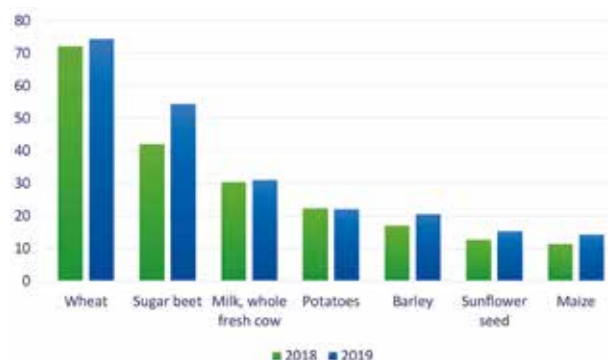
хозяйственный банк Россельхозбанк, созданный в 2000 году. За 20 лет деятельности инвестиции банка в аграрный сектор России составили 9.4 триллионов рублей, из них 1.3 триллионов (до \$20 миллиардов) были вложены в 2019 году. Количество клиентов банка достигло 7 миллионов. Следует отметить, что за 20 лет деятельности банком поддержано 5200 инвестиционных проектов [Lenta.Ru, 2020].

Партнерство государства и агробизнеса направлено на достижение амбициозных целей, поставленных президентом России Владимиром Путиным. В частности, к 2022 году страна должна стать нетто-экспортером сельскохозяйственной и пищевой продукции, а к 2024 году увеличить экспорт продуктов питания до \$45 миллиардов. Для достижения поставленных целей России необходимо устранить слабые места своего сельскохозяйственного сектора, включая нехватку квалифицированных работников, проблемы с хранением и транспортировкой зерна, а также низкий уровень производства некоторых товаров. Технологическое развитие отрасли остается низким. В то же время следует отметить,

Figure 1. Production of agricultural products in Russia, million tonnes

Рисунок 1. Производство сельскохозяйственной продукции в России, миллионы тонн

Source: The Author's compilation based on the FAOSTAT (2020) data

Источник: Составлено автором на основе данных FAOSTAT (2020).

potato production remained the same.

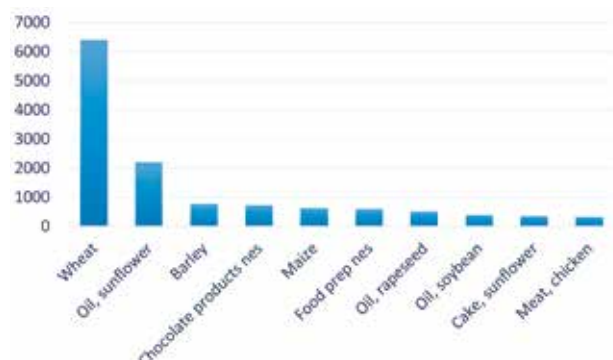
Despite negative consequences of the pandemic, the agricultural sector of Russia continued its growth. During 11 months of 2020, the sector increased by 1.5% and it is expected that the growth rate would reach 2%. During the reported period, wheat production equaled 85.9 million tonnes, while gross harvest of grain amounted to 133 million tonnes [Shokurova, 2020].

These products play an important role in Russia's trade in agricultural and food products. Wheat, which ranks first in the list of exported agricultural products, generated revenues worth \$6.4 billion in 2019. Revenues from other exported products are significantly lower (Figure 2). For instance, Russia exported sunflower oil worth \$2.2 billion. Its barley exports amounted to \$764 million, while chicken meat exports equal \$320 million. It should be noted that Russia ranks first in the world in terms of wheat exports.

Russia's trade in agricultural and food products experienced significant changes. In 2001, the country's exports and imports equaled \$1.5 billion and \$8.7 billion, respectively, which resulted in negative trade balance, amounted to \$7.2 billion (Figure 3). The gap between exports and imports widened in 2005 and the negative trade balance reached \$12.4 billion. In 2011, Russia's dependence

Figure 2. Russia's exports of agricultural products, 2019, billion \$

Рисунок 2. Российский экспорт сельскохозяйственной продукции, 2019 год, миллиардов \$

Source: The Author's compilation based on the FAOSTAT (2020) data

Источник: Составлено автором на основе данных FAOSTAT (2020).

что Россия достигла значительных успехов в производстве и экспорте зерна, свинины и птицы [Верген и соавторы, 2019].

Производство сельхозпродукции в России демонстрирует положительные изменения (Рисунок 1). Пшеница занимает первое место в списке производимых товаров. В 2019 году производство пшеницы в России увеличилось до 74 миллионов тонн с 72 миллионов тонн в 2018 году. За тот же период производство сахарной свеклы увеличилось с 42 миллионов тонн до 54 миллионов тонн. Производство молока, ячменя, семян подсолнечника и кукурузы также увеличилось, а объемы производства картофеля остались прежними.

Несмотря на негативные последствия пандемии, аграрный сектор России продолжил рост. За 11 месяцев 2020 года сектор увеличился на 1.5%, и ожидается, что темпы роста достигнут 2%. За отчетный период производство пшеницы составило 85.9 миллионов тонн, в то время как валовой сбор зерна достиг 133 миллионов тонн [Шокурова, 2020].

Эти продукты играют важную роль в торговле России сельскохозяйственными и продовольственными товарами. Пшеница, занимающая первое место в списке экспортируемой сельскохозяйственной

**RUSSIA RANKS FIRST IN THE WORLD
IN TERMS OF WHEAT EXPORTS**

**РОССИЯ ЗАНИМАЕТ ПЕРВОЕ МЕСТО В
МИРЕ ПО ЭКСПОРТУ ПШЕНИЦЫ**

avatars.mds.yandex.net

on agricultural and food imports increased substantially. The country exported products worth \$11.3 billion, while its imports amounted to \$39.2 billion. As a result, the negative trade balance reached a record \$27.9 billion. Since 2010, Russia significantly increased agricultural and food exports. Because of Russia's import substitution policy, food imports started to decline. As it was mentioned above, Russia's counter sanctions on western countries, in particular members of the European Union, targeted agricultural products. As the import from these countries was banned, Russia's internal producers obtained favorable conditions. As a result, the country's imports of food products decreased from record \$43.2 billion in 2013 to \$29.8 billion in 2019. For the same period, its exports increased from \$16.2 billion to \$24.8 billion. In 2019, the negative trade balance amounted to \$5.1 billion.

Therefore, Russia's counter sanctions on the western countries and import-substitution policies together with steady growth of exports led to reduction of the share of imports in retail food inventories from 43% in 2013 to 23% in 2017. To continue its growth, Russia's agriculture should return unused land to

продукции, принесла в 2019 году доходы в размере \$6.4 миллиардов. Доходы от других экспортируемых товаров значительно ниже (Рисунок 2). Например, Россия экспортировала подсолнечного масла на \$2.2 миллиардов. Экспорт ячменя составил \$764 миллионов, а курятины - \$320 миллионов. Следует отметить, что Россия занимает первое место в мире по экспорту пшеницы.

В российской торговле сельскохозяйственными и продовольственными товарами произошли значительные изменения. В 2001 году экспорт и импорт страны составили \$1.5 и \$8.7 миллиардов, соответственно, в результате чего отрицательное сальдо торгового баланса достигло \$7.2 миллиардов (Рисунок 3). В 2005 году разрыв между экспортом и импортом увеличился, и отрицательное сальдо торгового баланса составило \$12.4 миллиардов. В 2011 году зависимость России от импорта сельскохозяйственной и продовольственной продукции существенно возросла. Страна экспортировала продукции на \$11.3 миллиардов, а ее импорт был равен \$39.2 миллиардов. В результате отрицательное сальдо торгового баланса

cultivation and adopt new technologies to increase the comparatively low crop and live-stock yields. At the same time, the country's agricultural policy should reconsider the role of smallholders and increase their support, which can contribute to the sector's growth by participating in food value chains [Uzun et al., 2019]. Strong and biased support toward large farms and agro holdings constrain the development of small farms and prevent competition, which can be costly for Russian consumers.

Decline of smallholders in Russia can be explained by its policy priorities. As production of smallholders remains traditional and subsistence oriented, they are not able to help Russia's emergence as a global food superpower. Moreover, they are being left behind in the ongoing technological revolution led by agroholdings. Therefore, it is likely that their marginalization will continue [Wegren, 2018].

One of the recent developments of Russia's agriculture is transformation of the role of the country's Far East, where fears of China's occupation through seasonal migrants and agricultural companies are persistent. Because of the pandemic, migrants from China were not able to come to Russia. However, despite claims that without their presence the regional agriculture will decline, local companies and workers could substitute them. Moreover, Russia's agroholdings started to invest in the region in order to explore new Asian markets, in particular markets of China, Japan and other states of South-East Asia. It should be noted that small China's agricultural companies started to withdraw from the Far East as they lost their competitive advantage such as migrants from China [Zuyenko, 2020].

Therefore, Russia achieved significant progress in development of its agricultural sector. Its production of grain, pork and poultry increased substantially. However, the agricultural weaknesses also persist and include issues of production, transportation and storage. Shortage of skilled workers and low technological development remain factors, which prevent growth of the sector. Trade in agricultural products changed significant-

достигло рекордных \$27.9 миллиардов. С 2010 года Россия значительно увеличила экспорт сельскохозяйственной продукции и продуктов питания. Из-за политики импортозамещения в России импорт продовольствия начал сокращаться.

Как уже упоминалось выше, ответные санкции России в отношении западных стран, в частности членов Евросоюза, были направлены на сельскохозяйственную продукцию. Поскольку импорт из этих стран был запрещен, внутренние производители получили благоприятные условия. В результате импорт продовольственных товаров в страну снизился с рекордных \$43.2 миллиардов в 2013 году до \$29.8 миллиардов в 2019 году. За тот же период экспорт вырос с \$16.2 до \$24.8 миллиардов. В 2019 году отрицательное сальдо торгового баланса составило \$5.1 миллиардов.

Таким образом, ответные санкции России в отношении западных стран и политика импортозамещения вместе с устойчивым ростом экспорта привели к сокращению доли импорта в розничных товарных запасах продуктов питания с 43% в 2013 году до 23% в 2017 году. Чтобы продолжить рост, сельское хозяйство России должно вернуть неиспользуемые земли под культивацию и внедрить новые технологии для повышения сравнительно низкой урожайности сельскохозяйственных культур и продуктивности животноводства. В то же время сельскохозяйственная политика страны должна пересмотреть роль мелких землевладельцев и ферм и усилить их поддержку, что может способствовать росту сектора за счет их участия в цепочках добавленной стоимости продуктов питания [Уzun и соавторы, 2019]. Сильная и сконцентрированная поддержка крупных фермерских хозяйств и агрохолдингов сдерживает развитие мелких фермерских хозяйств и препятствует конкуренции, которая повышает издержки российских потребителей.

Уменьшение количества мелких фермеров в России можно объяснить приоритетами ее политики. Поскольку производство мелких фермерских хозяйств остает-

Figure 3. Russia's trade in agricultural products, billion \$
Рисунок 3. Торговля сельскохозяйственной продукцией в России, миллиардов \$

Source: The Author's calculations based on the International Trade Centre (ITC, 2020) data

Источник: Расчеты автора на основе данных Международного центра торговли (МЦТ, 2020).

ly. Steady growth in exports, import substitution policy and import bans decreased negative trade balance. Therefore, Russia's importance in the global agricultural market is increasing. At the same time, the state-centered model of development biased towards large farms and agroholdings, ignores the smallholders. However, in order to achieve ambitious goals, Russia needs to re-evaluate their importance.

References:

1. FAOSTAT (2020). Commodities by country. Retrieved from http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/commodities_by_country. Accessed on 29.12.2020.
2. ITC (2020). Bilateral trade between Russian Federation and World. Retrieved from <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>. Accessed on 05.04.2020.
3. Lenta.Ru (2020). Vladimir Putin met with the head of the Russian Agricultural Bank Boris Listov. Retrieved from <https://lenta.ru/news/2020/10/20/listov/>. Accessed on 25.12.2020.
4. Shokurova, Yekaterina (2020). This year, the production of agricultural products will increase by more than 2%. Retrieved from <https://www.agroinvestor.ru/analitics/news/35054-v-etom-godu-proizvodstvo-produktsii-apk-uvlechitsya-bolee-chem-na-2/>. Accessed on 30.12.2020.
5. Uzun, Vasily, Shagaida, Natalya, and Zvi Lerman (2019). Russian agriculture: Growth and institutional challenges. Land

RUSSIA'S AGRICULTURAL AND FOOD EXPORTS INCREASED FROM \$1.5 BILLION IN 2001 TO \$24.8 BILLION IN 2019

СЕЛЬСКОХО-ЗЯЙСТВЕННЫЙ И ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫЙ ЭКСПОРТ РОССИИ УВЕЛИЧИЛСЯ С \$1.5 МИЛЛИАРДОВ В 2001 ГОДУ ДО \$24.8 МИЛЛИАРДОВ В 2019 ГОДУ

ся традиционным и направлено на личное потребление, они не в состоянии помочь России стать мировой продовольственной сверхдержавой. Более того, они отстают в продолжающейся технологической революции, возглавляемой агрохолдингами. Таким образом, наиболее вероятно, что их значение и роль продолжают снижаться [Вегрен, 2018].

Одним из недавних событий в российском сельском хозяйстве является изменение роли Дальнего Востока страны, где сохраняются опасения по поводу оккупации Китая через сезонных мигрантов и сельскохозяйственных компаний. Из-за пандемии мигранты из Китая не смогли приехать в Россию. Однако, несмотря на заявления о том, что без их присутствия сельское хозяйство региона придет в упадок, местные компании и рабочие смогли их заменить. Более того, российские агрохолдинги начали инвестировать в регион, чтобы осваивать новые азиатские рынки, в частности, рынки Китая, Японии и других государств Юго-Восточной Азии. Следует отметить, что небольшие китайские аграрные компании начали уходить с Дальнего Востока, поскольку они утратили свои конкурентные преимущества, в частности мигрантов из Китая [Зуенко, 2020].

Таким образом, Россия добилась значительного прогресса в развитии своего аграрного сектора. Значительно увеличилось производство зерна, свинины и птицы. Однако слабые места в сельском хозяйстве также сохраняются и включают вопросы производства, транспортировки и хранения. Нехватка квалифицированных кадров и низкий уровень технологического развития остаются факторами, сдерживающими рост отрасли. Существенно изменилась торговля сельскохозяйственной продукци-

Use Policy, 83: 475–487.

6. Wegren, Stephen (2018). The “left behind”: Smallholders in contemporary Russian agriculture. *Journal of Agrarian Change*, 18 (4): 913–925.
7. Wegren, Stephen, Nikulin, Alexander, and Irina Trotsuk (2019). Russian agriculture during Putin's fourth term: a SWOT analysis. *Post-Communist Economies*, 31 (4): 419–450.
8. World Bank (2020). Agriculture, forestry, and fishing statistics for Russia. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=RU>. Accessed on 26.12.2020.
9. Zuyenko, Ivan (2020). Without Chinese. How the pandemic is changing agriculture in the Far East. Retrieved from <https://carnegie.ru/commentary/83423>. Accessed on 18.12.2020.

ей. Устойчивый рост экспорта, политика импортозамещения и запреты на импорт снизили отрицательное сальдо торгового баланса. Таким образом, значение России на мировом сельскохозяйственном рынке возрастает. В то же время ориентированная на государство модель развития, сконцентрированная на крупных фермах и агрохолдингах, игнорирует мелких производителей. Однако для достижения амбициозных целей России необходимо пересмотреть их значение.

Источники:

1. Вегрен, Стивен (2018). «Оставшиеся позади»: мелкие фермеры в современном российском

сельском хозяйстве. *Журнал аграрных изменений*, 18 (4): 913–925.

2. Вегрен, Стивен, Никулин, Александр и Ирина Троцук (2019). Российское сельское хозяйство во время четвертого срока Путина: SWOT-анализ. *Посткоммунистические экономики*, 31 (4): 419–450.
3. Всемирный банк (2020). Статистика сельского, лесного и рыбного хозяйства России. Доступно по адресу <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=RU>. Дата обращения 26.12.2020.
4. Зуенко, Иван (2020). Без китайцев. Как пандемия меняет сельское хозяйство Дальнего Востока. Доступно по адресу <https://carnegie.ru/commentary/83423>. Дата обращения 18.12.2020.
5. МЦТ (2020). Двусторонняя торговля между Российской Федерацией и миром. Доступно по адресу <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>. Дата обращения 05.04.2020.
6. Узун, Василий, Шагайда, Наталья и Цви Лерман (2019). Российское сельское хозяйство: рост и институциональные проблемы. *Политика землепользования*, 83: 475–487.
7. Шокурова, Екатерина (2020). В этом году производство продукции АПК увеличится более чем на 2%. Доступно по адресу <https://www.agroinvestor.ru/analytics/news/35054-v-etom-godu-proizvodstvo-produktsii-apk-velichitsya-bolee-chem-na-2/>. Дата обращения 30.12.2020.
8. FAOSTAT (2020). Товары по странам. Доступно по адресу http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/commodities_by_country. Дата обращения 29.12.2020.
9. Lenta.Ru (2020). Владимир Путин встретился с главой Россельхозбанка Борисом Листовым. Доступно по адресу <https://lenta.ru/news/2020/10/20/listov/>. Дата обращения 25.12.2020.

THE PHENOMENON OF DEFLATION IN GERMANY

ILANA DAUTOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ФЕНОМЕН ДЕФЛЯЦИИ В ГЕРМАНИИ

In Germany, the negative inflation, also called deflation, was recorded for the fourth time in a year. The deflation means the decrease in price levels for goods and services. In October 2020, in Germany, the aggregate index of wholesale prices for goods and services decreased by 0.2% in comparison with the previous month. On November 13, 2020, the Federal Statistical Office of Germany (Destatis) reported that the wholesale prices for only goods had fallen by 1.9% over the year [Destatis, 2020a]. Based on data of the year-on-year change in consumer price index collected by Destatis (2020b), the inflation rate reached -0.3% in November 2020. Moreover, in the last month, the harmonized index of consumer prices (HICP), the term of consumer price inflation followed by the countries of the European Union to maintain the price stability and used for policymaking by the European Central Bank, decreased to -0.7% compared with the previous year and -1.0% compared with the previous month. Recently, Germany is experiencing the phenomenon of deflation. The inflation trend will continue to move in a negative direction for the upcoming months.

**IN GERMANY, IN
OCTOBER 2020, THE
AGGREGATE INDEX
OF WHOLESALE
PRICES FOR GOODS
AND SERVICES
DECREASED BY 0.2%
IN COMPARISON WITH
THE PREVIOUS MONTH**

**В ОКТЯБРЕ 2020
ГОДА В ГЕРМАНИИ
СОВОКУПНЫЙ
ИНДЕКС ОПТОВЫХ
ЦЕН НА ТОВАРЫ И
УСЛУГИ СНИЗИЛСЯ
НА 0.2% ПО
СРАВНЕНИЮ С
ПРЕДЫДУЩИМ
МЕСЯЦЕМ**

В Германии отрицательная инфляция, или дефляция, была зафиксирована в четвертый раз за год. Дефляция означает снижение уровня цен на товары и услуги. В октябре 2020 года в Германии совокупный индекс оптовых цен на товары и услуги снизился на 0.2% по сравнению с предыдущим месяцем. Федеральное статистическое управление Германии (Destatis) 13 ноября 2020 года сообщило, что оптовые цены только на товары упали за год на 1.9% [Destatis, 2020a]. На основании данных об изменении индекса потребительских цен, собранных Destatis (2020b), в ноябре 2020 года уровень инфляции достиг -0.3%. Кроме того, в прошлом месяце индекс потребительских цен, термин инфляции потребительских цен стран Европейского Союза для поддержания их стабильности и используемый для выработки стратегии Европейским центральным банком, снизился до -0.7% по сравнению с предыдущим годом и -1.0% по сравнению с предыдущим месяцем. В последнее время Германия переживает феномен дефляции. Тренд инфляции продолжит двигаться в отрицательном направлении в ближай-

The inflation in the second half of 2020 went negative and consumer prices decreased for the first time in more than four years due to the temporary reduction of the value-added tax (VAT) introduced in August of this year. According to Nienaber (2020), the VAT was reduced in Germany for a period of six months – from July 1 to December 31, 2020 – to recover the country's economy from the outbreak of COVID-19. The government cut the regular VAT rate to 16% instead of the usual 19% and the preferential rate to 5% instead of 7%. Thus, the state waives the tax revenues in the amount of 20 billion euros (\$24 billion), leaving the money in the pockets of consumers and in bank accounts of companies and enterprises. Since the VAT is a tax that is charged on almost every product or service, the reduction of this tax will, in theory, lead to a fall in wholesale prices. The German government ordered companies and enterprises to change the price tags for goods and services.

The negative inflation is an alarm for the government and economists as it can be a very destructive moment for a market economy. However, the government of Germany anticipated the potential negative impacts of the deflation and from January 1, 2021, the VAT

шие месяцы.

Инфляция во второй половине 2020 года стала отрицательной, а потребительские цены снизились впервые за более чем четыре года из-за временного снижения налога на добавленную стоимость (НДС), введенного в августе этого года. По данным Ниенабер (2020), НДС в Германии был снижен на период шести месяцев – с 1 июля по 31 декабря 2020 года – для восстановления экономики страны после вспышки COVID-19. Правительство снизило основную ставку НДС до 16% вместо привычных 19% и льготную ставку – до 5% вместо 7%. Поэтому государство отказывается от налоговых поступлений в размере 20 миллиардов евро (24 миллиарда долларов), оставляя деньги в карманах потребителей и на банковских счетах компаний и предприятий. Поскольку НДС является налогом, который взимается практически со всех товаров или услуг, снижение этого налога теоретически приводит к падению оптовых цен. Правительство Германии обязало компании и предприятия изменить ценники на товары и услуги.

Отрицательная инфляция – это беспокойство для правительства и экономистов, по-

rate will return to the normal level, which will stabilize the dynamics of price levels on goods and services. According to the projections of the European Central Bank (2020), HICP inflation is expected to reach 1.0% in 2021 and continue rising to 1.4% in 2023 annually. The policymakers of the US Federal Reserve believe that the optimal inflation rate should be around 2%, which is the rate that is neither high nor low [Federal Reserve System, 2020].

Despite the phenomenon of deflation observed in Germany, the food prices rose by an average of 1.4% in comparison with March 2019 [Fleischwirtschaft, 2020]. For instance, prices for meat and meat products have increased by 3.9%, fruit – by 3.7%, vegetables – by 2.6%. However, prices for some food products dropped. Destatis (2020c) concluded that the prices for animal fats and vegetable oils have decreased. These goods are less in price by 3.8% than in the previous year. This kind of tendency is observed particularly in the German food market in comparison with the rest of the world. In November 2020, the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) monitored the prices in the oil crop industry around the globe. The records of FAO showed that the price index for vegetable oils have increased by 14.5% at the end of November due to the rise in prices of palm oil amid a sharp decline in its global reserves. Moreover, FAO notes that the increase in the price index of the vegetable oil was the highest in six years. Nevertheless, Destatis reports that the situation in the German food market, which is the largest in the European Union, remains stable. In terms of consumer services, the prices for services have increased by 1.1% in November 2020 compared to

THE VAT WAS REDUCED IN GERMANY FOR A PERIOD OF SIX MONTHS – FROM JULY 1 TO DECEMBER 31, 2020 – TO RECOVER THE COUNTRY'S ECONOMY FROM THE OUTBREAK OF COVID-19

НДС В ГЕРМАНИИ БЫЛ СНИЖЕН НА ПЕРИОД ШЕСТИ МЕСЯЦЕВ – С 1 ИЮЛЯ ПО 31 ДЕКАБРЯ 2020 ГОДА – ДЛЯ ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКИ СТРАНЫ ПОСЛЕ ВСПЫШКИ COVID-19

скольку для рыночной экономики она может нести разрушительные последствия. Существует вероятность, что после дефляции наступит дефляция, с которой труднее бороться, чем с инфляцией. Однако правительство Германии прогнозировало возможные негативные последствия дефляции и с 1 января 2021 года ставка НДС вернется к нормальному уровню, что стабилизирует динамику уровня цен на товары и услуги. Согласно прогнозам Европейского центрального банка (2020), ожидается, что инфляция индекса потребительских цен достигнет 1.0% в 2021 году и продолжит расти ежегодно до 1.4% в 2023 году. Руководители Федеральной резервной системы США считают, что оптимальный уровень инфляции должен составлять около 2%, что является ни высоким, ни низким [Федеральная резервная система, 2020].

Несмотря на наблюдаемое в Германии явления дефляции, цены на продукты питания выросли в среднем на 1.4% по сравнению с мартом 2019 года [Fleischwirtschaft, 2020]. Например, цены на мясо и мясные продукты увеличились на 3.9%, фрукты – на 3.7%, на овощи – на 2.6%. Однако цены на некоторые продукты питания упали. Destatis (2020в) пришел к выводу, что цены на животные жиры и растительные масла снизились. Эти товары на 3.8% ниже, чем в предыдущем году. Такая тенденция особенно заметна на немецком продовольственном рынке по сравнению с остальным миром. В ноябре 2020 года Продовольственная и сельскохозяйственная организация Объединенных Наций (ФАО) провела мониторинг цен в отрасли масличных культур по всему миру. Согласно отчетам ФАО,

the same month last year. As stated by Treus (2020), the increase in rents amounted to 1.4%, in bank charges – 6.7% and in home services – 6.5%.

Overall, the current situation of negative inflation in Germany is an interesting phenomenon. Since the price levels are decreasing, Germans spend less money resulting in reduction of demand, which will in return depress the economy of the country. Moreover, due to the spread of COVID-19, the government of Germany introduced a package of anti-crisis measures to stabilize the economic situation in the country that included the decrease of the value-added tax on the entire list of goods and services. It is predicted that Germany will observe negative inflation in near future, however, the country is expected to recover from the economic downturn since the measure of decreased VAT is temporary.

THE POLICYMAKERS OF THE US FEDERAL RESERVE BELIEVE THAT THE OPTIMAL INFLATION RATE SHOULD BE AROUND 2%, WHICH IS THE RATE THAT IS NEITHER HIGH NOR LOW

РУКОВОДИТЕЛИ ФЕДЕРАЛЬНОЙ РЕЗЕРВНОЙ СИСТЕМЫ США СЧИТАЮТ, ЧТО ОПТИМАЛЬНЫЙ УРОВЕНЬ ИНФЛЯЦИИ ДОЛЖЕН СОСТАВЛЯТЬ ОКОЛО 2%, ЧТО ЯВЛЯЕТСЯ НИ ВЫСОКИМ, НИ НИЗКИМ

индекс цен на растительные масла в конце ноября вырос на 14.5% из-за роста цен на пальмовое масло на фоне резкого сокращения его мировых запасов. Например, в крупнейшей стране Центральной Азии, Казахстане, по данным Бюро национальной статистики на 21 октября 2020 года, растительное масло для приготовления еды подорожало на 9.6% за последние семь месяцев [Саруар, 2020]. Более того, ФАО отмечает, что рост индекса цен на растительное масло был максимальным 6 лет. Тем не менее, как сообщает Destatis, ситуация на немецком продовольственном рынке, который является крупнейшим в Европейском союзе, остается стабильной. Что касается потребительских услуг, то в ноябре 2020 года цены на услуги выросли на 1.1% по сравнению с тем же месяцем прошлого года. По данным Треус (2020), рост арендной платы

References:

1. Destatis (2020a). Wholesale prices in October 2020: -1.9% in October 2019. Retrieved from https://www.destatis.de/EN/Press/2020/11/PE20_450_61281.html;jsessionid=2BEE2D76949629D450115B-14FE0DE543.internet8742. Accessed on 14.12.2020.
2. Destatis (2020b). Inflation rate of -0.3% in November 2020. Retrieved from https://www.destatis.de/EN/Press/2020/12/PE20_496_611.html. Accessed on 14.12.2020.
3. Destatis (2020c). Price Monitor. Retrieved from <https://www.destatis.de/EN/Themes/Economy/Short-Term-Indicators/Pricemonitor/pricemonitor.html>. Accessed on 14.11.2020.
4. European Central Bank (2020). Macroeconomic projections. Retrieved from <https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/index.en.html>. Accessed on 14.12.2020.
5. Federal Reserve System (2020). What is an acceptable level of inflation? Retrieved from <https://www.federalreserve.gov/faqs/5D58E72F066A4DBDA80B-BA659C55F774.htm>. Accessed on 14.11.2020.
6. Fleischwirtschaft (2020). Consumer prices for food on the rise. Retrieved from <https://english.fleischwirtschaft.de/economy/news/Germany-Consumer-prices-for-food-on-the-rise-40953>. Accessed on 14.11.2020.
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2020). FAO price indices for oilseeds, vegeta-

составил 1.4%, банковских сборов – 6.7% и жилищных услуг – 6.5%.

В целом нынешняя ситуация в Германии с отрицательной инфляцией является довольно интересным феноменом. Поскольку уровень цен снижается, немцы тратят меньше денег, что приводит к снижению спроса, что, в свою очередь, ведет к спаду экономики страны. Более того, в связи с распространением COVID-19 правительство Германии ввело пакет антикризисных мер по стабилизации экономической ситуации в стране, который включал снижение налога на добавленную стоимость по всему перечню товаров и услуг. Прогнозируется, что в ближайшем будущем в Германии будет наблюдаться отрицательная инфляция, однако ожидается, что страна оправится от экономического спада, поскольку меры по снижению НДС являются временными.

ble oils and oilmeals. Retrieved from <http://www.fao.org/economic/est/est-commodities/oilcrops/price-indices-for-oilcrops-and-derived-products/ru/>. Accessed on 14.12.2020.

8. Nienaber, Michael (2020). VAT cut pushes German inflation into negative territory. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-germany-economy-inflation-idUSKBN25R1MB>. Accessed on 14.12.2020.
9. Treus, Alla (2020). Increased food prices and decreased prices for technology: How prices have changed in 2020. Retrieved from <https://aussiedlerbote.de/2020/12/podorozhanie-edy-i-snizhenie-stoimosti-tekhniki-kak-izmenilis-czeny-v-2020-godu/>. Accessed on 14.12.2020.

Источники:

1. Destatis (2020a). Оптовые цены в октябре 2020 года: -1.9% к октябрю 2019 года. Доступен по адресу: https://www.destatis.de/EN/Press/2020/11/PE20_450_61281.html;sessionid=2BEE2D76949629D450115B14FE0DE543.internet8742. Дата обращения: 14.12.2020.
2. Destatis (2020b). Уровень инфляции -0.3% в ноябре 2020 года. Доступен по адресу: https://www.destatis.de/EN/Press/2020/12/PE20_496_611.html. Дата обращения: 14.12.2020.
3. Destatis (2020в). Монитор цен. Доступен по адресу: <https://www.destatis.de/EN/Themes/Economy/Short-Term-Indicators/Pricemonitor/pricemonitor.html>. Дата обращения: 14.12.2020.
4. Европейский центральный банк (2020). Макроэкономические прогнозы. Доступен по адресу: <https://www.ecb.europa>.

DESTATIS REPORTS THAT THE SITUATION IN THE GERMAN FOOD MARKET, WHICH IS THE LARGEST IN THE EUROPEAN UNION, REMAINS STABLE

КАК СООБЩАЕТ DESTATIS, СИТУАЦИЯ НА НЕМЕЦКОМ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОМ РЫНКЕ, КОТОРЫЙ ЯВЛЯЕТСЯ КРУПНЕЙШИМ В ЕВРОПЕЙСКИМ СОЮЗЕ, ОСТАЕТСЯ СТАБИЛЬНОЙ

eu/pub/projections/html/index.en.html. Дата обращения: 14.12.2020.

5. Продовольственная и сельскохозяйственная организация ООН (2020). Индексы цен ФАО на масличные, растительные масла и шроты. Доступен по адресу: <http://www.fao.org/economic/est/est-commodities/oilcrops/price-indices-for-oilcrops-and-derived-products/ru/>. Дата обращения: 14.12.2020.
6. Ниенабер, Майкл (2020). Снижение НДС способствует отрицательной инфляции в Германии. Доступен по адресу: <https://www.reuters.com/article/us-germany-economy-inflation-idUSKBN25R1MB>. Дата обращения: 14.12.2020.
7. Саруар, Алиби (2020). Что происходит с ценами на продукты питания в Казахстане? Доступен по адресу: <https://lsm.kz/ceny-na-produkty-pitaniya>. Дата обращения: 14.12.2020.
8. Треус, Алла (2020). Подорожание еды и снижение стоимости техники: Как изменились цены в 2020 году. Доступен по адресу: <https://aussiedlerbote.de/2020/12/podorozhanie-edy-i-snizhenie-stoimosti-tekhniki-kak-izmenilis-czeny-v-2020-godu/>. Дата обращения: 14.12.2020.
9. Федеральная резервная система (2020). Каков допустимый уровень инфляции? Доступен по адресу: <https://www.federalreserve.gov/faqs/5D58E72F066A4DBDA80BBA659C55F774.htm>. Дата обращения: 14.12.2020.
10. Fleischwirtschaft (2020). Потребительские цены на продукты питания растут. Доступен по адресу: <https://english.fleischwirtschaft.de/economy/news/Germany-Consumer-prices-for-food-on-the-rise-40953>. Дата обращения: 14.12.2020.

SEYHUN KIYISINDAKİ KAZAKLARDA BALIKÇILIK

DAULET ZHAILYBAYEV

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

СЫРДАРІЯ БОЙЫ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ БАЛЫҚ ШАРУАШЫЛЫҒЫ

Kazaklar'ın geleneksel üretim ekonomisinin temelini göçebe yaşam tarzında hayvancılığa dayalı olması, toplumun gelenek ve görenekleri ile yemek kültürünü etkilemiştir. Genel olarak, geleneksel hayvancılık, ülkenin tüm bozkır bölgelerinde görülür. Bu nedenle Kazaklar yılın dört mevsiminde de üretim türüne göre yaşama becerilerini geliştirmişlerdir. Ayrıca, hayvancılığa ek olarak, Kazak halkının yaşadığı her bölgenin özelliklerine bağlı olarak başka geçim kaynaklarının da oluşturulduğunu belirtmek gerekir. Özellikle ülke çapında nehirler, göller ve diğer su kaynakları civarında tarımın yanı sıra Kazaklar irili ufaklı üretim kapasiteleri ile balıkçılıkla da uğraşmışlardır.

Geleneksel Kazak balıkçılığı Batı'da Jayık, Jem, Sakız nehirleri boyunca ve Hazar Denizi'nde yaygınlaşmıştır. Buna ek olarak Esil ve Tobıl nehirlerinin kıyılarında, Güney'de Seyhun, Arıs, Şu, Güney Batı'da Aral Denizi ve Doğu'da Ertis nehri ile Balkaş ve Alaköl gölleri yakınındaki yerleşim yerlerinde balıkçılık, halkın ek mesleği olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda Kazaklar'ın Seyhun kıyısındaki balıkçılığı Ceyhun ve Aral Denizi kıyısındaki Kazak, Özbek ve Karakalpak gibi diğer halkların balıkçılığıyla yakından ilişkilidir. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın başlarında Kazak toprakların-

**XIX – XX.
YÜZYILLARDA
BALIKÇILIK AYRICA
ORTA ASYA
HALKLARININ ORTAK
BİR MESLEĞİ OLARAK
GÖRÜLMEKTEDİR**

**XIX-XX ҒҒ. БАЛЫҚ
ШАРУАШЫЛЫҒЫ
ОРТА АЗИЯ ХА-
ЛЫҚТАРЫНЫҢ ОР-
ТАҚ КӘСІБІ РЕТІНДЕ
ДЕ ҚАРАСТЫРЫЛА-
ДЫ**

Қазақтардың дәстүрлі шаруашылығының негізі көшпелі мал шаруашылығына байланысты болуы халықтың қоныстану жүйесіне, әдет-ғұрпына, салт-дәстүріне, тамақтану жүйесіне және т.б. әсер етті.

Жалпы алғанда дәстүрлі мал шаруашылығы еліміздің далалық алқаптарына түгелдей тән болды. Сондықтан, қазақтар жылдың төрт мезгілінде шаруашылық түріне қарай өмір сүру дағдысын қалыптастырды. Сонымен қатар, қазақ халқының мекендеген әр аймақтық ерекшеліктеріне қарай, мал шаруашылығынан бөлек басқа да шаруашылық түрлері қалыптасқанын айта өту керек. Соның ішінде, ел аумағында орналасқан ірілі-ұсақты, өзен, көлдер және теңіздер бойын мекендеген қазақтардың басты шаруашылығының бірі ретінде егіншілік болған болса, онымен қоса балық шаруашылығын да айтып өтуге болады.

Қазақтың дәстүрлі балық шаруашылығы Батыста Жайық, Жем, Сағыз өзендері мен Каспий теңізі жағасында кең етек алған болса, Арқада Есіл, Тобыл өзендерінің бойында, Оңтүстік батыста Арал теңізінде, Оңтүстікте Сырдария, Арыс, Шу өзендері және Шығы-

daki nehir ve göllerde yapılan balıkçılık ekonomisi içerisinde önemli bir yer tutmaya başladı. Özellikle Seyhun nehri, balığın oldukça fazla olduğu yer olarak dikkat çekmiştir. Bu dönemde, Seyhun boyunca Kazaklar arasında balıkçılık çok karlı bir meslek haline gelmiştir. Bu konu hakkındaki bilgiler, L. Berg'in "Türkistan Balığı" [Berg, 1905], "Seyhun ve Aral Denizi kenarındaki sularda balık ve balıkçılık" [Berg, 1900], K. Kessler'in "Türkistan'ın İhtiyolojik Faunası" [Kessler, 1872], "A.P. Fedçenko'nun Türkistan'a Seyahati" [Kessler, 1874], V. Grungberg'in "Seyhun'un Çinaski Bölgesinde Balıkçılık" isimli ünlü eserlerinde yer almaktadır [Grungberg, 1904].

Bu araştırmaların çoğu, Türkistan bölgesinde yaşayan balık türlerinin tipolojisinin tanımlanması amacıyla yapılmıştır. Seyhun bölgesindeki Kazak balıkçılığı ile ilgili bilgilere esas olarak, A.I. Dobrosmislov'un "Seyhun Bölgesinin Şehirleri" [Dobrosmislov, 1912] adlı eserinde rastlanmaktadır. Bunun yanında, A.S. Pokrovsky'nin, "Seyhun ve Ceyhun Nehirlerinde ve Aral Denizi'nde Balıkçılık" adlı makalesi de bu alana odaklanmıştır [Pokrovsky, 1916]. Yerli araştırmacılar arasında U.H. Şale-

ста Ертіс өзені маңы мен Балқаш, Алакөл көлдері маңайын мекендеген халықтың қосымша кәсібі ретінде қарастырылды. Осы тұрғыда Сырдария өзені бойындағы қазақтардың балық шаруашылығы Амудария өзені және Арал теңізі бойындағы қазақ, өзбек, қарақалпақ сияқты басқа да халықтардың шаруашылықтарымен тығыз байланысты болды.

Осыған орай XIX ғасырдың екінші жартысы мен XX ғасырдың басында қазақ жерінің өзен, көлдерінен балық аулау кәсіпшілігі маңызды шаруашылыққа айнала бастады. Соның ішінде Сырдария өзені балығы мол өзен ретінде байқалды. Осы кезеңде Сыр бойындағы қазақтардың арасында балық аулау пайдасы мол кәсіп ретінде көрініс тапқан. Бұл жөнінде Л. Бергтің «Рыбы Туркестана» [Берг, 1905], «Рыбы и рыболовства в водах в устьях Сырдарьи и Аральском море» [Берг, 1900] атты еңбектерінде және К. Кесслердің «Ихтиологическая фауна Туркестана» [Кесслер, 1872], «Путешествие А.П. Федченко в Туркестан» [Кесслер, 1874], В. Грюнбергтің «Рыболовство в Чиназском участке р. Сырдарьи» атты

kenov'un "XVIII-XX. yüzyıllarda Ceyhun ve Seyhun'un Tarihi ve Etnolojisi", [Şalekenov, 2003], O. Kojakulı'nın "Balıkçılık (XIX yy. sonları ve XX yy. başları)" [Kojakulı, 2004] ve K. Mendigereev'in "Batı Kazakistan'da Balıkçılık" [Mendigereev, 2004] çalışmalarında da Kazakistan'daki balıkçılık ele alınmıştır. Bu çalışmalarda, ülkenin farklı bölgelerindeki balıkçılığın özellikleri ve toplumun yaşamındaki yeri ve önemi detaylı olarak incelenmektedir.

Seyhun nehri kıyısında balıkçılık yapan Kazaklar'ın başlıca balıkçılık yöntemi büyük ağların yanında el ile kullanılan süzgeç ağ yöntemidir. El ağı ile balık tutmak toplu balık tutma şekli olarak kabul edilir. Kazaklar kışın da el ağı ile balık tutmuşlardır. Nehrin bir tarafından sesler çıkararak balıkları ağa kadar kovalayarak, buzun altında balık yakalama yaygın olarak kullanılmıştır. Oltayla yapılan balık avı da günümüze kadar devam etmiştir. Büyük ağlarla balık tutma yönteminde tekneler ve sallar kullanılmıştır. Küçük ölçekli balıkçılar genellikle sal balıkçılığını icra etmişlerdir. Balıkçılar yakaladıkları balıkları tarım sahalarında sattıkları gibi aynı zamanda tahıl ürünleriyle de takas etmişlerdir.

XIX. ve XX. yüzyıllarda balıkçılık, Orta Asya halklarının ortak mesleği olarak da düşünülebilir. Örneğin Seyhun ve Ceyhun nehirleri kıyısında Kazaklar ve Özbekler ile Aral Denizi etrafındaki Kazaklar ve Karakalpaklar arasındaki balıkçılık benzerlik taşıyordu. Özellikle balık tutma teknikleri ve balıktan faydalanma yöntemleri birbirine benzemektedir.

Genel olarak, XIX. yüzyılın sonunda, Seyhun kıyısında balıkçılık canlanmaya başlamıştır. Bunun temel nedeni, 1875'ten beri Jayık kıyılarından sınırdışı edilen balıkçıların bu bölgeye yerleşmeye başlamasıdır [Turkestanskaya spravochnaya kniga, 1886]. Balıkçılıkta elde edilen tecrübe, yerel balıkçılık endüstrisini de genişletmiştir. Ancak, ekonomik durumu kötü olan

126 BALIKÇILIK İŞLETMESİ TÜRKİSTAN BÖLGESİNİN KÜÇÜK GÖLLERİ VE SU DEPOLARINDA BULUNMAKTADIR

**TÜRKİSTAN
OBLYSЫНЫҢ
ШАҒЫН КӨЛДЕРІ
МЕН СУ
ҚОЙМАЛАРЫНДА
126 БАЛЫҚ
ШАРУАШЫЛЫҒЫМЕН
АЙНАЛЫСАТЫН
КӘСІПОРЫН
ОРНАЛАСҚАН**

сияқты белгілі еңбектерде беріледі [Грюнберг, 1904].

Бұл зерттеулердің дені Түркістан өлкесінде тіршілік ететін балықтардың түрлерін анықтап, типологиясын жасауға арналды. Ал, қазақтардың балық кәсіпшілігіне тоқталатын болсақ, Сыр өңіріндегі балықшылық жөнінде А.И. Добросмыслов «Города Сырдарьинской области» атты еңбегінде тоқталады [Добросмыслов, 1912]. Сондай-ақ, А.С. Покровский «Рыболовство на реках Сырдарье, Амударье и в Аральском море» атты мақаласын балық шаруашылығына арнаған [Покровский, 1916].

Отандық зерттеушілердің ішінде У.Х. Шәлекеновтың «XVIII–XX ғасырлардағы Әмудария мен Сырдарияның тарихы мен этнологиясы» [Шәлекенов, 2003] еңбегінде, Ө. Қожақұлының «Балық аулау кәсіпшілігі (XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың бас кезі)» [Қожақұлы, 2004], К. Мендігереевтің «Батыс Қазақстандағы балық шаруашылығы» атты еңбектері арналған [Мендігереев, 2004]. Бұл еңбектерде еліміздің әртүрлі аймақтарындағы балық кәсіпшілігінің ерекшелігі баяндалып, оның халық тұрмысындағы маңызы көрсетіледі.

Сырдария өзені бойында балық шаруашылығымен айналысқан қазақтардың балық аулау әдісі негізінен ау және жылым арқылы аулау әдісі кең тараған. Жылыммен балық аулау ұжымдық балық аулаудың формасы ретінде қарастырылады. Қазақтар қыс мезгілінде де жылым арқылы балық аулауды жалғастырған. Өзеннің бір жағынан дабыл арқылы дыбыс шығарып, балықты жылымға қарай қуып мұз астынан балықты аулаған.

Сонымен қатар, қармақ арқылы балық аулау қазіргі күнге дейін жалғасын тауып келеді. Ау және тор

сектör dışından çok sayıda kişinin de balıkçılığa başlaması, balıkçılıktan elde edilen gelirin bölünmesinden dolayı asıl meslek sahiplerini sosyo-ekonomik olarak zora sokmuştur. Batıdan gelen ziyaretçiler, Seyhun nehri kıyısında özel balıkhaneler inşa ederek, yakalanan balıkları satmıştır. Bunlardan biri, 1874'te Seyhun, Ceyhun ve Aral Denizi'nden balık tutmayı ve onları Rusya'ya ihraç etmeyi planlayan Vanyuşin Ticaret Evi'ydі. Ancak, Vanyuşin'in iki gemisinin Aral Denizi'nde batması adı geçen balıkhanenin bir dönem üretim hedeflerini karşılayamamasına neden olmuştur. Bir süre sonra söz konusu şirket balıkçılık alanını genişleterek, tüm Seyhun ve Ceyhun nehirleri ile Aral Denizi'nin kiralınması için dönemin yetkililerine başvuru yapmıştır. Vanyuşin'in bu talebi, Seyhun bölge yönetimi tarafından kabul edilmiştir. 1885'ten beri Seyhun halindeki balıkçılar için bazı kurallar oluşturulmuştur. Buna göre her balıkçıya bir tekne için 2 som bilet alma zorunluluğu getirmiştir. Aynı zamanda,

арқылы балық аулау үшін негізгі транспорт ретінде қайық және сал пайдаланылды. Кедей балықшылар көбіне салмен балық аулауды қолданды. Балықшылар ұстаған балықтарын егіншілікпен айналысатын аймақтарға апарып сатып отырды. Олар кейде балықты астыққа да айырбастады.

XIX–XX ғғ. балық шаруашылығы Орта Азия халықтарының ортақ кәсібі ретінде де қарастыруға болады. Мысалы, Сырдария, Амудария бойындағы қазақтар, өзбектер мен Арал маңындағы қазақ, қарақалпақтар балық аулау ісінде ортақ ұқсастықтар болды. Атап айтатын болсақ, балық аулау технологиясы бір-біріне өте ұқсас болды. Сонымен қатар, балықты тамақтану жүйесінде пайдалану мәселесінде де ұқсастықтар кездеседі.

Жалпы, XIX ғасырдың соңына қарай Сырдария бойындағы балық шаруашылығы

aigak.kz

nehirdeki olta kurucuları da kontrol edilmeye başlanmıştır. 1884 yılında 349 tekne Seyhun nehrinde balık tutmaya başlamıştır. Kayıtlara göre o yılın geliri, 698 som olmuştur [Syrdarya bölgesi incelemesi, 1887].

Genel olarak Seyhun'un tüm kollarında ve Arıs, Boralday, Aksu ve Badam vadilerinde farklı balık türleri bulunmaktadır. Buradaki yerli halklar yüzyıllardır balıkçılıkla uğraşmaktadır. Bu durum, Seyhun nehrinin Kazakistan'daki balıkçılığını ana merkezlerinden birisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Kazak halkının geçimine katkı sağlayan balıkçılık endüstrisi, XX. yüzyılın başlarında tam anlamıyla şekillenmiştir. Bu süreçte Aral Denizi ile Ceyhun ve Seyhun nehirleri kıyısında yaşayan diğer Türk halklarının da etkisi olmuştur.

Şu anda, Seyhun nehri'nin yanı sıra Türkistan bölgesinin küçük göl ve rezervuarlarında 126 balıkçılık şirketi yer almaktadır [Adiletzan.kz, 2020]. Bu tablo, bahse konu bölgede balık endüstrisinin, belirli bir aşama aşama kaydettiğini göstermektedir. Türkistan bölgesi yapay

жандана бастады. Оның негізгі себебі 1875 жылдардан бастап бұл аймаққа Жайық бойынан жер аударылған балықшылар қоныстана бастады [Туркестанская справочная книга, 1886]. Бұлардың балық аулаудағы тәжірибесі жергілікті жердегі балық аулау кәсібін кеңейте түсті. Алайда, көптеген кедей балықшыларға өз кәсібіне ортақтасқан мүдделердің туындауы олардың әлеуметтік-экономикалық жағдайын қиындатты. Батыстан келушілер Сырдария өзені бойына арнайы балық аулауға арналған форттар салып, ауланған балықты жан-жаққа сатуға тырысты. Соның бірі Ванюшиндер сауда үйі 1874 жылы Сырдария, Амудария және Арал теңізінен балық аулап Ресейге шығаруды жоспарлады. Алайда, Ванюшиндердің Арал теңізіндегі екі кемесі суға кетіп, жоспарлы өндірісті орындай алмады. Біраз уақыт өткеннен кейін бұл кәсіпорынның балық аулау аумағы кеңейіп, Сырдария, Амудария және Арал теңізін толығымен өздеріне жалға берулеріне өтініш жасайды. Ванюшин-

балық yetiştiriciliği konusunda da ülkede lider konumdadır. Genel olarak, Kazakistan'da 180'den fazla yapay балық çiftliği bulunmaktadır. Özellikle, Türkistan bölgesindeki çiftlikler yılda 5.000 ton балық yetiştirmektedir [Inbusiness.kz, 2020]. Bu üretim miktarı, ülkedeki en yüksek orana tekabül etmektedir. Tarihsel verilere bakarsak, bu sektörün ana merkezi olarak Kazakistan'ın belirli nehirlerindeki балықçılığın öneminin yıldan yıla arttığı söylenebilir.

Kaynakça:

1. Adiletzan.kz (2020). Türkistan bölgesinin yerel değeri olan балықçılık rezervuarlarının listesinin onaylanması hakkında. Alınan yer: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/V20U0005636>. Erişim tarihi: 28.12.2020.
2. Anonim (1887). Seyhun Bölgesine Genel Bakış 1886. Taşkent, 78 s.
3. Anonim (1886). Türkistan takvimleri referans kitabı, 1885. Taşkent, 96 s.
4. Berg L. (1905). Turkistan Balıkları. Tip. İsidor Golderg, SPb, 596 s.
5. Berg L. (1900). Seyhun ve Aral Denizi'nde Balıklar ve Balıkçılık. Trudi İ. Obsh. Sudohodstva, Promisl. Otd.-SPB, Bölüm 2. 101 s.
6. Dobromislov A. İ. (1912). Seyhun Bölgesinin Şehirleri. Taşkent, 204 s.
7. Grunderg B. (1904). Seyhun Nehri Çınazski bölgesinde Balıkçılık. Vestnik Ribprom. 691-715 s.
8. Inbusiness.kz (2020). Türkistan bölgesi yapay балық yetiştiriciliğinde lider. Alınan yer: <https://inbusiness.kz/kz/last/balykty-zhasandy-osiru-bojynsha-turkistan-oblysy-alda-tur>. Erişim tarihi: 27.12.2020.
9. Kessler K. (1872). Türkistan'ın İhtiyolojik Faunası. İzv.Obsh.Lyub.Est. X. Basım. 47-49s.
10. Kessler K. (1874). A. P. Fedçenko'nun Türkistan Seyahati. VI, 1. Bölüm. Balıklar. İzv. 63 s.
11. Kojakulı Ö. (2004). Balıkçılık Endüstrisi (XIX. yy. sonu ve XX. yy. başı). Kazak Tarihi. No 4, 48-51 s.
12. Mendigereev K. (2004). Batı Kazakistan'daki Balık Endüstrisi. Kazak Tarihi. No 3, 53-56 s.
13. Pokrovsky A. S. (1916). Seyhun, Ceyhun ve Aral Denizi nehirlerinde балық tutma, Rus балықçılığı bilgisi için malzemeler. SPb., 41 s.
14. Şalekenov U. H. Şalekenov M. U. (2003). XVIII. – XX. yüzyıllarda Seyhun ve Ceyhun halklarının tarihi ve etnolojisi. Almatı: Kazak Üniversitesi, 225-236 s.

KAZAKİSTAN'DA 180'DEN FAZLA YAPAY BALIK ÇİFTLİĞİ BULUNMAKTADIR

ҚАЗАҚСТАН
БОЙЫНША 180 НЕН
АСТАМ ЖАСАНДЫ
БАЛЫҚ ӨСІРЕТІН
ШАРУАШЫЛЫҚ БАР

дердің бұл өтініші Сырдария облыс әкімшілігі тарапынан қолдау таппайды. Ал, 1885 жылдан бастап Сырдария сағасында балық аулаушылар үшін мынадай ереже бекітеді. Ережеде, әрбір балық аулаушы қайық үшін 2 сомға билет алуы тиіс болды. Сонымен қатар, өзендегі қармақ құрушыларды да бақылауға ала бастады. 1884 жылы Сырдария өзенінде 349 қайық балық аулаумен айналысқан. Мұны осы жылдың кірісі 698 сомды құрағанынан байқауға болады [Обзор Сырдаринской области, 1887].

Жалпы, Сырдарияның барлық тармақтарында Арыс, оның Боралдай, Ақсу және Бадам аңғарларында да балықтың әр түрі кездеседі. Мұндағы жергілікті халықтар ғасырлар бойы ішінара балық кәсіпшілігімен де айналысқан. Бұл Қазақстандағы Сырдария өзені балық кәсіпшілігінің негізгі ошағының бірі болғанын көрсетеді. Сонымен қатар, балық кәсіпшілігі қазақ халқының қосымша шаруашылығы ретінде XX ғасырдың басында толық қалыптасты. Оған Арал, Әмудария және Сырдария бойындағы басқа да түркі халықтарының әсері болды.

Қазіргі кезде Сырдария өзенінен басқа Түркістан облысының шағын көлдері мен су қоймаларында 126 балық шаруашылығымен айналысатын кәсіпорында орналасқан [Adiletzan.kz, 2020]. Бұл аталмыш облыста осы шаруашылықтың жолға қойылып келе жатқанын көрсетеді. Ал, жасанды жолмен балық өсіру бойынша да Түркістан облысы республика бойынша алда тұр. Жалпы Қазақстан бойынша 180 нен астам жасанды балық өсіретін шаруашылықтар орналасқан. Соның ішінде Түркістан облысында орналасқан шаруашылықтар жылына 5 000 тонна – 68,7 % балық өсіреді [Inbusiness.kz, 2020]. Бұл республика бойынша жоғары көрсеткіш. Дегенмен, тарихи де-

рекерді қарайтын болсақ, осы кәсіптің басты ошағы ретінде Қазақстанның ірі өзендеріндегі балық шаруашылығының маңызы жылдан-жылға артуы тиіс.

Дереккөз

1. Adiletzan.kz (2020). Түркістан облысының жергілікті маңызы бар балық шаруашылығы су айдындарының тізбесін бекіту туралы. Сілтеме: <http://adiletzan.kz/kaz/docs/V20U0005636>. Қаралған уақыты: 28.12.2020.
2. Берг Л. (1905). Рыбы Туркестана. Тип. Исидора Гольдерга, СПб, 596 с.
3. Берг Л. (1900). Рыбы и рыболовство в устьях Сырь-дарьи и Аральском море. // Труды И. Общ. Судоходства, Промысл. Отд. – СПб., Ч. 2. 101 с.
4. Грюнберг В. (1904). Рыболовство в Чиназском участке р. Сыр-Дарьи // Вестник Рыбпром, XIX, с. 691–715.
5. Добросмыслов А.И. (1912). Города Сыр-Дарьинской области. Ташкент, 204 с.
6. Inbusiness.kz (2020). Балықты жасанды өсіру бойынша Түркістан облысы алда тұр. Сілтеме: <https://inbusiness.kz/kz/last/balykty-zhasandy-osiru-bojynsha-tur>.

TÜRKİSTAN BÖLGESİ, ÜLKEDE YAPAY BALIK YETİŞTİRİCİLİĞİNDE LİDER KONUMUNDADIR

**ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ
ЖАСАНДЫ
БАЛЫҚ ӨСІРУ
ШАРУАШЫЛЫҒЫ
БОЙЫНША
РЕСПУБЛИКА
КӨЛЕМІНДЕ АЛДА
ТҰР**

turkistan-oblysy-alda-tur. Қаралған уақыты: 27.12.2020.

7. Кесслер К. (1872). Ихтиологическая фауна Туркестана // Изв. И.Общ. Люб. Ест. Х. Вып. 1, с. 47–49.
8. Кесслер К. (1874). Путешествие А.П. Федченко в Туркестан. – Ч. VI, отд. 1. Рыбы. // Изв. И.Общ. Люб. Ест., Антр. И Этн., XI, Вып. 3., с. 63.
9. Қожақұлы Ө. (2004). Балық аулау кәсіпшілігі (XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың бас кезі) // Қазақ тарихы. №4. 48–51 бб.
10. Меңдігереев К. (2004). Батыс Қазақстандағы балық шаруашылығы // Қазақ тарихы. №3. 53–56 бб.
11. Обзор Сырдаринской области за 1886 г. (1887). Ташкент, 78 с.
12. Покровский А.С. (1916). Рыболовство на реках Сырдарье, Амударье и в Аральском море // Материалы к познанию русского рыболовства. СПб., Вып. 1. с. 41.
13. Туркестанская справочная книга календарей 1885 г. (1886). Ташкент, 96 с.
14. Шалекенов У.Х., Шалекенов М.У. (2003). История и этнология народов Амударьи и Сырдарьи в XVIII–XX вв. Қазақ университеті, Алматы, с. 225–236.

A PROMISING GREEN ENERGY RESOURCE IN KAZAKHSTAN: SOLAR POWER

SAULE AKHMETKALIYEVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ПЕРСПЕКТИВНЫЙ РЕСУРС ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГИИ В КАЗАХСТАНЕ: СОЛНЕЧНАЯ ЭНЕРГЕТИКА

Kazakhstan is rich in different mineral resources, oil, gas and coal being the most important ones for the economy of the country. Therefore, since independence, the government of Kazakhstan mainly focused on developing the fossil fuel industry rather than alternative energy resources. However, due to its geographic location, the country has a great potential to develop its renewable energy resources as well. Nevertheless, currently, 75% of energy is being produced by coal-fired power plants, which largely contributes to air pollution causing harm to human health and well-being, as well as impacting climate and the environment. On top of that, most of the coal-fired power plants, operational since the Soviet Union era, are outdated, with a low level of the efficiency of energy generation.

Only recently, the country started actively developing policies aimed at the development of renewable energy resources. Thus, recent financial crisis due to volatile oil prices, currently being exacerbated by the global pandemic. Hence, the need to reduce reliance on fossil fuels, as well as environmental impact has led the heads of the countries worldwide, including the government

**SOLAR POWER
HAS A GREAT
POTENTIAL AS A
RENEWABLE ENERGY
RESOURCE DUE
TO SPARSELY
POPULATED
LARGE AREAS AND
THE CLIMATIC
CONDITIONS**

**СОЛНЕЧНАЯ
ЭНЕРГИЯ ОБЛАДАЕТ
ОГРОМНЫМ
ПОТЕНЦИАЛОМ
В КАЧЕСТВЕ
ВОЗОБНОВЛЯЕМОГО
ИСТОЧНИКА
ЭНЕРГИИ ИЗ-ЗА
МАЛОНАСЕЛЕННЫХ
БОЛЬШИХ
ТЕРРИТОРИЙ И
КЛИМАТИЧЕСКИХ
УСЛОВИЙ**

Казakhstan – страна богатая различными минеральными ресурсами; нефть, газ и уголь являются наиболее важными для экономики страны. Поэтому с момента обретения независимости, правительство Казахстана в основном развивало ископаемые источники топлива, а не альтернативные источники энергии. Однако из-за своего географического положения у страны есть большой потенциал для развития возобновляемых источников энергии. Тем не менее, в настоящее время 75% энергии вырабатывается угольными электростанциями, что в значительной степени способствует загрязнению воздуха, причиняя вред здоровью и благополучию населения, а также влияя на климат и окружающую среду. Вдобавок ко всему, большинство угольных электростанций, действующих с времен Советского Союза, устарели и имеют низкий уровень эффективности производства энергии.

Лишь недавно в стране началась активная разработка политики, направленной на развитие возобновляемых источников энергии. Таким образом, недавний финансовый кризис вызванный нестабильными ценами на нефть в настоящее время также усугубился глобальной пандемией. Следовательно, необ-

of Kazakhstan, to pay closer attention to the development of renewable energy resources. Thus, today, renewable energy development is an important and essential topic that covers state politics, economy, innovation and science.

As of May 2020, the country had 97 renewable energy projects with a total capacity of 1,260 MW, with 19 more projects being approved by the government, nine of which were to be launched by December 2020 (Satubaldina, 2020). Currently, solar power plants produce 697 MW, which is half of the renewable energy production in Kazakhstan.

Solar power has a great potential as a renewable energy resource due to sparsely populated large areas and the climatic conditions, especially in southern Kazakhstan with an annual sunshine of 2200 to 3000 hours. During the summer months (June - August), due to its geographical location, the southern part of Kazakhstan receives direct solar radiation for the most of the daylight

AT LEAST 50% OF THE TERRITORY OF KAZAKHSTAN IS SUITABLE FOR INSTALLING SOLAR POWER PLANTS

НЕ МЕНЕЕ 50% ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА ПРИГОДНО ДЛЯ УСТАНОВКИ СОЛНЕЧНЫХ ЭЛЕКТРОСТАНЦИЙ

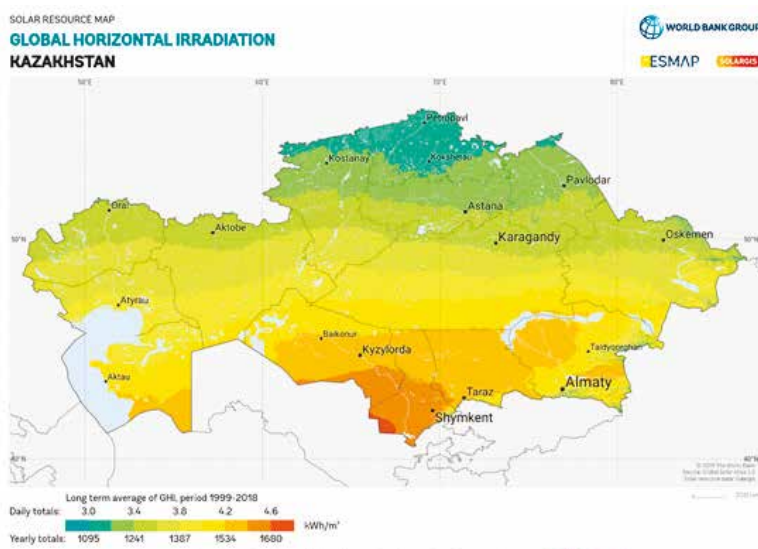

ходимость уменьшения зависимости от ископаемого топлива, а также воздействия на окружающую среду побудила руководителей стран всего мира, включая правительство Казахстана, обратить более пристальное внимание на развитие возобновляемых источников энергии. Таким образом, сегодня развитие возобновляемых источников энергии является важной и существенной темой, которая охватывает государственную политику, экономику, инновации и науку.

По состоянию на май 2020 года в стране было 97 проектов в области возобновляемых источников энергии с общей мощностью 1260 МВт, еще 19 проектов были одобрены правительством, девять из которых должны были быть запущены к декабрю 2020 года (Сатубалдина, 2020). В настоящее время солнечные электростанции производят 697 МВт, что составляет половину производства возобновляемой энергии в Казахстане.

Солнечная энергия обладает огромным потенциалом в качестве возобновляемого источника энергии из-за малонаселенных больших территорий и климатических условий, особенно на юге Казахстана, где солнце светит от 2200 до 3000 часов в год. В летние месяцы (июнь - август) в силу своего географического положения южная часть Казахстана получает прямую солнечную радиацию в течение большей части светового дня, что составляет 83–96% от максимально возможного значения. В то время как северная часть страны получает около 2000 часов солнечного света, южные города, такие как Кызылорда и Шымкент, получают 2936 и 2892 часа солнечного света ежегодно, что достаточно для удовлетворения спроса на электроэнергию в южном Казахстане. Для сравнения, среднее количество солнечных часов во Вьетнаме составля-

Figure 1. Solar radiation map of Kazakhstan
Рисунок 1. Карта солнечной радиации Казахстана

Source: The World Bank, 2019.
Источник: Всемирный банк, 2019.

hours which constitute 83 - 96% of the maximum possible value. While the northern part of the country receives approximately 2,000 hours of sunshine, the southern cities such as Kyzylorda and Shymkent receive 2,936 and 2,892 hours of sunshine annually, which is enough to meet the electricity demand of southern Kazakhstan. For comparison, the average number of sunshine hours in Vietnam is 2,200, in China – 2,500, in Germany, United

et 2200, в Китае - 2500, в Германии, Великобритании, Норвегии и Японии - менее 1000 в год (Цыба и Кузьмин, 2014).

Крупнейшая страна Центральной Азии, Казахстан, обладает огромным потенциалом солнечной энергии. Количество солнечной радиации составляет 1300-1800 кВтч на квадратный метр в год (CaRNet, б.д.) (Рисунок 1). Годовой потенциал сол-

Table 1. Solar illumination of the horizontal surface, kWh/m²

Таблица 1. Солнечная освещенность горизонтальной поверхности, кВтч / м²

	Shevchenko/Шевченко	Aral Sea/Аральское море	Almaty/Алматы
January/ Январь	44	55	49
February/ Февраль	64	85	65
March/ Март	108	131	101
April/ Апрель	153	171	136
May/ Май	201	228	182
June/ Июнь	208	236	199
July/ Июль	209	231	211
August/ Август	188	204	186
September/ Сентябрь	142	155	141
October/ Октябрь	91	95	91
November/ Ноябрь	50	52	52
December/ Декабрь	34	39	37
Annual/ Год	1492	1682	1450

Source: Sim, 2015.

Источник: Сим, 2015.

Kingdom, Norway and Japan - less than 1,000 annually (Tsyba and Kuzmin, 2014).

The largest Central Asian country, Kazakhstan, has a great potential of solar energy. The amount of solar radiation is 1300-1800 kWh per square meter per year (CaRNet, n.d.) (Figure 1). Annual potential of solar energy is estimated to reach 2.5 billion kWh. Table 1 shows data on monthly and annual values of the solar radiation for three areas: Fort-Shevchenko (on the coast of the Caspian Sea), the Aral Sea basin (near the Aral Sea coast) and Almaty (southeast Kazakhstan).

At least 50% of the territory of Kazakhstan is suitable for installing solar power plants (Antonov, 2014). However, up until recently, solar resources of the country were not being used for power generation. Kazakhstan is developing solar energy technologies, namely production of photovoltaic modules using local silicon. As Kazakhstan is rich in silicon (85 million tons), production of silicon solar batteries on the domestic market was started (Sim, 2015). In this light, recently "Astana Solar" plant aimed at the production of photovoltaic modules was launched in Nur-Sultan. The plant is to produce solar cells using Kazakhstan's silicon. The designed capacity of photovoltaic wafers is 50 MW with a potential to increase up to 100 MW.

In 2012, the first solar power station, "Otar," that generates 0.5 MW of energy, was also built in the Zhambyl region. Another solar power plant with a capacity of 52 kW was built in Sarybulak village, Almaty region (Antonov, 2014). In 2019, Nurgisa solar power plant with a capacity of 100 MW in Kapshagay, Almaty

WITHIN THE PERIOD OF 40 YEARS, SOLAR ENERGY HAS A POTENTIAL TO MEET ABOUT 20-25% OF THE ENERGY DEMAND OF THE COUNTRY

В ТЕЧЕНИЕ 40 ЛЕТ СОЛНЕЧНАЯ ЭНЕРГИЯ МОЖЕТ УДОВЛЕТВОРИТЬ ОКОЛО 20-25% ПОТРЕБНОСТИ СТРАНЫ В ЭНЕРГИИ

нечной энергии оценивается в 2,5 миллиарда кВтч. В таблице 1 приведены данные о месячных и годовых значениях солнечной радиации для трех районов: Форт-Шевченко (на побережье Каспийского моря), Аральское море (у побережья Аральского моря) и Алматы (юго-восток Казахстана).

Не менее 50% территории Казахстана пригодно для установки солнечных электростанций (Антонов, 2014). Однако до недавнего времени солнечные ресурсы страны не использовались для выработки электроэнергии. Казахстан развивает технологии солнечной энергетики, а именно производство фотоэлектрических модулей с использованием местного кремния. Поскольку Казахстан богат кремнием (85 миллионов тонн), началось производство кремниевых солнечных батарей на внутреннем рынке (Сим, 2015). В связи с этим недавно в Нур-Султане был запущен завод «Астана Солар» по производству фотоэлектрических модулей. Завод будет производить солнечные батареи из казахстанского кремния. Проектная мощность фотоэлектрических пластин составляет 50 МВт с возможностью увеличения до 100 МВт.

В 2012 году первая солнечная электростанция «Отар», вырабатывающая 0,5 МВт энергии, была построена в Жамбылской области. Еще одна солнечная электростанция мощностью 52 кВт построена в селе Сарыбулак Алматинской области (Антонов, 2014). В 2019 году начала работу Нургисинская солнечная электростанция мощностью 100 МВт в городе Капшагай Алматинской области (informburo.kz, 2019). В 2019 году в Карагандинской области начала свою работу еще одна солнечная электростанция в Казахстане, Саран, мощностью 100 МВт

region started its operation (informburo.kz, 2019). In 2019, another solar power plant in Kazakhstan, Saran, with a capacity of 100 MW started its operation in the Karaganda region (Satubaldina, 2020).

According to the International Energy Agency (IEA), within the period of 40 years, solar energy has a potential to meet about 20-25% of the energy demand of the country. Moreover, this share of required electricity can reduce carbon dioxide emissions by 6 billion tons annually (Antonov, 2014). Nevertheless, sadly, despite the immense solar capacity currently, the amount of energy obtained via solar radiation is negligible, as the country continues to rely on the use of fossil fuels as a source of energy.

In general, issues related to electricity and heat generation and consumption are regulated under the Law on Electricity (2004). Some other issues on renewables are also regulated by policies such as the Land Code (2003), the Water Code (2003), the Law on

(Сатубалдина, 2020).

По данным Международного Энергетического Агентства (МЭА), в течение 40 лет солнечная энергия может удовлетворить около 20-25% потребности страны в энергии. Более того, эта доля необходимой электроэнергии может сократить выбросы углекислого газа на 6 миллиардов тонн ежегодно (Антонов, 2014). Тем не менее, к сожалению, несмотря на огромные солнечные мощности, в настоящее время, количество энергии, получаемой с помощью солнечной радиации, незначительно, поскольку страна продолжает полагаться на использование ископаемого топлива в качестве источника энергии.

В целом, вопросы, связанные с производством и потреблением электроэнергии и тепла, регулируются Законом об электроэнергии (2004 г.). Некоторые другие вопросы, касающиеся возобновляемых источников энергии, также регулируются такими законами, как Земельный кодекс (2003 г.), Водный кодекс (2003 г.), Закон о естествен-

Natural Monopolies (1998) and others (Bytyrbekov, n.d.). Nevertheless, the government of the country has developed separate policies aimed at managing the issues related to renewable energy development. Following the global trend, according to the Concept of Transition of the Republic of Kazakhstan to the "green economy", the government of the country set an ambitious goal of reaching 3% renewable energy share in the overall energy balance of the country by 2020, 10% by 2030 and 50% by 2050 (Bytyrbekov, n.d.). With the support of the government and other international agencies, Kazakhstan is taking steps towards the development of the renewable energy sector. It can be noticed that the programs and policies on renewable energy support the short and long-term potential of renewable energy resources in Kazakhstan. However, despite the numerous legislations, unfortunately, the county has a long way to go to catch up with the developed nations.

THE GOVERNMENT OF KAZAKHSTAN SET AN AMBITIOUS GOAL OF REACHING 3% RENEWABLE ENERGY SHARE IN THE OVERALL ENERGY BALANCE OF THE COUNTRY BY 2020, 10% BY 2030 AND 50% BY 2050

ПРАВИТЕЛЬСТВО КАЗАХСТАНА ПОСТАВИЛО АМБИЦИОЗНУЮ ЦЕЛЬ - К 2020 ГОДУ ДОСТИЧЬ 3% ДОЛИ ВОЗОБНОВЛЯЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ В ОБЩЕМ ЭНЕРГОБАЛАНСЕ СТРАНЫ, 10% К 2030 Г. И 50% К 2050 Г

ных монополиях (1998 г.) и другие (Бытырбеков, б.д.). Тем не менее, правительство страны разработало отдельную политику, направленную на решение вопросов, связанных с развитием возобновляемой энергетики. Следуя мировой тенденции, в соответствии с Концепцией перехода Республики Казахстан к «зеленой экономике», правительство страны поставило амбициозную цель - к 2020 году достичь 3% доли возобновляемых источников энергии в общем энергобалансе страны, 10% к 2030 г. и 50% к 2050 г. (Бытырбеков, б.д.). При поддержке правительства и других международных агентств Казахстан предпринимает шаги по развитию сектора возобновляемой энергетики. Можно заметить, что программы и политика в области возобновляемых источников энергии поддерживают краткосрочный и долгосрочный потенциал возобновляемых источников энергии в Казахстане. Однако, несмотря на многочисленные законодательные акты, к сожалению, стране предстоит пройти долгий путь, чтобы догнать развитые страны.

informburo.kz (Фото
Григория Беденко)

References:

1. Antonov, O. (2014). Green energy of Kazakhstan in the 21st century: Myths, reality and prospects. Review materials, 2014.
2. Bytyrbekov, I (n.d.). Renewable energy legislation in Kazakhstan. Retrieved from http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31647811#pos=1;-263. Accessed on 23.12.2020.
3. CaRNet (n.d.). Energy and renewable energy sources in Kazakhstan. The regional Environmental Center for Central Asia.
4. Informburo.kz (2019). The solar power plant was put into operation in the Almaty region. Retrieved from <https://informburo.kz/novosti/solnechnuyu-elektrostanciyu-vveli-v-ekspluatatsiyu-v-almatinskoy-oblasti.html>. Accessed on 06.01.2021.
5. Satubaldina, A. (2020). Nine Renewable Energy Projects to Be Launched in Kazakhstan By December. Retrieved from <https://astanatimes.com/2020/05/nine-renewable-energy-projects-to-be-launched-in-kazakhstan-by-december/>. Accessed on 23.12.2020.
6. Sim, O. (2015). New industrialization as the driver of economic growth in Kazakhstan in the conditions of globalization. G-global. Retrieved from <http://group-global.org/ru/kk/node/15298>. Accessed on 23.12.2020.
7. The World Bank, Global Solar Atlas 2.0, Solargis (2019). Retrieved from <http://solargis.com/products/maps-and-gis-data/free/download/kazakhstan>. Accessed on 23.12.2020.
8. Tsyba, Y. & Kuzmin, Y. (2017). The current state of the electric power industry: Electric power industry in Kazakhstan and the prospects for the use of renewable energy sources. Almaty University of Power Engineering and Telecommunications, UDC 621.548.4: 621.311.24.

Источники:

1. Антонов, О. (2014). Зеленая энергетика Казахстана в 21 веке: мифы, реальность и перспективы. Материалы обзора по состоянию на 2014 г.
2. Бытырбеков, И. (б.д.). Законодательство в области возобновляемых источников энергии в Казахстане. Источник http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31647811#pos=1;-263. Доступ 23.12.2020.
3. CaRNet (n.d.). Энергетика и возобновляемые источники энергетики в Казахстане. Региональный экологический центр Центральной Азии.
4. Informburo.kz (2019). Солнечную электростанцию ввели в эксплуатацию в Алматинской области. Источник <https://informburo.kz/novosti/solnechnuyu-elektrostanciyu-vveli-v-ekspluatatsiyu-v-almatinskoy-oblasti.html>. Доступ 06.01.2021.
5. Сатубалдина, А. (2020). К декабрю в Казахстане будут запущены девять проектов в области возобновляемой энергетики.. Источник <https://astanatimes.com/2020/05/nine-renewable-energy-projects-to-be-launched-in-kazakhstan-by-december/>. Доступ 23.12.2020.
6. Сим, О. (2015). Новая индустриализация как драйвер экономического роста в Казахстане в условиях глобализации. Джи-глобал. Источник <http://group-global.org/ru/kk/node/15298>. Доступ 23.12.2020.
7. Всемирный банк, Глобальный атлас солнечной энергии 2.0, Solargis (2019). Источник <http://solargis.com/products/maps-and-gis-data/free/download/kazakhstan>. Доступ 23.12.2020.
8. Цыба, Ю., & Кузьмин, Ю. (2017). Современное состояние электроэнергетики: Электроэнергетика Казахстана и перспективы использования возобновляемых источников энергии. Алматинский университет энергетики и связи, УДК 621.548.4: 621.311.24.

KAZAKHSTAN RESPONDS TO RECENT “TERRITORIAL CLAIMS”

DR. ZHARMUKHAMED ZHARDYKHAN

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

КАЗАХСТАН РЕАГИРУЕТ НА «ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ПРИТЯЗАНИЯ»

In the early days of December, as the entire nation of Kazakhstan was preparing to celebrate the 29th anniversary of independence amidst the fears of the second wave of the Covid-19 pandemic and restrictive measures it might bring in, the blatant statement by a Russian Member of Parliament had severely shaken the minds of the people and occupied the public attention ever since, casting a shadow on the nation's festive mood. On December 11, Vyacheslav Nikonov, the Head of the Education and Science Committee of the State Duma, the lower house of the Russian Parliament, and the member of the ruling *United Russia* party, uttered in an interview on the state-owned *Channel One* that “Kazakhstan simply did not exist”, that “Northern Kazakhstan was not inhabited at all” and that the current territory of Kazakhstan is just a generous “gift from Russia and the Soviet Union” [Mamashuly, 2020].

Unfortunately, this impudent statement by a high-ranking Russian official was not the only shock, as Yevgeny Fedorov, another deputy of the State Duma and the member of the Central Political Council of the ruling *United Russia* party, went even further, stating that Russia has a “legitimate” right to claim back the territories it has ceded to Kazakhstan upon

**UNFORTUNATELY,
THIS IMPUDENT
STATEMENT BY A
HIGH-RANKING
RUSSIAN OFFICIAL
WAS NOT THE ONLY
SHOCK**

**К СОЖАЛЕНИЮ, ЭТО
ОПРОМЕТЧИВОЕ
ВЫСКАЗЫВАНИЕ
ВЫСОКОПОСТАВ-
ЛЕННОГО
РОССИЙСКОГО
ЧИНОВНИКА НЕ
СТАЛО ЕДИНСТВЕН-
НЫМ УДАРОМ**

В начале декабря, когда народ Казахстана готовился отмечать 29-ю годовщину независимости в преддверии опасений о вероятной второй волне пандемии Covid-19 и введении возможных ограничительных мер связанных с ней, вопиющее высказывание депутата Государственной Думы Федерального собрания Российской Федерации потрясло сознание народа и оставалось в центре общественного внимания, омрачив немного праздное настроение казахстанцев. 11 декабря, выступая на государственном российском «Первом канале», председатель Комитета Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации по образованию и науке, член правящей партии «Единая Россия» Вячеслав Nikonov сказал, что «Казахстана просто не существовало», что «Северный Казахстан вообще не был заселён», добавив, что «территория Казахстана — это большой подарок со стороны России и Советского Союза» [Мамашулы, 2020].

К сожалению, это опрометчивое высказывание высокопоставленного российского чиновника не стало единственным ударом, так как другой депутат Государственной Думы Евгений Фёдоров, явля-

its declaration of independence [Mamashuly, 2020]. In doing so, and unlike the traditionally prudent way, Russian politicians usually address the leadership of Kazakhstan, this retired military colonel even dared to use derogatory verbal style while addressing the current and the previous presidents of the Republic of Kazakhstan, urging them to pack their tiny suitcases and get away after returning "Russian" territories, as well as the city of "Verny" [Mamashuly, 2020].

Almost simultaneously, on December 11, a black banner with "Northern Kazakhstan is the Russian land" inscribed on it was raised on the fences of the Kazakh Embassy in Moscow by a member of one of the Russian nationalist movements, who was detained by the police and later released (KazTAG, 2020). As one could have expected, the lone activist was not the only supporter of the Russian deputies' blatant claims, as Vladimir Zhirinovskiy, the leader of the *Liberal Democratic Party of Russia (LDPR)* endorsed Nikonov's statement claiming that he said right things, describing him as "a knowledgeable man, who had long worked on the matter" [Kamakin, 2020]. Interestingly, Vyacheslav Nikonov is the grandson of Vyacheslav Molotov, the Head of the Government and later the Minister of Foreign Affairs of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), who be-

INTERESTINGLY, VYACHESLAV NIKONOV IS THE GRANDSON OF VYACHESLAV MOLOTOV, WHO BECAME NOTORIOUSLY FAMOUS FOR POLITICAL EXECUTIONS, NAZI-SOVIET ALLIANCE AND PARTITION OF POLAND AND BALTIC STATES

ИНТЕРЕСНО, ЧТО ВЯЧЕСЛАВ НИКОНОВ ЯВЛЯЕТСЯ ВНУКОМ ВЯЧЕСЛАВА МОЛОТОВА, ПРОСЛАВИВШИЙСЯ ПОЛИТИЧЕСКИМИ РЕПРЕССИЯМИ, СОЮЗНИЧЕСКИМ ПАКТОМ С НАЦИСТСКОЙ ГЕРМАНИЕЙ, А РАЗДЕЛОМ ПОЛЬШИ И БАЛТИЙСКИХ СТРАН

ющийся также членом Центрального политсовета «Единой России», зашёл ещё далеко, утверждая, что Россия имеет «легитимное» право на возврат территорий, «отошедших» Казахстану в процессе его декларации независимости [Мамашулы, 2020]. При этом, отставной полковник оставил традиционно предусмотрительный тон обращения к казахстанскому руководству, присущий российским чиновникам, и позволил себе вполне умаляющую стилистику и оборот речи относительно текущего и бывшего президентов Республики Казахстан, побуждая их забрать чемоданчики, отдать территорию, город Верный — Алма-Ату и всё остальное и уходить [Мамашулы, 2020].

В тот же день, 11 декабря, активист одной из российских националистических движений, разместивший на территории посольства Республики Казахстан в Москве чёрный баннер с надписью «Северный Казахстан – русская земля», был задержан полицией, хотя вскоре был отпущен на свободу [КазТАГ, 2020]. Как и можно было ожидать, этот активист-одиночка был не единственным защитником вопиющих заявлений российских депутатов, так как лидер Либерально-демократической партии России Владимир Жириновский

came notoriously famous for political executions, Nazi-Soviet alliance and partition of Poland and Baltic states.

The Russian claims over the adjacent territories as well as the ambiguity of its borders and lands often becomes a matter for the territorial disputes, just like the recurrent rhetoric of Northern Kazakhstan and its historical affiliation with Russia. As Rostislav Fadeev, the prominent Russian general and military historian of the 19th century, had noted that Russia “never enclosed herself within strictly defined boundaries, and has indeed been compelled to step beyond them,” [Fadeev, 1959] using migration and colonization as the “fundamental aspect of Russian statehood,” as Vasily Kliuchevsky, another prominent 19th century historian had noted [Mosely, 1948].

The same vague interpretation of borders and international law by some Russian thinkers and politicians would be well present from the first days of the collapse of the Soviet Union to the present day, and the Kazakh lands would appear in some wicked scenarios. In this regard, Aleksandr Solzhenitsyn, the prominent Russian writer, who enjoyed tremendous influence over Russian politics and culture in the early 1990s, was one of the most ardent “deniers” of Kazakhstan’s territorial integrity. Not only was he proposing in his book *Russia in Downfall* the small scale “reunification” of the Soviet Union as a federal state within the borders of Russia, Belarus, Ukraine and Kazakhstan, but once again brought in the question of dozens of Russian provinces “ceded” to Ukraine and Kazakhstan [Solzhenitsyn, 2006]. The similar stance, though to a much radical degree, was taken by another prominent, though overly scandalous, Russian writer Eduard Limonov, the founder of the so-called *National Bolshevik Party*. As was often expressed by him on several occasions, his “most radical goal” was the reshaping of Russian borders by

RUSSIA “NEVER ENCLOSED HERSELF WITHIN STRICTLY DEFINED BOUNDARIES, AND HAS INDEED BEEN COMPELLED TO STEP BEYOND THEM.”

РОССИЯ НИКОГДА НЕ ЗАКЛЮЧАЛА СЕБЯ В ОПРЕДЕЛЁННЫЕ И УСТОЯВШИЕСЯ ГРАНИЦЫ, ЧАСТО ПОЗВОЛЯЯ СЕБЕ ИГНОРИРОВАТЬ ИХ СУЩЕСТВОВАНИЕ

незамедлительно выступил со словами поддержки депутата Никонова, заявив, что Никонов сказал всё правильно, и что он очень грамотный человек, занимающийся этим вопросом [Камакин, 2020]. Интересно, что Вячеслав Никонов является внуком Вячеслава Молотова - Председатель Совета народных комиссаров СССР, а позже и Министром иностранных дел СССР, прославившийся политическими репрессиями, союзническим пактом с нацистской Германией, а разделом Польши и Балтийских стран.

Российские притязания по отношению к прилегающим территориям, а также аморфность самих её границ и земель часто становились предметом территориальных споров, как и в случае с неугасаемым краснобайством насчёт Северного Казахстана и его «историческая связь» с Россией. Известный российский генерал и военный историк 19-го века Ростислав Фадеев отмечал, что Россия никогда не заключала себя в определённые и устоявшиеся границы, часто позволяя себе игнорировать их существование [Фадеев, 1959], в то время как другой известный историк Владимир Ключевский утверждал, что привлечение миграции и колонизации стало основополагающим инструментом российской государственности [Мозели, 1948].

Подобные смутные интерпретации государственных границ и международного права со стороны некоторых российских мыслителей и политиков не угасли с первых дней со дня распада Советского союза до сегодняшнего дня, а казахские земли тоже фигурировали в некоторых мерзких сценариях. В этом смысле, известный российский писатель Александр Солженицын, который имел колоссальное влияние на российскую политику и культуру в начале 1990-х, являлся одним из самых видных «отрицателей» тер-

"annexing at least the Northern Kazakhstan, and later other territories predominantly inhabited by Russians" (Limonov, 2004, p. 446).

In recent years, however, expansionist rhetoric of eccentric Russian writers and activists was picked up by some government officials. Buttressed by media propaganda, primarily through the state-owned media outlets, this policy would soon accompany the forced annexation of the Crimea and military conflict in Eastern Ukraine. In August 2014, just a few months after the annexation of the Crimea and ongoing warfare in Eastern Ukraine, Kazakhstan-born Vladimir Zhirinovskiy made dubious comments about territorial demands to Kazakhstan (Ekho Moskv, 2014). Limonov, on the other hand, was less patient about expressing his vision of the matter. In his article "The Ideal Russia" published in April 2016, the leader of the Russian National Bolsheviks urged that "the Russian cities" that found themselves "abroad, in Kazakhstan" – from Uralsk all the way to Ust-Kamenogorsk – should be annexed [Limonov, 2016].

As for the recent statement by Vyacheslav Nikonov, the Kazakh Ministry of Foreign Affairs summoned Aleksandr Komarov, *chargé d'affaires* of the Russian Federation in Kazakhstan, and handed him a protest note

риториальной целостности Казахстана. В своей книге «Россия в обвале» он не только предлагал объединение России, Беларуси, Украины и Казахстана в единое федеративное государство, но и не раз упоминал о десятках российских областей «переданных» Украине и Казахстану [Солженицын, 2006]. Подобную позицию, но в более радикальной форме, выдвигал и скандально известный российский писатель Эдуард Лимонов – основатель так называемой Национал-большевистской партии. Как он нередко высказывал, его «самой радикальной целью» является изменение границ России путём «присоединения по меньшей мере Северного Казахстана, а позднее и других территорий, населённых в большинстве своём русскими» [Лимонов, 2004, стр. 446].

В последние годы, тем не менее, экспансивная риторика эксцентричных российских писателей и активистов была подобрана некоторыми российскими чиновниками. Раздутая пропагандой средств массовой информации, включая государственные информационные каналы, эти настроения вскоре начнут сопутствовать насильственному присоединению Крыма и военных действий в Восточной Украине. Уже в августе 2014 года, то есть через

[Kazinform, 2020]. Some, on the other hand, were eager to see the controversial statement by the Russian politician not as a mere gaffe, but rather a systematic and ideological position instigated within governmental structure [Polovinko, 2020].

References:

1. Ekho Moskvy (2014). Looking for solution. Retrieved from <http://echo.msk.ru/programs/exit/1387000-echo>. Accessed on 20.12.2020.
2. Fadeev, R. (1959). What Should Be the Policy of Russia? In Robert A. Goldwin et al. (eds.), *Readings in Russian Foreign Policy*, pp. 67, 70.
3. Kamakin, A. (2020). The point of return. Retrieved from <https://www.mk.ru/politics/2020/12/19/tochka-vozvrata-stoit-li-rossii-dobivatsya-vozvrashheniya-territorialnykh-podarkov-kazakhstanu.html>. Accessed on 22.12.2020.
4. Kazinform (2020). Kazakhstan hands diplomatic note to Russia over 'territory' comments. Retrieved from https://lenta.inform.kz/en/kazakhstan-hands-diplomatic-note-to-russia-over-territory-comments_a3729566. Accessed on 21.12.2020.
5. Kaztag.kz (2020). "Northern Kazakhstan is a Russian land" banner was placed at the fence of the RK embassy in Moscow. Retrieved from <https://kaztag.kz/ru/news/banner-severnnyy-kazakhstan-russkaya-zemlya-razmestili-na-zabore-posolstva-rk-v-moskve>. Accessed on 21.12.2020.
6. Limonov, E. (2004). How we built the future of Russia. Retrieved from <https://www.litfund.ru/auction/49/340/>. Accessed on 20.12.2020.
7. Limonov, E. (2016). The ideal Russia. Retrieved from <https://olshanka.ru/copypaste/2016/04/09/5952.html>. Accessed on 22.12.2020.

считанные месяцы после аннексии Крыма и военных операций на востоке Украины, Владимир Жириновский продолжал рассылать двусмысленные комментарии насчёт территориальных притязаний Казахстану [Эхо Москвы, 2014]. Лимонов был менее снисходительным в этом вопросе. В своей статье «Идеальная Россия», вышедшей в свет в апреле 2016 года, лидер российских национал-большевиков утверждал, что «русские города, оказавшиеся за границей, в Казахстане» от Уральска до Усть-Каменогорска «должны войти в состав России» [Лимонов, 2016].

Что же до недавних высказываний Вячеслава Никонова, то Министерство иностранных дел Республики Казахстан вызвало Временного поверенного в делах Российской Федерации Александра Комарова, которому была вручена нота с официальной позицией министерства [Казинформ, 2020]. Некоторые обозреватели, однако, увидели в сомнительных высказываниях российских политиков не только кратковременную оплошность, но даже и предпосылки систематического идеологического подхода, раздуваемого государственным системом [Половинко, 2020].

8. Mamashuly, A. (2020). "The great gift." The statements of Russian deputies about Kazakhstan's territory caused outrage. Retrieved from <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstanis-reaction-to-the-statements-of-russian-deputies-about-the-kazakh-territory/31002411.html>. Accessed on 20.12.2020.
9. Mosely, P. (1948). Aspects of Russian Expansion. American Slavic and East European Review, 7 (3), 197.
10. Polovinko, V. (2020). Hit by earth. Retrieved from <https://novayagazeta.ru/articles/2020/12/16/88408-shibanulo-zazemleniem>. Accessed on 21.12.2020.
11. Solzhenitsyn, A. (2006). Russia in Downfall. Retrieved from http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/publizistika/rossiya_v_obvale/rossiya_v_obvale.pdf. Accessed on 21.12.2020.

Источники

1. КазТАГ (2020). Баннер «Северный Казахстан – русская земля» разместили на заборе посольства РК в Москве. Доступно по адресу: <https://kaztag.kz/ru/news/banner-severnnyy-kazakhstan-russkaya-zemlya-razmestili-na-zabore-posolstva-rk-v-moskve>. Дата обращения: 21.12.2020.
2. Казинформ (2020). Казахстан передает дипломатическую ноту России по поводу комментариев о «территории». Доступно по адресу: https://lenta.inform.kz/en/kazakhstan-hands-diplomatic-note-to-russia-over-territory-comments_a3729566. Дата обращения 21.12.2020.
3. Камакин, А. (2020). Точка возврата: стоит ли России добиваться возвращения территориальных «подар-

THE KAZAKH MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS SUMMONED ALEKSANDR KOMAROV, CHARGÉ D'AFFAIRES OF THE RUSSIAN FEDERATION IN KAZAKHSTAN, AND HANDED HIM A PROTEST NOTE

МИД РК ВЫЗВАЛО ВРЕМЕННОГО ПОВЕРЕННОГО В ДЕЛАХ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ АЛЕКСАНДРА КОМАРОВА, КОТОРОМУ БЫЛА ВРУЧЕНА НОТА С ОФИЦИАЛЬНОЙ ПОЗИЦИЕЙ МИНИСТЕРСТВА

ков» Казахстану. Доступно по адресу: <https://www.mk.ru/politics/2020/12/19/tochka-vozvrata-stoit-li-rossii-dobivatsya-vozvrashheniya-territorialnykh-podarkov-kazakhstanu.html>. Дата обращения: 20.12.2020.

4. Лимонов, Э. (2004). Как мы строили будущее России. Доступно по адресу: <https://www.litfund.ru/auction/49/340/>. Дата обращения 21.12.2020.
5. Лимонов, Э. (2016). Ideal'naia Rossiia. Ol'shanka. Доступно по адресу: <https://olshanka.ru/copypaste/2016/04/09/5952.html>. Дата обращения 21.12.2020.
6. Мамашулы, А. (2020). «Большой подарок». Высказывания российских депутатов о территории Казахстана вызвали возмущение. Доступно по адресу: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstanis-reaction-to-the-statements-of-russian-deputies-about-the-kazakh-territory/31002411.html>. Дата обращения: 20.12.2020.
7. Мозели, П. (1948). Аспекты российской экспансии. Американский славянский и восточноевропейский обзор, 7 (3), 197.
8. Половинко, В. (2020). Шибануло заземлением. Доступно по адресу: <https://novayagazeta.ru/articles/2020/12/16/88408-shibanulo-zazemleniem>. Дата обращения 21.12.2020.
9. Солженицын, А. (2006). Россия в обвале. Доступно по адресу: http://www.solzhenitsyn.ru/proizvedeniya/publizistika/rossiya_v_obvale/rossiya_v_obvale.pdf. Дата обращения 21.12.2020.
10. Фадеев, Р. (1959). Какой должна быть политика России? В Роберт А. Голдвин (ред.), «Чтения по внешней политике России», стр. 67, 70.
11. Эхо Москвы (2014). Ищем выход. Доступно по адресу: <http://echo.msk.ru/programs/exit/1387000-echo>. Дата обращения 21.12.2020.

ÇİN'İN ENERJİ SEKTÖRÜNDE DOĞU TÜRKİSTAN'IN ÖNEMİ

OMIRBEK HANAYI

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ШЫҢЖАҢНЫҢ ҚЫТАЙДЫҢ ЭНЕРГЕТИКА САЛАСЫНДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Sincan Uygur Özerk Bölgesi (SUÖB) olarak adlandırılan Doğu Türkistan bölgesi, tarihi İpek yolunun önemli güzergâhlarından birisi üzerinde bulunmaktadır. SUÖB, Çin'in askeri güvenlik, ekonomik gelişim ve jeopolitik çıkarları açısından çok önemli olmanın yanı sıra, enerji güvenliği ve enerji kaynaklarına erişimi açısından da stratejik önemi haiz bir bölgedir. Çin, özellikle son yıllarda, Kuşak ve Yol Girişimi'nin hayata geçirilebilmesi ve uzun dönemde istikrarlı bir ekonomisinin temeli olan imalat sanayini geliştirmeye büyük çaba harcamaktadır. Zira zengin enerji ve yeraltı kaynaklarına sahip olan Doğu Türkistan bölgesini, Kuşak ve Yol Girişimi'nin kilit bölgesi olarak değerlendiren Pekin yönetimi, bölgenin enerji potansiyelini iyi kullanmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Çin'in enerji sektörünü Doğu Türkistan'sız değerlendirmek mümkün değildir.

Öncelikle Doğu Türkistan bölgesi, çok zengin enerji kaynakları çerçevesinde Çin'de ilk sıralarda yer almaktadır. 2019 verilerine göre 23 milyar ton olarak tahmin edilen Doğu Türkistan'daki petrol rezervleri, Çin'in toplam petrol rezervlerinin %30'unu oluşturmaktadır. Bölgedeki doğalgaz

**ZENGİN ENERJİ
VE YERALTI
KAYNAKLARINA
SAHİP OLAN
DOĞU TÜRKİSTAN
BÖLGESİNİ,
KUŞAK VE YOL
GİRİŞİMİ'NİN KİLİT
BÖLGESİ OLARAK
DEĞERLENDİREN
PEKİN YÖNETİMİ,
BÖLGENİN ENERJİ
POTANSİYELİNİ
İYİ KULLANMAYA
ÇALIŞMAKTADIR**

**АСА МОЛ
ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ
ЖӘНЕ ЖЕР АСТЫ
БАЙЛЫҒЫНА ИЕ
ШЫҢЖАҢДЫ
«БЕЛДЕУ ЖӘНЕ ЖОЛ»
БАСТАМАСЫНЫҢ
ТАБАЛДЫРЫҒЫ
САНАЙТЫН ҚЫТАЙ
БИЛІГІ АЙМАҚТЫҢ
ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ
ӘЛЕУЕТІННЕН
БАРЫНША
ПАЙДАЛАНУҒА
ТЫРЫСУДА**

Тарихи Жібек жолының маңызды тармақтарының бірінде орналасқан Шыңжаң Ұйғыр автономиялық өлкесі (Шыңжаң) Қытайдың әскери қауіпсіздігі, экономикалық дамуы және геосаяси мүдделері тұрғысынан өте маңызды болуымен қатар, энергетикалық қауіпсіздігі мен энергия көздеріне қол жеткізуі жағынан стратегиялық маңызды аймақ болып табылады. Әсіресе, соңғы жылдары Қытай «Белдеу және жол» бастамасын іске асыру және ұзақ мерзімді тұрақты экономикалық өсу мақсатын жүзеге асыру үшін ел экономикасының негізі болып табылатын өңдеу өнеркәсібін дамытуға көп күш жұмсауда. Осы тұрғыда аса мол энергетикалық және жер асты байлығына ие Шыңжаңды «Белдеу және жол» бастамасының табалдырығы санайтын Қытай билігі аймақтың энергетикалық әлеуетіннен барынша пайдалануға тырысуда. Сондықтан Қытайдың энергетикалық секторын Шыңжаңсыз қарастыру мүмкін емес.

Шыңжаң аймағы өте бай энергетикалық ресурстар тұрғысынан Қытайда алдыңғы қатарда. 2019 жылдың статистикалық мәліметтері бойынша, Шыңжаңның мұнай

резервlerinin de yaklaşık 16 trilyon metreküp civarında olduğu ve bu rakamın, Çin'in toplam doğalgaz rezervlerinin %34'üne karşılık geldiği ifade edilmektedir. Yine, 2.19 trilyon ton olarak tahmin edilen bölgedeki kömür rezervlerinin, ülkenin toplam kömür rezervlerinin %40'ına denk geldiği bilinmektedir. Bölgedeki enerji kaynakları, genelde Cungar Havzası, Tarım Havzası ve Turfan-Kumul Havzası olarak üç büyük havzada bulunmaktadır (SUÖB Hükümeti, 2019a).

Yukarıda belirtilen kapasitesiyle Doğu Türkistan bölgesi, Çin'in en önemli enerji üretim üslerinden biridir. Örneğin, 2018'de 26.47 milyon ton olarak gerçekleşen Doğu Türkistan'ın yıllık petrol üretimi 2017'ye göre %2.1 oranında, 2019'da ise 27.52 milyon tonla bir önceki yıla göre %4 oranında artmıştır. Üretim kapasitesindeki benzer artış trendi, doğalgaz ve kömürde de görülmektedir. 2018'de Doğu Türkistan'ın 32.19 milyar metreküp olan yıllık doğalgaz üretimi, 2017'ye göre %4.8, 2019'da ise 33.99 milyar metreküp bir ön-

qory 23 млрд. тонна деп бағаланып, Қытайдың жалпы мұнай қорының 30%-ын құрайды. Аймақтағы табиғи газ қоры шамамен 16 трлн. текше метрді болып, Қытайдың жалпы табиғи газ қорының 34%-ына сәйкес келеді. Сонымен қатар, аймақтағы 2,19 трлн. тонна болып болжанған көмір қоры елдің жалпы көмір қорының 40%-на сәйкес келетіні белгілі. Аймақтың энергетикалық ресурстары, әдетте, Жоңғар ойпаты, Тарым ойпаты және Тұрпан-Құмыл ойпаты сынды үш негізгі өңірге орналасқан (Шыңжаң үкіметі, 2019a).

Жоғарыда аталған энергия көздерінің арқасында Шыңжаң Қытайдың маңызды энергия өндіруші базаларының бірі болып отыр. Мысалы, 2018 жылы Шыңжаңның жылдық мұнай өндірісі 26,47 млн. тонна болып, 2017 жылмен салыстырғанда 2,1%-ға артса, ал, 2019 жылы 27,52 млн. тонна болып, алдындағы жылмен салыстырғанда 4%-ға өсті. Өндіріс қуатының өсуі табиғи газ бен көмірде де байқалады. 2018 жылы

hk01.com

ceki yıla göre %5.8 artış göstermiştir. 2017'ye göre %19.9'luk artışla kömür üretimi, 2018'de 213.17 milyon tona, 2019'da ise bir önceki yıla göre %14.2 oranında artışla 237.73 milyon tona yükselmiştir (Xinjiang Daily, 2019; SUÖB İstatistik Komitesi, 2020). 2020'nin Ocak-Kasım arası döneminde ise, Doğu Türkistan'ın petrol üretimi 26.89 milyon ton, doğalgaz üretimi 33.6 milyar metreküp ve kömür üretimi 240.62 milyon ton olarak, geçen yılın aynı dönemine göre sırasıyla %4.3, %8 ve %11.2 oranında artış kaydetmiştir (SUÖB Ulusal Kalınma ve Reform Komisyonu, 2020).

1.664.897,17 kilometrekarelik yüzölçümüyle Doğu Türkistan, Moğolistan, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerle olan özel coğrafi konumuyla Çin'in enerji ithalatında da önemli uluslararası bir güzergâhta bulunmaktadır. Orta Asya ülkeleri ile Çin arasındaki enerji ve ekonomik işbirliğinde önemli bir yere alan Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı ve Kazakistan-Çin Petrol Boru Hattı da Doğu Türkistan topraklarından geçmektedir. Çin, Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı üzerinden 2018'de yaklaşık 47.5 milyar metreküp, 2019'da ise yaklaşık 47.9 milyar metreküp doğalgaz ithal etmiştir (Hanayi, 2020). Ko-

Шыңжаңның жылдық табиғи газ өндірісі 32,19 млрд. текше метр болып, 2017 жылмен салыстырғанда 4,8%-ға және 2019 жылы 33,99 млрд. текше метр болып, 2018 жылмен салыстырғанда 5,8%-ға артты. Ал, көмір өндірісі 2018 жылы 19,9%-ға артып, 213,17 млн. тоннаға және 2019 жылы 14,2%-ға ұлғайып, 237,73 млн. тоннаға дейін жетті (Шыңжаң газеті, 2019; Шыңжаң Статистика комитеті, 2020). 2020 жылдың қаңтар-қараша айлары арасында Шыңжаңның мұнай өндірісі 26,89 млн. тоннаны, табиғи газ өндірісі 33,6 млрд. текше метрді және көмір өндірісі 240,62 млн. тоннаны құрап, өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда жеке-жеке 4,3%, 8% және 11,2% артты. (Шыңжаң Даму және реформалау басқармасы, 2020).

Жалпы аумағы 1,664,897 шаршы шақырымды құрайтын Шыңжаң өлкесі Моңғолия, Ресей, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Ауғанстан, Пәкістан және Үндістан сияқты елдермен шекараласатын ерекше географиялық орналасуы арқылы Қытайдың энергия импортында маңызды халықаралық тасымал коридорының бірі болып табылады. Орталық Азия елдері

vid-19 pandemisinin olumsuz etkilerinden dolayı Çin'in enerji talebinin kısa vadeli azalması ve buna bağlı olarak Orta Asya ülkelerinin de Çin'e doğalgaz ihracatını azaltması (Hanay, 2020) sonucunda 2020'de Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı üzerinden Çin'e yaklaşık 38.9 milyar metreküp doğalgaz aktarılmıştır. Aralık 2009'da faaliyete başlayan söz konusu boru hattı üzerinden Çin'e iletilen toplam doğalgaz miktarı, 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla 335.95 milyar metreküpe ulaşmıştır (Horgos Yönetimi, 2021).

Doğu Türkistan bölgesinin gerek enerji üretimi, gerekse enerji transferindeki önemini göz önünde bulunduran Pekin yönetimi, özellikle son yıllarda bölgeye yönelik enerji politikasını daha da güçlendirmeye çalışmaktadır. Temmuz 2017'de, Pekin yönetimi "SUÖB Kapsamlı Enerji Reformu Pilot Programı" ve Şubat 2018'de "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı Kilit Bölgesine Yönelik Enerji Planı'nı" açıklayarak, Doğu Türkistan'ın enerji kaynaklarından yararlanmayı ve bölgedeki büyük ölçekli petrol, doğalgaz ve kömür üretim ve işleme üslerini daha da geliştirme kararı almıştır. Bu bağlamda, 2017'de Doğu Türkistan'ın enerji sektörüne toplam 181 milyar yuan (yaklaşık 26.8 milyar dolar) yatırım yapılmışken, 2019'da 76 büyük enerji projesi kapsamında toplam 754.9 milyar yuan (yaklaşık 109.5 milyar dolar) yatırım yapılmıştır (SUÖB Hükümeti, 2017; SUÖB Hükümeti, 2019b). Çin'in istatistik verilerine göre, son 70 yılda Doğu Türkistan bölgesine yapılan toplam yatırımın %24'ü enerji sektörüne aktarılmıştır (SUÖB Hükümeti, 2020). Nitekim, 2017-2019 yılları arasında Çin'in petrol ve doğalgaz alanındaki sermaye harcamalarında görülen istikrarlı artışın da, son yıllarda Doğu Türkis-

DOĞU TÜRKİSTAN BÖLGESİNİN GEREK ENERJİ ÜRETİMİ, GEREKSE ENERJİ TRANSFERİNDEKİ ÖNEMİNİ GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURAN PEKİN YÖNETİMİ, ÖZELLİKLE SON YILLARDA BÖLGEYE YÖNELİK ENERJİ POLİTİKASINI DAHA DA GÜÇLENDİRMEYE ÇALIŞMAKTADIR

ШЫҢЖАҢЫНЫҢ ЭНЕРГИЯ ӨНДІРІСІ МЕН ЭНЕРГИЯ ТАСЫМАЛЫНДАҒЫ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫН ЕСКЕРГЕН ҚЫТАЙ БИЛІГІ, ӘСІРЕСЕ, СОҢҒЫ ЖЫЛДАРЫ АЙМАҚҚА ҚАТЫСТЫ ӨЗІНІҢ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ САЯСАТЫН ТІПТІ ДЕ КҮШЕЙТЕ ТҮСУДЕ

мен Қытай арасындағы энергетикалық және экономикалық ынтымақтастықта маңызды орын алатын Орталық Азия-Қытай табиғи газ құбыры мен Қазақстан-Қытай мұнай құбыры да Шыңжаң арқылы өтеді. Қытай 2018 жылы Орталық Азия-Қытай табиғи газ құбыры арқылы шамамен 47,5 млрд. текше метр, ал 2019 жылы 47,9 млрд. текше метр табиғи газ импорттады (Қанай, 2020). Ковид-19 пандемиясының жағымсыз әсері салдарынан Қытайдың энергияға деген сұранысының қысқа мерзімді төмендеуі және осыған байланысты Орталық Азия елдерінің Қытайға табиғи газ экспортын азайту нәтижесінде (Қанай, 2020) Орталық Азия-Қытай табиғи газ құбыры арқылы 2020 жылы 38,9 млрд. текше метр табиғи газ жөнелтілді. 2009 жылы желтоқсанда қолданысқа енген аталмыш құбыр арқылы Қытайға жеткізілген табиғи газдың жалпы көлемі 2020 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша 335,95 млрд. текше метрге жетті (Қорғасы әкімшілігі, 2021).

Шыңжаңның энергия өндірісі мен энергия тасымалындағы маңыздылығын ескерген Қытай билігі, әсіресе, соңғы жылдары аймаққа қатысты өзінің энергетикалық саясатын тіпті де күшейте түсуде. Бұл тұрғыда Қытай билігі 2017 жылғы шілдеде «Шыңжаң энергетикалық реформасының кешенді пилоттық бағдарламасын» және 2018 жылдың ақпанында «Жібек жолы экономикалық белдеуінің негізгі аймағының энергетикалық жоспарын» жариялап, Шыңжаңның мол энергетикалық ресурстарын кеңінен пайдалана отырып, ірі мұнай, газ және көмір өндірісі мен қайта өңдеу базаларын одан әрі дамыту туралы шешім қабылдады. Осыған орай, Шыңжаңның энергетикалық

тан'daki petrol ve doğalgaz arama ve üretim faaliyetlerine ivme kazandırdığı söylenebilir.

Bu çerçevede son yıllarda Doğu Türkistan'da Cungar havzası, Tarım havzası ve Turpan-Kumul havzasındaki enerji üretim faaliyetlerini artırmanın yanı sıra, arama çalışmaları da hızlandırılmıştır. Örneğin, 2017'de Cungar havzasına yakın Cemsarı ilçesinde 1 milyar ton petrol rezervi (Çin Ulusal Petrol Şirketi, 2019); 2020'de Cungar havzasında yaklaşık 100 milyar metreküp doğalgaz rezervi; Tarım havzasında da ise 200 milyon tonu aşan petrol rezervi tespit edilmiştir (Xinhua, 2020a; Xinhua, 2020b). Bu yeni keşiflerin, Doğu Türkistan'daki enerji üretimini daha da artırması beklenmektedir. Tarım havzasındaki 2020 yılına ait yıllık petrol üretimi 6 milyon ton, doğalgaz üretimi ise 30.16 milyar metreküpe ulaşmışken, 2025'de bölgedeki yıllık doğalgaz üretiminin 40 milyar metreküpe, 2035'de ise 50 milyar metreküpe yükseleceği tahmin edilmektedir (Xinhua, 2020c). 2020 yılında Cungar havzasındaki yıllık petrol üretimi 13.2 milyon tonu bulmuşken, 2025'de bölgedeki yıllık petrol üretiminin 15.8 milyon ton, doğalgaz üretiminin ise 18 milyon metreküp olacağı tahmin edilmektedir (Sina.com, 2020).

Özet olarak, Çin'in istikrarlı ekonomik gelişiminin sürdürülebilmesi, giderek artan enerji ihtiyacının karşılanması ve enerji güvenliğinin sağlanması açısından bakıldığında, Çin için Doğu Türkistan'ın stratejik öneminin artarak devam edeceği söylenebilir. Günümüzde dünya enerji tüketiminin yaklaşık dörtte birine sahip olan Çin'in enerji tüketiminin artarak devam etmesi beklenmektedir. Uzmanlara göre 2030'da Çin'in yıllık petrol tüketiminin 690 milyon tona, yıllık doğalgaz tüketiminin de 620 milyar metreküpe ulaşacağı tahmin edilmektedir (Xinhua,

ÇİN'İN İSTATİSTİK VERİLERİNE GÖRE, SON 70 YILDA DOĞU TÜRKİSTAN BÖLGESİNE YAPILAN TOPLAM YATIRIMIN %24'Ü ENERJİ SEKTÖRÜNE AKTARILMIŞTIR

ҚЫТАЙДЫҢ СТАТИСТИКАЛЫҚ МӘЛІМЕТТЕРІНЕ СӘЙКЕС, СОҢҒЫ 70 ЖЫЛДА ШЫҢЖАҢҒА САЛЫНҒАН ЖАЛПЫ ИНВЕСТИЦИЯНЫҢ 24%-Ы ЭНЕРГЕТИКА САЛАСЫНА ТИЕСЕЛІ

секторына 2017 жылы жалпы 181 млрд. юань (шамамен 26,8 млрд. доллар), ал 2019 жылы 76 ірі энергетикалық жоба аясында 754,9 млрд. юань (шамамен 109,5 млрд. доллар) инвестиция салынды (Шыңжаң үкіметі, 2017; Шыңжаң үкіметі, 2019). Қытайдың статистикалық мәліметтеріне сәйкес, соңғы 70 жылда Шыңжаңға салынған жалпы инвестицияның 24%-ы энергетика саласына тиеселі (Шыңжаң үкіметі, 2020). Сонымен қатар, 2017-2019 жылдар аралығында Қытайдың мұнай мен табиғи газ саласында бөлінген қаржысының тұрақты өсуі де соңғы жылдары Шыңжаңдағы мұнай мен табиғи газды барлау және өндіру жұмыстарын жеделдетті деуге болады.

Осыған байланысты, соңғы жылдары Шыңжаңдағы Жоңғар ойпаты, Тарым ойпаты мен Тұрпан-Құмыл алқабындағы энергия өндірісінің белсенділігі арттырылумен қатар, барлау жұмыстары жеделдетілді. Мысалы, 2017 жылы Жоңғар ойпатына жақын Жемсары ауданында 1 млрд. тонна мұнай қоры (Қытай ұлттық мұнай компаниясы, 2019), 2020 жылы Жоңғар ойпатында шамамен 100 млрд. текше метр табиғи газ қоры және Тарым ойпатында 200 млн. тоннадан астам мұнай қоры анықталды (Синьхуа, 2020a; Синьхуа, 2020b). Жаңадан табылған аталмыш энергия қорлары Шыңжаңдағы энергия өндірісін одан әрі арттырады деп күтілуде. 2020 жылы Тарым ойпатындағы жылдық мұнай өндірісі 6 млн. тоннаға және табиғи газ өндірісі 30,16 млрд. текше метрге жетсе, мұндағы табиғи газдың жылдық өндірісі 2025 жылы 40 млрд. текше метрге және 2035 жылы 50 млрд. текше метрге дейін өседі деп болжануда (Синьхуа, 2020c). 2020 жылы

2017). Doğu Türkistan'ın 2004'den bu yana Batı-Doğu Gaz Boru Hattı üzerinden Çin'in 15 şehrindeki yaklaşık 400 milyon insana ve 3 binden fazla işletmeye 270 milyar doğal-gaz sağlamakta olduğu düşünüldüğünde, bölgenin, Çin'in enerji tüketiminde ne kadar önemli rol oynadığı daha da anlaşılmaktadır (Xinhua, 2021). Ayrıca, yukarıda bahsedilen Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı ve Kazakistan-Çin Petrol Boru Hattı'nın yanı sıra, önemli bir kısmı Doğu Türkistan topraklarından geçen Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun, Çin'in enerji ithalat güzergâhını yaklaşık 10 bin kilometre kadar kısaltabilecek olması da, bölgenin Çin'in enerji taşımacılığındaki önemini daha da artıracığı ifade edilebilir.

Kaynaklar:

1. Çin Ulusal Petrol Şirketi (2019). SUÖB Petrol Sahasındaki Yeni Gelişmeler. Alınan yer: <http://news.cnpc.com.cn/system/2019/08/07/001739969.shtml>. Erişim tarihi: 06.01.2021.
2. Hanayi, Omirbek (2020). Koronavirüsün Orta Asya-Çin Enerji İşbirliğine Olası Etkileri. Alınan yer: <https://eurasian-research.org/publication/koronavirusun-orta-asya-cin-enerji-isbirligine-olasi-etkileri/?lang=tr>. Erişim tarihi: 07.01.2021.
3. Horgos Yönetimi (2021). Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı'nın Günlük Gaz İletim Kapasitesi 100 milyon metreküp oldu. Alınan yer: <http://www.xjhegs.gov.cn/info/1182/44148.htm>. Erişim tarihi: 07.01.2021.

Жоңғар ойпатындағы жылдық мұнай өндірісі 13,2 млн. тонна болса, ал, 2025 жылы жылдық мұнай өндірісі 15,8 млн. тоннаны және табиғи газ өндірісі 18 млн. текше метрді құрайтын болады (Sina.com, 2020).

Қорытып айтқанда, Қытайдың тұрақты экономикалық дамуын сақтауы, өсіп келе жатқан энергетикалық қажеттілігін қанағаттандыруы және энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуі тұрғысынан алып қарағанда, Шыңжаңның стратегиялық маңызының барған сайын арта түсетінін айтуға болады. Қазіргі таңдағы әлемдегі жалпы энергия тұтынуының шамамен төрттен бірін құрайтын Қытайдың энергия тұтынуы одан әрі өседі деп күтілуде. Сарапшылардың пікірінше, 2030 жылы Қытайдың жылдық мұнай тұтынуы 690 млн. тоннаға және табиғи газ тұтынуы 620 млрд. текше метрге жетеді деп болжануда (Синьхуа, 2017). Шыңжаңның 2004 жылдан бері Батыс-Шығыс газ құбыры арқылы Қытайдың 15 ірі қаласындағы шамамен 400 млн. тұрғыны мен 3 мыңнан астам кәсіпорынын 270 млрд. текше метр табиғи газбен қамтамасыз еткенін ескерсек, өңірдің Қытайдың энергия тұтынуында қаншалықты маңызды рөл атқаратынын аңғаруға болады (Синьхуа, 2021). Сонымен

4. Sina.com (2020). SUÖB'de 2 milyon tonluk daha bir petrol üretim tesisi kuruldu. Alınan yer: <http://xj.sina.com.cn/news/b/2020-12-01/detail-iiz-nezxs4629776.shtml>. Erişim tarihi: 08.01.2021.
5. SUÖB (2019a). SUÖB'nin Coğrafi Konumu. Alınan yer: <https://www.xinjiang.gov.cn/xinjiang/dlwz/201912/602f468421c948db961b47e4f672992a.shtml>. Erişim tarihi: 04.01.2021.
6. SUÖB İstatistik Komitesi (2020). 2019'da Başlıca Endüstriyel Ürünlerin Üretimi. Alınan yer: <http://tjj.xinjiang.gov.cn/tjj/ydsj/202006/abdbc7783ac943489cec0517551e6bd3.shtml>. Erişim tarihi: 05.01.2021.
7. SUÖB Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu (2020). Ocak-Kasım 2020'de tüm bölgenin enerji tedarik kapasitesi istikrarlı artış gösterdi. Alınan yer: <https://xjdr.xinjiang.gov.cn/xjdr/nyxx/202012/4bad635f1cdb49aca4b1d64e3e8430ca.shtml>. Erişim tarihi: 06.01.2021.
8. SUÖB Hükümeti (2017). 2017'de Özerk Bölgedeki Sabit Varlık Yatırım Planı. Alınan yer: <http://www.xjqt.gov.cn/news/gzwwj/zcgwj/822895.htm>. Erişim tarihi: 07.01.2021.
9. SUÖB Hükümeti (2019b). Bölgedeki Enerji Projeleri Sorunsuz İlerliyor. Alınan yer: <https://www.xinjiang.gov.cn/xinjiang/zdjsxm/201912/721c10be9fa64b45a33e599daa1ff9c1.shtml>. Erişim tarihi: 07.01.2021.
10. SUÖB Hükümeti (2020). Enerji Sektöründe Önemli Sonuçlar Elde Edilmekte. Alınan yer: <http://tjj.xinjiang.gov.cn/tjj/xjhh70fzcj/202006/243c98fe72fa40f8b0a1ecbc6f96835b.shtml>. Erişim tarihi: 07.01.2021.
11. Xinhua (2017). 2030'da Çin'in Petrol Tüketimi Rekor Düzeye Ulaşacak. Alınan yer: <http://xinhua-rss.zhongguowangshi.com/13701/-4067403128630087850/2190070.html>. Erişim tarihi: 06.01.2021.
12. Xinhua (2020a). Cunar Havzasında 100 Milyar Metreküp Gaz Rezervleri Keşfedildi. Alınan yer: http://www.xinhuanet.com/politics/2020-12/18/c_1126879710.htm. Erişim tarihi: 06.01.2021.
13. Xinhua (2020b). Tarım Havzasında 200 Milyon Tonlu Aşan Petrol Rezervleri Keşfedildi. Alınan yer: http://www.xinhuanet.com/fortune/2020-04/08/c_1125829411.htm. Erişim tarihi: 06.01.2021.
14. Xinhua (2020c). Tarım Havzasında Büyük Bir Petrol ve Gaz Sahası İnşa Edildi. Alınan yer: http://www.xinhuanet.com/2020-12/21/c_1126888191.htm. Erişim tarihi: 08.01.2021.
15. Xinhua (2021). Batı-Doğu Gaz Boru Hattı Üzerinden Toplam 270 Milyar Metreküp Gaz Aktarıldı. Alınan yer:

ÇİN'İN İSTİKRARLI EKONOMİK GELİŞİMİNİN SÜRDÜRÜLEBİLMESİ, GİDEREK ARTAN ENERJİ İHTİYACININ KARŞILANMASI VE ENERJİ GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI AÇISINDAN BAKILDIĞINDA, ÇİN İÇİN DOĞU TÜRKİSTAN'IN STRATEJİK ÖNEMİNİN ARTARAK DEVAM EDECEĞİ SÖYLENEBİLİR

ҚЫТАЙДЫҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫН САҚТАУЫ, ӨСІП КЕЛЕ ЖАТҚАН ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚАЖЕТТІЛІГІН ҚАНАҒАТТАНДЫРУЫ ЖӘНЕ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУІ ТҰРҒЫСЫНАН АЛЫП ҚАРАҒАНДА, ШЫҢЖАҢНЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҢЫЗЫНЫҢ БАРҒАН САЙЫН АРТА ТҮСЕТІНІН АЙТУҒА БОЛАДЫ

қатар, Орталық Азия-Қытай табиғи газ құбыры және Қазақстан-Қытай мұнай құбырымен қатар, маңызды бөлігі Шыңжаң аумағы арқылы өтетін Қытай-Пәкістан экономикалық дәлізінің Қытайдың импорттық энергия маршрутын шамамен 10 мың шақырымға қысқартатындығын есепке алғанда, Шыңжаңның Қытайдың энергия тасымалындағы маңыздылығы да арта түсетінін болжауға болады.

Дереккөз:

1. Қытай ұлттық мұнай компаниясы (2019). Шыңжаңның мұнай саласындағы соңғы жетістіктері. Сілтеме: <http://news.cnpc.com.cn/system/2019/08/07/001739969.shtml>. Қаралған уақыты: 06.01.2021.
2. Қатай, Өмірбек (2020). Коронавирустың Орталық Азия-Қытай энергия ынтымақтастығына ықтимал әсерлері. Сілтеме: <https://eurasian-research.org/publication/koronavirusun-orta-asya-cin-enerji-isbirligine-olasi-etkileri/?lang=tr>. Қаралған уақыты: 07.01.2021.
3. Қорғас әкімшілігі (2021). Орталық Азия-Қытай табиғи газ құбырының тәуліктік газ өткізу қабілеті 100 миллион текше метрді құрады. Сілтеме: <http://www.xjhegs.gov.cn/info/1182/44148.htm>. Қаралған уақыты: 07.01.2021.
4. Sina.com (2020). Шыңжаңда жағадан 2 миллион тонна мұнай өндіріс алаңы құрылды. Сілтеме: <http://xj.sina.com.cn/news/b/2020-12-01/detail-iiz-nezxs4629776.shtml>. Қаралған уақыты: 08.01.2021.
5. Шыңжаң үкіметі (2019a). Шыңжаңның географиялық жағдайы. Сілтеме: <https://www.xinjiang.gov.cn/xinjiang/dlwz/201912/602f468421c948db961b47e4f672992a.shtml>. Қаралған уақыты: 04.01.2021.
6. Шыңжаң Статистика комитеті (2020). 2019 жылғы негізгі өнеркәсіптік өнімдер өндірісі. Сілтеме: <http://tjj.xinjiang.gov.cn/tjj/ydsj/202006/abdbc7783ac943489cec0517551e6bd3.shtml>. Қаралған уақыты: 05.01.2021.
7. Шыңжаң Даму және реформалау басқармасы (2020). 2020 жылдың қаңтар-қараша айларында Шыңжаңның энергиямен қамтамасыз ету қуаты тұрақты түрде өсті. Сілтеме: <https://xjdr.xinjiang.gov.cn/xjdr/nyxx/202012/4bad635f1cdb49aca4b1d64e3e8430ca.shtml>. Қаралған уақыты: 06.01.2021.
8. Шыңжаң үкіметі (2017). Автономиялық өлкенің 2017 жылғы негізгі активтерді

ne/2021-01/07/c_1126956872.htm. Ерісім tarihi: 08.01.2021.

16. Xinjiang Daily (2019). Enerji Endüstrisi Yeşil Kalkınma İçin Yeterli Potansiyele Sahiptir. Alınan yer: <http://www.xjdaily.com.cn/c/2019-09-12/2082699.shtml>. Ерісім tarihi: 05.01.2021.

инвестициялау жоспары. Сілтеме: <http://www.xjqt.gov.cn/news/gzwwj/zcgwj/822895.htm>. Қаралған уақыты: 07.01.2021.

9. Шыңжаң үкіметі (2019b). Өңірдегі энергия жобалары кедергісіз дамып келеді. Сілтеме: <https://www.xinjiang.gov.cn/xinjiang/zdjsxm/201912/721c10be9fa64b45a33e599daa1ff9c1.shtml>. Қаралған уақыты: 07.01.2021.
10. Шыңжаң (2020). Энергетика секторында маңызы жетістікке қол жеткізілуде. Сілтеме: <http://tjj.xinjiang.gov.cn/tjj/xjhh70fzcj/202006/243c98fe72fa40f8b0a1ecbc6f96835b.shtml>. Қаралған уақыты: 07.01.2021.
11. Синьхуа (2017). 2030 жылы Қытайдың энергетика тұтынуы рекорттық деңгейге жетеді. Сілтеме: [http://xinhua-rss.zhongguowangshi.com/13701/-](http://xinhua-rss.zhongguowangshi.com/13701/-4067403128630087850/2190070.html)

4067403128630087850/2190070.html. Қаралған уақыты: 09.01.2021.

12. Синьхуа (2020a). Жоңғар ойпатында шамамен 100 млрд. текше метр табиғи газ қоры анықталды. Сілтеме: http://www.xinhuanet.com/politics/2020-12/18/c_1126879710.htm. Қаралған уақыты: 06.01.2021.
13. Синьхуа (2020b). Тарым ойпатында 200 млн. тоннадан астам мұнай қоры табылды. Сілтеме: http://www.xinhuanet.com/fortune/2020-04/08/c_1125829411.htm. Қаралған уақыты: 06.01.2021.
14. Синьхуа (2020c). Тарым ойпатында ірі мұнай және газ өндірісі іске қосылды. Сілтеме: http://www.xinhuanet.com/2020-12/21/c_1126888191.htm. Қаралған уақыты: 08.01.2021.
15. Синьхуа (2021). Батыс-Шығыс газ құбыры арқылы 270 млрд. текше метр табиғи газ жөнелтілді. Сілтеме: http://www.xinhuanet.com/fortune/2021-01/07/c_1126956872.htm. Қаралған уақыты: 08.01.2021.
16. Шыңжаң газеті (2019). Энергия өнеркәсібінде «жасыл даму» үшін мүмкіндік жеткілікті. Сілтеме: <http://www.xjdaily.com.cn/c/2019-09-12/2082699.shtml>. Қаралған уақыты: 05.01.2021.

**1 ARALIK 2020 TARİHİNDE
KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ
ANKARA BÜYÜKELÇİLİĞİ VE HOCA
AHMET YESEVİ ULUSLARARASI
TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ
AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
İŞBİRLİĞİNDE “1 ARALIK KURUCU
CUMHURBAŞKANI GÜNÜ”
VESİLESİYLE PANEL DÜZENLENDİ.**

2020 ЖЫЛДЫҢ 1 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
АНКАРА ҚАЛАСЫНДАҒЫ ЕЛШІЛІГІ
МЕН ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-
ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ БІРЛЕСІП «1
ЖЕЛТОҚСАН ТҰҢҒЫШ ПРЕЗИДЕНТ КҮНІ
» ОРАЙ ПАНЕЛЬ ӨТКІЗДІ.

Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği ve
Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üni-

Қазақстан Республикасының Анкара қаласындағы Елшілігі мен Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты бірлесіп «1 желтоқсан Тұңғыш Президент күні» атты панель ұйымдастырып, Қазақстанның әрі бүкіл түркі әлемінің ұлы ақсақалы, Қазақстанның тұңғыш президенті - Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың жетістіктерін талқылады.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер жүргізген «1 желтоқсан Тұңғыш Президент күні» панелінің ашылуында Қазақстан Республикасының Түркия Республикасындағы Төтенше және өкілетті елшісі Абзал Сапарбекұлы, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы профессор, доктор Мухиттин Шимшек және Түркі кеңесі бас хатшысының орынбасары, PhD Өмер Кочаман онлайн режимде қатысты.

Қазақстан Республикасының Түркия Республикасындағы Төтенше және өкілетті елшісі Абзал Сапарбекұлы өзінің кіріспе сөзінде осы ерек-

versitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü işbirliğinde 1 Aralık Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kurucu Cumhurbaşkanı Günü vesilesiyle "1 Aralık Kurucu Cumhurbaşkanı Günü" ana temalı çevrimiçi panel gerçekleştirilerek, gerek Kazakistan'ın gerekse tüm Türk dünyasının büyük Aksakalı, Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı - Elbasi Sayın Nursultan Nazarbayev'in başarıları değerlendirildi.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer'in moderatörlüğünü yaptığı "1 Aralık Cumhurbaşkanı Günü" panelinin açılış konuşmalarına Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Sayın Abzal Saparbekuly, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mtevelli Heyet Başkanı Sayın Prof. Dr. Muhittin Şimşek, ve Türk Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı Sayın Dr. Ömer Kocaman çevrimiçi olarak katıldılar.

İlk olarak açılış konuşmasında bulunan Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Sayın Abzal Saparbekuly, öncelikle bu özel günün önemini vurgulayarak açılış konuşması yapmaktan büyük onur duyduğunu dile getirdi. Devletlerin kurucu yöneticileriyle özdeşleştiğini ve "Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu denildiğinde akla Mustafa Kemal Atatürk, Bağımsız Kazakistan denildiğin-

ше күннің маңыздыlığını атап өтіп, алғы сөз söyleудün үлкен мәртебе екенін білдірді. Түркия Республикасының негізін қалаған Мұстафа Кемаль Ататүрік болса, Тәуелсіз Қазақстанның негізін қалаушысы Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев болғанын және мемлекеттердің негізін қалаушы есімдермен бірге ойға келетінін баса айтты. Абзал Сапарбекұлы Қазақстанның жаңғыру үдерісін көптеген мемлекеттердің 1990 жылдардағы жаңғыру үдерістерімен салыстырды. 1991 жылы 1 желтоқсанда халық сайлауы арқылы президенттікке келген Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстанның сол кездегі қиын үдерісін өз сөзімен айтқанда, «жолайырығында тұрған мемлекеттің барлық ауыртпалығын өз мойнына алды» деп түсіндірді. Ол Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстанды экономикалық, әлеуметтік және саяси тұрғыдан үш кезеңде өзгерту идеясы бүгінде сәтті түрде жүзеге асты деп мәлімдеген елші өз сөзін «Қазақстан мәңгі жасасын» деген сөздерімен аяқтады.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті Кеңес төрағасы профессор, доктор Мухиттин Шимшек, Нұрсұлтан Назарбаевтың ірге тасын қалаған елді үй салумен салыстыра отырып,

de de akla Elbaşı Nursultan Nazarbayev'in geldiğini" önemle vurguladı. Sayın Saparbekuly, Kazakistan'ın modernleşmesini 1990'lı yıllarda pek çok devletin modernleşme süreciyle kıyasladı. Halk tarafından 1 Aralık 1991 tarihinde Nursultan Nazarbayev'in seçilmesini ve Kazakistan'ın o tarihlerdeki zorlu sürecini Nursultan Nazarbayev'in kendi sözleriyle "uçurumun kenarında duran bir devletin tüm yükünü kendi omuzlarına aldığı" açıkladı. Nursultan Nazarbayev'in ekonomik, toplumsal ve siyasal üç aşamada Kazakistan'ı dönüştürme düşüncesinin günümüzde başarıyla gerçekleştirildiğini belirtti. Sayın Büyükelçi, "Kazakistan ilebet payidar olsun" sözleriyle konuşmasını sonlandırdı.

Sonraki açılış konuşmasını gerçekleştiren Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Prof. Dr. Muhtetin Şimşek, Nursultan Nazarbayev'in kuruculuğunu bir evin inşasıyla kıyaslayarak "yuva ya da vatan kurmak bir ev kurmaktan çok daha önemlidir" sözleriyle Türk dünyasının âkil Ağabeyi, Türk dünyasının Aksakalı (danışılan, yol gösteren) olduğuna da vurgu yaptı. Kazakistan'la yıllardır yakın ilişki içinde olan bir Kazakistan dostu olarak,

└

«Отан құру үй салудан әлдеқайда маңызды» деп баса айтты және түрік әлемінің дана ағасы, ақсақалы екенін мәлімдеді. Бірнеше жылдар бойы Қазақстанмен тығыз қарым-қатынаста болған, қазақстанның досы ретінде Қазақстанда туып-өскен қазіргі жастардың экономикалық және әлеуметтік әл-ауқатқа негізделе отырып, өздеріне деген сенімділікке ие екендігін және осы жастардың ел тағдырын шешетіндігін айтты. Сөзін аяқтай отырып, ол Нұрсұлтан Назарбаевқа салауатты өмір сүріп, бақытты және үмітке толы болуын тіледі.

Түркі кеңесі бас хатшысының орынбасары, PhD Өмер Кочаман Нұрсұлтан Назарбаевтың түрік әлемін біріктіретін ерекшелігі мен өмірбаяны туралы баяндады. Ол 2008-2011 жылдары Қазақстанда қызмет атқарған кезде екі маңызды кітапты оқығанын және осы екі кітаптың бірі Нұрсұлтан Назарбаевтың өмірбаяны туралы екенін айта отырып, бұл кітаптан қатты әсер алғанын, әсіресе Назарбаевтың болағай берік ерік-жігері мен өз жолын жалғастыруға бел буғанын айтты. Ол Түркі кеңесі ретінде мүше мемлекеттердің даму қадамдары мен ре-

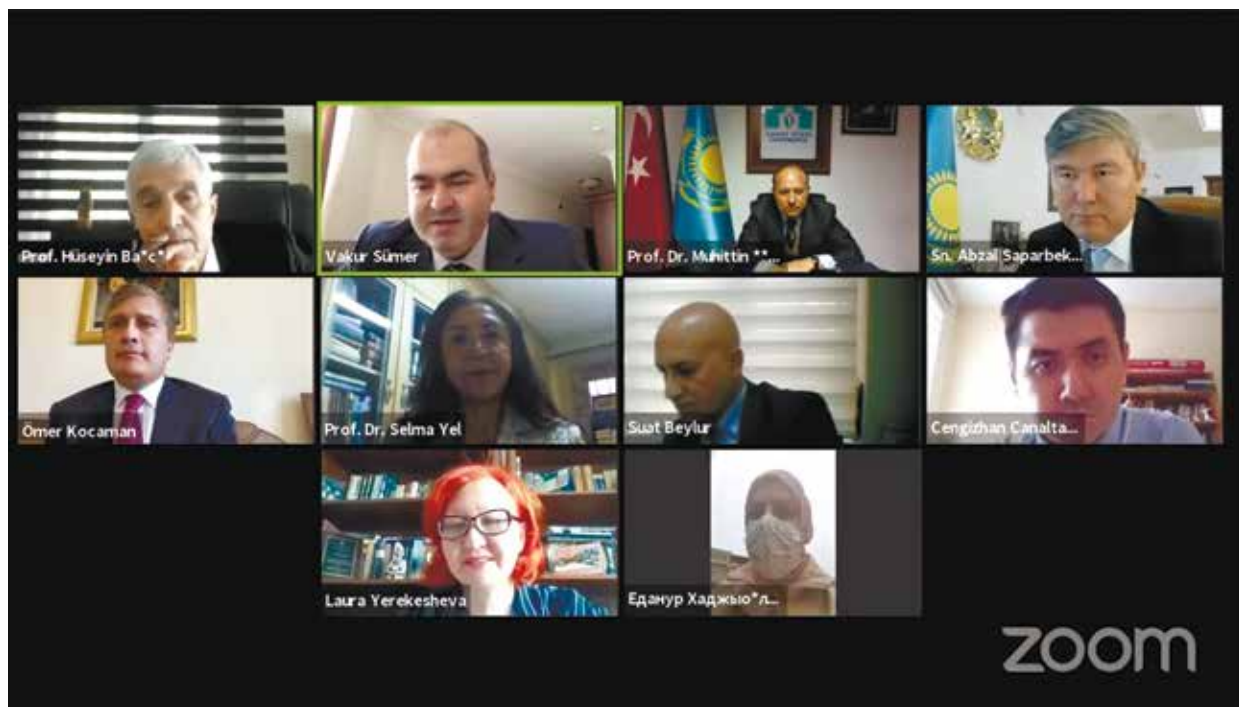
Kazakistan'da doğup büyüyen şimdiki gençlerin ekonomik ve toplumsal refaha dayanarak kendine güvenlerinin geldiğini gördüğünü, bu gençlerin ülkenin yazgısını belirleyeceğini dile getirdi. Sözlerini tamamlarken Nursultan Nazarbayev'in sağlıklı bir yaşam sürmesini ve bugünün kutlu, mutlu, ve umutlu olmasını temenni etti.

Üçüncü açılış konuşmasını yapan Türk Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı Sayın Dr. Ömer Kocaman, Nursultan Nazarbayev'in Türk dünyasını birleştiren özelliği ve biyografisi üzerine konuşmasını gerçekleştirdi. 2008-2011 yıllarında Kazakistan'da görevli olduğu süre içinde iki önemli kitap okuduğunu ve bu iki kitaptan birinin Nursultan Nazarbayev'in biyografisiyle ilgili olduğunu ifade ederek bu kitaptan, özellikle de Nazarbayev'in çelik gibi iradesi olması ve kararlılıkla yoluna devam etmesinden çok etkilendiğini içtenlikle söyledi. Türk Konseyi olarak üye devletlerin kalkınma hamlelerinde ve reformlarında her zaman yanlarında olacaklarını dile getirdi. Nursultan Nazarbayev'i saygı, sevgi ve muhabbetle anarak, kardeş Kazak halkına barış ve refah diledi ve sözlerini tamamladı.

Panelin açılış konuşmalarından sonra program tebliğlerle devam etti. Al-Farabi Kazak Millî Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. La-

формаларына әрдайым қолдау көрсететіндігін мәлімдеді. Ол Нұрсұлтан Назарбаевты құрметпен және сүйіспеншілікпен еске ала отырып, бауырлас қазақ халқына бейбітшілік пен гүлденуді тілей отырып сөзін аяқтады.

Панельдің ашылу сөзінен кейін бағдарлама баяндамалармен жалғасты. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Шығыстану факультетінен профессор, доктор Лаура Ерекешева, Гази университеті Ататүріктің негіздері және революция тарихы зерттеу және қолдану орталығының директоры, профессор, доктор Селма Йел, Халықаралық саясат институтының директоры және Таяу Шығыс Техникалық университетінің Халықаралық қатынастар бөлімінің меңгерушісі профессор, доктор Хүсейн Бағжы, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директорының орынбасары, PhD Суат Бейлур және М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті Қазақстан тарихы факультетінің оқытушысы, PhD Гаухар Бақырбекқызы өз баяндамаларын ұсынды. Олар білікті ғалымдар ретінде осы ерекше күннің мәні мен маңыздылығын ерекше және әсерлі түрде жеткізді.

ura Yerekeşeva, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof. Dr. Selma Yel, Dış Politika Enstitüsü Başkanı ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hüseyin Bağcı, Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdür Yardımcısı Dr. Suat Beylur ve Avezov Güney Kazakistan Üniversitesi Kazakistan Tarihi Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Gauhar Bakırbekızı tebliğlerini sundular. Değerli bilim insanları olarak bu özel günün anlam ve önemini en özel ve etkileyici şekilde dile getirdiler.

Panelin sonunda programın moderatörlüğünü yöneten Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer tüm katılımcılara şükranlarını dile getirdi ve “yaşasın Kazakistan, yaşasın Türkiye, yaşasın Kazakistan-Türkiye dostluğu” sloganıyla sözlerini tamamladı. Son olarak Kazakistan’ın Ankara Büyükelçisi Sayın Abzal Saparbekuly, bu tür panelerin yapılmasının Kazakistan’ın dışarıdan izlenimi

Панельдің соңында Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер барлық қатысушыларға өзінің ризашылығын білдіріп, «Қазақстан жасасын, Түркия жасасын, Қазақстан-Түркия достығы жасасын» атты ұранымен сөзін аяқтады.

açısından önemini “Kazakistan’ın içinde olduğumuz için birçok değeri farkında olamayabiliriz, sizlerin bunu bildirmesi bizler için önemli” sözleriyle vurguladı. Nursultan Nazarbayev’in Kazakistan’ı yönetmeye başladığı dönemden yönetimi devrettiği döneme kadar ülkeyi çok önemli noktaya getirdiğini ve bıraktığı dönemdeki gençlerin kendi yetiştirdiği gençler olduğunu, gençlerin bu önemli mirasa sahip çıkması gerektiğini vurgulayarak sözlerini tamamladı.

1 ARALIK 2020 TARİHİNDE HOCA AHMET YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ, ANKARA ÜNİVERSİTESİ ASYA-PASİFİK ÇALIŞMALARI UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ (APAM) VE TÜRKİYE ENERJİ STRATEJİLERİ VE POLİTİKALARI ARAŞTIRMA MERKEZİ (TESPAM) İŞ BİRLİĞİNDE “ASYA-PASİFİK SERBEST TİCARET ANLAŞMASI VE KÜRESEL SİSTEM ÜZERİNDEKİ ÇOK BOYUTLU ETKİLERİ” BAŞLIKLIL E-PANEL DÜZENLENDİ.

2020 ЖЫЛДЫҢ 1 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ, АНКАРА УНИВЕРСИТЕТІ АЗИЯ-ТЫНЫҚ МҰХИТЫ ЗЕРТТЕУЛЕРІН ҚОЛДАНУ ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ (АРАМ) ЖӘНЕ ТҮРКИЯ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ СТРАТЕГИЯЛАР МЕН САЯСАТТАРЫН ЗЕРТТЕУ ОРТАЛЫҒЫ (TESPAM) «АЗИЯ-ТЫНЫҚ МҰХИТЫ ЕРКІН САУДА КЕЛІСІМІ ЖӘНЕ ЖАҒАНДЫҚ ЖҮЙЕДЕГІ КӨПЖАҚТЫ ЫҚПАЛДАРЫ» АТТЫ ОНЛАЙН ПАНЕЛЬ ӨТКІЗДІ.

Азия-Тынық мұхиты аймағы соңғы 20-30 жылда қол жеткізген саяси және сауда-экономикалық жетістіктерімен қазіргі кезде әлемдік экономиканың маңызды орталықтарының біріне айналып отыр. Осыған байланысты аймақтың саяси-экономикалық тұрғыдан дамуымен қатар, аймақ елдері арасындағы экономикалық қатынастарды нығайту, сауда мен инвестицияларды ырықтандыру, сауда және техникалық ынтымақтастық пен іскерлік қатынастарды жеңілдету қажеттілігі туындауда. Біраз уақыттан бері Азия-Тынық мұхиты аймағында жаһандық және аймақтық геосаяси күрестер мен түрлі қақтығыстар болғанымен, аймақтық экономикалық ынтымақтастық, сауда мен инвестицияларды қамтитын экономикалық аймақтандыру және интеграция үдерісі де қарқын ала бастады. Осы орайда Азия-Тынық мұхиты аймағындағы жан-жақты экономикалық серіктестік туралы келісім (RCEP) сияқты соңғы геοэкономикалық өзгерісті талқылауға бағытталған халықаралық онлайн панельде аймақ сарапшылары аталған өзгерістің көпжақты ықтимал әсерлерін зерделеді.

Түркия Энергетикалық стратегиялар мен саясаттарын зерттеу орталығының (TESPAM) бас хатшысы, журналист Нешат Гүндөғдұның мо-

Азия-Пасифик бөлгесі, сон 20-30 yıldır gerçekteştir-diği siyasi ve ticari-ekonomik atılımlarla günümüz-de dünya ekonomisinin en önemli ağırlık merkez-lerinden biri haline gelmiştir ki, bölgenin siyasi ve ekonomik açıdan yükselmesiyle beraber bölge ül-keleri arasında ekonomik ilişkilerin güçlendirilme-si, ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesi, ticari ve teknik işbirliği ile iş bağlantılarının kolaylaştırılma-sı da ciddi bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Her ne kadar Asya-Pasifik bölgesinde, bir süredir küresel ve bölgesel çaplı jeopolitik mücadeleler ile çeşitli anlaşmazlıklar olmasına karşın, bölgesel ekonomik işbirliği, ticaret ve yatırım konularını kapsayan eko-nomik bölgeselleşme ve entegrasyon süreci de gi-derek hazırlanmaktaydı. Bu çerçevede, Asya-Pa-sifik'teki Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (RCEP) gibi son jeoekonomik gelişme-leri tartışmayı hedefleyen uluslararası E-Panel'de bölge uzmanları söz konusu gelişmenin olası çok boyutlu etkilerini değerlendirdi.

Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları Araştırma Merkezi (TESPAM) Genel Sekreteri Gazeteci Yazar Neşat Gündoğdu'nun moderatörlüğünde yürü-tülen uluslararası E-Panel'de Ankara Üniversitesi Asya Pasifik Araştırmaları Merkezi (APAM) Mü-dürü Prof. Dr. Merthan Dündar, Hoca Ahmet Ye-sevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sü-mer, TESPAM Başkanı Oğuzhan Akyener ve Ho-ca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üversi-

→

дераторлығында өткен халықаралық онлай-ын панельде Анкара университетінің Азия-Ты-ның мұхиты зерттеулерін қолдану және зерттеу орталығының (АРАМ) директоры, профессор, доктор Мертан Дүндар, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік универси-теті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының ди-ректормы, доцент, доктор Вакур Сүмер, TESPAM төрағасы Оғузхан Ақйенер және Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік уни-верситеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты-ның аға қылыми қызметкері Өмірбек Қанай баяндама жасады.

Бірінші болып баяндама жасаған Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік уни-верситеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты-ның аға қылыми қызметкері Өмірбек Қанай, 2020 жылдың қараша айында Оңтүстік-Шығыс Азия елдері ассоциациясының (АСЕАН) көш-басшыларының 37-ші саммиті аясында АСЕ-АН мүшелері Бруней, Камбоджа, Индонезия, Лаос, Малайзия, Мьянма, Филиппин, Синга-пур, Таиланд, Вьетнам және одақтың диалог-тық серіктестері Австралия, Қытай, Жапония, Оңтүстік Корея және Жаңа Зеландия арасын-да жасалған RCEP келісімі туралы негізгі ақпа-рат берді. 8 жылға созылған келіссөздер нәти-жесінде қол жеткізілген келісімде АСЕАН-ның неғұрлым белсенді рөл атқарғанын жеткізген Өмірбек Қанай, АСЕАН-ның Австралия, Қытай,

tesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Kıdemli Uzmanı Omirbek Hanayi sunum yaptılar.

İlk olarak sunum yapan Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Kıdemli Uzmanı Omirbek Hanayi, Kasım 2020'da Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) 37. Liderler Zirvesi kapsamında ASEAN üyeleri Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam ile birliğin diyalog ortaklarından Avustralya, Çin, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda arasında imzalanan RCEP Anlaşması hakkında temel bilgiler verdi. 8 yıl süren müzakereler sonucunda varılan anlaşmada ASEAN'ın daha çok aktif rol oynadığını belirten Omirbek Hanayi, aslında söz konusu anlaşmaya ASEAN'ın Avustralya, Çin, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda gibi serbest ticaret ortaklarıyla önceden var olan çeşitli serbest ticaret anlaşmalarını genişletmek ve iyileştirmek amacıyla yaklaştığını ifade etti. Ayrıca, 2013'te gündeme getirdiği Kuşak ve Yol girişimi çerçevesinde RCEP ülkeleriyle ticari-e-

Оңтүстік Корея, Жапония және Жаңа Зеландия сияқты еркін сауда серіктестерімен бұрыннан жасалған әр түрлі еркін сауда келісімдерін кеңейту және жақсарту мақсатында аталмыш келісім жасасқанын мәлімдеді. Ол сондай-ақ, 2013 жылы алға қойған «Белдеу және жол» бастамасы аясында RCEP елдерімен сауда-экономикалық және инвестициялық ынтымақтастықты күшейтуді көздеген Қытайдың да бұл мәселе бойынша келіссөздерге белсенді қатысқанын айтты. Алайда келісімге қол қою, АҚШ пен Қытай арасындағы жаһандық бәсекелестіктің арта түскен және Азия-Тынық мұхиты аймағында АҚШ-тың Қытайға қарсы одақ құра бастаған кезеңімен сәйкес келгендігін атап өткен Өмірбек Қанай, ратификациялау үдерісіндегі RCEP келісімінің болашағы тараптар арасындағы болашақ қатынастармен қатар, Азия-Тынық мұхиты аймағындағы ең үлкен дағдарыстардың қатарына кіретін Оңтүстік Қытай теңізі мен Санкаку аралдарына қатысты егемендік талас-тартыстары, Қытай-Үндістан

кономик ve yatırım ішбірлігінin гүллендірілмесіне іhtіyаç дуyаn Çін'in de коnуyа yөнеліk мүzаке- relere аkтіf оlаrаk kаtılıdığını sөyledі. Fаkаt, Аnлаш- mаnın іmzаlаnмасının, АВD-Çін аrасındаkі кү- resel rekаbetin giderek артtığı ve Аsyа-Расіfіk'te АВD önderлігінде Çін'e karşı іttіfаğın олушmаyа башладыğı bіr дөнеме denk geldігінin аltını çіzen Оmіrbek Hаnаyі, оnаyлaнmа сүrecіндеkі RCEP Аnлашmаsı'nın geleceğіnіn taraf үlkeler аrасında- kі іліşkіlerіn geleceğіnіn yаnı sıra, Аsyа-Расіfіk'te- kі en büyük krіzlerden оlаn Güney Çін Denіzі ve Sankaku adaları üzerіндеkі egemenlіk tartışma- ları, Çін-Hіndіstan Sınır Аnлашmazlığı, Tayvan so- runu ve Kore Yarımadası gergіnлігі gіbі sorunların nasıl çözüleceğı іle de doğrudan bağılantılı oldu- ğunu vurguladı.

TESPAM Bаshkanı Oğuzhan Akyener, RCEP Аnлаш- ması'nın bölgede enerji bağlamında ne gіbі yenі- lіkleri getireceğı іle іlgіlі sunumda bulundu. Gü- нümüzde дүnyаda yenі dengelerіn kurulduğunu, дүnyа дүzenіnіn сүrekli değıştігіні ve Batı'nın güç kaybederken Doğu'nun güç kazandıгынı dіle getі- ren Oğuzhan Akyener, böylesі bіr дөнemde gün- deme gelen RCEP Аnлашmаsı'nın çok önemlі ve

шекара дауы, Тайвань мәселесі және Корея түбегіндегі шиеленіс сияқты мәселелерді ше- шу жолдарымен тікелей байланысты екенін баса айтты.

TESPAM төрағасы Оғузхан Акйенер RCEP келісімі аймақтағы энергетика тұрғысынан қан- дай жаңалықтар әкелетіні туралы баяндама жасады. Оғузхан Акйенер, бүгінгі таңда әлем- де жаңа тепе-теңдіктер орнатылғанын, әлемдік тәртіптің үнемі өзгеріп отырғанын және Ба- тыс күшін жоғалта бастаған кезде Шығыстың күш ала бастағанын айта отырып, осындай ке- зеңде бірінші орынға шыққан RCEP келісімі өте маңызды келісім екенін және көптеген сұрақтар тудырғанын атап өтті. Оның айтуын- ша, RCEP елдері өзара тарифтерді төмендету немесе алып тастау сияқты мәселелер бойын- ша экономикалық ынтымақтастық үдерісіне кіріскенімен, осы үдеріс аясында көптеген са- яси, тіпті қауіпсіздікке қатысты мәселелердің шешілмегені анық. Оғузхан Акйенер, Қытай, Австралия, Индонезия, Жапония және Оңтүстік Корея RCEP келісіміне қатысушы 15 елдің ішін- де жалпы ұлттық өнім бойынша жоғары дәре-

акла pek çok soru getiren bir anlaşma olduğuna değindi. RCEP ülkelerinin, kendi aralarında tarifelerini indirilmesi veya kaldırılması gibi konularda ekonomik işbirliği sürecine girmelerine rağmen, bu süreç dahilinde kendileri arasında da pek çok siyasi ve hatta güvenlikle ilgili sorunların da çözülmediğinin ortada olduğunu belirtti. RCEP Anlaşması'na taraf olan 15 ülkenin içinde Çin, Avustralya, Endonezya, Japonya ve Güney Kore'nin gayri safi millî hasılatlar noktasında ağırlığı olan ülkeler olduklarını belirten Oğuzhan Akyener, bu ülkelerin -enerji açlığı bakımından bakıldığında- çok dikkat çeken sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını da bildirdi. Bu ülkeler içinde büyük ülkeler diyebileceğimiz bazı ülkelerin kendi imkanlarıyla ve stratejilerle enerji güvenliklerini yoluna koyduklarını söyleyen Oğuzhan Akyener, RCEP Anlaşması'nın enerji konusunda neler getireceğinin ise merak konusu olduğunu altını çizdi.

APAM Müdürü Prof. Dr. Merthan Dündar, öncelikle RCEP Anlaşması ile ilgili birçok farklı değerlendirmelerin bulunduğu değinerek, aslında RCEP görüşmelerinin Çin ve Hindistan'ın beraber yer almasıyla çok büyük bir coğrafya ve çok büyük bir nüfusla küresel olarak dünyaya belli alanlarda yön verebilecek bir yapıya doğru ilerlerken, Hindistan gibi bir ortağın görüşmelerden ayrılması ve imzalanmış anlaşmada yer almamasının, yapıyı çok farklı bir yere getirdiğini belirtti. Anlaşmada yer alan ülkelerin kendi aralarındaki mevcut birçok sorunların yanı sıra, şimdilik bu yapı içerisinde yer almayan ABD'nin önümüzdeki dönemde buna nasıl yaklaşacağını da büyük bir soru işareti olduğundan bahseden Prof. Dr. Merthan Dündar, Çin'in söz konusu anlaşmada daha çok öne çıkmaya çalışacağını ifade etti. Asya-Pasifik'teki söz konusu serbest ticaret anlaşmasının Türkiye'ye nasıl etkileri ve faydaları olacağını ve Türkiye'nin Asya-Pasifik'e yönelik çalışmalarının ne yönde gelişeceği konusunun iyice incelenmesi gerektiğinin altını çizen Prof. Dr. Merthan Dündar, bundan da önce, Türkiye'nin bölge ülkeleriyle olan ticari-ekonomik ilişkilerinin durumu ve geleceğinin araştırılması gerektiğini sözlerine ekledi.

Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer konuşmasında, Çin, Japonya ve Güney Kore'nin etrafında

жедегі елдер екенін және бұл елдердің энергетикалық тапшылық мәселесінде таңқаларлық мәселерге тап болғанын мәлімдеді. Оғузхан Акйенер, бұл елдер арасында үлкен елдер деп атауға болатын кейбір елдер өздерінің энергетикалық қауіпсіздігін өз қаражаттары мен стратегиясы арқылы дұрыс жолға қоятынын және RCEP келісімінің энергетикаға нелер әкелетіні қызығушылық тудыратынын атап өтті.

APAM директоры, профессор, доктор Мертан Дүндар ең алдымен RCEP келісіміне қатысты көптеген тұжырымдамалардың бар болғанын ескере отырып, шын мәнінде RCEP келіссөздері Қытай мен Үндістанның қатысуымен өте үлкен аумақты және халық санын қамти отырып әлемге бағыт бере алатын құрылымға қарай бет ала бастағанда, Үндістан сияқты серіктестің келіссөзден кетуі және қол қойылған келісімге қатыспауы құрылымды мүлде басқа бағытқа бұрғанын мәлімдеді. Профессор, доктор Мертан Дүндар келісімге қатысушы елдер арасындағы көптеген мәселелерден басқа, бұл келіссөзге кірмейтін АҚШ-тың жақын аралықта бұған қалай қарайтыны үлкен сұрақ тудыратынын айта отырып, бұл жағдайда Қытайдың аталған келіссөзде алға шығуға талпынатынын білдірді. Профессор, доктор Мертан Дүндар Азия-Тынық мұхиты аймағындағы еркін сауда келісімінің Түркияға тигізетін әсері мен пайдасының және Түркияның Азия-Тынық мұхиты аймағына қатысты бағытының жан-жақты зерттелуі тиіс екенін айта келіп, бұған дейін Түркияның аймақтағы елдермен сауда-экономикалық қарым-қатынастарының жағдайы мен болашағының зерттелуі керек екендігін білдірді.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Вакур Сүмер өз сөзінде Қытай, Жапония және Оңтүстік Корея елдерінің айналасында қалыптасқан Азияның күшеюі, басқаша айтқанда Шығыстың өрлеуі деп атауға болатын кезеңде алға шыққан RCEP келісімінің біртіндеп, аз да болса экономикалық нәтиже беретін келісім екенін баса айтты. Доцент, доктор Вакур Сүмер RCEP келісімінің Қытайдың басшылығымен жүзеге асырылуы туралы пікірлердің бар екенін

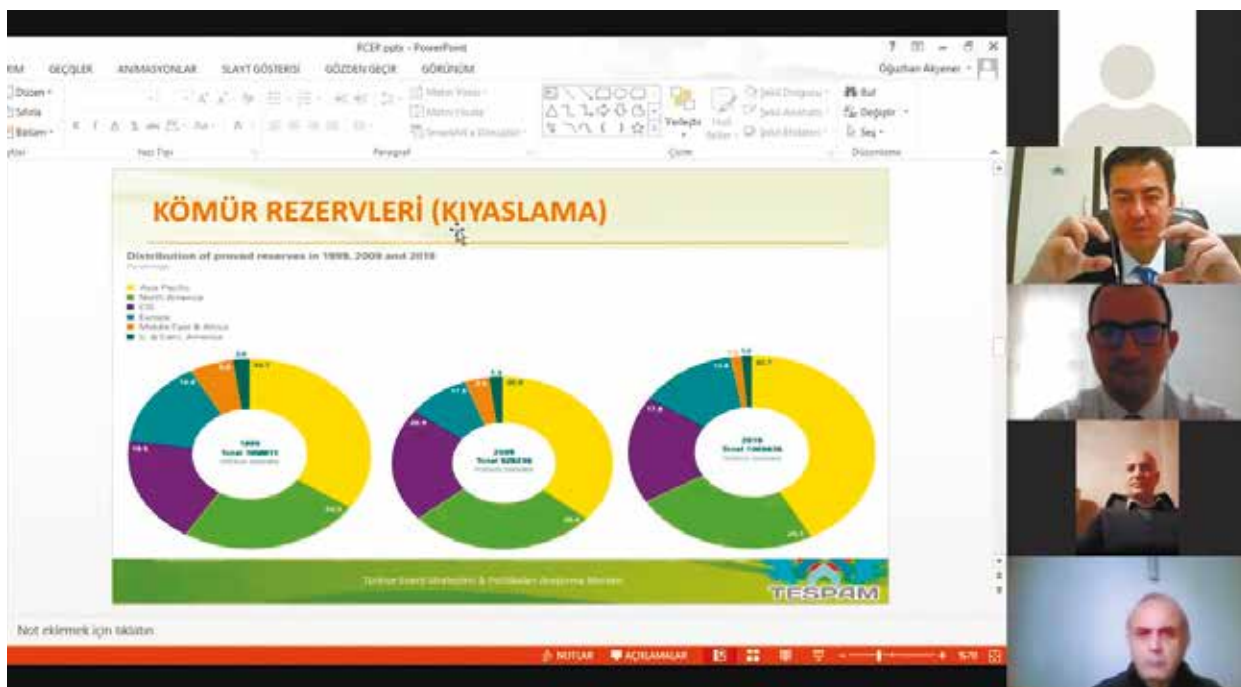
шекпенен Азия'нын үйкөсөлішін, дйер бир дейіше Доғу'нын үйкөсөліші де денілебөлекер бир дөнемде гүндеме gelen RCEP Аңлашмасы'нын beraberinde tedrici ancak hatırı sayılır ekonomik etkilер yaratacak bir аңлашма olduғunu vurguladı. RCEP Аңлашмасы'нын Çin'in önderлігінде yürütөлеceğine dair görüşlerin de bulunduғunu söyleyen Doç. Dr. Vakur Sümer, fakat Çin'in karşısında ağır sıklet denilebilecek Avustralya, Japonya ve Güney Kore gibi önemli bölgesel ekonomik güçlerini de аңлашмада yer aldıғının altını çizdi. RCEP Аңлашмасы'нын görege gevşek bir Аңлашма olmasından hareketle, Avrupa Birliği öлкelerindeki gibi ekonomik birlikeliğe doğru ilerlemesi için önünde kat etmesi gereken çok büyük mesafeler olduғunu dile getiren Doç. Dr. Vakur Sümer, bölgenin çok büyük olmasından ve çok farklı ticari-ekonomik öncelikleri bulunan üye öлкeleri bir serbest ticaret аңлашмасы çerçevesinde birleştirebilmenin zor olduғundan da bahsetti.

E-Panel'in sonunda moderatör ve TESPAM Genel Sekreteri Neşat Gündoğdu, dinleyicilerden gelen soruları yönlendirdi. Gelen soruları yanıtlayan tebliğ sahipleri ise, küresel ve bölgesel jeopolitik ve jeoekonomik gelişmeler çerçevesinde bölge öлкeleri arasındaki siyasi ve ticari-ekonomik ilişkile-

айта отырып, Қытайға қарсы ауыр салмақтағы ойыншы деп атауға болатын Австралия, Жапония және Оңтүстік Корея сияқты маңызды аймақтық экономикалық державалардың да келісімге қол қоғанын атап өтті. RCEP келісімінің салыстырмалы түрде еркін келісім болғандықтан, Еуропалық Одақ елдеріндегідей экономикалық ынтымақтастыққа айналу үшін оның алдында өте ұзақ жол бар екендігін білдірген Сүмер, сондай-ақ аймақтың өте үлкен екенін және сауда-экономикалық таңдаулары әр түрлі мүше елдерді еркін сауда келісімі бойынша біріктіру қиын екенін айтты.

Онлайн панельдің соңында модератор, TESPAM Бас хатшысы Нешат Гүндөғду тыңдаушылардың сұрақтарына кезек берді. Сұрақтарға жауап берген қатысушылар жаһандық және аймақтық геосаяси және геοэкономикалық өзгерістер шеңберінде аймақ елдері арасындағы саяси және сауда-экономикалық қатынастарды қалай дамыту керектігі туралы пікір алмасты.

rin nasıl gelişebileceği konusunda görüş alışverişinde bulundular.

3 ARALIK 2020 TARİHİNDE, BM İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ SEKRETARYASI'NIN UZMANI, AL-FARABI KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ DOKTORA SONRASI ARAŞTIRMACISI DR. AYIMGUL KERİMRAI "ENERJİ TÜKETİMİNİN YAPISI: KAZAKİSTAN'DA 12.000 HANE İLE YAPILAN ARAŞTIRMA SONUCU" KONUSU ÇEVİRİMİÇİ SEMİNER VERDİ.

2020 ЖЫЛДЫҢ 3 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА БҰҰ-НЫҢ КЛИМАТТЫҢ ӨЗГЕРУІ ЖӨНІНДЕГІ ХАТШЫЛЫҒЫНЫҢ САРАПШЫСЫ, ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ПОСТДОКТОРЛЫҚ ЗЕРТТЕУШІ PhD АЙЫМГҰЛ КЕРІМРАЙ «ЭНЕРГИЯ ТҰТЫНУ ҚҰРЫЛЫМЫ: ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ 12.000 ТҰРҒЫН-ҮЙМЕН ЖҮРГІЗІЛГЕН ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІ» ТАҚЫРЫБЫНДА ОНЛАЙН СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Вакур Сүмердің кіріспе сөзінен кейін сөз сөйлеген PhD Айымгүл Керімрай институтқа осы мүмкіндігі үшін алғыс айтты. Зерттеуші өзінің семинарында тұрғын-үйде тұтынылатын энергия елдің жалпы тұтыну көлемінің 27%-ын құрайтынын және бұл көрсеткіштің соңғы 15 жылда жыл сайын шамамен 6,3%-ға өсіп отырғанын мәлімдеді. Ол бүкілхалықтық зерттеулер барысында тұрғындардың жылу қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған тәсілдерді зерттегенін жеткізді. Зерттеу нәтижелері бойынша үйді жылыту үшін газ, электр қуаты, көмір және басқа да тәсілдердің қолданылатынын айтты. Ол бұл мәселеде Алматы мен Нұр-Сұлтанда орталық жылу жүйесі үлкен рөл атқаратынын, Батыс Қазақстанда табиғи газды, ал Қазақстанның солтүстігі мен оңтүстігінде көмірді қолдану кең таралғанын баса айтты.

Энергия ысырабы жылытудағы маңызды мәселелердің бірі екенін айта келе, бұл орайда ауқымды және жан-жақты ілгерілеудің болмағандығын мәлімдеді. Бұл себептердің арасында ғимараттардың едәуір бөлігінің ескі болуы және олардың энергия тиімділігінің төмендігін де айтуға болады. Бұл тұрғыда ғимараттардың қайта жөндеу шығындары 15-20 жыл ішінде төленетіндігі сияқты мәселелер үй иелері үшін тартымды емес екенін баяндады.

Background
Climatic conditions in Kazakhstan

Average annual temperature in Kazakhstan, (Kazhydromet, 2013)

- Heating is one of the basic need for survival

zoom

Аврasya Арастырма Енститүсү Мүдүрү Доц. Dr. Vаkur Sümer'in takdim конушмасындан сонра сөз алан Dr. Айымгүл Керимрай, бу имкан долайысыла Енститү'ге тешеккүрлерини сунду. Арастырма, семинаринде, hanelerde түкетилеn енегжинин үлкенин топлам түкетиминин % 27'сини олуштурдуғуну ve бу оранин сон 15 yлда yakлашк оларак yллык % 6.3 yүкселдиғини ifade etti. Ülke çаpında yүрүтүлен çалышмалар сyрасында сakinlerin ысырма иhtияçларын ne түr yollarla gidermeye çалыштықларын арастырдықларын белirti. Арастырма neticelerine göre hane halkının evlerini ысытмак için gaz, elektrik, kömür ve benzeri yöntemleri kullandıklarını açıkladı. Bu konuda Almatı ve Nur-Sultan'da merkezi ысытма sisteminin büyük rol oynadığını ifade ederken batı Kazakistan'da doğalgaz, kuzey ve güney Kazakistan'da ise kömürün kullanımının yaygın olduğunu vurguladı.

Ысырма konusunda enerji israfının da önemli konulardan birisi olduğunu belirtirken bu konuda büyük ve kapsamlı bir aşama kaydedilemediğini ifade etti. Bunun nedenleri arasında hatırı sayılır sayıda binanın yapısının eski olması ile enerji verimliliklerinin düşük olmasını gösterdi. Bu çerçevede, binaların ыалытım masraflarının 15-20 yıl içerisinde kendini amorti etmesi gibi konuların da ev sahiplerine cazip gelmediğini belirtti.

Арастырма, Kazakistan'ın kuzeyinde, orta ve doğу Kazakistan'da bulunan hanelerin temiz yakıt eksikliği, gelir yoksulluğu, daha uzun ve daha soğuk

Зерттеуші Қазақстанның солтүстігі, орталық және шығысындағы тұрғын үйлердің таза отынның жоқтығынан, табыстың жетіспеушілігінен, қыстың ұзақтығы мен суық болуынан және энергия тапшылығынан зардап шегетінін баса айтты. Айымгүл Керімрай өз зерттеулерінде «энергетикалық тапшылық» терминін қолданды. Ол энергетикалық тапшылық ұғымы табысының 10% немесе одан көп бөлігін үйлерін жылытуға жұмсаған адамдарға қатысты екенін айтты. Бұл критерий бойынша елдің әртүрлі аймақтарындағы барлық тұрғын үйдің шамамен 28%-ы суық мезгілде табысының 10% немесе одан да көп бөлігін жұмсайтын энергетикалық тапшылықтың кең таралғанын мәлімдеді.

Айымгүл Керімрай үйді көмір арқылы жылыту және көмірді басқа да мақсаттар үшін кеңінен тұтыну тағы бір мәселе екенін айтты. Ол Қазақстандағы барлық тұрғын үйдің шамамен 40%-ы көмірді үйді жылытуға ғана емес, сонымен қатар басқа да тұрмыстық қажеттілікке (тамақ пісіру, суды жылыту) пайдаланатынын атап көрсетті. Ол мұндай лас энергия көзін пайдалану қоршаған ортаның ластануына алып келетіні сөзсіз екенін баяндады.

Семинар соңында ол энергия шығынын азайту арқылы елдегі энергия тұтынуды оңтайландыруға болатындығын айтты. Алайда, Керімрай

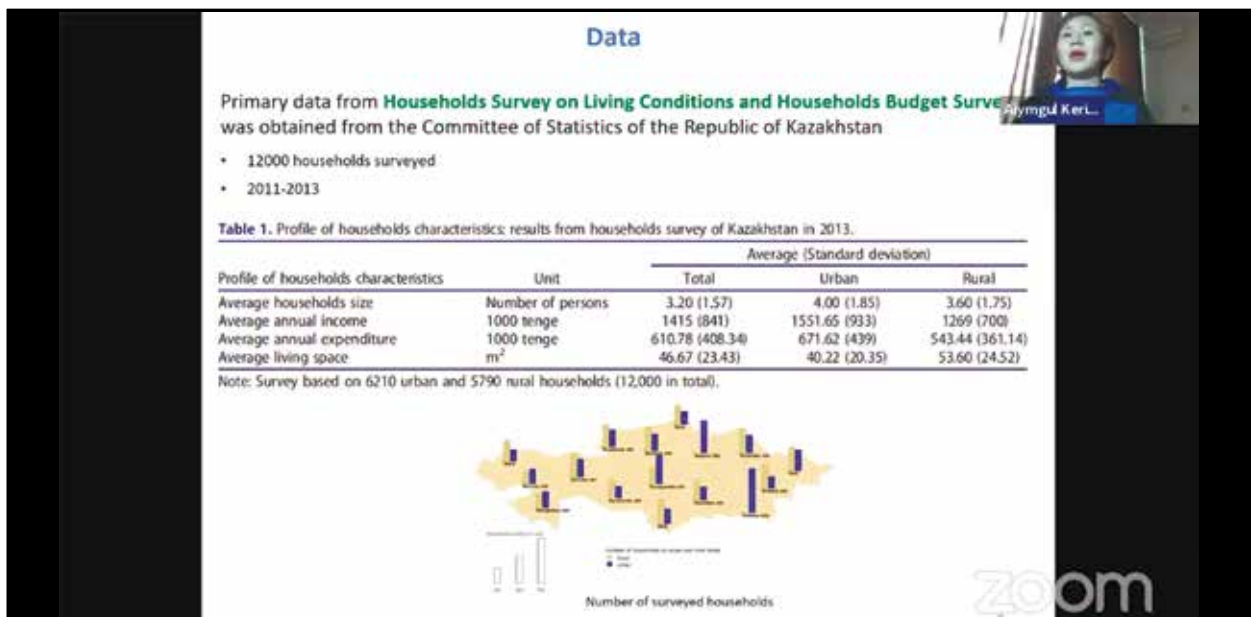
kışlar ve bunun sonucunda enerji yetersizliğinden zarar gördüğünü vurguladı. Dr. Aiyngul Kerimray araştırmasında "enerji yoksulluğu" terimini kullandı. Enerji yoksulluğu kavramının, evlerini ısıtmak için gelirlerinin %10'unu veya daha fazlasını harcayanları ifade ettiğini dile getirdi. Bu kritere göre ülkenin farklı bölgelerindeki tüm hanelerin, yaklaşık %28'inin soğuk mevsimlerde gelirlerinin %10'unu veya daha fazlasını harcaması sebebiyle enerji yoksulluğunun ülkede yaygın olduğunu ifade etti.

Araştırmacı Dr. Aiyngul Kerimray bir başka sorun olarak, ev ısıtması ve diğer amaçlar için çok yaygın olarak kömür tüketildiğinden bahsetti. Kazakistan'daki tüm hanelerin yaklaşık %40'ının kömürü sadece evlerini ısıtmak için değil aynı zamanda diğer ev faaliyetleri için (yemek pişirmek, su ısıtmak)

sözünün sonunda mұндай даму көбіне әкімшілік қиындықтарға тап болатындығын және халықтың төмен табысы осы тұрғыда маңызды проблема болып табылатынын жеткізді.

de kullandığını söyledi. Böylesine kirli bir enerji kaynağı kullanmanın, kaçınılmaz olarak çevre kirliliği sorunlarına yol açmakta olduğunu belirtti.

Seminer sonunda, bir ülkedeki enerji tüketiminin, enerji kayıplarını azaltarak optimize edilebileceğini söyledi. Ancak Dr. Kerimray, böyle bir gelişmenin genellikle idari zorluklarla karşılaşa bildiğini, ayrıca nüfusun düşük gelirli olmasının bu çerçevede önemli bir sorun olduğunu dile getirerek sözlerini tamamladı.

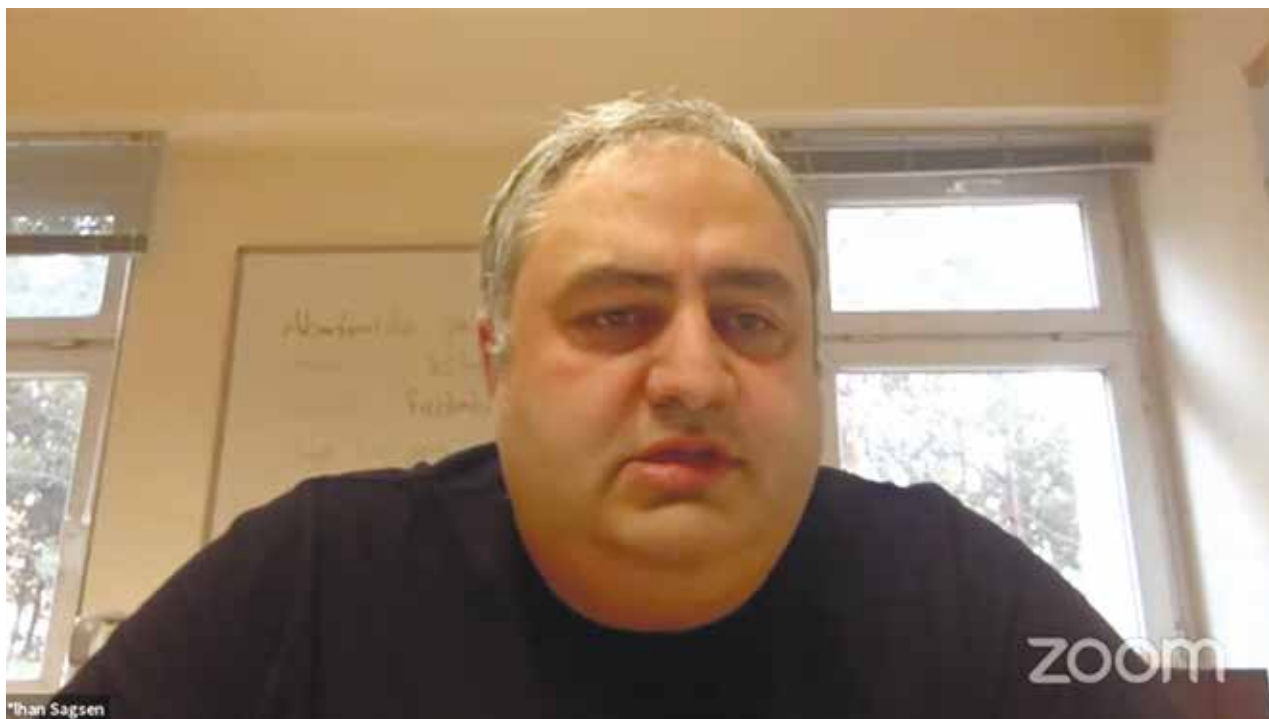
**10 ARALIK 2020 TARİHİNDE
BOLU ABANT İZZET BAYSAL
ÜNİVERSİTESİ, ULUSLARARASI
İLİŞKİLER BÖLÜMÜ ÖĞRETİM
ÜYESİ DR. İLHAN SAĞSEN “AVRUPA
BİRLİĞİ’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİNDE
DOĞU AKDENİZ’İN YERİ” BAŞLIKLİ
ÇEVİRİMİÇİ SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛДЫҢ 10 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА
БОЛУ АБАНТ ИЗЗЕТ БАЙСАЛ
УНИВЕРСИТЕТІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҚАТЫНАСТАР КАФЕДРАСЫНЫҢ
ОҚЫТУШЫСЫ, PHD ИЛХАН
САГСЕН «ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ
ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІНДЕГІ
ШЫҒЫС ЖЕРОРТА ТЕҢІЗІНІҢ ОРНЫ»
АТТЫ ОНЛАЙН-СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer’in takdim konuşmasından sonra söz alan Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslara-

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмердің кіріспе сөзінен кейін, Болу Абант Иззет Байсал университеті Халықаралық қатынастар кафедрасының оқытушысы PhD Илхан Сагсен Еуропалық Одақтың (ЕО) энергетикалық саясаты, Шығыс Жерорта теңізіндегі энергетикалық қауіпсіздік және оның халықаралық салдары туралы әңгімеледі. Ол ЕО-ның алдымен экономикалық одақ ретінде қалыптасқанын және жылдар ішінде саяси одақ ретінде дамуын жалғастырғанын баяндай отырып, бүгінде ЕО моделінің жоғары дәрежеде ұйымдастырылған халықаралық ұйымдық құрылымға ие модель екендігін мәлімдеді.

Семинардың жалғасында ЕО-ның энергетикалық қауіпсіздігі тұрғысынан Түркияның Шығыс Жерорта теңізі аймағындағы маңыздылығын көрсетуге тырысты. Зерттеуші PhD Илхан Сагсен Шығыс Жерорта теңізінің энергетикалық қауіпсіздігін қамтамасыз етуде ең алдымен Кипрде шешімге келу және Халықаралық құқық принциптері негізінде әрекет ету қажеттілігі туралы маңызды ақпарат бере отырып, шешім бола алатын пікірлірімен бөлісті. Шығыс Жерорта теңізін бассейн ретінде қарастыру, барлық жағалау елдерімен бірге әрбір актердің мүдделерінің ескерілуі, аймақты ортақ ынты-

Avrupa Birliği'nin Enerji Güvenliğinde
Doğu Akdeniz'in Yeri

Шығыс Жерорта теңізінің Еуропаның
энергиялық қауіпсіздігіндегі орыны

Dr. Öğr. Üyesi İlhan SAĞSEN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü

10 желтоқсан 2020 ж. 10 Aralık 2020
saat 18.00 (Қазақстан) saat 15.00 (Türkiye)

zoom ID: 963 3844 8578
Passcode: 790913

расы Іліşkiler Bölümü Öğretim Üyesi Dr. İlhan Sağsen ana hatlarıyla, Avrupa Birliği'nin (AB) enerji politikası, Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği ve bunun uluslararası yansımaları konularına değindi. AB'nin ilk olarak ekonomik bir birlik olarak yola çıktığını ve yıllar itibarıyla siyasi birlik olarak da gelişmeye devam ettiğini dile getirdi. Günümüzde AB modelinin en üst seviyede örgütlenmiş bir uluslararası organizasyon yapısı ile bir model olduğunu belirtti.

Seminerin devamında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin enerji güvenliği açısından Doğu Akdeniz bölgesindeki önemini göstermeye çalıştı. Araştırmacı Dr. İlhan Sağsen Doğu Akdeniz'de enerji güvenliğinin sağlanmasında, öncelikle Kıbrıs'ta çözüme gidilmesi ve uluslararası hukuk ilkeleri temelinde hareket edilmesi gerektiği hakkında önemli bilgiler sunarak, çözüm olabilecek fikirlerini de paylaştı. Daha sonra Doğu Akdeniz'in bir havza olarak düşünülmesi, tüm kıyıdaşlarıyla be-

мақтастық шеңберінде қарастыру керектігін жеткізді. PhD Ильхан Сагсан Жерорта теңізінің шығыс бөлігі тұйық теңіз болып табылатынын және теңізге ең ұзын жағалауы бар елдің Түркия екенін атап өтті. Осыған байланысты Халықаралық теңіз құқығы конвенциясын жабық және жартылай жабық теңіздерге жағалауы бар мемлекеттердің құқықтарын пайдалана алатынын, алайда, олардың өз міндеттемелерін орындауы және бір-бірімен ынтымақтастықта болу керектігін біле отырып әрекет етуін талап ететіндігін мәлімдеді.

PhD Илхан Сагсен 2000 жылдардың басында Шығыс Жерорта теңізі бассейнінде табиғи газ ресурстары табыла бастағаннан бері аймақта билік үшін күрес басталғанын жеткізді. Осы ресурстардың ішінде 1,7 миллиард баррель мұнай және 122 триллион текше метр табиғи газдың әлеуетін тілге тиек етіп, бұл үлкен әлеует аймақтық және жаһандық актерлердің де назарын аударғанын баса айтты. Түркияның табиғи газға деген қажеттілігінің 99%-ын және мұнайға деген қажеттілігінің 89%-ын сырттан қамтамасыз ететінін білдіріп, елдің энергетикалық қауіпсіздігі мәселесіне ерекше назар аударатынын айтты. Сондықтан Түркияның энергетикалық қауіпсіздік тұрғысынан аймақтағы мүдделерін қорғауға бағытталған саясат жүргізетініне тоқталды. Греция мен басқа елдерден айырмашылығы ол экспансионистік саясатты жүргізудің орнына, өзінің халықаралық құқықтан туындайтын құқықтарын қорғау бойынша шаралар қабылдағанын атап өтті.

Жерорта теңізінің шығысында АҚШ-тың Exxon Mobil және Нобель, итальяндық Eni, Түркия мұнай корпорациясы (TPAO), Оңтүстік Кореяның KOGAS, British BG, израильдік Делек және Avner Qatar Petroleum сияқты компаниялардың жұмыс істейтінін мәлімдеді. Ол осы мысалдан-ақ аймақта елдер мен энергетикалық алпауыт компаниялардың әлемдік ауқымдағы қызығушылығын көруге болатындығын атап көрсетті. Зерттеуші PhD Илхан Сагсен Шығыс Жерорта теңізінде табылған және табылуы мүмкін энергетикалық ресурстарды тасымалдауда Түркияның ең қауіпсіз жол екеніне назар аударды.

Семинар соңында қатысушылар тақырып бойынша өзара пікір алмасты. Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмер тиімді және пайдалы се-

raber her aktörün çıkarlarının hesaba katılması ve bölgeye ortak bir iş birliği çerçevesinde bakılması gerektiğini de ekledi. Dr. İlhan Sağsen Doğu Akdeniz'in yarı kapalı bir deniz olduğunu ve en uzun kıyıya sahip ülkenin Türkiye olduğunu aktardı. Bu konuda Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin kapalı ve yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletlerin haklarını kullanabileceklerini ama yükümlülüklerini yerine getirmelerini gerektirdiğini ve birbirleriyle işbirliği yapmak zorunda olduklarını bilerek hareket etmelerini gerektirdiğini dile getirdi.

Dr. İlhan Sağsen Doğu Akdeniz havzasında doğal gaz kaynaklarının keşfedilmeye başlandığı 2000'li yılların başından itibaren bölgede bir güç mücadelesinin başladığını ifade etti. Bu kaynaklar arasında 1,7 milyar varil petrol ve 122 trilyon metreküp gaz doğalgaz potansiyeli olduğunu bildirdi. Bu büyük potansiyelin hem bölge ülkelerinin hem de küresel aktörlerin ilgisini çektiğini vurguladı. Türkiye'nin doğalgaz ihtiyacının yüzde 99'unu, petrol ihtiyacının da yüzde 89'unu dışarıdan karşıladığını da açıklayarak, ülkenin enerji güvenliği konusuna özel önem verdiğini ifade etti. Türkiye'nin bu çerçevede enerji güvenliği açısından bölgedeki çıkarlarının yakından takip ederek korunması

минары үшін PhD Илхан Сагсенге алғысын білдіріп, жұмыстарына сәттілік тіледі.

na yönelik politikalar yürüttüğünü dile getirdi. Bu noktada Yunanistan ve diğer ülkelerin aksine yayılmacı bir siyaset izlemek yerine sadece uluslararası hukuktan doğan haklarının korunmasına yönelik adımlar attığının altını çizdi.

Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren başlıca şirketler arasında ABD'li Exxon Mobil ve Nobel, İtalyan Eni, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Güney Koreli Kogas, İngiliz BP, İsrailli Delek ve Avner Katar Petroleum gibi şirketlerin yer aldığını vurguladı. Bu örnekten bile küresel ölçekte ülkelerin ve enerji devi firmaların bölgeye ilgisinin görülebileceğini ifade etti. Araştırmacı Dr. İlhan Sağsen Doğu Akdeniz'de bulunan ve bulunabilecek enerji kaynaklarının taşınmasında en güvenli yolun Türkiye üzerinden olduğunun altını çizdi.

Seminerin sonunda katılımcılar konuyla ilgili görüş alışverişinde bulundular. Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, verimli ve faydalı geçen semineri için Dr. İlhan Sağsen'e teşekkür ederek çalışmalarında başarılar diledi.

**15 ARALIK 2020 TARİHİNDE
KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ ANKARA
BÜYÜKELÇİLİĞİ İLE HOCA AHMET
YESEVİ ULUSLARARASI TÜRK-
KAZAK ÜNİVERSİTESİ AVRASYA
ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ İŞ BİRLİĞİNDE
KAZAKİSTAN BAĞIMSIZLIK GÜNÜ
ANISINA “BAĞIMSIZLIĞININ 29.
YILINDA KAZAKİSTAN VE YENİ
DÖNEM ŞİFRELERİ” BAŞLIKLİ PANEL
DÜZENLENDİ.**

2020 ЖЫЛДЫҢ 15 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
АНКАРА ҚАЛАСЫНДАҒЫ ЕЛШІЛІГІ
МЕН ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-
ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ БІРЛЕСІП
«ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІНІҢ
29 ЖЫЛЫ ЖӘНЕ ЖАҢА КЕЗЕҢ
КӨКЖИЕКТЕРІ» АТТЫ ПАНЕЛЬ ӨТКІЗДІ.

Қазақстан Республикасының Анкара қаласындағы Елшілігі мен Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты бірлесіп, 16 желтоқсан Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күніне арналған «Қазақстан тәуелсіздігінің 29 жылы және жаңа кезең көкжиектері» атты онлайн-панель өткізді.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмер модераторлық еткен «Қазақстан тәуелсіздігінің 29 жылы және жаңа кезең көкжиектері» панеліне қатысқан Қазақстан Республикасының Түркия Республикасындағы Төтенше және өкілетті елшісі Абзал Сапарбекұлы мен Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Өкілетті кеңес төрағасы, профессор доктор Мұхиттин Шимшек ашылу сөзін сөйледі.

Алдымен, Қазақстан Республикасының Түркия Республикасындағы Төтенше және өкілетті елшісі Абзал Сапарбекұлы өзінің кіріспе сөзінде осы ерекше күннің маңыздылығын атап өтіп, панельге үлес қосқандардың барлығына алғысын білдірді. Елші Абзал Сапарбекұлы өз сөзінде желтоқсан айының Қазақстан та-

Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü iş birliğinde 16 Aralık Kazakistan Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Günü anısına, "Bağımsızlığının 29. Yılında Kazakistan ve Yeni Dönem Şifreleri" ana temalı çevrimiçi panel gerçekleştirildi.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer'in moderatörlüğünü yaptığı "Bağımsızlığının 29. Yılında Kazakistan ve Yeni Dönem Şifreleri" panelinin açılış konuşmalarını yapmak üzere Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Sayın Abzal Saparbekuly ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Prof. Dr. Muhittin Şimşek panel katıldılar.

İlk olarak açılış konuşmasında bulunan Kazakistan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Sayın Abzal Saparbekuly, öncelikle bu özel günün önemini vurguladı ve panele emek veren herkese teşekkürlerini iletti. Sayın Büyükelçi Abzal Saparbekuly konuşmasında, Aralık ayının Kazakistan tarihi bakımından çok önemli bir ay olduğunu belirtti. 5-13 Aralık 1917 tarihlerinde Orenburg şehrinde 2. Kazak Kurultayı'nın yapıldığına ve bunun sonucunda Alaş Özerk Devleti'nin ilan edilmiş olduğuna değinen Sayın Büyükelçi, aradan neredeyse 70 yıl geçtikten sonra 16 Aralık 1986 tarihinde yine Kazak gençlerinin, Almatı'da Kazakistan halkının milli iradesini yok sayan Sovyet kararını protesto ettiğini; ve kanlı bir şekilde bastırılrsa da bu olayın Kazak halkının özgürlük mücadelesinin simgesi haline gelmiş olduğunu bahsetti. Kaderin ilginç bir cilvesi olarak Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin yıkıldığını ve 16 Aralık 1991 tarihinde Kazakistan'ın bağımsızlığını ilan etmiş olduğunu belirten Sayın Büyükelçi, bugün gelinen aşamada geriye dönüp bakıldığında 29 yıl zarfında Kazakistan'ın büyük başarılarına imza attığını vurguladı. Kazakistan'ın kısa sürede devlet yapılanmasını tamamlamış, ülke içinde barış ve huzuru tesis edebilmiş olduğunu söyleyen Sayın Büyükelçi, Kazakistan'ın, çeşitli etnik grupların bir arada uyum içinde yaşadığı bir ülke haline geldiği, yani çeşitli etnik ve dini kimlikleri ile Kazakistan halkı aynı değerleri paylaşan bir ulus haline geldiğinin altını çizdi.

Türk Konseyi, Avrasya Ekonomik Birliği, Şangay İşbirliği Örgütü ve İslam İş Birliği Örgütü gibi bir-

rixindeағы өте маңызды ай екенін мәлімдеді. 1917 жылдың 5-13 желтоқсанында Орынбор қаласында өткен 2-ші Жалпықазақ съезі нәтижесінде Алаш автономиясы жарияланғанына тоқталған елші Абзал Сапарбекұлы 70 жылдан кейін, яғни 1986 жылы 16 желтоқсанда тағы да қазақ жастары Алматыда қазақ халқының ұлттық еркіне мән бермеген Кеңес үкіметінің шешіміне наразылық білдіргенін және қанды жолмен басылғанымен, бұл оқиға қазақ халқының азаттық күресінің символына айналғанын мәлімдеді. Кеңес Одағы 1991 жылы желтоқсанда ыдырап, 1991 жылдың 16 желтоқсанында Қазақстанның тәуелсіздігін жариялағанын айта отырып, бүгінгі кезеңге көз жүгірткенде Қазақстанның 29 жылда үлкен жетістіктерге жеткендігін баса айтты. Қазақстанның мемлекеттік құрылымдауды қысқа мерзімде аяқтағанын және елде бейбітшілік пен тұрақтылыққа қол жеткізгенін айта отырып, Қазақстан түрлі этностардың тату-тәтті өмір сүретін еліне айналғанын, яғни әртүрлі этникалық және діни ерекшеліктері арқылы Қазақстан халқы ортақ құндылықтарды бөлісетін ұлтқа айналғанын атап өтті.

Түркі кеңесі, Еуразиялық экономикалық одақ, Шанхай ынтымақтастық ұйымы және Ислам ынтымақтастық ұйымы сияқты көптеген халықаралық беделді ұйымдардың мүшесі болған Қазақстанның 2017-2018 жылдары Біріккен ұлттар ұйымы Қауіпсіздік кеңесінің тұрақты емес мүшесі болып сайланғандығын атап өткен елшісі Абзал Сапарбекұлы, ядролық қаруы бар оқшауланған ел емес, халықаралық қоғаммен тату және шетелдік инвестицияларға ашық, экономикасы дамыған ел болуды жөн көргенін мәлімдеді. Табысты экономикалық реформалардың нәтижесінде Қазақстан экономикасы қарқынды дами бастаған 1993 жылы елдің жалпы ішкі өнім 23 миллиард долларды құраған болса, 2019 жылы 180 миллиард долларға жеткенін білдіре отырып, 1991 жылдан 2019 жылға дейін әлемнің 120 елінен шамамен 350 миллиард доллар шетелдік тікелей инвестиция тартқанын жеткізді. Осы үдерісте, әсіресе, Қазақстан мен Түркия ортақ тарих, мәдениет және рухани құндылықтарды бөліскен бауырлас ел ретінде әрқашан бір-бірін қолдайтындығын баса айта отырып, Қазақстан тәуелсіз боған соң бауырлас Түркияның қолдауын көргенін

çok uluslararası saygın örgütlerde yer alan ve dönem başkanlığı yapan Kazakistan'ın 2017-2018 yıllarında da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Daimi Olmayan Üyesi olarak seçildiğini anlatan Sayın Büyükelçi, Kazakistan'ın nükleer silahlı olan ancak tecrit edilmiş bir ülke olmayı değil; uluslararası kamuoyu ile barışık ve yabancı yatırımlara açık ekonomik olarak gelişmiş bir ülke olmayı tercih ettiğini belirtti. Başarılı ekonomik reformların sonucu olarak Kazakistan ekonomisinin hızlı bir şekilde gelişmeye başladığı 1993 yılında 23 milyar dolar olan ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının, 2019 yılında 180 milyar dolara ulaştığını ifade eden Sayın Büyükelçi, ülkenin 1991 yılından 2019 yılına kadar toplam 120 ülkeden yaklaşık 350 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım çektiğini de açıkladı. Bu süreçte özellikle Kazakistan ve Türkiye'nin, ortak tarih kültür ve manevi değerleri paylaşan kardeş ülkeler olarak her zaman birbirini desteklemiş olduğunu önemle vurgulayan Sayın Büyükelçi, Kazakistan'ın bağımsız olduktan sonra kardeş Türkiye'nin her türlü desteğini gördüğünü ve Kazakistan'ın da her zaman Türkiye'nin yanında olduğunu, bundan sonra da olmaya devam edeceğini ifade etti. Bu programın hazırlanmasında emeği ve katkısı olan herkese teşekkür ederek konuşmasını bitirdi.

және Қазақстанның да әрдайым Түркияның қасында болғанын және бұдан кейін де болатынын айтты. Ол сөзін осы бағдарламаны дайындауға үлес қосқандардың барлығына алғыс айтуымен аяқтады.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Өкілетті кеңес төрағасы, профессор доктор Мұхиттин Шимшек, достас және бауырлас Қазақстан халқын Қазақстан Тәуелсіздігінің 29 жылдығымен құттықтап, әрқашан олардың қуаныштары мен бақыттарын бөлісетіндігін мәлімдеді. Түркияның Қазақстанның тәуелсіздігін бірінші болып мойындағанын әрдайым мақтан тұтатынын, Қазақстанның қуанышы әрдайым Түркияның да қуанышы екенін білдірді. Түркия-Қазақстан қатынастарының екіжақты қарым-қатынастарынан тыс, бір ата-баба ұрпағы болған халықтардың, ұлттардың достығымен ерекше қарым-қатынаста екенін баса айтты. Түркия мен Қазақстанды бауырлас екі ел шын жүректен бір-біріне қолдау көрсетіп, қиын күндерде сынақтан сәтті өткендіктерін білдіре отырып, мыңдаған жылдардан бері тілі, мәдениеті мен тарихы бір болған осы екі халықтың серіктестігінің Еуразия географиясы үшін маңызы зор екенін айтты. Қазақстанның стратегиялық маңызы мен географиялық орналасуынан тыс,

Sonraki açılış konuşmasını gerçekleştiren Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Prof. Dr. Muhittin Şimşek, dost ve kardeş Kazakistan'ın bağımsızlığının 29. yıl dönümü vesilesiyle Kazakistan halkını ve Kazakistanlı kardeşlerini tebrik ederek bu sevinçlerini ve mutluluklarını her zaman paylaştığını belirtti. Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmakla her zaman gurur duyacağını, Kazakistan'ın sevincinin her zaman Türkiye'nin kendi sevinci gibi olduğunu dile getirdi. Türkiye-Kazakistan ilişkilerinin iki ülke ilişkisi ötesinde, aynı ataların torunları olan halkların, milletlerin dostluğu ile beraber özel bir ilişki mahiyetinde olduğunu vurguladı. Türkiye ve Kazakistan iki kardeş ülkenin samimiyetle birbirlerini desteklemiş olduklarını ve zor günlerde başarılı bir sınav verdiklerini ifade ederek; dili, kültürü ve tarihi bir olan bu iki halkın binlerce yıl geriye dayanan ortaklığını Avrasya coğrafyası için de büyük anlamlar taşıdığını söyledi. Kazakistan'ın stratejik önemini ve coğrafi konumunun çok daha ötesinde, soydaş ve dindaş olunması sebebiyle, Türkiye ve Kazakistan arasındaki dostluk ve kardeşlik bağlarının her zaman sağlam olduğunu belirtti. Kazakistan'ın gelişimine katkıda bulunmak, ticari ilişkilerin dışında da birlik ve beraberliği geliştirmenin Türkiye'nin sorumlulukları

baуырлас және діндес болғандықтан Түркия мен Қазақстан арасындағы достық пен бауырластық байланыстар әрқашан мықты болатынын баяндады. Қазақстанның дамуына үлес қосу, сауда қатынастардан тыс, бірлікті дамыту Түркияның міндеті екенін айтты. Қазақстанның аймақтық держава ретінде болашаққа қарай қадамын жалғастырып жатқандығын баса айтты. Мұхиттин Шимшек сонымен бірге Қазақстанның 29 жылда қандай жетістіктерге жеткендігін баса айтты. Шимшек сөзін былай жалғастырды: «29 жыл адамдардың өмірінде қандай да бір мағынаны білдіруі мүмкін, бірақ 29 жыл бір мемлекет үшін өте аз уақыт. Бірақ осындай қысқа мерзімде Тұңғыш президент – Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың мықты басшылығымен және оның жолын бүгінге дейін жалғастырып келе жатқан Қасым-Жомарт Тоқаевтың басшылығымен Қазақстанның мықты мемлекет болатыны сөзсіз. 29 жыл ішінде ұлттандыру үдерісін аяқтаған, жастарға жол көрсеткен және әлем мемлекеттерінің арасында өз орнын шынымен тапқан осы әдемі елдің соңғы 14 жылының куәсі болған, бүкіл үдерісті бірге өткізген және өзін қазақ ретінде сезіне бастаған адам ретінде осы жерді Отан еткен бұл шейіттердің қаны деп атауға болады. Қазақ халқы кез-келген қанауға, езгіге қар-

arasında olduğunu söyledi. Kazakistan'ın geleceğe emin adımlarla, bölgesel bir güç olarak yürümeye devam etmekte olduğunu vurguladı. Sayın Prof. Dr. Muhittin Şimşek, 29 yıl içerisinde Kazakistan'ın nereden nereye geldiğini kendilerinin de müşahade ettiklerini vurguladı. Prof. Şimşek sözlerine şöyle devam etti: "29 yıl insanların ömründe bir anlam ifade edebilir fakat ülkelerin ömründe 29 yıl çok az bir zamandır. Ama bu kadar az bir zaman içerisinde güçlü liderliğiyle kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in güçlü liderliği ile ve bugün de yine onun yolundan devam eden Kasım Comart Tokayev'in liderliği ile Kazakistan Cumhuriyeti ilebet payidar olacaktır. 29 yıl içerisinde devletleşme sürecini tamamlamış, gençlerine vizyon vermiş ve gerçekten dünya devletleri arasındaki yerini almış bu güzel ülkenin son 14 yılına şahitlik yapmış, bütün süreci beraber yaşamış, içinde bulunmuş ve artık kendisini bir Kazak gibi hissetmeye başlamış birisi olarak, toprakları vatan yapan onun uğrunda verilen şehitlerin kanıdır. Kazak halkının her türlü sömürüye zulme karşı bitmeyen başkaldırıları dolu tarihi vardır ve bunun bir göstergesi Jeltoksan olaylarıdır. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi olarak yıllardır Jeltoksan olaylarını anmaktayız ve Kazakistan'ın bağımsızlık gününü yürekten kutlarız. Jeltoksan olaylarında dökülen kanlar ve verilen canlar bugün uzun

сы шексіз көтерілістерге толы тарихқа ие және оның көрсеткіші - Желтоқсан оқиғалары. Қожа Ахмет Ясауи университеті ретінде біз Желтоқсан оқиғаларын бірнеше жылдан бері еске алып келеміз және мен Қазақстанның тәуелсіздік күнін шын жүректен құттықтаймын. Желтоқсан оқиғаларында болған қантөгістер мен қиылған қыршын өмірлер бүкіл әлемге қатал режим кезінде ұзақ уақыт бойы басылып-жаншылды делінген қазақтың ұлтық рухының қаншалықты екенін көрсетті. 1986 жылдың 16-17 желтоқсанында Сарым Батыр, Кенесарының ұлы Қасым, Сұлтанғазы және Мағжан Жұмабай қабірлерінен бір унап тұрып, Алматы көшелерінде дүр сілкіндірген немерелеріне қарап, «біз бекер өлген жоқпыз, біздің немерелеріміз біз жасаған қадамды аяқтады, Құдайға шүкір, біз көздеген мақсатқа балаларымыз қол жеткізді» деген және жандары тыныштық тапқан болар.

Бүгін сол кезде өмірінен айрылған қазақ жастары, бүгінгі Нұрсұлтан Назарбаев пен Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Болашақ» деп атайтын миссияның атқарған істерінен еш айырмашылығы жоқ. Өз мәдениетінен ешқашан бас тартпайтын жастармен бірге Қазақстан ертеңгі күнге одан да нық қадамдармен қадам басып келеді. Назарбаев сөйлеген сөзін-

сüre bir zalim rejim boyunca bastırılıp söndürüldü zannedilen Kazak milli ruhunun hangi derecede yaşadığını bütün dünyaya göstermiştir. 1986 yılının 16-17 Aralık günleri Sırım Batur'un, Sultangazi'nin, Kenesari oğlu Kasım'ın, Mağcan Cumabay'ın mezarlarında başlarını kaldırarak Almatı caddelerinde kükreyen torunlarına bakıp 'biz boş yere ölmedik, bizim attığımız adımı torunlarımız tamamlıyor, bizim hedeflediğimiz murada çocuklarımız yetişti yetişiyor Allah'a şükür' demiştir ve ruhları huzur bulmuştur. Bugün o gün canlarını veren Kazak gençlerin bugünkü Nursultan Nazarbayev'in ve Kasım Comart Tokayev'in 'Bolaşak' dediği geleceğe yüklediği misyon onların yaptığından farklı değildir. Kendi kültüründen de asla vazgeçmeyen bir gençlik ile Kazakistan daha da emin adımlarla yarına doğru yürümektedir. Nazarbayev'in bir konuşmasında gençlere hitaben 'bağımsızlık mühimdir ama bağımsız kalmak daha mühimdir' demektedir. Bu düşüncelerle sadece Kazakistan'ın değil tüm diğer ülkelerin bağımsızlığı 16-17 Jeltoksan'da Kazak gençlerinin kaldırdığı özgürlük bayrağının ardından gelmiştir. Yani onlar sadece Kazak halkının değil tüm Türk dünyasının bağımsızlık meşalesini ateşleyen meşaleler, ışıklar, çakmaklar olmuşlardır. Nursultan Nazarbayev ve bugünkü Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev liderliğinde çok ciddi yatırımlar yapılarak gençle-

де жастарға үндеу жасай отырып, «тәуелсіздік маңызды, бірақ тәуелсіз болып қалу одан да маңызды» деді. Осы ойлармен тек Қазақстанның ғана емес, барлық басқа елдердің тәуелсіздігі 16-17 Желтоқсанда қазақ жастары көтерген азаттық туынан кейін келді. Басқаша айтқанда, олар тек қазақ халқының ғана емес, бүкіл түркі әлемінің тәуелсіздік алауын тұтатты. Нұрсұлтан Назарбаев пен бүгінгі Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың басшылығымен жастарға жол ашу үшін байыпты инвестициялар салынууда. Осыны ескере отырып, университет ретінде Қазақстан Республикасының және, әрине, Түркия Республикасының достық қарым-қатынасын нығайту үшін жастарды осылай тәрбиелей береміз». Профессор, доктор Мухиттин Шимшек сөзін бауырлас Қазақстан Республикасының тәуелсіздік күнін шын жүректен құттықтағанын және барлығына құрмет көрсеткенін білдірумен аяқтады.

Әлемдік экономика және халықаралық қатынастар институтының директоры, профессор доктор Әкімжан Арупов әлемдік экономикадағы Қазақстанның экономикалық күн тәртібі және экономикалық тенденциялары туралы әңгімеледі. Ол Қазақстан тәуелсіздік алған 1991 жылдан бастап өзін әлемдік экономикаға бейімдеу үшін маңызды қадамдар

rin önü açılmaya çalışılmaktadır. Bu düşüncelerle, üniversite olarak Kazakistan Cumhuriyeti'nin ve elbette Türkiye Cumhuriyeti'nin kardeşliğinin daha güçlü kılınabilmesi için gençlerimizi bu mantıkla yetiştirmeye devam etmekteyiz." Sayın Prof. Dr. Muhittin Şimşek, son söz olarak kardeş Kazakistan Cumhuriyeti'nin bu bağımsızlık gününü can-u gönülden tebrik ettiğini ve herkese saygılar sunduğunu ifade ederek konuşmasını bitirdi.

Küresel Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Akimjan Arupov dünya ekonomisi içinde Kazakistan'ın ekonomi gündemi ve ekonomik eğilimlerinden bahsetmiştir. 1991 yılında Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından bu yana kendisini dünya ekonomisine uyarlamak adına önemli adımlar attığını belirtmiştir. Devlet kurumlarının dünyanın gelişmiş ülkelerinin standartlarına getirilmesinin amaçlandığı gibi özellikle toplumun orta sınıfının hayat kalitesinin düzeyinin yukarılara çekilmesi için de gerekli adımları attığını anlatan Prof. Dr. Arupov, Kazakistan'ın özellikle anti nükleer çalışmalarda da kendisini gösterdiğini ve Semipalatinsk şehrindeki nükleer deneme alanını kapattığını hatırlatmıştır. Prof. Dr. Arupov, sözlerine şöyle devam etmiştir: "Kazakistan, ülkede farklı dinlerin varlığından yola çıkarak, dinler arasındaki diyalogu artmasında ve oluşmasında da üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. Yeni başkent Astana (Nur-Sultan) Kazakistan'ın gelişen ve değişen yüzünü temsil eden marka bir şehir olarak tasarlanmıştır. Kazakistan, bölgesinde ekonomik lider bir ülke olma yolunda da gereken adımları atmaktadır. Kazakistan, coğrafi konumu sebebiyle tarih boyunca stratejik önem taşımıştır ve taşımaya devam etmektedir. Kazak halkının Çarlık Rusya ve Sovyetler Birliği döneminde çektiği sıkıntılar, açlık ve sefalet yüzünden gelen ölümler unutulmamalıdır. Bağımsızlığının ardından bir nebze rahatlayan Kazakistan geliştirdiği diplomasi ile dünya kamuoyunda saygınlığını kazanmış bir ülke olarak yapıcı politikalarla bölgedeki barış ve istikrarın sürmesi için mücadele etmektedir." Prof. Dr. Arupov, Kazak halkının 29 yıldır bağımsız olarak ve kendi ayakları üzerinde dimdik durduğunu ifade ederek, sağlam bir temel üzerinde demokratik ve güçlü bir devlet olma sürecinde emin adımlarla yürüyen, yıllar süren hasretin bitişinin 29. yıl dönümünü birlikte kutlamamızı Kazakistan için önemli olduğunu dile getirdi. Prof. Dr. Arupov, panele emeği geçenlere teşekkür ederek sözlerini tamamladı.

жасағанын мәлімдеді. Мемлекеттік мекемелердің әлемнің дамыған елдерінің стандарттарына келтіру мақсатын көздеумен қатар, әсіресе қоғамның орта таптарының өмір сүру сапасын көтеру үшін қажетті қадамдар жасағанын айта отырып, Қазақстанның, әсіресе антиядролық шараларда өзін көрсеткенін, Семейдегі ядролық сынақ алаңын жауып тастағанын еске салды. Арупов өз сөзін былай жалғастырды: «Елде түрлі діндердің болуына сүйене отырып, Қазақстан діндер арасындағы диалогты арттыру мен қалыптастыру бойынша өзінің міндетін орындады. Жаңа астана Астана (Нұр-Сұлтан) Қазақстанның дамып, өзгеріп отырған келбетін бейнелейтін бренд-қала ретінде жасалды. Сондай-ақ, Қазақстан өз аймағындағы экономикалық көшбасшыға айналу үшін қажетті шараларды қабылдауда. Қазақстан өзінің географиялық орналасуына байланысты бүкіл тарих бойы стратегиялық маңызды болды және солай бола береді. Патшалық Ресей мен Кеңес Одағы кезіндегі қазақ халқының бастан кешкен қиыншылықтары, аштық пен жоқшылық салдарынан болған өлімдер туралы ұмытпау керек. Тәуелсіздік алғаннан кейін біраз жеңілдеген Қазақстан өзінің дипломатиясымен әлемдік қоғамдық пікірде құрметке ие болған ел ретінде сындарлы саясаты арқылы аймақтағы бейбітшілік пен тұрақтылықты жалғастыру үшін күресуде». Арупов қазақ халқы 29 жылдан бері тәуелсіз және өз аяғынан тік тұрып келе жатқанын, демократиялық және мықты мемлекетке айналу жолында берік қадамдар жасай отырып, сағыныш жылдарының 29 жылдығын атап өту Қазақстан үшін маңызды екенін мәлімдеді. Профессор доктор Арупов панельге үлес қосқандарға алғысын білдіріп, сөзін аяқтады.

Нигде Өмер Халисдемир университеті Еуразия зерттеулер кафедрасының оқытушысы PhD Тургай Дүген 16 желтоқсан, тәуелсіздік және ұлттық бірегейлік туралы сөз қозғады. Қазақстан Республикасының тәуелсіздік мерейтойын әрбір Қазақстан азаматы сияқты мақтанышпен қарсы алғандықтарын және тарихтағы алғашқы Түрік хандығынан шыққан түркі халықтары сияқты ұлы түркі тілдес отбасының мүшесі сияқты Қазақстанның тәуелсіздігін бөліскендіктерін мәлімдеді. Дүгеннің пікірінше, 16 желтоқсан - Қазақстан тәуелсіздігінің мерейтойы, бірақ сонымен бірге кеңестік тарих пен дүниежүзілік

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Avrasya Çalışmaları Öğretim Üyesi Dr. Turgay Düğen 16 Aralık, bağımsızlık ve milli kimlik konuları üzerinde sunumunu gerçekleştirmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının yıldönümünü her Kazakistan vatandaşı gibi kıvançta kutladıklarını ve tarihteki ilk Türk kağanlığının içerisinden çıkan Türk halkları gibi büyük Türk milleti ailesinin bir mensubu olarak Kazakistan bağımsızlığını aynı kıvançta aynı gururla paylaştıklarını belirtmiştir. Dr. Düğen'e göre, 16 Aralık, Kazakistan'ın bağımsızlığının yıl dönümüdür ancak aynı zamanda Sovyet tarihi ve dünya tarihi açısından 1986 olaylarından dolayı bir dönemin de bir kırılma noktasıdır. Bu vesileyle 16 Aralık olaylarına katılan yani Jeltoksan olaylarına katılan tüm Kazak gençlerini, protestolara katılmalarının bedellerini hayatlarıyla ödeyen tüm Kazak gençlerini rahmet ve saygıyla andığını söylemiştir. Jeltoksan protestolarına katılan gençlerin Kazaklar'ın hafızalarında tarih sahnesinde hep genç olarak kaldıklarını söylemiştir. Dr Düğen şöyle devam etti: "16 Aralık 1986'da Kazakistan devletinin başına, o güne kadar takip edilen teamülle aykırı olarak, yaklaşık 25 yıldır devleti yöneten Dinmuhammed Kunayev'in yerine Rus asıllı Genadi Kolbin'in atanmış olmasına yönelik tepkilerini barışçıl protestolarla gösterdiler ve on binlerce

↑

тарихқа және 1986 жылғы оқиғаларға байланысты дәуірдің өзгеру нүктесі. Осы орайда ол 16 желтоқсан оқиғаларына қатысқан барлық қазақ жастарын, атап айтқанда Желтоқсан оқиғаларына және наразылық акциясына қатысқаны үшін жанын аямастан күресіп құрбан болған барлық қазақ жастарын еске алатынын айтты. Желтоқсан төңкерісіне қатысушы жастар тарих сахнасында қазақтардың жадында әрдайым жас болып қала беретіндігін айтты. Дүген былай деп жалғастырды: «1986 жылы 16 желтоқсанда Қазақстан мемлекетінің басшылығына, сол күнге дейін қалыптасқан әдетке қайшы, мемлекетті шамамен 25 жыл бойы басқарған Дінмұхаммед Қонаевтың орнына орыс Геннадий Колбиннің тағайындауына байланысты жастар бейбіт наразылықтармен өз реакцияларын көрсетті және бұл наразылықтарға он мыңдаған адамдар қатысты. Сол кездегі Қазақстан Компартиясы орталық комитеті ғимаратының алдына он мыңдаған жастар жиналып, 17 желтоқсанда наразылық репрессиясының нәтижесінде қамауға алынды. Осы оқиғаларды тергеу жөніндегі комиссияның басында болған, қазақтың халық жазушысы және ұлт зиялыларының бірі Мұхтар Шахановтың зерттеулері нәтижесінде оқиғаларда 168

kişi bu protestolara katıldı. O dönemki Kazakistan Komünist Partisi merkez komite binasının önünde toplanan on binlerce genç 17 Aralık'ta ağır ve sert bir şekilde protestoların bastırılması sonucu tutuklandı. Bu olayları araştırmakla görevli olan komisyonun başında bulunan Kazak milli yazarlarından ve milli aydınlarından olan Muhtar Şahanov, yapmış olduğu araştırmalar neticesinde olaylarda 168 kişinin hayatını kaybettiğini ve bunların 155'inin ise protestolara katılan Kazak gençleri olduğunu belirliyor. Bugün olayların yaşandığı yerde, o meydana doğru çıkan caddeye Jeltoksan adı verildi ve caddede bir Jeltoksan Anıtı açıldı. Bu anıtın içerisinde bir kız heykeli vardır. Çünkü ölen 155 Kazak gencinin çoğu Kazak kızları olmuştur. Kazak kızları o gün Kazak haklarını korumak için, Kazakistan Devleti'nin haklarını korumak için hayatlarını vererek protesto etmişlerdir. Kazakistan'ın bağımsız olması bağımsızlığının ne öncesinde ne de sonrasında hiç kolay olmamış hem ekonomik anlamda hem sosyal kültürel anlamda hem de siyasi ve güvenlik anlamında ciddi bir krizler ile yüz yüze gelmiştir. Bütün bunlara rağmen Kazakistan çok hızlı bir şekilde uluslararası sisteme uyum sağlamayı da başarmıştır. Türkiye'den baktığımızda Kazakistan'ın yükselen grafiğinin Avrasya'daki barışçıl statüsünü gururla takip ediyoruz ve bundan memnun memnunuz". Dr. Düğen, Türk dış politikası içerisinde de Türkiye'nin Türk dünyası politikası açısından da Ka-

kişi қайтыс болғанын және олардың 155-і наразылық акциясына қатысқан қазақ жастары екенін анықталды. Бүгін төңкеріс өткен жерде сол алаңға баратын көше Желтоқсан деп аталды және көшеде Желтоқсан ескерткіші ашылды. Бұл ескерткіштің ішінде қыздың мүсіні бар. Өйткені құрбан болған 155 қазақ жастарының көбі қазақ қыздары болған. Сол күні қазақ қыздары наразылықтарын білдіріп, өз құқықтарын және Қазақстан мемлекетінің құқықтарын қорғау үшін өз өмірлерін атады. Қазақстанның тәуелсіздігі тәуелсіздік алғанға дейін де, одан кейін де оңай болған жоқ, себебі экономика, әлеуметтік мәдениет, саясат және қауіпсіздік тұрғысынан күрделі дағдарыстарға тап болды. Осының бәріне қарамастан, Қазақстан халықаралық жүйеге тез бейімделе алды. Біз Түркиядан Қазақстанның Еуразиядағы өсіп келе жатқан беделі мен бейбітшілік мәртебесін мақтан тұтамыз және қуаныштымыз». Дүген сонымен қатар түрік сыртқы саясатында Қазақстанның түрік әлемі саясаты тұрғысынан маңызды екенін айтып сөзін аяқтады.

Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстан Стратегиялық зерттеулер институтының әлеуметтанулық зерттеулер бөлімінің сарапшы-зерттеушісі және Нұрсұлтан Назарбаев Қорының ғылыми кеңесінің мүшесі PhD Ермек Тоқтаров 1991 жылы 16 жел-

zakistan'ın konumunu gururla takip ettiğini belirterek sözlerine son vermiştir.

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na Bağlı Kazakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Sosyolojik Araştırmalar Bölümü'nün Uzman Araştırmacısı, Nursultan Nazarbayev Vakfı'na Bağlı Bilim Konseyi Üyesi Dr. Yermek Toktarov 16 Aralık 1991 tarihinde Kazakistan'ın bağımsızlık kazanmasından bu yana geçen yaklaşık 30 yıllık süre içinde kendisini geliştirmek için büyük atılımlar gerçekleştirmekte olduğunu belirtti. Bunun için de Kazakistan'ın özellikle kendine özgü bir felsefe içinde hareket etmeye özen gösterdiğini, ayrıca çevresi ile diyalog içinde hareket etmeye, farklı düşüncelere saygılı olmaya dikkat etmeyi kendisine prensip edindiğini ifade etti. Kazakistan'ın, geçmişte yaşanan bütün olumsuzluklara karşılık gelişmeyi ve ilerlemeyi öne aldığını ve dünyanın en gelişmiş ilk otuz devleti içinde yer almayı kendisine hedef olarak belirlediğini vurguladı. Dr. Toktarov, Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, ülkenin ideolojik sorunlara uğramadan ilerlemesi yolunda atılması gereken adımları "Manevi Canlanma" felsefesi içinde anlattığını; kültürün ve geleneklerin korunması öncelikli olmakla birlikte Kazakistan'ın faydasına olan bütün yeniliklerin de pragmatizm çerçevesinde alınacağını da vurguladığını anlattı.

тоқсанда Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейінгі 30 жыл ішінде өзін-өзі жетілдіру жолында үлкен жетістіктерге жеткенін мәлімдеді. Ол үшін Қазақстан, әсіресе өзіне тән философияда әрекет етуге ерекше назар аударатынын, сонымен бірге оны қоршаған ортамен диалогта әрекет етуді және әртүрлі пікірлерді құрметтеуді принцип ретінде қабылдайтынын мәлімдеді. Ол өткен кезеңдегі барлық жағымсыз жағдайларға қарамастан даму мен ілгерілеуге басымдық беріп, әлемнің ең дамыған отыз мемлекетінің қатарына кіруді мақсат етіп қойғанын баса айтты. Тоқтаров, Қазақстанның тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев, идеологиялық мәселелерге тап болмай, елдің алға басуына бағытталған қадамдардың «Рухани жаңғыру» философиясында сипатталғанын, сонымен бірге мәдениет пен дәстүрді қорғау бірінші кезектегі мәселе болғанымен қатар, Қазақстанға пайда әкелетін барлық инновациялар прагматизм шеңберінде қабылданатындығын баса айтты.

Панельдің соңында бағдарламаның модераторы Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмер барлық қатысушыларға алғысын білдіре отырып, «Жасасын Қазақстан-Түркия достығы» деп сөздерін аяқтады.

17 ARALIK 2020 TARİHİNDE BATI AVUSTRALYA ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. TIM WINTER “HERITAGE DIPLOMACY ALONG THE SILK ROADS” (İPEK YOLLARI’NDA MİRAS DİPLOMASİSİ) BAŞLIKLİ ÇEVİRİMİÇİ SEMİNER VERDİ.

2020 ЖЫЛДЫҢ 17 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА БАТЫС АВСТРАЛИЯ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ПРОФЕССОРЫ, ДОКТОР ТИМ ВИНТЕР «HERITAGE DIPLOMACY ALONG THE SILK ROADS» АТТЫ ОНЛАЙН СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмердің кіріспе сөзінен кейін профессор, доктор Тим Винтер өзінің семинарында Оңтүстік-Шығыс Азиядағы, Орталық Азиядағы және Таяу Шығыстағы тәжірибелеріне сүйене отырып, Жібек жолының тарихи мұрасы тұрғысынан Қытайдың «Белдеу және жол» бастамасының мәдени қырларын баяндады. Профессор, доктор Тим Уинтер Қытайдың «Белдеу және жол» бастамасының мақсаттары Қытайдың жұмсақ күшін басқа елдердегі мәдени өзгерістерге бастама ретінде таратуды ғана емес, басқа мақсаттарды да қамтитынын атап өтті.

Ұлы Жібек жолының өте ежелгі тарихына қарамастан, бұл ұғым Батыс әлемінде 1930 жылдардан бастап қолданыла бастағанын айтқан Тим Винтер, Кеңес Одағының мұндай жобаны қайтадан жандандыруға және жүзеге асыруға айтарлықтай кедергі келтіргендіктен бұл

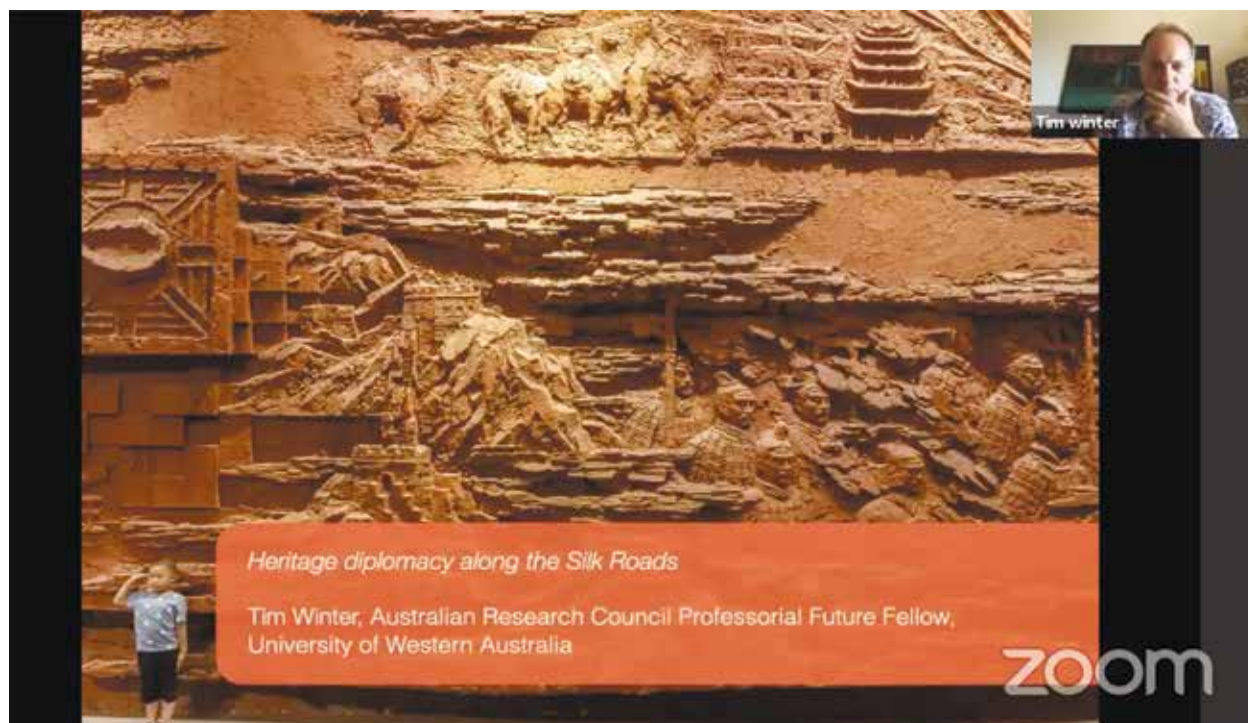

Аврасия Араştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vаkur Sümer'in takdiminden sonra söz alan Prof. Dr. Tim Winter, seminerinde, ana hatlarıyla Güneydoğu Аsia, Орта Аsia ve Орта Доғу'daki deneyimlerine dayanarak, Іpek Yolu'nun tarihi mirası bağlamında Çin'in Kuşak ve Yоl girişiminin kültürel boyutlarını anlattı. Prof. Dr. Tim Winter, Çin'in Kuşak ve Yоl girişiminin hedeflerinin sadece kültürel değişim girişimi olarak Çin'in yumuşak gücünü diğer ülkelerde yaymayı değil, aynı zamanda diğer hedefleri de içerdіğinden bahsetti.

Бүyük Іpek Yolu'nun çok eski tarihine rağmen, bu kavramın, Batı dünyasında 1930'lardan itibaren kullanılmaya başladığını söyleyen Prof. Dr. Tim Winter, Sovyetler Birliğı'nin varlığını böylesi bir projenin yeniden canlandırılmasını ve uygulanmasını büyük ölçüde engellediğinden, bu terimin o kadar popüler olamadığını açıkladı. Soğuk Savaş sırasında Japonya'nın, bu kavramı diplomatik amaçları için kullanma girişimlerinde bulunduğunu ifade eden Prof. Dr. Tim Winter, Soğuk Savaş sonrasında ise Birleşmiş Milletler'in (BM) büyük etkinlikler, sempozyumlar vb. düzenleyerek bu fikrin yaygınlaşmasına büyük katkı sağladığını da altını çizdi. Prof. Dr. Tim Winter'e göre, günümüzde Іpek Yolu terimini pek çok ülke jeopolitik tanımlama-

термин онша танымал болмағанын мәлімдеді. Жапония Қырғи қабақ соғыс кезінде бұл тұжырымдаманы дипломатиялық мақсаттарда қолдануға тырысқанын айта келіп, Қырғи қабақ соғысынан кейін БҰҰ үлкен іс-шаралар, симпозиумдар ұйымдастыру арқылы бұл идеяның таралуына үлкен үлес қосқанын атап өтті. Тим Винтердің айтуы бойынша, қазіргі кезде көптеген елдер Жібек Жолы терминін геосаяси анықтамалардан мәдени дипломатияға дейінгі көптеген салалардағы саясатты сипаттауда қолданады. Әр мемлекет пен ұйымның Жібек жолы терминін өз саясатын айқындауы кезінде қолдануы оның танымалдығының қазіргі уақытта жылдам артуына мүмкіндік бергендігін тілге тиек етті.

Семинарды жалғастыра отырып, профессор, доктор Тим Винтер Жібек жолы идеясының таралуымен бірге бұл тұжырымдаманың мәні мен мәдени мазмұнының да өзгергенін баса айтты. Мысалы, XX ғасырдағы Жібек Жолы идеясының бейбітшілік қозғалысы мен Батыс пен Шығыс арасындағы мәдени диалогпен байланысты болса, XXI ғасырда оның орнын дипломатия, жұмсақ күш, сауда, саяси ынтымақтастық және диалог тәсілі алмастырғанын баяндады. Бұл тұрғыда Қытайдың

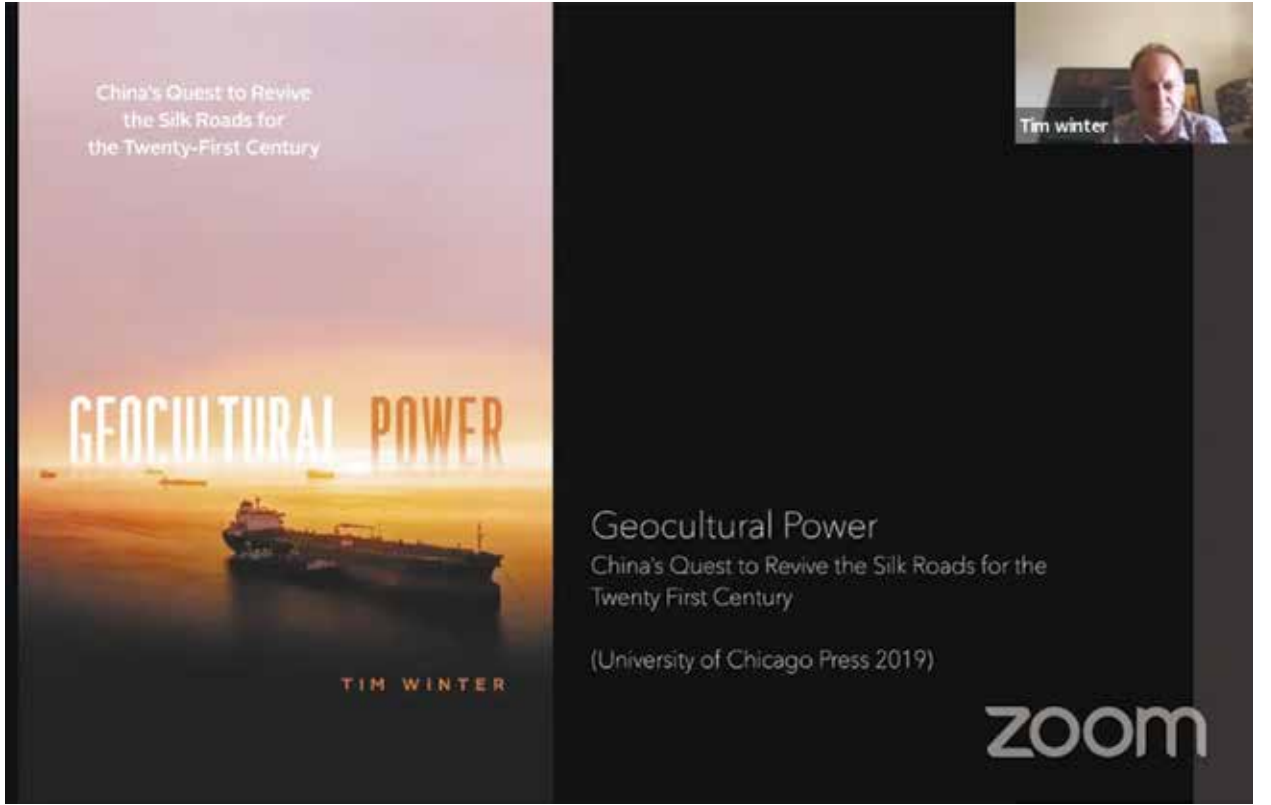
lardan kültürel diplomasiye kadar pek çok alanda kendi politikalarının betimlenmesinde araçsal olarak kullanılmaktadır. Prof. Dr. Winter, her ülke ve kuruluşun İpek Yolu tanımlamasına kendi politikalarında atıfta bulunmasının da günümüzde popülerliğinin katlanarak artmasına imkan verdiğini söyledi.

Seminerin devamında Prof. Dr. Tim Winter, İpek Yolu fikrini yaygınlaşmasıyla birlikte, bu kavramın bağlamı ve kültürel içeriğinin de değiştiğine vurgu yaptı. Örneğin, 20. yüzyılda İpek Yolu fikri bir barış hareketi ve Batı ile Doğu arasındaki kültürel diyalog ile ilişkilendirilirken, 21. yüzyılda ise, bunun yerini daha çok diplomasi, yumuşak güç, ticaret, siyasi işbirliği ve diyalog yaklaşımının aldığını ifade etti. Bu bağlamda Çin'in Yeni İpek Yolu ile ilgili fikirleri siyasileştirerek daha çok Çin'in siyasi gündemine uygun olarak jeopolitik bir girişimde bulunmakta olduğundan bahsetti. Dolayısıyla Çin'in

Жаңа Жібек жолы туралы идеяларын саяси-ландыру арқылы Қытайдың саяси күн тәртібіне сәйкес геосаяси бастамада болғанын айтты. Сондықтан Қытай «Белдеу және жол» бастамасын жүзеге асыруға орасан зор ресурстар бөлу арқылы елдер мен аймақтар арасындағы мәдени алмасумен қоса а, орасан зор табыстарға қол жеткізгенін атап өткен Тим Винтер, бұл бастаманың аясында Қытайдың үлкен инвестициялары көптеген елдерді «Белдеу және жол» бастамасына қосылуға мәжбүр еткенін мәлімдеді.

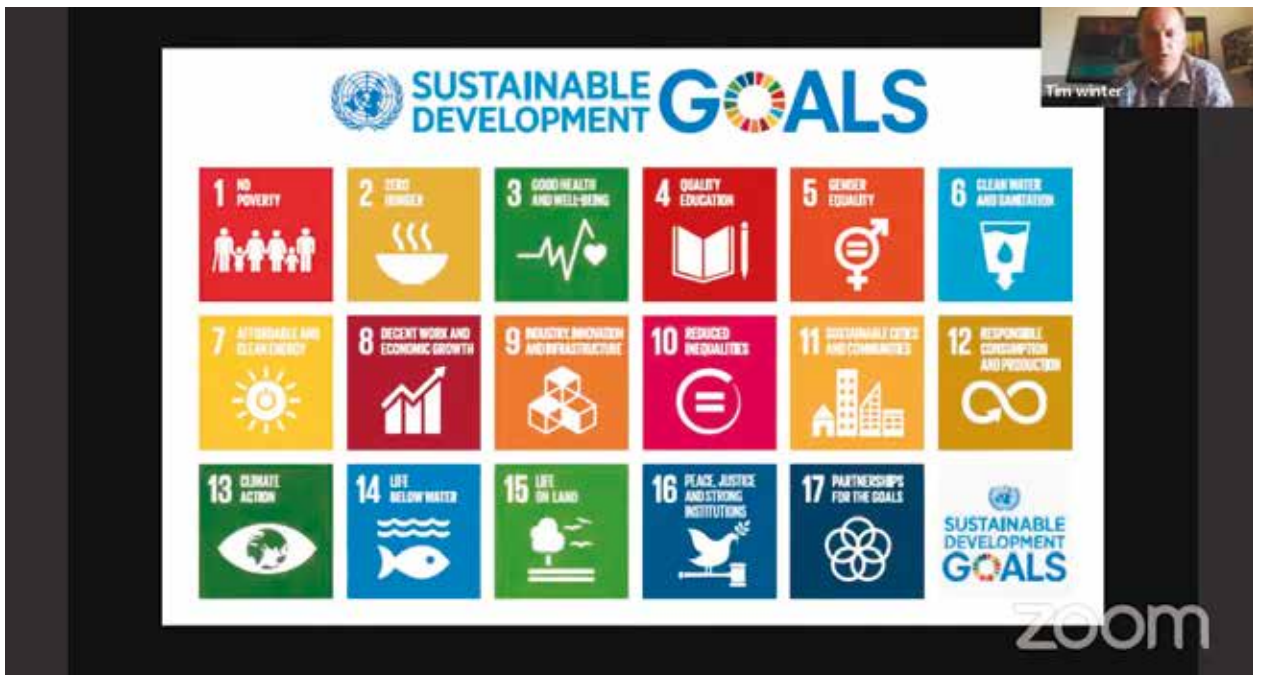
Семинар соңында қатысушылар тақырып бойынша өзара пікір алмаса отырып, сұрақ жауап бөлімімен аяқталды.

Күшак ve Yol girişiminin uygulanmasına muazam kaynaklar ayırarak ülkeler ve kıtalar arasındaki kültürel alışveriş de dahil olmak üzere oldukça büyük bir getiri elde ettiğinin altını çizген Prof. Dr.

Tim Winter, Çin'in söz konusu girişim çerçevesindeki büyük yatırımlarının birçok ülkeyi de Kuşak ve Yol girişimine katılmaya ittiğini belirtti.

Seminer sonunda katılımcılar konuyla ilgili görüş alışverişinde bulundular.

**23 ARALIK 2020 TARİHİNDE
RITSUMEIKAN ÜNİVERSİTESİ
(JAPONYA) ULUSLARARASI
İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ ÖĞRETİM
ÜYESİ PROF. DR. ZSOMBOR RAJKAI
"FOREIGN RELATIONS OF EARLY
MING CHINA: IDEOLOGY AND
PRAGMATISM" KONUSU ÇEVİRİMİÇİ
SEMİNER VERDİ.**

2020 YILIN 23 KASIMINDA
RITSUMEIKAN ÜNİVERSİTESİ
(JAPONYA) ULUSLARARASI
İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
PROFESÖRÜ, DOKTOR ZSOMBOR
RAJKAI "FOREIGN RELATIONS OF
EARLY MING CHINA: IDEOLOGY AND
PRAGMATISM" KONUSUNDA
ONLAIN-SEMINAR VERDİ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer'in takdim konuşmasından sonra söz alan Ritsumeikan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zsombor Rajkai ana hatlarıyla Ming Hanedanlığı'nın (1368-1644)

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмердің кіріспе сөзінен кейін Рицумейкан университеті (Жапония) Халықаралық қатынастар институтының профессоры, доктор Цсомбор Ражкай, Мин династиясының (1368-1644) халықаралық қатынастарындағы идеологиясы мен прагматизмі туралы ақпарат берді. Профессор, доктор Цсомбор Ражкай ортағасырлық Қытай тарихында маңызды орын алатын Мин династиясының құрылуы мен дамуы туралы айта отырып, династияның алғашқы кезеңінде елдің саяси, әлеуметтік, экономикалық және әскери жағынан дамығанын мәлімдеді.

Ол ауыл шаруашылығы және мемлекеттік сектор, әсіресе ұзақ соғыстар аяқталғаннан кейін, жедел дамығанын, тұрақты армияның құрылғанын, биліктің орталықтандырылғанын атап өтіп, алғашқы екі император Чжу Юаньчжанг пен оның ұлы Чжу Дидің сәтті билігінен кейін уақыт өте келе мемлекет ыдырай бастағанын баса айтты. Императорлардың жақын серіктестері жерді толық жекешелендіргеннен кейін, мемлекеттік сектор іс жүзінде жойылғанын айта отырып, Мин династиясы өзін-өзі оқшаулау саясатын жүргізе бастағанда, Қытайдың солтүстік-шығысында Нурхачи әулетінің билігінде жас, бірақ қуатты манжур мемлекетінің пайда болғанын баяндады. Билеушілердің мәжбүрлеп салық жинауына қарсы шаруалар көтерілісі нәтижесінде Мин әулеті құлатылғаннан кейін елдің Цин империясының қол астына өткендігін айтты.

Foreign Relations of Early Ming China: Ideology and Pragmatism

ZSOMBOR RAJKAI

RITSUMEIKAN UNIVERSITY

COLLEGE OF INTERNATIONAL RELATIONS

zoom

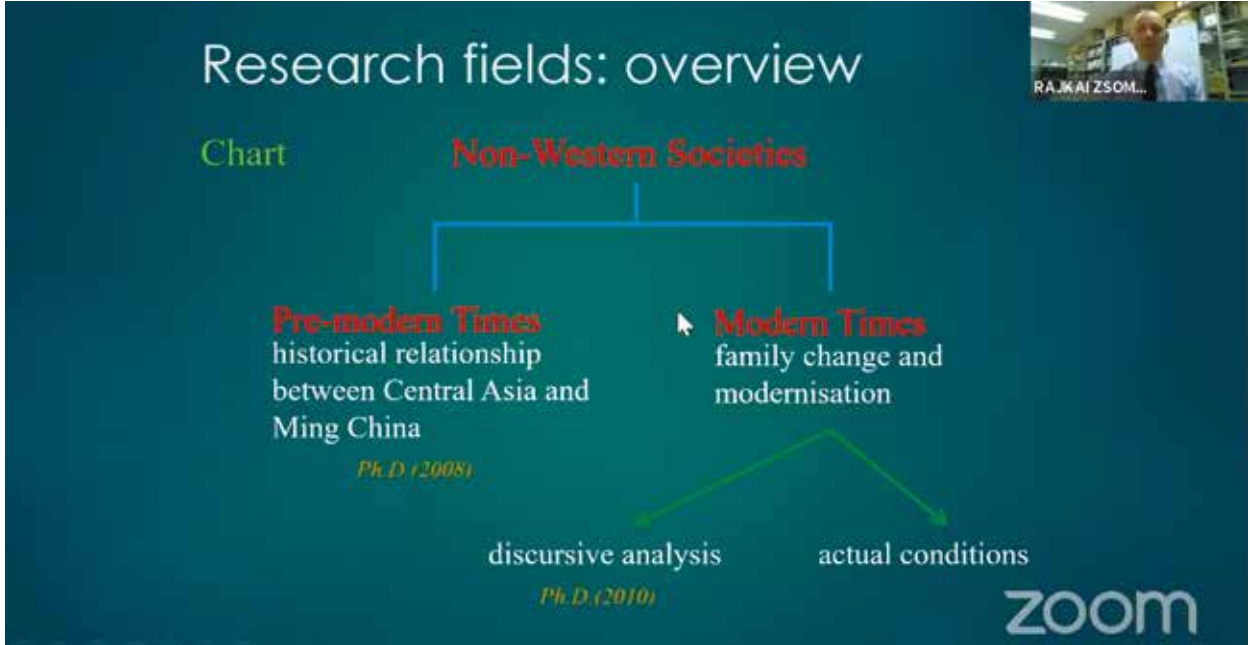

uluslararası ilişkilerindeki ideoloji ve pragmatizm hakkında bilgiler verdi. Ortaçağ Çin tarihinde önemli yere sahip olan Ming Hanedanlığı'nın kuruluşu ve gelişiminden bahsederek Prof. Dr. Zsombor Rajkai, hanedanlığın ilk döneminde ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri olarak geliştiğini ifade etti. Özellikle uzun süren savaşların bitmesinden sonra tarım ve kamu sektörünün hızla geliştiğini, daimi bir ordu oluşturulduğunu, yönetimin aşırı derecede merkezileştirildiğinin altını çizen Prof. Dr. Zsombor Rajkai, ilk iki imparator Zhu Yuanzhang ve oğlu Zhu Di'nin başarılı saltanatından sonra zamanla devletin çürümeye başladığını vurguladı. İmparatorların yakın ortakları tarafından toprağın tamamen özelleştirilmesinden sonra, devlet sektörünün fiilen ortadan kaybolduğunu söyleyen Prof. Dr. Zsombor Rajkai, Ming Hanedanlığı kendi kendini tecrit politikası izlemeye başlarken, Çin'in kuzeydoğusunda Nurhaci klanının yönetimi altında genç ama güçlü bir Mançular devletinin ortaya çıktığını anlattı. Ming Hanedanlığı, yöneticilerinin zorla vergi toplamalarına karşı ayaklanan köylü isyanları sonucunda devrildikten sonra ülkenin Qing Mançu İmparatorluğu'nun egemenliği altına girdiğini açıkladı.

Seminerin devamında ise, Prof. Dr. Zsombor Rajkai, Ming Hanedanlığı'nın Çin'in uluslararası ilişkiler tarihinde önemli rol oynadığını ifade ederek, özellikle Ming imparatoru Taizu (1368-1398) döneminden itibaren Moğollar'dan veya Batı Türk halklarından gelen tehditlerden korunmak için yabancı coğrafya hakkında bilgi toplamaya özel önem verildiğini söyledi. Ming Hanedanlığı'nın Tibet, Kore, Annan (Güney Çin) ve Orta Asya'ya el-

Семинардың жалғасында профессор, доктор Ражкай, Мин әулеті Қытайдың халықаралық қатынастар тарихында маңызды рөл атқарғанын айта отырып, Мин императоры Тайцзу (1368-1398) патшалық еткен кезден бастап моңғолдардың немесе Батыс түрік халықтарының қауіп-қатерінен қорғану үшін шетелдік география туралы ақпарат жинауға ерекше назар аударылатынын тілге тиек етті. Мин династиясының елшілерін немесе керуендерін Тибетке, Кореяға, Аннанға (Оңтүстік Қытай) және Орта Азияға жіберу арқылы осы аймақтардың карталары мен географиялық деректерін жинағанын айта отырып, Юань династиясы кезінде салынған карталар негізінде жаңа карталардың салынғанын мәлімдеді. Мин әулетінің жерлері батыста Цзяюйган қамалынан аса алмағандықтан, оның Орталық Азиядағы ықпалының шамалы болғанына тоқтала келіп, алайда Тимуридтер империясы мен Мин династиясы арасындағы қатынастарды зерттеу Орталық Азияның да, Қытайдың да сыртқы қатынастарының тарихымен танысқысы келетіндер үшін маңызды екендігін білдірді. Тимуридтер империясы мен Мин династиясы бұрынғы Шыңғысхан империясы ыдырағаннан кейін XIV ғасырдың екінші жартысында бір мезгілде пайда болғанын және екі династияның құрылуы Қытайдың сыртқы әлемге ашылғысы келген тарихи кезеңге сәйкес келгендігін баса айтып өз сөзін аяқтады.

Семинар соңында қатысушылар тақырып бойынша пікір алмаса отырып, сұрақ жауап бөлімімен аяқталды.

çi veya kervan göndererek bu bölgelerin haritalarını ve coğrafi verilerini topladığını belirten Prof. Dr. Zsombor Rajkai, ayrıca Yuan Hanedanlığı döneminde çizilen haritalara dayanarak yeni haritalar çizildiğini bildirdi. Ming Hanedanlığı topraklarının batıda Jiayugan Kalesi'ni geçemediği için, onun Orta Asya'daki etkisinin önemsiz olduğunun altını çizen Prof. Dr. Zsombor Rajkai, ancak Timur İmparatorluğu ile Ming Hanedanlığı arasındaki ilişkilerin incelenmesinin gerek Orta Asya, gerekse Çin'in dış ilişkileri tarihi hakkında bilgi

edinmek isteyenler için önemli olduğunu söyledi. Timur İmparatorluğu ve Ming Hanedanlığı'nın 14. yüzyılın ikinci yarısında eski Cengiz Han İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra hemen hemen aynı anda ortaya çıktığını ve iki hanedanın oluşumunun da Çin'in dış dünyaya açılmaya çalıştığı tarihsel döneme denk geldiğini altını çizerek konuşmasını tamamladı.

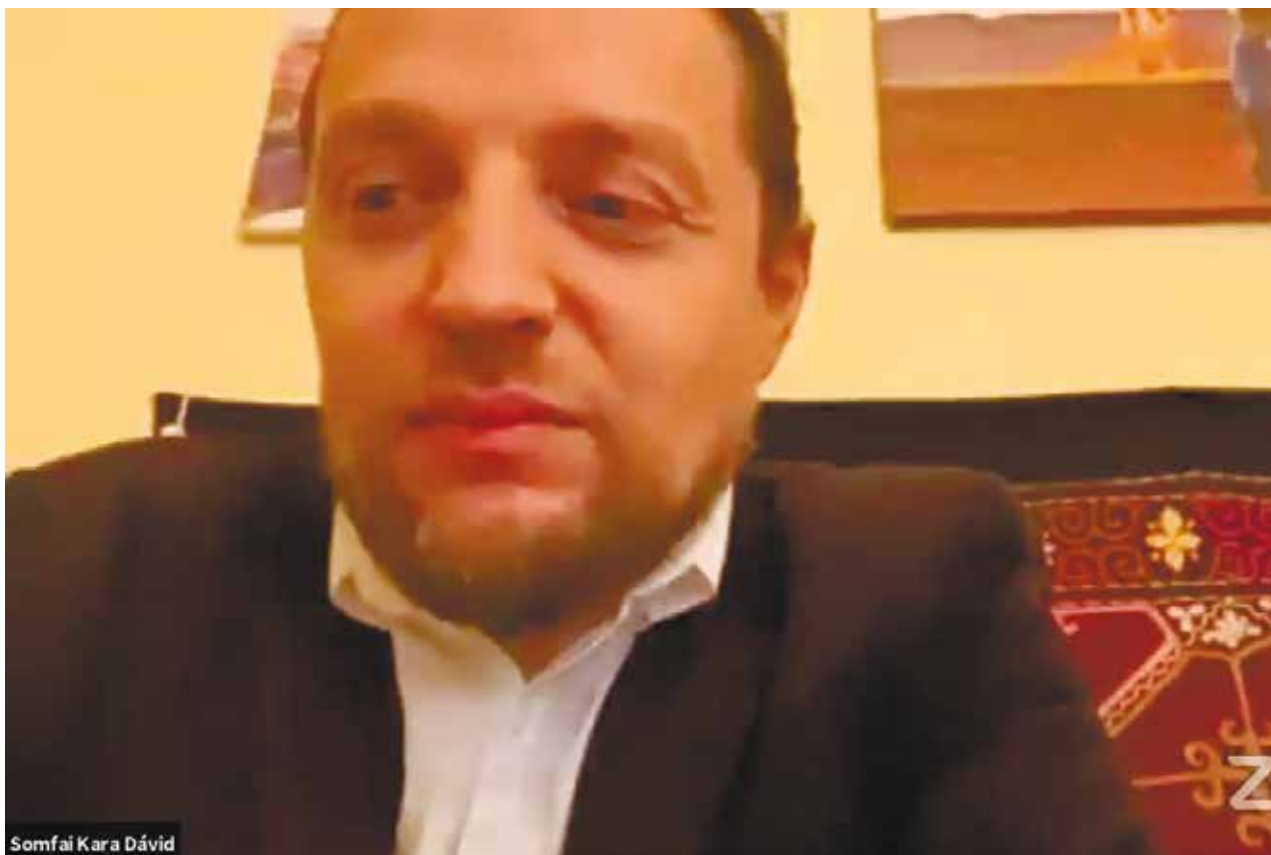
Seminer, katılımcıların konu ile ilgili çeşitli düşüncelerini aktarmaları ve soru-cevap bölümü ile sona erdi.

**29 ARALIK 2020 TARİHİNDE
MACARİSTAN BİLİMLER AKADEMİSİ
ETNOLOJİ ENSTİTÜSÜ KIDEMLİ
ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ DR. DAVID
SOMFAI “MACARİSTAN’IN DOĞU
AÇILIMI: TÜRK DÜNYASI İLE
İLİŞKİLERİ” BAŞLIKLİ ÇEVİRİMİÇİ
SEMİNER VERDİ.**

2020 ЖЫЛДЫҢ 29 ЖЕЛТОҚСАНЫНДА
ВЕНГРИЯ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ
ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫНЫҢ АҒА
ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕРІ, PhD ДЭВИД
СОМФАЙ «ВЕНГРИЯНЫҢ ШЫҒЫСҚА
АШЫЛУЫ: ТҮРІК ӘЛЕМІМЕН ҚАРЫМ-
ҚАТЫНАСЫ» АТТЫ ОНЛАЙН
СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмердің кіріспе сөзінен кейін, Венгрия Ғылым академиясы Этнология институтының аға ғылыми қызметкері, PhD Дэвид Сомфай Венгрияның түркі әлемімен қарым-қатынасы туралы толық ақпарат берді. Венгр халқының өткенінен бүгінгі дейінгі тарихына шолу жасай отырып, PhD Дэвид Сомфай, ежелгі уақытта венгрлер Сібір мен Кавказ арасындағы кең далада өмір сүргенін мәлімдеді. Ол ежелгі дәуірден бастап аймақтың көшпелі елдері арасында әр түрлі ортақ тілдердің (lingua franca) тарағанын түсіндіре отырып, сақтар сияқты ежелгі түркі тілдері Еуразияның оңтүстігінде, ал ежелгі угор немесе венгр тілі солтүстік Еуразияда кең тарағанын тілге тиек етті. Дэвид Сомфай бұл тілдің түрік тілдерінің бірі екендігін және шығыстағы моңғол және таң-маньчжур (алтай тілдері тобы) тілдеріне үлкен әсер еткендігін түсіндіріп, угор (венгр) тілінің фин-пермь және самоа тілдеріне және ханты-манси (оби-угор) тілінің қалыптасуына да үлкен әсері болғанын айтты.

Somfai Kara Dávid

Rise of the Cuman-Qipchaq Tribes (11th ce

Аврасыа Арастыраа Енститүсү Мүдүрү Доç. Dr. Vаkur Sümer'in takdim конушмасындан sonra söz alan Macaristan Bilimler Akademisi Etnoloji Enstitüsü Kıdemli Araştırma Görevlisi Dr. David Somfai, ana hatlarıyla Macaristan'ın Türk dünyası ile ilişkileri hakkında detaylı bilgiler verdi. Macar halkının geçmişten bugüne kadar olan tarihine genel bir bakış sunan Dr. David Somfai, eski zamanlarda Macarlar'ın Sibirya ve Kafkaslar arasındaki uçsuz bucaksız bozkırlarda yaşadığını belirtti. Antik çağlardan beri bölgenin göçebe ülkeleri arasında çeşitli ortak dillerin (lingua franca) yayıldığını da anlatan Dr. David Somfai, Saka gibi eski Türk dillerinin güney Avrasya'da, eski Ugorca veya Macarca'nın kuzey Avrasya'da yaygın olduğunu ifade etti. Dr. David Somfai, bu dilin büyük olasılıkla Türk dillerinin biri olduğunu ve Doğu'daki Moğol ve Tang-Mançu (Altay dilleri grubu) dilleri üzerinde de büyük etkisi olduğu açıklayarak, Ugor (Macar) dilinin de Fin-Permiyen ve Samoa dilleri üzerinde ve Khanty-Mansi (Obi-Ugric) dilinin oluşumunda büyük bir etkiye sahip olduğundan bahsetti.

Seminerin devamında, Macarlar'ın 7. yüzyılda Volga boyunda Batı Türk Hakanlığı'nın bir parçası olduğuna değinen Dr. David Somfai, Batı Türk (On-Ok) Hakanlığı'nın düşüşünden sonra Bulgar ve

Семинардың жалғасында ол венгрлердің VII ғасырда Еділ бойындағы Батыс Түрік хандығының бір бөлігі болғанын айта отырып, Батыс Түрік (Он-Ок) хандығы құлағаннан кейін Болгар және Хазар мемлекеттерімен тығыз байланыста болғандығы және сол кездегі барлық болгар тілдері венгрлердің тіліне үлкен әсер еткендігі туралы мәлімет берді. Дэвид Сомфай Оногур халқы VII ғасырда Паннония аймағына (қазіргі Батыс Венгрия) қоныс аударғанын, ал IX ғасырда Хазар мемлекеті әлсіреген кезде Алмуш пен Арпад (Туғрул әулеті) Паннонияны жаулап алғанын (895) және Венгрия мемлекетін құрғанын баяндады. Сондай-ақ, бұл аймақтың басқа аймақтарда Оногур аймағы ретінде танылғанын түсіндіре отырып, 948 жылы Византия императорымен кездескен Венгрия елшісі Булчу Харканың Арпад аймағынан, яғни Каспий теңізінен келген түріктер ретінде тіркелгенін мәлімдеді.

Ол Венгрия атауының жазбаша дереккөздерде тек XII ғасырда ғана пайда бола бастағанын атап өтіп, Хазар хандығы құлағаннан кейін Куман-Қыпшақ көшпелі тайпаларының Еділде, Кавказда және Қырымда өмір сүргенін және куман қыпшақтар арасында шығыста ма-

Western Siberian Tatars and other indigenous peoples

zoom

Hazar devletleriyle yakın temas halinde olduğu ve o dönemde tüm Bulgar dillerinin Macarlar'ın dili üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu hakkında bilgiler sundu. Dr. David Somfai, 7. yüzyılda Onogur halkının Pannonia bölgesine (şimdiki Batı Macaristan) taşındığını belirterek, 9. Yüzyılda Hazar devleti zayıflarken, Almuş ve Arpad'ın (Tuğrul hanedanı) Pannonia'yı (895) fethederek Macar devletini kurduğunu söyledi. Ayrıca, bu eyaletin diğer bölgelerde Onogur eyaleti olarak tanındığını anlatarak, 948'de Bizans imparatoru ile görüşen Macar büyükelçisi Bulchu Kharka'nın Arpad'ın bölgesinden yani Hazar Denizi topraklarından gelen Türkler olarak kaydedildiğini ifade etti.

Macar isminin sadece 12. yüzyılda yazılı kaynaklarda görünmeye başladığını kaydeden Dr. David Somfai, Hazar Hakanlığı'nın düşüşünden sonra Kuman-Kıpçak göçebe kabilelerinin Volga, Kafkasya ve Kırım'da yaşadığını ve Kuman Kıpçakları arasında doğuda Magyar (Onogur) gibi kabilelerin bulunduğunu belirtti. Ayrıca, Macarlar'ın yazılı tarihinde atalarının Skahas (Alanlar) ve Hunlar (Onogurlar) olarak anlatıldığını da ifade etti.

19. yüzyılın sonlarında ise, Alman dilbilimcileri (Budenzen, Hunsdorfer) Macar (Ugric) dilinin Fin-Permiyene diline Türk dilinden daha yakın olduğuna

dıyar (onogur) сияқты тайпалардың болғанын айтты. Ол сонымен қатар, венгрлердің жазбаша тарихында олардың ата-бабалары скахалар (аландар) және ғұндар (оногурлар) деп аталғанын білдірді. XIX ғасырдың аяғында неміс лингвистері (Буденц, Хунсдорфер) венгр (угор) тілінің түрік тіліне қарағанда фин-перм тіліне жақын деп санайтынын және олар венгр тілінің түрік тілдерімен байланысына күмәнданатынын айтқан Дэвид Сомфай бұл теорияны қазіргі оралистік лингвистердің қабылдамайтынын да мәлімдеді. Венгрия ғалымдары бұл теорияны Австрия-Венгрия империясы кезінде және одан кейінгі Кеңестік кезеңде қолдағанын атап көрсеткен Дэвид Сомфай мұның тек XXI ғасырда дұрыс емес екенін түсініп, түріктермен байланыстың артқанын жеткізді. Ол 2018 жылы Венгрияның Түркі кеңесіне бақылаушы мүше ретінде кіргенін және 2020 жылы Будапешттегі Түркі кеңесі Еуропалық орталығының ашылуы Венгрия үшін маңызы зор екенін айта отырып, елдің қазіргі түрік елдерімен мәдени, ғылыми, саяси және әлеуметтік байланыстары одан әрі нығаятынын баса айтты.

Семинар соңында Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент доктор Вакур Сүмер тиімді және пайдалы семинары үшін

inandıklarını ve Türk dilleriyle olan bağlantısından şüphe ettiklerini belirten Dr. David Somfai, bu teorinin modern Uralist dilbilimciler tarafından kabul edilmediğini de anlattı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde ve sonra Sovyet döneminde Macar bilim adamlarının bu teoriyi desteklediğinin altını çizen Dr. David Somfai, ancak 21. yüzyılda bunun yanlış olduğunun anlaşıldığını ve Türk halklarıyla bağların arttığını belirtti.

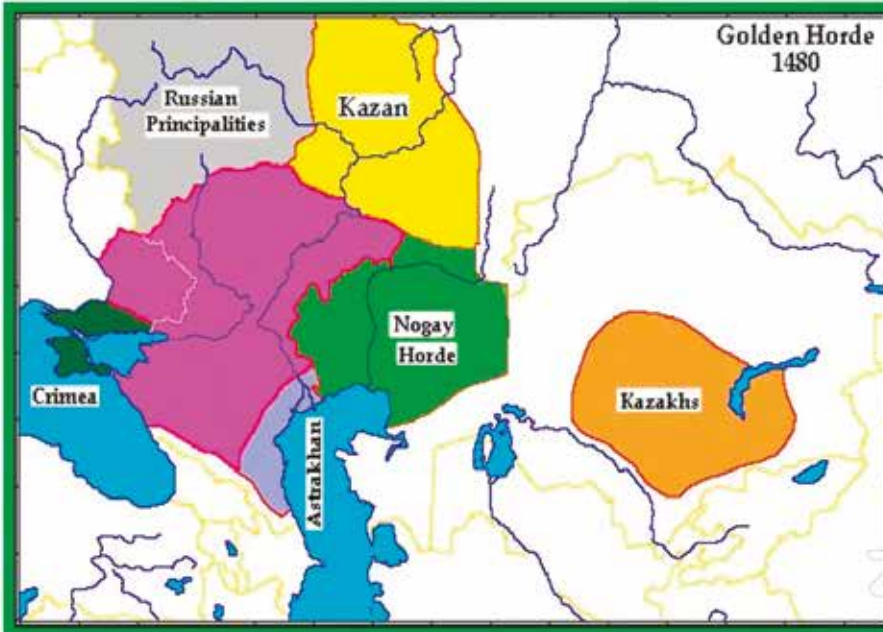
Macaristan'ın 2018 yılında Türk Konseyi'ne gözlemci üye olarak katıldığının ve 2020 yılında Budapeşte'de Türk Konseyi Avrupa Merkezi'nin ol-

PhD Дэвид Сомфайға алғысын білдіріп, жұмыстарына сәттілік тіледі.

masının Macaristan için büyük önem taşıdığını belirten Dr. David Somfai, ülkenin modern Türk ülkeleriyle kültürel, bilimsel, siyasi ve sosyal ilişkilerinin güçlenerek devam edeceğinin altını çizdi.

Seminerin sonunda Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Vakur Sümer, verimli ve faydalı geçen semineri için Dr. David Somfai'ye teşekkür ederek çalışmalarında başarılar diledi.

Rise of the Nogai Orda and the Kazak Khanate (15-16th)

ERI Infographic No. 34

Орта Азиядағы табиғи апаттар қаупі

Orta Asya'da Doğal Afet Riskleri

Natural Disaster Risks in Central Asia

Estimated Seismic Hazard in Central Asia

Recent Disaster Events in Central Asia

Date	Type of disaster	Number of deaths	Affected population	Economic Loss (\$ millions)
26 April 1966	Tashkent earthquake, Uzbekistan	10	100,000	300
13 October 1985	Mag. 5.9 earthquake, Tajikistan		8,580	200
19 August 1992	Mag. 7.3 Dzhirgatali-Afshar earthquake, Kyrgyzstan	54	86,806	130
25 May 1992	Tajikistan flood	1,348	63,500	300
8 May 1993	Dushanbe region flood, Tajikistan	5	75,357	149
June 2000	Central Asia region drought		3,600,000	107

Risk Ranking for Largest Cities in Central Asia

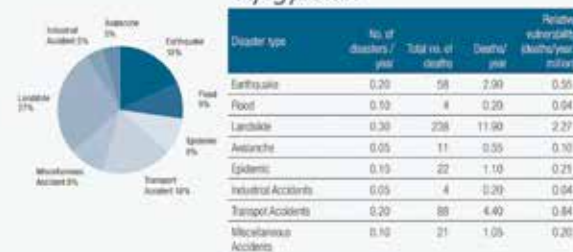
City	Country	Hazard Level			Population (million)	Earthquake Risk	Flood Risk	Landslide Risk	Overall Risk
		Earthquake	Flood	Landslide					
Tashkent	Uzbekistan	3	1	1	2.18	6.55	0.44	0.02	7.0
Baku	Azerbaijan	3	3	1	1.99	5.68	0.76	0.02	6.5
Almaty	Kazakhstan	4	1	3	1.21	4.84	0.24	0.04	5.1
Tbilisi	Georgia	3	2	2	1.10	3.30	0.44	0.02	3.8
Bishkek	Kyrgyzstan	4	1	2	0.84	3.35	0.17	0.02	3.5
Dushanbe	Tajikistan	4	3	3	0.55	2.21	0.30	0.02	2.6
Ashgabat	Turkmenistan	3	1	2	0.77	2.30	0.15	0.02	2.5
Nur-Sultan	Kazakhstan	1	1	1	0.59	0.59	0.12	0.01	0.7

Disaster Risk Statistics (1988-2007)

Kazakhstan

Kyrgyzstan

Tajikistan

Turkmenistan

Uzbekistan

Central Asia

Source: www.unisdr.org

www.worldbank.org

How to Cite: Eurasian Research Institute, (2020). Natural Disaster Risks in Central Asia. ERI Infographics No. 34

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Ocak 2021 Sayı: 58
Қаңтар 2021 жыл №58